

DEO DRUGI

**PROBOJ I SKIDANJE
NEPRIJATELJSKE BLOKADE
SA GRADA — HEROJA**

**OSLOBOĐENJE
LENJINGRADSKE OBLASTI
I JUŽNE KARELIJE**

(1943 — 1944. GODINE)

Glava peta

PROBOJ BLOKADE LENJINGRADA

1. — SITUACIJA NA SOVJETSKO-NEMAČKOM FRONTU I KOD LENJINGRADA KRAJEM 1942. GODINE

Situacija na sovjetsko-nemačkom frontu krajem 1942. godine

Tekla je druga godina velikog otadžbinskog rata.

Sovjetske oružane snage produžile su same da vode herojsku borbu protiv oružanih snaga fašističkog bloka. Trudbenici u pozadini ulagali su maksimum napora da bi obezbedili potrebe trupa u mnogobrojnoj i raznovrsnoj borbenoj tehnici, naoružanju, municiji, gorivu, prehrambenim proizvodima i drugim materijalnim sredstvima. Ogromna armija partizana vodila je samopregornu borbu u neprijateljskoj pozadini. Ceo mnogonacionalni sovjetski narod, pod rukovodstvom Komunističke partije, pripremao se za odlučujuće bitke, koje su imale da korenito izmene tok rata u korist SSSR.

Najosetljivije mesto neprijatelja na sovjetsko-nemačkom frontu u jesen 1942. godine bila je njegova južna grupacija trupa, koja se probila ka Volgi i izbila na preplanine glavnog Kavkaskog planinskog grebena. Ta je grupacija bila ne samo najmoćnija po svom sastavu, nego i najaktivnija, a u vezi s tim i najopasnija. Poznato je da je sa njenim uspešnim dejstvima nemačka Vrhovna komanda povezivala postizanje svojih dalekosežnih vojno-političkih ciljeva. Hitlerovci su računali da će presecanjem Volge i zauzimanjem kavkaske naftne uspeti da osetno oslabe Sovjetski Savez i obezbede Nemačkoj uslove za uspešno produženje rata na istočnom frontu. Sem toga, svojim prodorom u Zakavkazje oni su se nadali da će onemogućiti Sovjetskom Savezu vezu sa spoljnim svetom preko Irana, a isto tako uvući Tursku u rat protiv SSSR-a i na taj način proširiti front svoje agresije na Bliski istok.

Zbog toga je razbijanje neprijateljske grupacije, koja se probila ka Volgi i u predgorje Kavkaza, bio prvostepeni strategijski zadatak sovjetskih oružanih snaga.

Razrađujući strategijski plan napadne kampanje za zimu 1942/43. godine, sovjetska Vrhovna komanda je takođe uzimala u obzir strategijsku situaciju i na ostalim delovima sovjetsko-nemačkog fronta. Na severozapadu Lenjingrad se još uvek nalazio u teškom položaju. Njegovim herojskim braniocima i stanovništvu koje je ostalo u gradu, predstojalo je da provedu i drugu zimu u blokadi.

U takvoj situaciji Vrhovna komanda je odlučila da jednovremeno sa protivofanzivom na jugu, zimi 1942/43. godine izvede operaciju za deblokadu Lenjingrada, kao i niz operacija na zapadnom pravcu, kako bi vezala veliku centralnu grupaciju neprijatelja i onemogućila prebacivanje njenih snaga na jug.

Situacija kod Lenjingrada početkom decembra 1942. godine

(Shema 16)

Operativno-strategijska situacija na lenjingradskom delu fronta krajem 1942. godine i dalje je bila komplikovana. Snage Lenjingradskog fronta, koje su se branile na južnim, jugoistočnim i severozapadnim prilazima Lenjingradu, bile su izolovane od ostalih snaga, a Baltička flota — blokirana u istočnom delu Finskog zaliva. Linija fronta, kao i ranije, protezala se u neposrednoj blizini Lenjingrada: na jugu bila je udaljena od grada svega 4 km, a na severozapadu i jugoistoku 25—30 km. Neprijateljske trupe produžavale su da i dalje varvarski tuku Lenjingrad artiljerijom.

Prvih dana decembra 1942. godine Vrhovna komanda je Lenjingradskom i Volhovskom frontu dala uputstva o pripremanju nove napadne operacije radi probroja blokade Lenjingrada. Raspored i grupacije snaga oba fronta i neprijatelja, koji se nalazio prema njima, bili su sledeći.

Lenjingradski front snagama 23. armije, koja se nalazila na Karelijskoj prevlaci, branio je severozapadne prilaze Lenjingradu. Oranienbaumski mostobran, po ranijem, držale su snage Primorske operativne grupe. Ovaj je mostobran imao veoma važan operativni značaj. S njega su trupe Primorske operativne grupe sigurno štitile prilaze Kronštatu vatrom dalekometne artiljerije. Njegov gu-

bitak od strane naših trupa mogao je dovesti Kronštat u krajnje težak položaj i na kraju krajeva pogoršati položaj i samog Lenjingrada. Držeći oranienbaumski mostobran u svojim rukama, sovjetske trupe su neprekidno pretile bočnim udarom neprijateljskoj grupaciji koja je dejstvovala južno od Lenjingrada.

Sa strane Finskog zaliva Lenjingrad i njegove prilaze branile su trupe Unutrašnje odbrane grada (UOG) i Kronštatskog pomorskog odbrambenog rejona Baltičke flote, u sadejstvu sa jedinicama 23. armije i Primorske operativne grupe. Ostrvo Kotlin, sa utvrđenjima koja su mu pripadala, kao i ostrva Sejskari, Penisari, Lavansari, branile su snage Kronštatskog pomorskog odbrambenog rejona. Veza sa ovim ostrvima održavana je avijacijom i jedinicama na aero-sankama. Glavne snage fronta — 42, 55. i 67. armija, braneći grad sa juga i jugoistoka, nalazile su se na liniji: Urick — Puškin — južno od Kolpina i dalje desnom obalom Neve do Šliselburga.

67. armija (formirana u oktobru 1942. godine umesto Nevske operativne grupe), koja se branila na levom krilu fronta, nalazila se na položajima duž desne obale Neve, od naseljenog mesta Porogi do ušća Neve i dalje zapadnom obalom Ladoškog jezera do rejona na 30 km severno od Šliselburga. U sastav armije ulazile su 3 streljačke divizije, 2 streljačke i 1 skijaška streljačka brigada, 1 utvrđeni rejon, 2 samostalna tenkovska bataljona, 3 artiljerijska, 2 minobacačka i 3 lovačko-protivtenkovska artiljerijska puka i 6 divizionala raketne artiljerije¹). Operativna gustina u zoni odbrane armije (pri širini zone od 55 km) dostizala je 12 km na 1 diviziju²). Deo fronta od Poroga do Viboroške Dubravke držala je 46. streljačka divizija. Ona je imala mali mostobran na levoj obali Neve, u rejonu Moskovske Dubravke. Levo od 46. divizije do ušća reke Hanibalovka (4 km severno od Šliselburga) branila se 11. streljačka brigada. Odbranu zapadne obale Ladoškog jezera vršile su jedinice 16. utvrđenog rejona. 55. streljačka brigada, u sadejstvu sa Ladoškom ratnom flotilom, štitila je ledeni put. Specijalni garnizon držao je na ušću Neve šliseljburšku tvrđavu »Orošek«. Ostale snage 67. armije (45. gardijska i 86. streljačka divizija, 35. skijaška streljačka brigada i jedinice ojačanja) nalazile su se u rezervi komandanta armije. Popunjenošt streljačkih divizija armije iznosila je od 7.000 do 10.000 ljudi, a streljačkih brigada — od 3.000 do 5.800 ljudi. Ukupno u sastavu armije bilo je oko 850 topova i minobacača³).

¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 1434, l. 18.

²⁾ Pri proračunu, 2 brigade su računate kao jedna divizija.

³⁾ Kalibra 76 mm i većeg.

Maršal Sovjetskog saveza K.
J. Vorošilov

preko 400 uredaja reaktivne artilje-
rije (M-30) i nešto više od 50 ten-
kova.

U rezervi komandanta Lenjingradskog fronta na karelijskom pravcu nalazile su se 2 streljačke divizije (136. i 268.) i 2 streljačke brigade (61. i 122.), koje su bile grupisane u rejonu Lenjingrada.

Snage Lenjingradskog fronta i vojno-pomorske baze flote štitila je od dejstva iz vazduha 13. vazduhoplovna armija fronta i vojno-vazduhoplovne snage Baltičke flote. 13. vazduhoplovna armija, koja je bila nedavno formirana u sastavu fronta, imala je 3 avio-divizije i 5 samostalnih avio-pukova. Ukupno je u njoj bilo 150 borbenih aviona. Vojnovazduhoplovne snage fronta imale su 3 avio-brigade, u kojima je bilo 235 aviona.

Protivvazdušnu odbranu Lenjingrada vršila je Lenjingradska armija PVO, koju su sačinjavali: 7. lovački avio-korpus⁴⁾, 6 samostalnih protivavionskih artiljerijskih pukova srednjeg kalibra, malokalibarni protivavionski artiljerijski puk i protivavionski puk velikokalibarskih mitraljeza. Ukupno je u armiji bilo 550 protivavionskih topova i 150 velikokalibarskih mitraljeza. Ladoški vojni automobilski put i pretovarne baze Lenjingradskog fronta, na obema obalama jezera, štitile su jedinice Ladoškog divizijskog rejona PVO, koji je imao oko 180 protivavionskih oruđa i nešto preko 60 velikokalibarskih mitraljeza.

Baltička flota, koja je i dalje ostala operativno potčinjena Vojnom savetu Lenjingradskog fronta, imala je u svom sastavu: Kronštatski pomorski odbrambeni rejon, sa pridodatim mu Kronštatskim, Ižorskim i Ostrovskim utvrđenim sektorima; Lenjingradsku vojno-pomorsku bazu, koja je obezbeđivala stajanje i remont brodova flote; eskadru brodova i brigadu podmornica, raspoređenih

⁴⁾ 7. lovački avio-korpus Lenjingradske armije PVO, koji je imao 80 aviona, bio je operativno potčinjen 13. vazdušnoj armiji.

u Kronštatu i u Lenjingradu (na ušću Neve); Ladošku ratnu flotilu; delove obalske odbrane i vojnovazdušne snage.

Osnovni zadaci koji su bili postavljeni Baltičkoj floti, sastojali su se u tome da ne dopusti neprijatelju da zauzme ostrva Finskog zaliva, u slučaju njegovog napada preko zaledenog zaliva; u sudejstvu sa jedinicom 23. armije, Primorskom operativnom grupom i snagama Unutrašnje odbrane grada da uporno braní ostrvo Kotlin i pomorska utvrđenja koja mu pripadaju, obezbeđujući samim tim pristup Lenjingradu sa pravca Finskog zaliva; da štiti ledene puteve u Finskom zalivu; da podržava snage koje brane zapadnu obalu Ladoškog jezera i ledeni put snagama obalske artiljerije i brodova Ladoške ratne flotide, a takođe da organizuje odbranu Nove Ladoge.

Volhovski front je branio zonu od Ladoškog do Iljmenjskog jezera, na frontu od 300 km. Na desnom krilu fronta, na delu sleva od 50 km, (od Novoladoškog kanala do Kirovske železničke pruge dejstvoale su jedinice 8. armije. Tu je, u 2. ešelonu fronta, bila grupisana 2. udarna armija, čije su se jedinice pripremale za predstojeća napadna dejstva. Južno od 8. armije nalazile su se glavne snage fronta — 54, 4, 59. i 52. armija.

2. udarna armija imala je u svom sastavu 2 streljačke divizije, 3 streljačke i 2 tenkovske brigade, 4 samostalna tenkovska bataljona, 1 artiljerijski i 3 minobacačka puka.

8. armija se sastojala od 8 streljačkih divizija, streljačke brigade i tenkovskog puka. Prosečna operativna gustina u zoni odbrane 8. armije (računajući i snage 2. udarne armije) bila je velika — na jednu diviziju pripadalo je nešto malo više od 4 km fronta. Popunjenoš divizija u 2. udarnoj armiji dostizala je 6.500 — 7.000 ljudi, a u 8. armiji između 3.800 i 9.500 ljudi (prosečno — 5.400). Ukupno je u tim dvema armijama imalo oko 1.700 topova i minobacača, 130 oruđa raketne artiljerije i preko 100 tenkova.

U rezervi Volhovskog fronta nalazila se jedna streljačka divizija (71) i dve skijaške streljačke brigade (37. i 39.).

Borbena dejstva snaga fronta obezbeđivala je iz vazduha 14. vazduhoplovna armija, u čiji su sastav ulazile 3 avio-divizije i 7 samostalnih avio-pukova (ukupno preko 200 borbenih aviona).

Posle neuspeha svojih strategijskih planova na južnom krilu sovjetsko-nemačkog fronta, nemačkofašističko komandovanje je bilo prinuđeno da odustane od izvođenja operacije za zauzimanje Lenjingrada, koju je nameravalo da ostvari odmah po završetku operacije na jugu. Prešavši u strategijsku odbranu na celom sovjetsko-

-nemačkom frontu, neprijatelj je unekoliko oslabio svoju grupaciju na severozapadnom pravcu. Neprijateljsko komandovanje je u oktobru sa toga pravca prebacilo na centralni deo fronta 11. armiju, koja je ranije bila određena za napad na Lenjingrad. Sem toga, iz sastava 18. armije, u toku oktobra i novembra otpalo je 9 divizija.

U početku decembra u sastavu 18. armije, koja je i dalje dejstvovala protiv snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta u zoni širine 450 km, tj. od priobalskog područja Baltičkog mora do Iljmenjskog jezera, bilo je 26 divizija. Prosečna operativna gustina u zoni armije iznosila je 17 km na jednu diviziju. Na severozapadnim prilazima Lenjingrada, na Karelijskoj prevlaci, protiv naše 23. armije dejstvovalе su finske trupe (ukupno do pet divizija).

Nemačkofašističko komandovanje je pridavalo veliki značaj obrani položaja koje su držale snage 18. armije, računajući, ne bez osnova, da je deblokada Lenjingrada jedan od bližih zadataka sovjetskog komandovanja. Zbog toga je neprijatelj preduzeo sve mere, kako bi održao blokadu grada. Skoro su sve divizije 18. armije bile razvijene za odbranu na prvoj liniji. U operativnoj rezervi nalazile su se samo dve divizije — 96. pešadijska i 5. brdska streljačka⁵⁾, koje su bile grupisane u rejonu Mge i zapadno od Krasnog Sela. Sem toga u zonu odbrane armije i dalje se prebacivala 10. vazduhoplovno-pešadijska divizija, čiji su se ešeloni nalazili na putu između Kingisepa i Krasnogvardejska.

Najjače i najviše grupisane snage 18. armije nalazile su se na Šliselburško-sinjavinskoj izbočini, u zoni između železničke pruge Volhov — Lenjingrad i Ladoškog jezera. Ta se izbočina kao klin usecala između snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta i, oslanjajući se na južno priobalsko područje Ladoškog jezera, zatvarala je krug blokade Lenjingrada. Jake neprijateljske grupacije bile su takođe u rejonu Čudova, u kiriškoj i krasnoseijsko-popšinskoj izbočini fronta.

Šliselburško-sinjavinsku izbočinu branile su 1, 227. i 170. pešadijska divizija 26. armijskog korpusa, deo snaga 5. brdsko-streljačke divizije i divizije SS »Policija« 54. armijskog korpusa, kao i 96. pešadijska divizija, koja se nalazila u rezervi komandanta 19.¹⁸ armije. Ukupno u sastavu neprijateljske grupacije južno od Ladoškog jezera nalazilo se oko pet divizija. Sve su divizije bile dobro popunjene ljudstvom (10.000 — 12.000 ljudi u diviziji) i imale su znatno iskustvo u izvođenju borbenih dejstava. Tako je, na primer,

⁵⁾ Deo snaga ove divizije nalazio se u odbrani na levoj obali Neve.

170. pešadijska divizija ranije vodila borbe u Francuskoj i kod Odese, učestvivala u opsadi Sevastopolja i u borbama kod Kerča i Feodosije. U 1942. godini ona je stigla kod Lenjingrada i posela položaje na levoj obali Neve.

Jedinice 18. armije, koje su držale obruč blokade oko Lenjingrada, podržavane su iz vazduha 1. vazdušnom flotom. Pošto je hitlerovsko komandovanje u letu 1942. godine odustalo od napada na Lenjingrad, borbena dejstva neprijateljske avijacije na lenjingradskom delu fronta u jesen 1942. godine bila su relativno ograničena. Ova Flota je manjim snagama (3—6 aviona) vršila izviđanje i bombardovanje industrijskih objekata i stambenih kvartova Lenjingrada, komunikacija i baza za snabdevanje trupa Lenjingradskog i Volhovskog fronta. U periodu oktobar — decembar neprijateljska avijacija, podržavajući dejstva 18. armije, izvršila je ukupno nešto preko 4.700 avio-poleta.

Šumovito-močvarno zemljište u rejonu šliseljburško-sinjavinske izbočine stvaralo je neprijatelju veoma pogodne uslove za ostvarenje blokade grada sa kopna. Teškoprolazni močvarki delovi zemljišta, na sinjavinskom području na kome se eksploratiše treset i Široka Neva, koja se i zimi veoma teško savlađuje, kao i veliki broj naseljenih mesta (radničkih naselja) sa kamenim zgradama raspoređenih duž puteva — sve je to omogućavalo neprijatelju da tu organizuje upornu odbranu, a sovjetskim trupama je otežavalo izvođenje napadnih dejstava.

Hitlerovsko komandovanje je ovu izbočinu smatralo ne samo kao pogodan polazni rejon za presecanje ladoškog ledenog puta i za udar na Lenjingrad sa istoka, nego i kao najvažniju kariku u obruču blokade, jer su se baš ovde jedinice Lenjingradskog i Volhovskog fronta nalazile na najmanjem udaljenju jedne od drugih (12—15 km).

Bez obzira na to što neprijateljska odbrana na šliseljburško-sinjavinskoj izbočini po svojoj dubini nije prelazila taktičke okvire, ona je imala važan operativni značaj. Zbog toga je hitlerovsko komandovanje poklanjalo veliku pažnju inžinjerijskom uređenju toga rejona. Prostorija izbočine je predstavljala neprekidnu utvrđenu zonu, sa čvorovima odbrane i mnogobrojnim otpornim tačkama, prekrivena gustom mrežom rovova i zasićenu vatrenim sredstvima i živom silom. Kičmu celokupne odbrane su sačinjavali čvorovi odbrane, organizovani u rejonima Gorodok 1 i Gorodok 2, Slišeljburga i Sinjavina. Prednji kraj neprijateljske odbrane išao je duž visoke i strme leve obale Neve na odseku od Kirovske zele-

zničke pruge do Šliseljburga; zatim duž južne obale Ladoškog jezera do Lipke, odakle se linija odbrane oštro povijala na jug preko Radničkog Naselja 8 i dalje istočno od Gajtolova i Voronova. Odbrana neprijatelja na levoj obali Neve, protiv snaga naše 67. armije, sastojala se od dve do tri linije dubokih rovova, koji su povezivali čvorove odbrane i odvojene otporne tačke. Ukupno je ovde bilo šest jakih čvorova odbrane i jedna jaka otporna tačka u rejonu Lobanova, koji su štitili puteve ka stanicu Mgi. Najjači su čvorovi odbrane bili šliseljburški, gorodski, arbuzovski i anenski⁶⁾ (shema 17). Neprijateljska odbrana ispred snaga 8. armije Volhovskog fronta bila je okrenuta frontom prema istoku i sastojala se takođe iz niza čvorova odbrane i otpornih tačaka, povezanih neprekidnim dubokim rovom, koji se protezao po celoj dužini prednjeg kraja. Najjači čvorovi odbrane bili su u rejonima Lipke, Radničkog Naselja 8, Gontove Lipke, Tortolova, Mišina i Porečja. Odbrambeni položaj na vrhu izbočine, na delu od Lipke do Šliseljburga, sastojao se od jednog neprekidnog rova sa mnogobrojnim inžinjerijskim objektima poljskog tipa.

U dubini izbočine, na liniji Radničko Naselje 1 — Radničko Naselje 5 — Sinjavino, neprijatelj je takođe uredio jak odbrambeni položaj. On se sastojao od dve linije rovova, koji su spajali čvorove odbrane u Radničkom Naselju 1 i 5 i u Sinjavinu. Taj je položaj bio pripremljen za odbranu, kako prema istoku, tako i prema zapadu. Sem toga, u dubini neprijateljske odbrane je bilo položaja, koji su se sastojali od jednog rova sa uređenim zaklonima za vatrena sredstva: duž reke Mojke, duž kraka železničke pruge Gorodok 1 — Radničko Naselje 6, na zapadnim i severozapadnim ivicama šume zapadno od Radničkog Naselja 5, duž železničke pruge Šliselburg-Radničko Naselje 1⁷⁾. Sve te pripremljene rovove neprijatelj je mogao da koristi kao međupo položaje i pregradne položaje. Na osnovici šliseljburško-sinjavinske izbočine, na liniji Sologubovka — Mga — Kelokolovo — Mustolovo nalazio se još jedan odbrambeni položaj (shema 17). On je, isto kao i položaj duž reke Mojke, bio okrenut frontom ka istoku prema Volhovskom frontu.

U celini uzeto, sistem glavnih položaja, međupo položaja i mnogobrojnih pregradnih položaja na šliseljburško-sinjavinskoj izbočini predstavlja je složen kompleks neprijateljskih inžinjerijskih odbrambenih objekata. Za njihovo savlađivanje bili su potrebni ogromni napor trupa i velika taktička umešnost komandovanja.

⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10246, d. 70, l. 2—5.

⁷⁾ Isto, f. 217, op. 1221, d. 2469, l. 1.

Procene Vojnog saveta Lenjingradskog fronta i direktive Vrhovne komande o proboru blokade

(Shema 16)

U danima kada se na južnom krilu sovjetsko-nemačkog fronta vršila priprema za protivofanzivu Sovjetske armije u medurečju Volge i Doma, Vojni savet Lenjingradskog fronta je razmotrio mogućnosti dejstva Fronta za bliži period vremena.

Ocenjujući postojeću operativnu situaciju kod Lenjingrada kao povoljniju u poređenju sa prethodnom godinom, Vojni savet je smatrao da postoji mogućnost da se bitno izmeni celokupno operativno stanje snaga Fronta. Za postignuće tog cilja, bilo je neophodno, prvo, probiti blokadu i uspostaviti siguran železnički saobraćaj južnom obalom Ladoškog jezera i, drugo, ostvariti neposredan dodir između združenih jedinica Primorske operativne grupe i 42. armije, zbog čega treba likvidirati prekid fronta između oranienbaumskog mostobrana i borbenog poretka snaga 42. armije.

U saglasnosti sa tim važnim zadacima Vojni savet je razradio plan za dve napadne operacije — šliseljburšku i uricku⁸.

Planom šliseljburške operacije bilo je predviđeno da se organizuje probor neprijateljske odbrane na odseku Gorodok 2 — Šliseljburg i udarom duž obale Ladoškog jezera da se spoji sa snagama Volhovskog fronta, koje su imale da napadaju u susret. Cilj operacije je bio formulisan po sledećem: »Likvidirati blokadu Lenjingrada i obezbediti izgradnju železničke pruge duž Ladoškog kanala i samim tim organizovati normalnu vezu Lenjingrada sa zemljom, obezbeđujući slobodu manevra snagama oba fronta«.

Saobrazno planu uricke operacije predviđeno je da se probije neprijateljska odbrana na odseku Urick — Puškin. Zatim, susretnim udarom duž Finskog zaliva da se spoje snage 42. armije i Primorske operativne grupe. U slučaju uspešnog ostvarenja ove operacije uspelo bi se da se Lenjingrad oslobodi od neprekidnog dejstva neprijateljske artiljerijske vatre, da se obezbedi slobodan izlaz brodova Baltičke flote iz Lenjingrada u Kronštat i u Baltičko more, kao i da se proširi južni sektor odbrane Lenjingrada za dejstvo snaga Lenjingradskog fronta.

Planirano je da se obe operacije izvedu uzastopno: šliseljburška u drugoj polovini decembra, a uricka — u februaru 1943. godine. Tačan datum početka prve operacije zavisi je od stanja leda na

⁸ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 591, l. 96—100.

Nevi i Ladoškom jezeru. U planovima obeju operacija detaljno su precizirani odseci i pravci napada, sastav udarnih grupacija, određene su etape operacije, njihovo trajanje i rokovi.

17. novembra 1942. godine Vojni savet Lenjingradskog fronta obratio se Vrhovnoj komandi sa molbom za odobrenje da se izvede šliseljski napadna operacija. Nešto kasnije (22. novembra) Vrhovnoj komandi su bili upućeni konkretni predlozi o planu narednih dejstava fronta za bliži period⁹⁾.

U tom dokumentu data je ocena situacije, koja je u to vreme vladala na Lenjingradskom frontu, određene su mogućnosti snaga Fronta za izvođenje velikih napadnih dejstava i formulisana opšta zamisao šliseljske operacije. Sem toga, dokumenat je sadržao zahtev za ojačanje snaga Fronta.

U svojim predlozima Vojni savet je pisao da je zimski period najpogodniji za izvođenje napadnih operacija na lenjingradskom pravcu, jer, prvo, otpada potreba za koncentrisanjem velike količine plovnih sredstava za forsiranje reke Neve, u uslovima neprijateljske pozicijske odbrane na njenoj suprotnoj obali; drugo, mogućno je svestranije iskoristiti tenkove i artiljeriju. Po mišljenju Vojnog saveta Fronta, operaciju je trebalo početi onda kad se na Nevu stvori jaka ledena kora i kada tresetno zemljište na levoj obali reke postane prohodno za tenkove i artiljeriju, tj. približno početkom ili sredinom januara (zavisno od karaktera zime u 1942/43. godini).

Izlažući sadržaj osnovne zamisli predstojeće operacije, Vojni savet je ukazivao da šliseljski pravac treba smatrati kao najpogodniji za nanošenje glavnog udara, na kome probaj organizovati na delu fronta Gorodok 1 — Šliselburg (širina odseka 10 km); a za Volhovski front — na delu fronta Lipka — Mišino, s tim da oba fronta razviju napad ka Sinjavinu. Ostvarenjem proboga neprijateljske odbrane na naznačenim odsecima i njegovim razvojem opštim pravcem ka Sinjavinu bilo bi onemogućeno neprijatelju da nanosi bočne udare na naše snage koje bi napadale sa pravca Ladoškog jezera.

Pri tome je posebno naglašeno da je u predstojećoj operaciji neophodno izmeniti odnos sadejstva Volhovskog i Lenjingradskog fronta, tj. da se u operaciji poveća učešće snaga Lenjingradskog fronta. Za postizanje uspeha je celishodno, pisao je Vojni savet, da susretni udari frontova budu izvedeni istovremeno, da udar Lenjingradskog fronta bude što snažniji, da oba fronta snose podjednaku

⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 2169, l. 1—5.

odgovornost za tok i ishod operacije, što, kao što je već poznato, nije bio slučaj u avgustovsko-septembarskoj operaciji 1942. godine, kada su dejstva Lenjingradskog fronta, zbog malobrojnosti njegove udarne grupacije (svega tri divizije), potpuno zavisile od dejstva Volhovskog fronta.

U vezi s tim, Vojni savet Fronta je predlagao da se formira armijska udarna grupacija sledećeg sastava: 7—8 streljačkih divizija, (od kojih 4 u prvom, a tri u drugom ešelonu i 1 u armijskoj rezervi), 2 skijaške streljačke brigade, 2 tenkovske brigade, 14 artiljerijskih pukova, 4 diviziona artiljerije flote, 4 diviziona protivavionske artiljerije, 2 artiljerijska puka PVO, 2 protivavionske železničke baterije, 2 diviziona reaktivne artiljerije, 1 inžinjerijska pionirska brigada, 4 pontonirsko-mosna bataljona i 3 bataljona za opravku i održavanje puteva. Bilo je predloženo da se za operaciju na Lenjingradskom frontu upotrebi preko 700 topova i minobacača, što bi omogućilo da se na odseku proboga postigne gustina artiljerije od preko 70 topova i minobacača na 1 km fronta.

Navedene snage i sredstva mogle su biti izdvojene iz Lenjingradskog fronta, bez naknadne pomoći centra, izuzev streljačkih divizija, kojih je Front mogao odvojiti svega 4. Stoga je Vojni savet Lenjingradskog fronta molio Vrhovnu komandu da, u slučaju odobrenja plana operacije, ojača front sa 3—4 streljačke divizije. Sem toga, Vrhovna komanda je zamoljena da u toku novembra i decembra 1942. godine kompletira tehničkim sredstvima 13. vazduhoplovnu armiju.

Vrhovna komanda je 2. decembra odobrila razmatranja Vojnog saveta Lenjingradskog fronta o izvođenju šliseljburške operacije. Komandantima Volhovskog i Lenjingradskog fronta bilo je naređeno da pripreme operaciju za probor blokade Lenjingrada za 1. januar 1943. godine. Operacija je uslovno nazvana »Iskra».

Volhovskom frontu je bilo naređeno da formira udarnu grupaciju od 2. udarne armije pod komandom general-potpukovnika V. Z. Romanovskog. Rukovođenje operacijom dato je u dužnost zameniku komandanta Volhovskog fronta general-potpukovniku I. I. Feduninskom.

Udarna grupacija Lenjingradskog fronta formirana je od 67. armije, kojom je komandovao general-major M. P. Duhanov. Neposredno rukovođenje operacijom dato je u dužnost komandantu

General-potpukovnik L. A.
Govorov

Fronta general-potpukovniku L. A. Govorovu. Koordinacija dejstava oba fronta stavljena je u dužnost predstavniku Vrhovne komande maršalu Sovjetskog Saveza K. J. Vorošilovu¹⁰⁾. *ZUKOV!*

Konkretni zadaci snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta u šliselburškoj operaciji određeni su direktivom Vrhovne komande od 8. decembra¹¹⁾.

Saobrazno sa tom direktivom, planirano je da se zajedničkim naporima udarnih grupacija Lenjingradskog i Volhovskog fronta u toku januara razbiju nemačkofašističke snage koje su se branile na šliselburško-sinjavinskoj izbočini, u rejonu Lipka — Gajtolovo — Moskovska Dubrovka — Šliselburg i na taj način probije blokada Lenjingrada sa kopna. Krajem januara snagama

oba fronta je predstoјalo da izbiju na liniju: reka Mojka — naselje Mihajlovski — Tortolovo i, utvrdivši se tu, da obezbede komunikacije Lenjingradskog fronta. Po izvršenju zadatka u šliselburškoj operaciji, Volhovskom i Lenjingradskom frontu je naređeno da pripreme i u prvoj polovini februara izvedu novu operaciju, sa ciljem da se razbije neprijatelj u rejonu Mge, osloboди Kirovska železnička pruga i izbije na liniju: Voronovo — Voskresensko — Sigalovo — Vojtolovo.

Na taj način Vrhovna komanda je planirala da u toku januara i u prvoj polovini februara, južno od Ladoškog jezera stvori relativno širok koridor, koji bi sigurno vezao Lenjingrad sa zemljom.

U decembru su Lenjingradski i Volhovski front bili znatno ojačani i popunjeni ljudstvom i borbenom tehnikom. Lenjingradski front je dobio 1 streljačku diviziju (224.), 5 samostalnih streljačkih brigada (102, 123, 138, 250.¹²⁾ i 142.), 1 protivavionsku artiljerijsku diviziju (7.) i 3 bataljona na aero-sankama.

¹⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 716, l. 35.

¹¹⁾ Isto, l. 36.

¹²⁾ 250. streljačka brigada nije stigla na front do početka operacije.

Za ojačanje Volhovskog fronta stiglo je 5 streljačkih divizija (18, 147, 239, 364. i 379.) i 1 inžinjerijsko-pionirska brigada (53.) iz Moskovskog vojnog okruga, 3 skijaške streljačke brigade (11, 12. i 13.) iz Arhangelskog vojnog okruga i 4 bataljona na aero-sankama iz rezerve Vrhovne komande. Sem toga, po naređenju odgovarajućih glavnih uprava Narodnog komesarijata odbrane, u decembru su kod oba fronta bile formirane razne artiljerijske, minobacačke i tenkovske združene i manje jedinice. Tako su na primer, u Volhovskom frontu bile formirane 4 protivavionske artiljerijske divizije, 10 minobacačkih pukova, 2 puka reaktivne artiljerije i tenkovski puk; u Lenjingradskom frontu formirana je jedna artiljerijska divizija, jedna brigada i 3 puka, 5 divizionala reaktivne artiljerije, 3 minobacačka puka, tenkovski puk i 4 samostalna tenkovska bataljona.

Blagodareći tome, kod Volhovskog fronta brojno stanje ljudstva se povećalo za 22%, broj oruđa za 20%, a minobacača za 30%. Kod Lenjingradskog fronta brojno stanje ljudstva se povećalo za 10%; istina, količina borbene tehnike je ovde ostala skoro bez promene.

Celog decembra frontovi su se temeljno i svestrano pripremali za predstojeću operaciju. 1. januara 1943. godine, tj. u roku koji je odredila Vrhovna komanda, priprema je bila završena. Ipak, uzimajući u obzir krajnje nepovoljne vremenske prilike zimi 1942/43. godine (zbog dugotrajnog otopljenja, ledeni pokrivač na Nevi postao je nedovoljno siguran, a močvare su bile teško prolazne), komande oba fronta obratile su se 27. decembra Vrhovnoj komandi sa molbom da odloži početak operacije do 10—12. januara¹³⁾. Ta je molba bila usvojena i snage Volhovskog i Lenjingradskog fronta su u toku cele prve dekade januara dovršavale pripremne etape napadne operacije.

2. — PRIPREMA ZA PROBOJ NEPRIJATELJSKE BLOKADE

Odluke komandanata frontova i armija

(Shema 17)

Izvršavajući naređenja Vrhovne komande, komandanti frontova i armija su pažljivo proanalizirali postojeću situaciju i krajem decembra 1942. godine doneli definitivne odluke za operaciju radi probaja blokade Lenjingrada.

Osnovna ideja zamisli komandanata snaga Lenjingradskog fronta sastojala se u tome da se udarnom grupacijom probije nepri-

¹³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 761, l. 33—34.

jateljska odbrana na delu fronta Moskovska Dubrovka — Šliseljburg, širokom 13 km, obezbeđujući pri tome sigurno front južno i severno od Lenjingrada; da se razbije neprijatelj u zapadnوم delu šliselburško-sinjavinske izbočine i, spojivši se sa snagama Volhovskog fronta, da se uspostavi saobraćaj suvozemnim komunikacijama sa Lenjingradom¹⁴⁾. Nadalje se predviđalo da se zaokrene front prema jugu i izbiće na liniju reke Mojke, od njenog ušća do Kelkolova.

Kao što je i planirano, u udarnu grupaciju fronta bila je određena 67. armija. U njen je sastav ušlo 8 streljačkih divizija, 5 streljačkih, 2 skijaške i 3 tenkovske brigade, utvrđeni rejon, 22 artiljerijska i minobacačka puka, 15 pionirskih i pontonirskih bataljona i niz drugih specijalnih jedinica¹⁵⁾). Dejstva trupa na frontu obezbeđivala je iz vazduha avijacija Fronta.

Radi narastanja siline udara iz dubine, komandant Fronta je odredio da se udarna grupacija postroji u 2 ešelona.

Glavni udar nanošen je opštim pravcem Marino — Sinjavino, sa bližim zadatkom da se uniše neprijateljske otporne tačke na levoj obali Neve i ovlada linijom: Arbuzovo — Radničko Naselje 2 — Šliseljburg. Potom, uvodeći u borbu drugi ešelon, razbiti neprijateljske čvorove odbrane u Anenskom, Mustolovu, Radničkom Naselju 6, Sinjavinu i Radničkom Naselju 5 i 1. Bilo je odlučeno da se napad izvodi danju i noću, kako bi se probio blokade izvršio za 3—4 dana¹⁶⁾. Gotovost snaga za napad određena je za jutro 10. januara 1943. godine.

Zamisao komandanta snaga Volhovskog fronta sastojala se u tome da se udarnom grupacijom probije neprijateljska odbrana na odseku Lipka — Gajtolovo, širokom 12 kilometara, ne slabeći pri tome odbranu na drugim odsecima fronta, da se uništi neprijatelj u istočnom delu šliselburško-sinjavinske izbočine i, spojivši se sa jedinicama 67. armije, da se probije blokada Lenjingrada¹⁷⁾.

U udarnu grupaciju određena je 2. udarna armija sastava: 11 streljačkih divizija, 1 streljačka, 2 skijaške, 4 tenkovske i 2 inženjersko-pionirske brigade, 37 artiljerijskih i minobacačkih pukova i druge specijalne jedinice.

Komandant Volhovskog fronta odlučio je da 2. udarnu armiju postroji u 2 ešelona i, sem toga, da odvoji deo snaga za učvršćenje

¹⁴⁾ Isto, f. 424, op. 10246, d. 69, l. 1—6.

¹⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10246, d. 69, l. 2.

¹⁶⁾ Isto, l. 5—6.

¹⁷⁾ Isto, f. 204, op. 89, d. 758, l. 20—26.

dostignutih linija. On je naredio da se najveća gustina snaga ostvari na levom krilu armije, čije su združene jedinice imale da nanesu snažan udar na najvažniji — sinjavinski neprijateljski čvor odbrane i time da dezorganizuju njegovu odbranu na celoj izbočini¹⁸⁾.

Bliži zadatak udarne grupacije bio je da razbije neprijatelja u rejonu: Lipka-šuma »Kruglaja« — Gajtolovo i da ovlada čvorovima odbrane u Radničkom naselju 1 i 5 i Sinjavinu. Fosle toga trebalo je da se jedinice sigurno utvrde na zauzetoj liniji, zaštite se sa pravca Šliselburga, obezbede levi bok sa pravca Kelkolova i da bez zadržavanja produže nastupanje radi spajanja sa snagama Lenjingradskog fronta¹⁹⁾.

Da bi se što sigurnije obezbedio levi bok udarne grupacije, komandant Fronta je odlučio da nanese pomoćni udar snagama 8. armije. Ona je imala zadatak da probije neprijateljsku odbranu na odseku (isklj.) Gajtolovo — Mišino i, nadirući na zapad i na jugozapad, da izbije na liniju: Kelkolovo — naselje Mihajlovski — Mišino, organizujući na tom frontu čvrstu odbranu²⁰⁾.

Napad trupa podržavala je avijacija Fronta. Gotovost armije za izvršenje postavljenih zadataka određena je za 7. januar 1943. godine.

Za usaglašavanje dejstava frontova, koji su nanosili udare jedan drugom u susret, 27. decembra 1942. godine bio je razrađen i od strane predstavnika Vrhovne komande potvrđen plan sadejstva frontova²¹⁾. Prema planu, susret udarnih grupacija trebalo je da se ostvari na uslovnoj liniji koja je prolazila preko Radničkog Naselja 2 i 6.

Planovi napadnih operacija frontova bili su konkretniji nego obično. Udarne grupacije (67. i 2. udarna armija) dobole su iscrpna uputstva o svim pitanjima pripreme, obezbeđenja i izvođenja operacija. U isto vreme, ništa manje odgovoran, stvaralački i organizatorski rad nisu imali da izvrše komandanti, vojni saveti, politički organi i štabovi armija. Njima je predstojalo da rasporede snage i sredstva po ešelonima, da postave zadatke potčinjenim jedinicama, da organizuju sadejstvo između njih, da obezbede trupe svim materijalnim sredstvima i da mobilisu ljudstvo za izvršenje borbenih zadataka.

¹⁸⁾ Isto, f. 309, op. 4073, d. 236, l. 141.

¹⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 758, l. 20—26.

²⁰⁾ Isto, l. 22.

²¹⁾ Isto, l. 18.

Admiral V. F. Tribuc

Planiranje i priprema operacija u armijama počeli su još pre dobijanja pismenih direktiva frontova, na osnovu prethodnih uputstava komandanata i vojnih saveta frontova, koja su im uručena odmah posle primanja direktive Vrhovne komande.

U armijama je bila pripremljena dokumentacija za planiranje, izvedeno neophodno izviđanje na zemljištu i sproveden opsežan organizacijsko-partijski i agitaciono-propagandni rad u jedinicama.

Komandanti frontova su 1. januara 1943. godine odobrili osnovne zamisli za napadne operacije armija.

Komandant 67. armije, general-major M. P. Duhanov ovako je formulisao svoju osnovnu zamisao za predstojeću operaciju: »Braneći desnu obalu Neve i ledeni put Ladoš-

kog jezera snagama 46. streljačke divizije, 55. streljačke i 35. skijaške brigade i 16. utvrđenog rejona, snagama armijske udarne grupacije forsirati Nevu preko leda, probiti neprijateljsku odbranu na frontu Moskovska Dubrovka — Šliselburg i, nanoseći glavni udar opštim pravcem ka Sinjavinu, uništiti sinjavinsko-šliseljburšku neprijateljsku grupaciju, i zauzeti otporne tačke: Arbuzovo, kota 22,4. Radničko Naselje 6, Sinjavino, Radničko Naselje 1 i Šliselburg. Zatim, nakon susreta sa udarnom grupacijom Volhovskog fronta uspostaviti zajednički front i razviti napad prema jugoistoku radi ovlađivanja linijom reke Mojke«.²²⁾

Komandant Baltičke flote, viceadmiral V. F. Tribuc odlučio je da za ojačanje snaga Lenjingradskog fronta oruđima velikog kalibra, upotrebi 23 baterije stacionirane artiljerije i artiljerije na železničkim šinama, pojedina oruđa Naučnoistraživačkog pomorskog artiljerijskog poligona i artiljeriju grupe brodova (vodeći minonosac, 4 minonusca iz eskadre i 3 topovnjače), koji su stajali na Nevi.

²²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10246, d. 110, l. 1.

Ukupno je angažovano 88 dalekometnih oruđa, kalibra 130—356 mm i većih²³⁾.

Komandant 2. udarne armije, general-potpukovnik V. Z. Romanovski doneo je za operaciju sledeću odluku: obezbedivši se od Ladoškog jezera na odseku severno od Lipke snagama 22. streljačke brigade, ostalim udruženim jedinicama izvršiti »napad na celom frontu armije i probiti neprijateljsku odbranu na odseku Lipka — Gajtolovo; glavni udar usmeriti na Lipku i na odsek šuma »Kruglaja« — Gajtolovo. Bliži zadatak — razbiti neprijatelja u rejonima Lipka, Radničko Naselje 8, šuma »Kruglaja«, Gajtolovo i zauzeti čvorove odbrane Radničko naselje 1 i 5 i Sinjavino. Potom, obezbedivši se sa pravca Šliselburg — Piljna Meljnica i sigurno štiteći levi bok armije sa pravca Kelkolova, izbiti na reku Nevu gde se spojiti sa snagama Lenjingradskog fronta²⁴⁾.

Zamisao komandanta 8. armije, general-majora F. N. Starikova sastojala se u tome da, održavajući čvrstu odbranu u celoj zoni armije, sa 2 streljačke divizije i streljačkom brigadom probije neprijateljsku odbranu na odseku (isklj.) Gajtolovo — Mišino i, nanoсеći udar ka Mgi, zaštiti južni bok udarne grupacije Fronta.

Planiranje borbene upotrebe rodova vojske i vidova oružanih snaga

Pred komandama frontova i armija stajali su odgovorni i složeni zadaci za najefikasniju upotrebu rodova vojske i vidova oružanih snaga u planiranoj ofanzivi. U teškim zimskim uslovima i na šumovito-močvarnom zemljištu, pri nedostatku snaga i sredstava, bilo je neophodno organizovati proboj jake neprijateljske odbrane. Bilo je nužno da se naročito tačno i precizno primenjuju tehnička borbena sredstva, jer rastojanje između udarnih grupacija frontova, koje su napadale jedna drugoj u susret, nije bilo veće od 13 do 15 km. Sem toga, snage Lenjingradskog fronta počinjale su napad sa forsiranjem Neve preko leda. Zbog toga se, a da bi se led sačuvao od lomljenja, moralo odustati od masirane artiljerijske vatre sa zaklonjenih vatrenih položaja i bombardovanja iz vazduha prednjeg kraja neprijateljske odbrane. Prirodno, navedene okolnosti su donekle uticale na način upotrebe rodova vojske, a osobito borbene tehnike.

²³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 3421, l. 24.

²⁴⁾ Isto, f. 204, op. 89, d. 856, l. 3.

Jedna od važnih uloga u predstojećoj operaciji pripadala je artiljeriji. Njoj je dato u zadatku da zajedno sa avijacijom neutrališe jake i mnogobrojne neprijateljske otporne tačke i čvorove odbrane, da izvede artiljerijsku pripremu pred napad pešadije i tenkova, da obezbedi brz probor neprijateljske odbrane snagama udarnih grupacija, da stvori uslove za zaokret fronta napada na jug i za sigurno učvršćenje linije: reka Mojka — naselje Mihajlovski — Mišino.

Na Lenjingradskom frontu, u teškim uslovima blokade, naše komandovanje je, putem unutrašnjeg pregrupisavanja, uspelo da stvori veliku grupaciju artiljerije. U zoni napada 67. armije ono je grupisalo 1.873 topa i minobacača, kalibra 76 mm i većeg²⁵⁾. Na osnovu toga, prosečna gustina artiljerije bila bi ~~oko~~ 144 topa i minobacača na kilometar fronta²⁶⁾. Sem toga, na odseku probora bila su privučena 3 puka i 12 divizionala gardijskih minobacača.

Tako velika gustina artiljerije ostvarena je na Lenjingradskom frontu prvi put; to je bilo moguće postići blagodareći herojskom trudu lenjingradskih radnika, koji su obezbeđivali trupe raznovrsnom borbenom tehnikom, pa i artiljerijom.

Za uništenje neprijateljske artiljerije i neutralisanje najvažnijih ciljeva u dubini neprijateljske odbrane bila je obrazovana artiljerijska grupa za daljna dejstva i grupa specijalne namene. U posebnu grupu su ulazile gardijske minobacačke jedinice, koje su bile namenjivane za ojačanja drugog ešelona, posle njegovog uvođenja u borbu. U streljačkim divizijama, sem artiljerijskih grupa za podršku pešadije, formirane su protivminobacačke grupe. To je bila nova pojava u razvoju grupisanja artiljerije.

Artiljerijska priprema napada u 67. armiji planirana je da traje 2 časa i 20 minuta, kako bi se najsigurnije neutralisala neprijateljska odbrana i time obezbedio probor sa što manje gubitaka. Zbog neophodnosti da se sačuva led na Nevi, bilo je odlučeno da se neutralisanje neprijateljskih vatreñih sredstava i rušenje njegovih inženjerijskih objekata na prednjem kraju (na dubini do 200 m) vrši samo isturenim oruđima za neposredno gađanje. Takvih oruđa na kilometar fronta na odseku probora dolazilo je oko 22, što je bio prvi slučaj od početka rata²⁷⁾.

Bilo je planirano da se podrška napada pešadije i tenkova ostvari neprekidnim vatreñim valom na dubini od kilometra, a za-

²⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1219, d. 350, l. 6.

²⁶⁾ Isto, op. 1221, d. 3421, l. 25.

²⁷⁾ Arhiv MO SSSR, l. 30.

tim metodom uzastopne koncentracije vatre. Sa izbijanjem streljačkih jedinica na led, odlučeno je da se na udaljenju 200—250 metara od reke stvori neprekidna zona artiljerijske zaprečne vatre, što se na zemljištu podudaralo sa prvom linijom vatrenog vala.

Za obezbeđenje neprekidnog dejstva artiljerije u združenim i nižim jedinicama 67. armije, raspolagalo se sa oko 3 borbenih kompleta municije. Sem toga, od 1,5 do 5 borbenih kompleta (zavisno od vrste artiljerije) nalazilo se u frontovskim i armijskim skladištima²⁸. Utrošak municije za probor neprijateljske odbrane na dubinu do 5 kilometara, za razne vrste oruđa, bio je određen od 3,3 do 5 borbenih kompleta²⁹.

U zoni Volhovskog fronta bilo je grupisano 2.885 topova i minobacača kalibra 76 i većeg; od toga su u 2. udarnoj armiji nalazilo 2.206 topova i minobacača³⁰). Ta količina artiljerije je dozvoljavala komandi da na pravcu glavnog udara stvori veliku gustinu, koja je dostizala do 180 topova i minobacača na kilometar fronta (ne računajući 2 teške brigade i 4 puka gardijskih minobacača).

Grupisanje artiljerije bilo je isto kao i kod Lenjingradskog fronta. U 2. udarnoj armiji bila je artiljerijska grupa za dalja dejstva, artiljerijska grupa za rušenje i grupa gardijskih minobacačkih jedinica. U streljačkim divizijama formirane su artiljerijske grupe za podršku pešadije i protivminobacačke grupe.

Planirano je da artiljerijska priprema u 2. armiji traje 1 čas i 45 minuta, a u 8. armiji 20 minuta više. Kao i kod snaga Lenjingradskog fronta, podrška napada pešadije i tenkova na dubinu od kilometra ostvarivana je neprekidnim vatrenim valom, a nadalje — metodom uzastopne koncentracije vatre.

U armijama Volhovskog fronta takođe su našla široku primenu isturena oruđa za neprekidno gađanje. Njihova prosečna gustina iznosila je 18 oruđa na kilometar fronta.

Rezerve artiljerijske municije i mina kod združenih jedinica 2. udarne armije, zavisno od vrste artiljerije iznosila su od 2 odnosno 2,5 do 5 borbenih kompleta³¹).

Da bi se povećala pokretljivost artiljerijskih sredstava u borbi, komanda Fronta je naredila da se sva pukovska i divizijska artiljerija postavi na skije ili lake sanke, a mitraljezi — na skije i sanke u vidu čamaca, podešene za vuču.

²⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1219, d. 350, l. 45—46.

²⁹⁾ Isto, op. 1221, d. 2940, l. 41.

³⁰⁾ Isto, f. 204, op. 89, d. 1461, l. 73.

³¹⁾ Isto, f. 309, op. 4094, d. 23, l. 41.

Pri razradi plana borbene upotrebe avijacije glavna pažnja je obraćana na to da se udarne grupacije frontova sigurno obezbede od dejstva iz vazduha, nanoseći jednovremeno masovne udare bombardovanjem važnijih neprijateljskih čvorova odbrane.

Rešenje toga zadatka kod Lenjingradskog fronta stavljen je u dužnost 13. vazduhoplovnoj armiji, pod komandom general-majora S. D. Ribaljčenka. U operativnu potčinjenost te armije bio je prebačen deo avijacije Baltičke flote, 7. lovački avio-korpus lenjingradske armije PVO, kao i četiri mešovita armijska avio-puka³²⁾. Ukupno je komanda Lenjingradskog fronta uspela da grupiše na pravcu glavnog udara 414 aviona, od čega 52 bombardera, 85 jurišnih aviona, 242 lovca i 35 drugih borbenih aviona.

Uzimajući u obzir relativnu malobrojnost bombarderske i jurišne avijacije, komanda Fronta je odlučila da za vreme pripreme napada izvrši avio-napad samo na pojedine neprijateljske otporne tačke na prednjem kraju i na vatrene položaje artiljerije. U toku napada glavni objekti dejstva avijacije su bile neprijateljske rezerve i artiljerija, uključujući i baterije dalekometne artiljerije koje su tukle Lenjingrad. Predviđeno je da neposrednu podršku trupa vrše manje grupe jurišnih aviona po pozivu, i to samo u odlučujućim momentima borbe. Lovačka avijacija je dobila zadatke da održi prevlast u vazduhu i da zaštiti trupe.

Obezbeđenje udarne grupacije Volhovskog fronta od dejstva iz vazduha bilo je dato u zadatak 14. vazduhoplovnoj armiji, pod komandom general-majora avijacije I. P. Žuravljeva. Ta je armija bila ojačana 2. lovačkim avio-korpusom, 232. jurišnom avio-divizijom i sa tri mešovita armijska avio-puka³³⁾.

Kvalitet sastava avijacije Volhovskog fronta, prema upoređenju sa Lenjingradskim frontom, bio je unekoliko drugičiji. Od raspoloživih 395 aviona bilo je 35 bombardera, 174 jurišna aviona, 163 lovca i 23 izviđačka aviona³⁴⁾.

Imajući znatan broj jurišnih aviona, avijacija Volhovskog fronta je mogla ne samo da vrši udare po najvažnijim neprijateljskim otpornim tačkama (Radničko Naselje 1, 2, 5, Sinjavino i dr.), nego i da organizuje efikasniju podršku trupa na bojištu.

Primena oklopnih jedinica u operaciji imala je svoje specifičnosti. Šumovito i močvarno zemljište i mala dubina operacije nisu

³²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 362, op. 142203, d. 3, l. 3.

³³⁾ Isto, f. 364, op. 6278, d. 61, l. 8—18.

³⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 364, op. 6278, d. 61, l. 8—18.

dozvolili da se u dovoljnoj meri iskoristi najbolje svojstvo tenkova — njihove manevarske sposobnosti. Zbog toga je bilo odlučeno da se raspoložive tenkovske brigade, pukovi i bataljoni u frontovima iskoriste isključivo za neposrednu podršku pešadije.

Na početku napada u udarnoj grupaciji Lenjingradskog fronta nalazile su se 3 tenkovske brigade (152, 220. i 61. laka) i 2 samostalna tenkovska bataljona, u kojima je ukupno bilo 222 tenka i 37 oklopnih kola³⁵⁾.

Svi tenkovski bataljoni i pukovi, sa pridatim im grupama pionira kao pratinjom bili su podjednako dodeljeni prvom i drugom ešelonu streljačkih jedinica, samo s tom razlikom što su se u prvom ešelonu nalazili uglavnom laki tenkovi, sposobni da pređu preko Neve bez ojačavanja leda.

U udarnu grupaciju Volhovskog fronta ulazile su 4 tenkovske brigade (16, 98, 122. i 185.), samostalni tenkovski puk za proboj i 4 samostalna tenkovska bataljona, koji su svi skupa brojali 217 tenkova³⁶⁾. Sem toga, 92 tenka nalazila su se na pravcu pomoćnog udara, koji je nanosila 8. armija.

Veliki broj tenkovskih brigada i bataljona komanda fronta je grupisala na levom krilu udarne grupacije da bi se obezbedilo brzo zauzimanje neprijateljskog sinjavinskog čvora odbrane. Zbog toga divizije određene za dejstvo na centralnom delu napadne zone (372, 256. i 191.) nisu ojačavane tenkovima.

Karakter borbene upotrebe inžinjerijskih snaga i sredstava u operaciji, bio je uslovjen složenošću i raznolikošću zadataka koji su pred njima stajali. U uslovima zimske hladnoće i nedostatka puteva trebalo je obezbediti prikriven raspored relativno velikih grupacija snaga u polaznim rejonima i uspešan proboj blagovremeno pripremljene neprijateljske odbrane, kao i forsanje reke Neve preko leda od strane udarne grupacije Lenjingradskog fronta. Širina Neve na odseku proboja dostizala je 600 metara.

Uzimajući u obzir veliki obim predstojećih inžinjerijskih radova, komanda Lenjingradskog fronta je dodelila u sastav udarne grupacije 15 inžinjerijsko-pionirskih, pontonirskih i drugih bataljona, 7 raznih parkova za prelaz preko reke, maskirnu i hidrotehničku četu³⁷⁾.

U pripremanju polaznog rejona bio je raščišćen i produbljen postojeći rov na obali Neve. Na udaljenju 400—600 m od njega, pi-

³⁵⁾ Isto, f. 424, op. 10246, d. 86, l. 165—166.

³⁶⁾ Isto, f. 204, op. 89, d. 1461, l. 79.

³⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 737, l. 82.

oniri su prisposobili kanal duž železničke pruge za razmeštaj trupa. Uvećavala se mreža komandnih mesta i osmatračnica, izrađivani su vatreni položaji za artiljeriju i minobacače. Pri tome je naročita pažnja obraćana na izradu zaklona za oruđa, određenih za neposredno gađanje. Za zagrevanje i odmor ljudstva, jedinice su izradile kolibe od pruća i granja i kućice od kolja za vodove, koje su sa unutrašnje strane bile obložene šatorskim krilima. Inžinjerske jedinice su sagradile oko 50 km zimskih puteva, sa takvom proračunom da svakoj diviziji prvog ešelona pripadaju po 2 puta³⁸⁾.

Uspešno je rešeno i pitanje pravljenja prolaza u vlastitim minskim poljima, koja su bila postavljena još 1941. godine, a u to vreme jako zarasla u travu, zamrzla i nalazila se pod snegom. Njihovo ručno razminiranje bilo je skopčano sa velikim rizikom za živote pionira i zahtevalo je neverovatne napore i mnogo vremena. Zato je planirano da se na odseku probija sproveđe potpuno razminiranje uoči samog napada, pomoći specijalno izrađenih pružnih mina od eksploziva³⁹⁾.

Takođe je bio važan zadatak da se jedinicama obezbedi prelaz preko Neve, a naročito srednjim i teškim tenkovima i nekim artillerijskim oruđima, čiju težinu led nije mogao izdržati. Za pojačanje leda bili su pripremljeni od brvana i dasaka specijalni zaštitni patosi, koji su obezbeđivali prevoženje tereta težine do 60 tona⁴⁰⁾. Oni su se pokazali pouzdanim pri prethodnim proveravanjima. Trebalo je da jedinice pomoći leštvica, kuka, dasaka, konopaca i drugih priručnih sredstava, same savladaju levke, pukotine i vodu između santi, koji su se stvorili u ledu usled dejstva neprijateljskih granata, a isto tako i strmu i zaledenu suprotnu obalu reke.

Za uništavanje najjačih fortifikacijskih objekata i za pravljenje prolaza u neprijateljskim preprekama u jedinicama su bile formirane jurišne grupe i grupe za raščićavanje. Za utvrđivanje zauzetih linija i za zaštitu južnih bokova udarnih grupacija, pored strelačkih jedinica angažovani su, takođe, bataljon za zaprečavanje i minerski bataljon.

U udarnoj grupaciji Volhovskog fronta, ne računajući trupne i armijske pionire, bile su dve inžinjersko-pionirske brigade, samostalni minerski i motorizovani inžinjerski bataljoni⁴¹⁾. Na pravcu pomoćnog udara nalazila se inžinjersko-minska brigada RGK i samostalni moto-inžinjerski bataljon.

³⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10246, d. 86, l. 46.

³⁹⁾ Isto, f. 217, op. 1221, d. 3421, l. 19.

⁴⁰⁾ Isto, d. 737, l. 1.

⁴¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 119, d. 31, l. 6.

Bilo je predviđeno da se inžinjerijske trupe Volhovskog fronta iskoriste isto kao i kod Lenjingradskog fronta, s tom razlikom, što udarnoj grupi Volhovskog fronta nije predstojaо zadatak da forsira veliku vodenu prepreku i što se tu nije vršilo neprekidno razminiranje na odseku proboga. Do početka napada proširen je i dograđen raniјe stvoreni sistem odbrambenih postrojenja, izrađeno je 20 km kolonskih puteva u trupnoj pozadini, izvršeno pojačanje nekih mostova, napravljeni prolazi u žičanim preprekama i minskim poljima (po 1 na četu) i formirane jurišne grupe i grupe za raščišćavanje⁴²⁾.

Na taj način su inžinjerijske jedinice udarnih grupacija frontova u pripremnom periodu ostvarile sve važnije mere za obezbeđenje operacije i u saglasnosti sa situacijom, bile su pravilno usmerene na rešavanje borbenih zadataka u toku predstojećeg napada.

Specifičnosti obezbeđenja operacije i priprema trupa

Jednovremeno sa planiranjem borbene upotrebe rodova vojske i vidova oružanih snaga, komande frontova i armija su poklonile veliku pažnju pitanjima operativnog, materijalnog, tehničkog i drugog obezbeđenja planirane operacije.

U toku celog pripremnog perioda u frontovima i armijama vršeno je neprekidno i odlučno izviđanje od strane svih rodova vojske. Sistematski je vršeno noćno izviđanje ni za trenutak nije prekidano osmatranje neprijatelja sa opštevojnih i artiljerijskih osmatračnica, svakodnevno se proveravala debljina i izdržljivost leda na Nevi, više puta su fotografisani iz vazduha prednji kraj i dubina neprijateljske odbrane.

Blagodareći tim merama, do početka operacije se uspelo da se dovoljno tačno otkrije sastav i grupisanje neprijatelja, otkriju njegove glavne otporne tačke i čvorovi odbrane i tačno odredi karakter i raspored inžinjerijskih objekata. Nedovoljno precizni podaci su sakupljeni o sistemu neprijateljske vatre, naročito na krilima odseka proboga, što je kasnije negativno uticalo na tok borbi.

Protivvazdušna odbrana trupa bila je olakšana time što neprijatelj nije imao prevlast u vazduhu. Ipak nije isključivana mogućnost neprijateljskog bombardovanja glavnih grupacija naših snaga kako u periodu razvoja, tako i u toku napada. Zbog toga su komande frontova i armija preduzele neophodne mere za borbu protivvazdušne opasnosti.

⁴²⁾ Isto, f. 309, op. 4073, d. 236, l. 147; op. 4094, d. 23, l. 28.

tiv neprijatelja u vazduhu, stavivši to u zadatak lovačkoj avijaciji i protivavionskoj artiljeriji.

Za zaštitu udarnih grupacija frontova određeno je preko 400 lovaca. Pri upotrebi ovih aviona za dežurstvo na aerodromima, a delimično i za patroliranje u vazduhu u manjim grupama, bilo je moguće sigurno zaštiti trupe od dejstva iz vazduha i obezbediti praćenje jurišne i bombarderske avijacije.

Udarna grupacija Lenjingradskog fronta, od protivavionskih sredstava imala je protivavionsku artiljerijsku diviziju i protivavionski puk PVO, 6 samostalnih protivavionskih artiljerijskih diviziona i 2 železničke baterije⁴³⁾. Sve te snage bile su objedinjene u jednu protivavionsku artiljerijsku grupu koja je imala zadatku da brani udarnu grupaciju vatrom u tri zone⁴⁴⁾.

U sastav udarne grupacije Volhovskog fronta ušle su 2 protivavionske artiljerijske divizije, 2 protivavionska artiljerijska diviziona i jedna protivavionska baterija⁴⁵⁾. Za stvaranje vatre u više zona formirane su 2 skoro jednakе protivavionske artiljerijske grupe, raspoređene jedna pozadi druge⁴⁶⁾.

Protivtenkovska odbrana u zonama odbrane frontova, uključujući i naznačene odseke probaja, bila je organizovana još 1941 — 1942. godine, te u njoj nisu vršene naročite izmene. Ona je unekoliko bila ojačana oruđima koja su bila isturena za neposredno gađanje. Za odbijanje protivudara neprijateljskih tenkova u toku napada streljačke divizije su, pored pridatih tenkova i artiljerije, dobole protivtenkovska-lovačka i inžinjериjska sredstva.

Materijalno i tehničko obezbeđenje udarnih grupacija oba fronta vršeno je u dosta složenim uslovima. Blokada Lenjingrada otežavala je snabdevanje trupa Lenjingradskog fronta. Do krajnjih granica su bili suženi trupni i armijski pozadinski rejoni, nedostajala su transportna sredstva, gorivo i lekovi. I na Volhovskom frontu su postojale velike teškoće u organizaciji pozadine, naročito u doturu materijalnih sredstava iz unutrašnjosti zemlje i u popunjavanju jedinica naoružanjem⁴⁷⁾. Samo zahvaljujući velikom i napornom radu komandi, političkih organa i radnika pozadine, uspelo je da se prikupe neophodne rezerve svih vrsta materijalnih sredstava i da

⁴³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1242, d. 761, 1, 200—212.

⁴⁴⁾ Isto, f. 424, op. 10246, d. 69, 1. 5.

⁴⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 309, op. 4094, d. 23, 1. 43.

⁴⁶⁾ Isto.

⁴⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 309, op. 4073, d. 236, 1. 144.

se organizuje normalno materijalno i tehničko obezbeđenje udarnih grupacija frontova.

Na početku napada 67. armija Lenjingradskog fronta, u saglasnosti sa određenim planom, imala je 22 dnevna obroka hrane i furaži i 3 punjenja goriva i maziva⁴⁸⁾. Dotur i evakuacija u združenim jedinicama obavljeni su trupnim i armijskim transportnim sredstvima po automobilskim putevima koji su specijalno dodeljeni za svaku diviziju prvog ešelona. Bolnička armijska baza imala je 7 bolnica, u kojima je bilo 8.000 postelja. Šem toga, za armiju je bio rezervisan znatan broj postelja u bolnicama fronta.

U 2. udarnoj armiji Volhovskog fronta imalo je 20 dnevnih obroka hrane i 58 dnevnih obroka furaži⁴⁹⁾. Rezerve u gorivu i mazivu za borbena vozila i auto-transport iznosile su, u proseku, 2—3 punjenja rezervoara. Putna mreža je bila vrlo dobro razvijena. Tu su bila 4 kolska puta. Šem toga, u pripremnom periodu u trupnoj pozadini bio je naknadno sagrađen po jedan zimski put na svaku diviziju prvog ešelona. Armija nije bila obezbeđena sa dovoljno auto-transportnih sredstava. Na početku napada u vožnji je bilo svega 260 automobila⁵⁰⁾. Popunjenoš jedinica zaprežnom vučom bila je u granicama od 20 do 85%. Medicinske ustanove armije imale su oko 12.000 ležaja, što se smatralo potpuno dovoljno.

U celini uzeto, priprema pozadine udarnih grupacija frontova odgovarala je situaciji i zamisli predstojećeg napada i omogućavala je da se uspešno reše zadaci materijalnog i tehničkog obezbeđenja trupa u operaciji.

Da bi se priprema operacije očuvala u tajnosti od neprijatelja, planove je razradivao strogo ograničen broj ljudi. Svi pokreti trupa i borbene tehnike obavljeni su noću i po lošem vremenu. Loženje peći i paljenje vatri dozvoljavano je samo noću u blindažima, zemunicama i kolibama. Korektura artiljerijske vatre izvođena je samo pojedinačnim oruđima. Rušenje neprijateljskih inžinjerijskih objekata na suprotnoj obali Neve, koje je vršeno u periodu od 16. decembra do 11. januara 1943. godine oruđima za neposredno gađanje, izvedeno je na širokom frontu. Nastojeći da obmane neprijatelja o stvarnom pravcu glavnog udara, komanda Volhovskog fronta je demonstrirala lažnu pripremu napada u rejonu 30—35 km jugoistočno od Mge⁵¹⁾.

⁴⁸⁾ Isto, f. 185, op. 10246, d. 75, l. 1—8.

⁴⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 1461, l. 74.

⁵⁰⁾ Isto, f. 309, op. 4073, d. 236, l. 144.

⁵¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 758, l. 27.

Preduzete mere za prikrivanje pripreme operacije, svakako su dale pozitivne rezultate. Neprijatelj je, naravno, znao da se prema napad, ali mu nije uspelo da odredi vreme njegovog početka.

Pred napad u udarnim grupacijama frontova vršena je intenzivna priprema jedinica i štabova. Komande, politički organi i partijske organizacije poklonili su naročitu pažnju obučavanju jedinica načinima izvođenja napadnih dejstava u šumi, u zimskim uslovima i osvajanju neprijateljskih utvrđenih položaja. Na zajedničkim taktičkim vežbama rodova vojske marljivo i svestrano su obradivana pitanja sadejstva jedinica pri proboru blagovremeno organizovane neprijateljske odbrane i rukovodenje jedinicama. Snage 67. armije uvežbale su na svim zanimanjima forsiranje vodenih prepreka po razbijenom ledu. Svakodnevno su vršeni trenaži, na kojima su se borci i oficiri učili da savladaju nezamrznute delove reke i mesta sa razlivenom vodom preko leda, da se uspinju uz strmu i zaledenu obalu pod neprijateljskom vatrom, da na strmini spuštaju i izvlače artiljerijska oruđa, minobacače i mitraljeze. U rejonu Kolonije Ovcino sve su divizije izvele pokazne vežbe iz forsiranja Neve preko leda. U pazidini 2. udarne armije bili su izgrađeni specijalni poligoni, koji su predstavljali neprijateljske otporne tačke. Na tim poligonima izvedene su mnogobrojne vežbe streljačkih jedinica, zajedno sa specijalnim rodovima vojske. U pukovima, divizijama i štabovima sa komandnim sastavom redovno su izvedena zanimanja po karti, organizovane komandno-štabne vežbe, ratne igre i razni zborovi, koji su obuhvatili sva pitanja pripreme za predstojeće borbe. Na zanimanjima i vežbama uzimali su aktivno učešće predstavnik Vrhovne komande, komandanti i članovi vojnih saveta frontova i armija i mnogi odgovorni generali i oficiri političkih organa i štabova.

Partijsko-politički rad se odvijao u neprekidnoj organskoj vezi sa borbenim obučavanjem trupa i njihovim obezbeđenjem. Njegov značaj i važnost se povećavao i zbog toga što mnoge jedinice udarnih grupacija frontova nisu faktički imale iskustva u izvođenju velikih napadnih operacija. Glavni se zadatak sastojao u tome da se svim sredstvima i formama političke agitacije i propagande što svestranije pripreme trupe za prelaz od dugotrajne odbrane na aktivna dejstva, da se kod ljudstva stvori visok elan za napad i čvrsta rešenost za uništenje neprijateljskih snaga i probor blokade Lenjingrada.

Uputstva i zahtevi Komunističke partije i sovjetske vlade, koji su izloženi u referatu predsednika Državnog komiteta odbrane, po-

vodom 25-godišnjice velike oktobarske socijalističke revolucije, i u zapovesti vrhovnog komandanta br. 345 od 7. novembra 1942. godine, bili su osnova za partijsko-politički rad u jedinicama, koji su izvodili vojni saveti frontova i armija, komandni kadar, politički organi i partijske i komsomolske organizacije.

Ta su dokumenta naširoke propagirana kod trupa oba fronta i prihvatana su od svih boraca kao program sledećih borbi za potpuno razbijanje mrskog neprijatelja. Konkretni zadaci partijsko-političkog rada u obezbeđenju proboga neprijateljske blokade Lenjingrada bili su izloženi u direktivama vojnih saveta frontova. U njima je govoren da su komandni sastav, politički organi i partijske organizacije dužni da kod boraca stvore »visok ofanzivni duh, da učvrste veru ljudstva u svoje snage... da im usade nepokolebljivost i upornost u borbi i da im stave do znanja da će borba biti žestoka i uporna, da pobeda neće doći sama po sebi, već se zahteva naprezanje svih snaga«^{52).}

Pitanja organizacije partijsko-političkog rada u borbi, u 2. udarnoj armiji razmatrana su na specijalnom savetovanju. Član Vojnog saveta fronta general-potpukovnik L. Z. Mehlis podneo je detaljan instruktivni referat.

Polazeći od primljenih naređenja, a imajući u vidu zadatke koji su stajali pred trupama, komande i politički organi naširoko su razvili partijsko-organizacioni i ideoško-vaspitni rad u jedinicama. U tome im je veliku pomoć ukazala lenjingradska partijska organizacija, koja je sistematski slala u jedinice svoje predavače i izveštache, organizovala susrete trudbenika fabrika i zavoda sa borcima, koji su se pripremali za napad. Vojnicima, podoficirima i oficirima je objašnjavan politički i vojni značaj proboga blokade Lenjingrada, govorenje im je o životu i radu trudbenika grada, o unutrašnjem i međunarodnom položaju naše zemlje, o politici Komunističke partije i sovjetske vlade, o uspesima naše armije na drugim delovima sovjetsko-nemačkog fronta i o zverstvima nemačkofašističkih trupa.

Ideoško-vaspitni rad je odigrao odlučujuću ulogu u moralnoj i borbenoj pripremi trupa. Među ljudstvom jedinica, koje su se pripremale za napad, mogao se videći ogroman patriotski zanos. Vidno su povećani partijski i komsomolski redovi. U Partiju i Komsomol su stupali vojnici, podoficiri i oficiri koji su bili najbolje pripremljeni i koji su se istakli u borbama. U toku decembra 1942. godine u 2. udarnoj armiji povećao se broj članova i kandidata SKP(b) za

⁵²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 591, l. 112—113.

2.048 ljudi⁵³⁾). U 67. armiji, zadnjih dana pred napad, samo u 3 divizije bilo je predato 2.380 molbi za prijem u Partiju i Komsomol⁵⁴⁾. Težnja sovjetskih boraca da svoju sudbinu vežu za Komunističku partiju i da budu u njenim redovima govorila je o visokoj političkoj svesti naših boraca i starešina i o njihovoj odanosti i bezgraničnoj ljubavi prema sovjetskoj otadžbini.

U vezi sa porastom partijskih i komsomolskih redova, u jedinicama udarnih grupacija frontova pojavile su se jake i aktivne četne partijske i komsomolske organizacije, koje su brojale od 10 do 35 ljudi⁵⁵⁾. Od najiskusnijih i najspasobnijih komunista i komsomolaca odabirani su i pripremani sekretari partijskih i komsomolskih organizacija četa i baterija, masovni agitatori i urednici borbenih listova*).

Vojni saveti frontova i armija, politički organi i partijske organizacije poklanjali su veliku pažnju pitanjima materijalnog i tehničkog obezbeđenja trupa, učvršćenju vojne discipline, pojačanju budnosti, učvršćenju jedinstva u rukovođenju i podizanju autoriteta starešina. Boračkom sastavu jedinica održavani su mnogobrojni razgovori, čitane lekcije i predavanja, izdavane su specijalne brošure, priručnici i plakate i demonstrirani patriotski filmovi. U 2. udarnoj armiji, u novembru i decembru 1942. godine pročitane su 432 lekcije i predavanja, na kojima je prisustvovalo 20.681 čovek. U 67. armiji je samo u decembru 1942. godine političko odeljenje održalo 219 lekcija i referata⁵⁶⁾.

U poslednjih 3—4 dana pred napad, u svim partijskim i komsomolskim organizacijama održani su sastanci na kojima je govoren o zadacima komunista i komsomolaca u borbi. Sastanci su se pretvarali u izrazite demonstracije patriotizma sovjetskih boraca. U svojim govorima borci, starešine i politički radnici zaklinjali su se da će izvršiti zadatak koji je pred njih postavljen.

Uoči napada u jedinicama su pročitani proglašeni vojnih saveta frontova koji su pozivali trupe na samopregorno ispunjavanje vojničkog duga prema otadžbini. Na organizovanim mitinzima u tu svrhu istupali su članovi vojnih saveta, frontova i armija, načelnici političkih uprava frontova i političkih odeljenja armija i združenih

⁵³⁾ Isto, f. 217, op. 1217, d. 378, 1. 38.

⁵⁴⁾ Isto, d. 402, l. 152—166.

⁵⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10253, d. 37, 1. 10.

⁵⁶⁾ Borbeni list (*Боевой листок*) je obično nedeljni list, koji se izdaje u vidu zidnih novina nižim jedinicama (vodovima, četama) i sadrži najzračitije aktualnosti iz života i rada jedinice. — Prim. red.

⁵⁷⁾ Isto, f. 217, op. 1217, d. 378, 1. 58; d. 402, l. 311

jedinica, komandanti divizija i pukova i predstavnici Lenjingradskog gradskog komiteta Partije.

Neposredan razgovor komandanata, članova vojnih saveta frontova i armija i drugih rukovodećih starešina i političkih radnika sa vojnicima i njihovo aktivno učešće u vaspitnom radu, odigrali su veliku ulogu u pripremi trupa za napadnu operaciju. Upravo je mobilizatorska snaga partijsko-političkog rada obezbedila visoko moralno-političko stanje kod trupa Lenjingradskog i Volhovskog fronta, njihov nezadrživi napadni elan i veličanstvenu odlučnost da se isčupa Lenjingrad iz obruča neprijateljske blokade.

Rukovođenje trupama u operaciji bilo je strogo centralizovano i nalazilo se u rukama komandi frontova, ali se nije umanjivala uloga u rukovođenju i komandanata armija, koji su bili glavni organizatori napada. Pod rukovodstvom komandanata i štabova armija izvođena je celokupna praktična delatnost jedinica koje su učestvovali u operaciji.

U pripremnom periodu naširoko je praktikovan lični dodir starešina sa potčinjenim komandantima i štabovima i izdavanje prethodnih naredenja, uz njihovo kasnije pismeno potvrđivanje. Osnovni operativni dokumenti u 67. i 2. udarnoj armiji bile su borbene zapovesti i tablice plana boja⁵⁷⁾, kao i detaljni dokumenti iz planiranja borbene upotrebe rodova vojske i obezbeđenja operacije.

Ostvareni sistem veze u udarnim grupacijama potpuno je obezbeđivao organizaciju neprekidnog i čvrstog komandovanja jedinicama, kako za vreme pripreme, tako i u toku operacije.

Pregrupisavanje i koncentracija snaga 67. i 2. udarne armije vršeni su postepeno, tako da se ne bi otkrila zamisao operacije. Artiljerijske jedinice su posele vatrene položaje u zoni predstojećeg napada do 5. januara 1943. godine⁵⁸⁾. Do 11. januara streljačke divizije su posele polazne položaje, a noću 12. januara izašli su tenkovi prvog ešelona u očekujuće rejone⁵⁹⁾.

Opšta nadmoćnost snaga bila je na strani sovjetskih trupa. Jedinice udarnih grupacija prošle su kroz svestranu i svrsishodnu borbenu i političku pripremu, one su bile potpuno obezbeđene u materijalnom i tehničkom pogledu i, goreći od želje za što bržim probojem blokade Lenjingrada, bile su spremne za odlučan juriš na neprijateljske položaje.

⁵⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 856, l. 48—60.

⁵⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10246, d. 110, l. 1—8.

⁵⁹⁾ Isto, f. 217, op. 1221, d. 3421, l. 38; op. 1221, d. 737, l. 1—2.

3. — PROBOJ NEPRIJATELJSKE BLOKADE I USPOSTAVLJANJE SUVOZEMNE KOMUNIKACIJE SA LENJINGRADOM

(Shema 18)

Forsiranje Neve i osvajanje mostobrana na njenoj levoj obali

Napad udarnih grupacija snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta, uz sadejstvo Baltičke flote, počeo je 12. januara 1943. godine. On se izvodio za vreme velikih istorijskih događaja zimske kampanje 1942/43. godine. Nanoseći odlučan poraz nemačkofašističkim snagama u staljingradskoj bici, sovjetske oružane snage su prešle u opšti napad na nizu odseka sovjetsko-nemačkog fronta. Sovjetska armija je uspešno razbijala fašističke horde na Severnom Kavkazu i Gornjem Donu, nanosila udare kod Velikih Luka i prisustvila likvidaciji hitlerovske okružene grupacije kod Volge.

Uključivši se u opšti napad, sovjetske trupe kod Lenjingrada su se obrušile na šliseljburško-sinjavinsku neprijateljsku grupaciju jednovremeno sa dve strane. Iz blokiranog grada udarili su preko Neve borci — Lenjingrađani. U susret njima, sa istoka, prešli su u napad Volhovčani.

Noću uoči napada osećao se neviđeni elan u jedinicama oba fronta. Ljudstvo je težilo da se što je moguće bolje pripremi za juriš na neprijateljske položaje. Starešine i politički radnici su još jednom precizirali borbene zadatke, proverili tehnička sredstva, oružje i opremu boraca. Na zvezdanom nebu neprestano se čulo bruhanje avionskih motora. Grupe sovjetskih bombardera za noćna bombardovanja nanosile su udare po neprijateljskim trupama, artiljerijskim položajima, štabovima, aerodromima i čvorovima komunikacija. U to vreme su pioniri 67. armije postavili pružne mine, pripremajući aktiviranje svojih minskih polja, kako bi obezbedili nesmetan prolaz kroz njih pešadiji, tenkovima i artiljeriji, kad otpočne napad.

Osvanulo je vedro i mrazovito jutro 12. januara. Termometar je pokazivao 23° C ispod nule. U 9 časova i 30 minuta zadrhtale su obale Neve od tutnjave plotuna iz skoro 2.000 topova i reaktivnih minobacača. Na stotine granata i mina letele su prema neprijatelju. To je počela artiljerijska priprema napada na odsek proboja 67. armije.

Da se ne bi razlomio led na Nevi, vatrica sa zaklonjenih vatrenih položaja otvarana je po živoj sili i vatrenim sredstvima neprijatelja

koji su se nalazili ne bliže od 200 metara od reke. Uništavanje vatreñih tačaka i rušenje inžinjerijskih objekata neprijatelja na prednjem kraju vršila su isturena oruđa za neposredno gađanje.

Artiljerijske grupe za kontrabatiranje i protivminobacačku borbu 67. armije i dalekometna oruđa flote sručili su svoju vatru na neprijateljske baterije, komandna mesta i rejone rasporeda njegovih rezervi.

Neprijatelj je odgovorio vatrom iz topova i minobacača. U artiljerijski dvoboј uključili su se i mitraljezi. Počeli su da dejstvuju snajperisti. Neprekidna buka kroz hladni vazduh još više je povećana eksplozijom 120 grupa pružnih mina na minskim poljima.

Lenjingradski artiljeri su 2 časa i 20 minuta tukli neprijateljsku odbranu. Tukla su oruđa svih kalibara, od protivtenkovskih topova do mornaričkih oruđa velikog kalibra. Urlale su eksplozije granata i mina i na prednjem kraju i u dubini neprijateljske odbrane. Snežna leva obala Neve prekrivena je crnim pegama od levkova rasprsnutih granata i mina.

Neustrašivi Lenjingrađani — artiljeri dezorganizovali su sistem neprijateljske vatre, naročito u centru napadne zone 67. armije, naneli neprijatelju velike gubitke u živoj sili, primorali mnoge baterije hitlerovaca da umuknu, uništili na desetine mitraljeskih gnezda, poremetili vezu i komandovanje trupama i otežali privlačenje neprijateljskih rezervi iz dubine.

Postignuti uspeh bio je rezultat vrlo dobre i svestrane pripreme gađanja. To je bilo mogućno postići zahvaljujući visokim borbenim osobinama sovjetskih topova i minobacača, a prvenstveno samopozrtvovanju i borbenoj veštini ljudstva. Hiljade artiljeraca i minobacačlja, dejstvujući sa dubokim saznanjem odgovornosti za povereni im zadatak, pokazali su primere organizovanosti, junaštva i odvažnosti. Načelnik artiljerije 952. streljačkog puka, 268. streljačke divizije komunista K. F. Bučeljnikov, komandant samostalnog lovačkog protivtenkovskog diviziona 136. streljačke divizije major F. F. Holod, zamenik komandanta 342. streljačkog puka za moralno-političko vaspitanje major M. A. Bondarenko i mnoge druge starešine i politički radnici lično su izvršili izviđanje ciljeva na prednjem kraju neprijatelja, obezbedili vrlo dobro uređenje i maskiranje vatreñih položaja i poslužili na oruđima postavili zadatke neposredno na zemljištu. Kada je počela artiljerijska priprema, baterije komunista Bučeljnikova, Holoda i Bondarenka tukle su bez promašaja. Sve su granate padale tačno na cilj. Neprijateljske va-

Hitlerovska baterija je umukla za navek

trene tačke, koje su određene za neutralisanje, bile su potpuno uništene. Blagodareći tome, nalet pešadije preko Neve prošao je skoro bez gubitaka.

Borci 1. baterije 91. samostalnog mitraljesko-artiljerijskog bataljona 16. utvrđenog rejona, pod komandom kapetana V. J. Zubakova pokazivali su veliku veština i neustrašivost. Baterija je dobila zadatak da neutrališe neprijateljsku odbranu na pravcu napada jedinica 169. streljačkog puka 86. streljačke divizije. Bez obzira na jaku neprijateljsku vatru sa suprotne obale Neve, artiljeri su izvukli oruđa na otkrivene vatrene položaje i neposrednim gađanjem majstorski uništavali neprijateljske vatrene tačke. Baterija je uništila 9 neprijateljskih mitraljeza, zajedno sa poslugom, 1 oruđe 75 mm i 2 minobacača⁶⁰⁾.

⁶⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10247, d. 73, l. 130.

Avijacija Fronta i Baltičke flote sigurno je štitila trupe u posljednjim rejonima i grupama od po 6 do 8 aviona napadala najvažnije neprijateljske otporne tačke, njegove rezerve i artiljeriju na vatrenim položajima.

U 11 časova i 45 minuta artiljerijska vatra je dostigla najveću intenzivnost. U to vreme su, po određenom signalu, iz rovova i zaklona iskočili na led borci jurišnih grupa i grupa za raščišćavanje i nezadrživo pojurili ka suprotnoj obali. Kroz pet minuta odjeknuo je plotun »kačuša«, posle čega je otpočeo opšti juriš. Cela Neva na odseku od Moskovske Dubrovke do Šliseljburga ispunila se lavinom napadača. Neprijatelj je otvorio vatru iz svih vrsta oružja, ali nije mogao odbiti juriš.

Nije prošlo ni 10 minuta, a već su mnoge jurišne grupe dostigle do suprotne obale i pristupile raščišćavanju. Jurišnici — pioniri radili su samopregorno, krčeći pešadiji put kroz minska polja i druge inžinjerijske prepreke. Borci 42. samostalnog pionirskog bataljona 136. streljačke divizije F. B. Novikov i B. M. Jakovljev su među prvima dostigli do neprijateljske obale. Pod jakom mitraljetskrom vatrom i vatrom iz automata, oni su, zajedno sa ostalim

Jedinice 67. armije forsiraju Nevu
Reprodukacija sa slike umetnika Kremera

borcima, odmah počeli da prave prolaze u minskom polju koje je preprečavalo put napadaču. Učinivši bezopasnim na desetine mina, pioniri su očistili prolaze od krstila sa bodljikavom žicom, koja su postavili hitlerovci.

Odmah za jurišnim grupama u neprijateljske položaje upale su streljačke jedinice. Obuzeti jedinstvenim zanosom, sovjetski borci su se žestoko i samopožrtvovano borili, pokazujući primere hrabrosti i junaštva, umešnosti i razumne inicijative.

Smelo je dejstvovao automatičar 947. streljačkog puka crveno-armejac A. P. Krasnoperov. Prilikom podilaska suprotnoj obali izbačeni su iz stroja komandir i njegov zamenik. Među borcima je nastala zabuna, pa su prilegli na led. To je pretilo da započeti juriš doživi neuspeh. Tada je Krasnoperov preuzeo na sebe da komanduje četom, uspravio se i sa uzvikom »napred! za otadžbinu!« jurnuo na neprijatelja. Borci su pošli za njim. Za inicijativu i ličnu hrabrost komandovanje je odlikovalo hrabrog borca ordenom »crvene zastave«^{61).}

Kada je uzavrela borba na obali, artiljeri su preneli vatru u dubinu neprijateljske odbrane, na prvu liniju vatre nog vala. Deo artiljerije je odmah počeo da se prebacuje napred da bi se obezbedila pravovremena podrška pešadije i tenkova. Posluge su na sebi vukle oruđa preko leda i uz pomoć pešaka brzo ih izvlačile na strmu obalu reke. Tamo gde je obala bila suviše strma, rušile su je ili su izvlačile oruđa pomoću konopaca.

Silina udara sovjetskih trupa sve je više narastala. U napad su prešli i tenkovi za neposrednu podršku pešadije. Za njih su uslovi bili vrlo teški. Morali su da savladaju otvoren prostor preko leda Neve i da se uspenju na strmu obalu, a zatim da dejstvuju na šumovitom zemljištu, sa dubokim snežnim pokrivačem. Ali su sovjetski tenkisti, uz pomoć pionira, savladali sve te prepreke.

Tenkovi koji su se prebacili odmah su stupili u borbu, uništavajući neprijateljsku živu silu i vatrena sredstva. Tenkista kapetan D. P. Tuparev neustrašivo je prodro sa svojim vozilom u dubinu neprijateljskog položaja. Gusenicama svoga tenka rušio je rovove i zemunice, artiljerijskom i mitraljeskom vatrom ubijao hitlerovce koji su u panici iskakali. Tri protivtenkovska oruđa pokušavala su da unište njegov tenk, ali je neustrašivi oficir vešto manevrisao, uzmičući neprijateljskoj vatri. On je uništio sva tri oruđa i krenuo dalje, probijajući brešu u neprijateljskoj odbrani. Nakon izvesnog

⁶¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10247, d. 72, l. 199.

vremena Tuparev je unišio neprijateljski minobacač, zajedno sa poslugom, 4 mitraljесka gnezda, razrušio 2 blindaža i pobio više od 30 fašista⁶²⁾.

Za kratko vreme neprijatelj je bio odbačen sa prednjeg kraja. Napad se i dalje razvijao. Po signalu opštevojnih komandanata vatrene val artiljerije se u skokovima pomerao napred. Za njim na 150—200 m su se kretale streljačke jedinice i tenkovi. Neprekidan zid artiljerijske vatre, širine 7 kilometara, kretao se ispred trupa koje su napadale.

Neposredno u borbenim porecima pešadije kretali su se mornari koji su vršili korekturu vatre artiljerije Baltičke flote. Dejstvujući drsko i samopožrtvovano, oni su pod neprekidnom paljbom neprijateljske vatre pouzdano izvodili korekturu vatre svojih baterija. Mornar A. D. Šitov pod opasnošću po život probio se u neprijateljsku pozadinu, uredio na drvetu osmatračnicu i počeo da preko radija predaje podatke o neprijateljskim vatrenim tačkama, međustima rasporeda njegove borbene tehnike i prikupljanja žive sile⁶³⁾.

Uspehu kopnenih snaga doprinela je avijacija, mada su vremenske prilike bile nepogodne za njena dejstva. Već u prvoj polovini dana 12. januara nad rejonom borbenih dejstava nadnela se niska oblačnost i počeo je da pada gust sneg. Ali to nije zaustavilo pilote Lenjingradskog fronta i Baltičke flote. Preuzevši prevlast u vazduhu nisu dali neprijateljskim avionima mogućnost da izviđaju, niti da bombarduju i mitraljiraju naše snage u napadu. Za prvi dan borbi na Lenjingradskom frontu, bez obzira na krajnje nepovoljne meteorološke uslove, sovjetski piloti su izvršili preko 100 avio-polaleta⁶⁴⁾. Piloti-Lenjingrađani dejstvovali su sa izvanrednim zanosom i odvažnošću. Jurišnici, koje je vodio Aleksandar Manohin, poleteli su da izvrše napad na neprijateljske rezerve i njegove dalekometne baterije u rejonu Lobanovo — Kelkolovo — Anensko. Veštoto zaobišavši snežni front, grupa je duže vreme letela iznad oblaka i probila ih tek nad ciljem. Neprijatelj je otvorio snažnu vatru iz protivavionskih oruđa. Gust sneg je jako otežavao osmatranje. Ali im je vrlo dobra obučenost pilota za jurišni let pomogla da savladaju teškoće. Bombe su bile bačene tačno na neprijateljski raspored.

Prvog dana operacije grupe jurišnika, koje su podržavale pešadiju i tenkove, nalazile su se nad bojištem najmanje po 30 minuta,

⁶²⁾ „Правда“, 20. februar 1943. godine.

⁶³⁾ Vidi, A. N. Mušnikov, »Baltijci u borbama za Lenjingrad«, M. Vojnoizd. 1955, str. 144.

⁶⁴⁾ Vidi A. Burov i L. Perepelov, »Lenjingradska avijacija«, str. 146—148.

tj. do pojave sledeće grupe aviona. Blagodareći tome neprijatelj se nalazio pod neprekidnim dejstvom avijacije.

Zajedničkim naporima svih rodova vojske i vidova oružanih snaga, združene jedinice udarne grupacije Lenjingradskog fronta već u prvim časovima napada savladale su neprijateljski prednji kraj odbrane, uništivši pri tome posade niza otpornih tačaka i počele su da se probijaju u dubinu. U centru zone napada za dan borbi naše su trupe zauzele mostobran između Gorotka 2 i Šliselburga veličine 5 km po frontu i 3 km po dubini⁶⁵⁾.

Najveći uspeh su postigle jedinice 136. streljačke divizije, kojom je komandovao general-major N. P. Simonjak. One su zauzele jake otporne tačke neprijateljske odbrane u Piljnoj Melnjici i Marinu i započele borbe u šumi severno od Beljajevske močvare. U 18 časova u zoni napada divizije, u rejonima severno i južno od Marina, pioniri su pristupili uređenju mesta prelaza za prebacivanje preko Neve teških tenkova drugog ešelona armije⁶⁶⁾.

Isto tako su odlično dejstvovalе jedinice 268. streljačke divizije. Izagnavši neprijatelja sa prednjeg kraja, one su se uklinile u njegovu odbranu na 1,5 — 2 km i počele da obuhvataju sa severoistoka jak neprijateljski čvor odbrane u Gorotku 1 i 2.

Manje uspeha su imale naše grupe koje su dejstvovalе na krišima udarne grupacije. Jedinice 45. gardijske streljačke divizije, koje su napadale sa desne obale Neve kroz borbene poretke naših trupa, što su držale mali mostobran u rejonu Moskovske Dubrovke, potisnule su neprijatelja na pojedinim odsecima iz prvog rova, ali dalje nisu mogle razviti uspeh. Očekujući glavni udar na tome pravcu, neprijateljsko komandovanje je ovde izradilo moćne odbrambene objekte i grupisalo ogroman broj vatreñih sredstava, koja naše trupe nisu mogle neutralisati u toku artiljerijske pripreme. Ovde su se razvile dugotrajne i krvave borbe.

Jedinice 86. streljačke divizije, koje su napadale prema Šliselburgu pri forsiranju Neve naišle su na neverovatno snažnu i smrtonosnu neprijateljsku artiljerijsku, minobacačku i mitraljesku vatru. Samo je nekim bataljonima uspelo da se probiju na levu obalu, dok su ostale jedinice, pretrpivši zнатне gubitke, bile prinudene da odstupe na polazni položaj⁶⁷⁾). Po naređenju Vojnog saveta fronta u drugoj polovini dana jedinice divizije su se sredile, prebacile se na njenom odseku preko reke i razvile za napad na Šliselburg sa juga.

⁶⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 55, l. 43.

⁶⁶⁾ Arhiv MO SSSR, op. 1221, d. 737, l. 4.

⁶⁷⁾ Isto, f. 424, op. 10246, d. 218, l. 54.

strane su se pripremale za naredna dejstva. Nemačkofašističko komandovanje je hitno prebacilo svoje rezerve — jedinice 96. pešadijske divizije — iz rejona Mge u Gorodok 2 i u šume istočno od Gorotka⁶⁸). Ovamo su privlačeni i delovi 5. brdske streljačke divizije, koja je bila posela odbranu južno od Moskovske Dubrovke. Sređivala se razbijena 170. neprijateljska divizija. U rejonu borbenih dejstava koncentrisani su tenkovi i artiljerija.

Združene jedinice 67. armije utvrđivale su se na dostignutim linijama, vršile izviđanje, precizirale zadatke nižim jedinicama, privlačile artiljeriju i dovozile municiju. U četama i baterijama održavani su kratki sastanci komunista i komsomolaca, na kojima su sumirani rezultati prvog dana napada, iznošeni — osnovni nedostaci u dejstvima jedinica i usmeravane partijske snage za predstojeće borbe. Starešine i partijsko-politički radnici razgovarali su sa borcima, pričali im o uspesima snaga Volhovskog fronta, o istaknutim borcima 67. armije, o nedostacima u dejstvima pojedinih jedinica i o zverstvima nemackofašističkih zavojevača.

Gnev i mržnju prema neprijatelju izazvala je priča o tragediji koja se dogodila kod Piljne Meljnicy. Tu su živeli supružnici Kondraševi sa decom. Porodica je bila velika i za vreme okupacije mnogo je gladovala. Od iznemoglosti i prekomernog rada umro je domaćin porodice. Život je postao još teži. Na jednoj od redovnih pijanki hitlerovskih vojnika, gladna četvorogodišnja kći Kondraševih uzela je od njih jedan crni hleb. Otkrivši nestanak hleba, fašistički izrodi su obesili ni krivu ni dužnu majku devojčice, stariju sestru i malog brata, a nju premlatili i polu mrtvu prepustili sudbini. Tela obešenih Kondraševih u toku dve nedelje nisu dozvolili da se sahrane⁶⁹).

Heroj Sovjetskog Saveza gardijski general-major N. P. Simonjak

⁶⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 6598, op. 721603, jed. čuv. 571 i 572.

⁶⁹⁾ Isto, f. 217, op. 1217, d. 385, l. 55.

Priče o zverskim razračunavanjima fašista sa stanovništvom okupiranih oblasti izazivale su kod sovjetskih boraca i starešina opravdano osećanje osvete i pojačavale njihovo stremljenje za što bržim razbijanjem žestokog i podmuklog neprijatelja.

Izjutra 13. januara, posle vatrengog naleta artiljerije, snage 67. armije obnovile su napad na celom frontu. Kao i prvo dana borbi najuspešnije su dejstvovale jedinice 136. streljačke divizije, ojačane 61. lakom tenkovskom brigadom. Uništavajući pojedina žarišta neprijateljskog otpora i obilazeći Beljajevsku močvaru sa severa, streljački pukovi su, mada ne naročito brzo, ali neprekidno napredovali. Za dan borbi divizija je savladala 4—5 km i izbila prednjim delovima u rejon 1—1,5 km zapadno od Radničkog Naselja 5. U neprijateljsku odbranu je bio zabijen dubok klin čija se oštrica nalazila na odstojanju 4—5 km od snaga Volhovskog fronta koje su napadale u susret⁷⁰⁾.

Borci 136. streljačke divizije pokazali su mnogo hrabrosti, odvažnosti i heroizma u vezi s vojnom veštinom.

Nikada se neće zaboraviti herojski podvig borca voda za vezu 3. streljačkog bataljona 270. streljačkog puka D. S. Molodcova. Bataljonu, u kome se borio odvažni vezista, iznenada je preprečila put smrtonosna mitraljeska vatrica iz neprijateljskog bunkera. Taj bunker je štitio vatrene položaje neprijateljske baterije 305 mm. Trebalо je po svaku cenu uništiti neprijateljsku vatrenu tačku da bi se obezbedilo dalje napredovanje pešadije. Dimitrij Molodcov javio se dobrovoljno da izvrši taj zadatak. Vešto se maskirajući, on se privukao do bunkera i bacio u njega tri bombe koje je imao. Ali one po svoj prilici nisu dostigle do cilja. Mitraljez je ponovo počeo da dejstvuje čim su naši borci pošli u juriš, te su bili prinuđeni da prilegnu na sneg. Juriš je morao zastati. Nešto se moralo učiniti, ali šta? Molodcov više nije imao bombi. Onda je odvažni borac silovitim skokom dotrčao do puškarnice i zatvorio je svojim telom⁷¹⁾. Neprijateljski mitraljez je umuknuo. Borci su videli podvig svoga druga i, kao da su podignuti snažnim vihorom, ustremili su se napred. Bunker je bio uništen, baterija zauzeta i bataljon je krenuo dalje. Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 10. februara 1943. godine redovu D. S. Molodcovu, za herojski podvig, posmrtno je dodeljeno zvanje heroja Sovjetskog Saveza.

U to vreme je levokrilna 86. streljačka divizija napredujući za 1—1,5 km, podišla Radničkom Naselju 3 i Preobraženskom brdu —

⁷⁰⁾ Arhiv MO SSSR, op. 1227, d. 55, l. 44.

⁷¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 402, l. 137.

glavnoj neprijateljskoj otpornoj tački koja je štitila južne prilaze Šliselburgu. Ovde je neprijatelj pružio neverovatno jak otpor i napad naših trupa je usporen.

Komplikovala se situacija i na desnom krilu 67. armije. Napad koji je obnovljen 13. januara faktički nije imao uspeha ni u rejonu Moskovske Dubrovke, niti u rejonu Gorotka 1 i 2. Čak je neprijateljsko komandovanje privuklo u šumu istočno od Gorotka 2 sveže snage 96. pešadijske divizije i na nizu odseka preduzelo protivnapade. Najjači od njih bio je izvršen u 16 časova i 15 minuta na desnom krilu 268. streljačke divizije. Neprijatelj je bacio u borbu nekoliko pešadijskih bataljona sa 15 tenkova.

Neprijateljski protivnapad je bio neočekivan za naše jedinice, jer one nisu pravovremeno organizovale izviđanje na bokovima i dopustile su sebi izvesnu lakovislenost. Čak su neke starešine misle za neprijateljske tenkove koji su se navodno probili iz sastava Volhovskog fronta da su vlastiti, pa po njima nisu ni otvorili vatru. Ne nailazeći na otpor, tenkovi i pešadija koja ih je pratila približili su se našim trupama na odstojanje od 200 metara i iznenada ih obasuli svojom vatrom. Nastala je zabuna. Nije bilo pri ruci neophodnih protivtenkovskih sredstava. Naše su jedinice bile prinudene da odstupe za 1,5—2 km, na nove položaje⁷²⁾. Tu su hitlerovci našli na otpor.

Artiljerijski-protivtenkovski divizion 268. streljačke divizije, koji je pristigao pod komandom hrabrog i iskusnog artiljera kaptana Rodionova, borio se do poslednjeg čoveka. Posevši vatreni položaj na ivici šume ispred proplanka, divizion se pripremio za borbu. Kada je do neprijateljskih tenkova bilo odstojanje 400 metara, Rodionov je izdao komandu: »Pali!«

Zagroktali su topovi. Pred neprijateljskim tenkovima su se rasprskavale granate i oni, obavijeni dimom, počeli su da zaokreću u levo, težeći da izadu ispod vatre i da zaobiđu artiljercima u bok. U to vreme je zdesna, u bok krenula u napad neprijateljska pešadija. Nije bilo vremena za razmišljanje, i sovjetski artiljeri su, razvivši deo oruđa, otvorili po njih vatru.

Pešadija je uzmaknula i prilegla. Ali su tenkovi produžili da navaljuju. Mnoge posluge artiljera su izbačene iz stroja. Rodionov je sam prišao oruđu, precizno nanišanio i opalio. Granata je udarila u podnožje kupole glavnog tenka. Drugom granatom mu je razbio gusenicu, a treća je pogodila u rezervoar benzina. Tenk se zapalio.

⁷²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 55, l. 44.

Tenkovi koji su ga sledili odstupili su i prestrojili se. Deo njih je ponovo krenuo na divizion Rodionova, a drugi deo se okrenuo na artiljerce koji su tukli neprijateljsku pešadiju. Tenkovi sa krstom na oklopu su se komešali tamo — amo pred frontom, ali ih je svuda susretala tačna vatra.

Divizion se, uz podršku pešaka, borio neprekidno nekoliko časova. Kapetan Rodionov, sa nekoliko artiljeraca koji su ostali živi, otvarao je vatru iz tri ispravna topa, radeći kao nišandžija, punilac i pomoćnik nišandžije. Ali je i on pao na lafet topa, pogoden neprijateljskim metkom. Poslednje oruđe diviziona je zamuklo, ali neprijateljski tenkovi nisu prošli.

Zajedničkim dejstvima artiljeraca i pešaka neprijateljski protivnapad je bio odbijen. Pokušaji hitlerovaca da nanesu udar u bojkove naših snaga koje su se uklinile propali su. Jedinice 67. armije, pošto su odbile neprijateljske protivnapade, čvrsto su se utvrstile na dostignutim linijama i stvorile povoljne uslove za uvođenje u borbu drugog ešelona armije.

Napad snaga Volhovskog fronta 12. i 13. januara

12. januara istovremeno sa snagama Lenjingradskog fronta prešle su u napad 2. udarna i 8. armija Volhovskog fronta. U 9 časova i 30 minuta ovde je zagrmelo preko 2.000 topova i minobacača, kalibra 76 mm i većeg⁷³⁾. Oko 300 oruđa, isturenih na otkrivene vatrene položaje, tuklo je neposrednim gađanjem neprijateljevu odbranu. Granate su padale tačno u njegov raspored. Njegovi vojnici su u panici jurili tamo-amo po prednjem kraju, tražeći zaklon. To su iskoristili snajperisti 314. streljačke divizije, koja je ostala u odbrani. Majstori preciznog gađanja uništavali su bez promašaja fašističke osvajače. Naročito se istakao jedan od osnivača i vrlo dobrih agitatora snajperskog pokreta, učesnik već trećeg rata, snajperista 1076. streljačkog puka, komunista mlađi vodnik G. S. Žalin. Na njegovoj listi su već bila 74 ubijena vojnika i oficira. Dejstvovali su vešto i mladi snajperisti, vodnici C. S. Cidipov i N. I. Jakovenko i mnogi drugi.

Na 40 minuta pre završetka artiljerijske pripreme nad bojištem se pojavila grupa bombardera i jurišnih aviona 14. vazduhoplovne armije. Oni su napadali neprijateljske otporne tačke i vatrene položaje artiljerije u rejonima Radničkog Naselja 4, 5 i 7 i u Sinjavinu.

⁷³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 107, d. 73, l. 97.

Istovremeno sa pojavom aviona pioniri su počeli da prave prolaze za pešadiju i tenkove u neprijateljskim preprekama. Sa velikim poznavanjem posla i odvažnošću radili su pioniri 372. streljačke divizije u rejonu Radničkog Naselja 8. Inženjer 1238. streljačkog puka, kapetan G. N. Pavlov, ne samo što je dobro organizovao dejstva grupa za raščišćavanje nego je i lično sam sa borcima, pod vatrom mitraljeza i automata, napravio preko 15 prolaza u neprijateljskim minskim poljima i žičanim preprekama. A kad je pešadija pošla u juriš, komunista Pavlov je zajedno sa svojim pionirima, nalazeći se u prvim redovima onih koji napadaju, uništio tri neprijateljska laka bunkera.

Neprijateljska odbrana je podrhtavala od eksplozije granata i bombi. U vazduh su se podizali stubovi crnog dima. Mnogi neprijateljskih vojnici i oficiri od dejstva vatre, bili su demoralisani i zahvaćeni panikom. Zarobljeni podofticir iz 366. pešadijskog puka 227. pešadijske divizije Johan Tenesen je pričao: »To je bio užas. Izjutra su Rusi otvorili vatru iz topova svih kalibara. Granate su padale pravo u raspored blindaža. Još pre juriša Rusa u 10. četi je bilo mnogo ubijenih i ranjenih. Poginuo je komandir čete poručnik Delj, kao i stariji vodnik i vodnik koji su ga zamenili. Vojnike je obuzela panika. Tek što su se Rusi približili, a svi koji su se našli u rovu, bez dogovora su digli ruke uvis«⁷⁴⁾.

Dok je artiljerija tukla neprijateljske položaje, naša pešadija i tenkovi su vršili poslednje pripreme za juriš. Borci — Volhovčani, nalazeći se u zaklonima i rovovima na polaznom položaju, sa nestrpljenjem su očekivali znak za napad. Vladalo je bodro raspoloženje, kod svih je vladala čvrsta uverenost u predstojeći uspeh.

U 11 časova i 15 minuta snage prvog ešelona 2. udarne armije, pod zaštitom vatrenega vala artiljerije i uz podršku avijacije, preše su u napad na odsek od Lipke do Gajtolova. 20 minuta kasnije otpočele su napad i desnokrilne združene jedinice 8. armije.

Krećući se neposredno za eksplozijom granata vatrenega vala, streljačke jedinice, u pratnji tenkova za neposrednu podršku pešadije, silovito su prodle u prednji kraj neprijateljske odbrane. Razvile su se uporne i žestoke borbe. Neprijatelj se očajnički branio. Naročito su bile teške borbe za otporne tačke Lipku, Radničko Naselje 8 i šumicu »Kruglaja«.

Na desnom krilu udarne grupacije napadala je 128. streljačka divizija. Uklinivši se u neprijateljsku odbranu i ovladavši prvom linijom rovova, jedinice divizije nisu mogle da se iz pokreta probiju

⁷⁴⁾ „Правда“, 20. januar 1943.

u Lipku. Neprijatelj je vatrom iz svih vrsta oružja zadržavao napredovanje naših snaga. Naročito je tukla jaka bočna vatra iz ređona groblja, koje se nalazilo na uzvišenju koje je dominiralo. Tu je neprijatelj imao dobro maskirane lake bunkere, a naša artiljerija nije mogla da ih poruši, žičane prepreke u tri reda kolja i rovove punog profila. Prilazi groblju bili su pokriveni dubokim snegom i minirani, a sem toga tučeni vatrom od strane neprijatelja.

Komandir jedne jedinice iz 523. streljačkog puka, poručnik Jakov Ivanović Bogdan izvršio je besmrtan podvig u borbama za groblje u rejonu sela Lipke. Jedinici je u napadu preprečila put mitraljeska vatra iz neprijateljskog bunkera. Trupe su na otvorenom prostoru trpele velike gubitke. Nije se smelo odugovlačiti. Samo strelovit pokret napred mogao je sačuvati živote borcima i starešinama. Ali oni su prilegli na sneg i bilo ih je nemogućno podići. Ko je pokušavao da ustane, odmah je padao, pokošen rafalom. U tom kritičnom momentu komsomolac Bogdan puzeći se privukao uz sam bunker, stao uspravno i naočigled stotine boraca grudima je zatvorio neprijateljsku puškarnicu. Neprijateljski mitraljez je poslednji put ispalio kratak rafal i zamuknuo. Probivši se na groblje strelovitim skokom, borci su se osvetili hitlerovcima za smrt svoga komandira. Oko 100 neprijateljskih leševa ostalo je na bojištu. Sovjetski borci su zaplenili 14 minobacača, 7 mitraljeza, 4 protivtenkovska oruđa, 2 radio-stanice i druge trofeje⁷⁵⁾.

Međutim, bez obzira na bezgranični heroizam i samopožrtvovana dejstva nižih jedinica i pojedinaca iz 128. streljačke divizije, nije se uspelo da se u prvim danima napada slomi neprijateljski otpor u Lipki. To se objašnjava time što mnoge jedinice nisu imale potrebno iskustvo u izvođenju napadnih dejstava. Obilazni manevar se retko preduzimao. Artiljerijska vatra se nije iskorišćavala za siloviti pokret napred. Teško pešadijsko naoružanje se primenjivalo nepotpuno i neefikasno, sadejstvo sa tenkovima bilo je slabo organizovano. Usled toga je borba za otpornu tačku Lipku poprimila karakter odugovlačenja.

U centru udarne grupacije, gde su napadale jedinice 372. i 256. streljačke divizije, bila je prvog dana borbi probijena neprijateljska odbrana na dubinu 1,5 — 2 km severno i južno od Radničkog Naselja 8.

Najveći uspeh bio je postignut južno od Radničkog Naselja 8, u zoni napada 256. streljačke divizije. Krećući se po otkrivenom i snegom pokrivenom zemljištu, borci te divizije su smelo prodirali

⁷⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 378, l. 63, 73; „Правда“, 20. januar 1943.

u neprijateljska utvrđenja. Naročito je organizovano i drsko dejstvovao 3. bataljon 930. streljačkog puka. Bataljonom je komandovan član lenjingradskog Komsomola kapetan I klase D. P. Koliškin, a njegov pomoćnik za moralno-političko vaspitanje bio je kapetan N. I. Dunajev. Mladi, ali iskusni oficiri uspeli su da pravilno raspodele partijsko-komsomolske kadrove, dobro su organizovali vaspitni rad u bataljonu i objasnili celokupnom ljudstvu važnost borbenog zadatka. Za vreme artiljerijske pripreme čete su, prikriveno i bez gubitaka, izbile na jurišni položaj. Čim je artiljerija prenela vatru sa prednjeg kraja u dubinu neprijateljske odbrane, bataljon je silovito i složno izvršio juriš na neprijatelja, zauzeo njegov prednji kraj i majstorski blokirao i uništio nekoliko mitraljeskih lakih bunkera. Zatim, bez obzira na jaku neprijateljsku bočnu vatru iz Radničkog Naselja 8 i iz šume »Kruglaja«, bataljon se ustremio napred, obezbedivši time napredovanje svojih suseda. Isto tako organizovano i smelo dejstvovao je i 1. bataljon toga puka pod komandom komunista kapetana I klase A. A. Nifontova i pomoćnika za moralno-političko vaspitanje kapetana V. P. Zaharova. Za dobru pripremu i vešto rukovođenje borbom i za ličnu hrabrost i odvažnost nagrađeni su ordenima i medaljama SSSR oficiri Koliškin, Dunajev, Nifontov i Zaharov, kao i desetine drugih oficira, podoficira i vojnika iz tih bataljona.

Napad 372. streljačke divizije, u čijoj se zoni nalazila jaka neprijateljska otporna tačka u Radničkom Naselju 8, imao je manje uspeha. Ovde se nije uspelo da se razbije neprijatelj. U mnogim jedinicama divizije pojavljivali su se nedostaci kao i kod njenog desnog suseda — 128. streljačke divizije. Jedinice 372. streljačke divizije bile su uvučene u bezuspešne frontalne borbe, što je negativno uticalo na opšte napredovanje snaga centra udarne grupacije. Uzimajući u obzir nastalu situaciju, komandant 2. udarne armije, po odobrenju komandanta fronta, izjutra 13. januara uveo je u borbu 18. streljačku diviziju, ojačanu 98. tenkovskom brigadom, s tim da, zaobilazeći Radničko Naselje 8 s juga, razvije napad u pravcu Radničkog Naselja 5.⁷⁶⁾.

Blagovremeno, mada i nedovoljno, ojačanje snaga prvog ešelona omogućilo je da se obuhvati Radničko Naselje 8 sa severa i juga i da se unekoliko napreduje.

Treba istaći da je borba tekla u krajnje nepovoljnim vremenjskim uslovima. Danju 13. januara kovitlala je mećava. Igličasti

⁷⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 309, op. 4073, d. 236, l. 145.

sneg, teran susretnim vетром, како је ударао у лице. Slaba vidljivost je znatno smanjivala efikasnost artiljerijske vatrenje. Borci su se често spoticali, a tenkovi zastajali na snegom zavejanim ali nezamrznutim delovima močvarnog zemljišta, izlažući se ubitačnoj vatri neprijateljskih protivtenkovskih topova. Ali su sovjetski борци pouzdano savladavali te teškoće i, mada polako, ipak su napredovali.

Toga dana se naročito istakla posluga tenka 98. tenkovske brigade na čelu sa komandirom voda poručnikom A. N. Bubencovom i vozačem starijim vodnikom M. S. Boldirom. Probivši se prvi u neprijateljski raspored i vešto manevrujući, tenk, kojim su upravljali iskusni i hrabri tenkisti, u borbama 13. januara uništio je 5 neprijateljskih lakih bunkera, 6 blindaža, protivtenkovski top zajedno sa poslugom i zapalio kamion sa municijom. Isto tako su odvažno i vešto dejstvovali posluge tenkova, među kojima su se nalazili komandir tenkovske čete kapetan I klase M. P. Segijenko, vozač zastavnika I. I. Okruško i mnogi drugi. Za inicijativna i uspešna dejstva, koja su obezbedila napredovanje streljačkih jedinica, svima tim tenkistima bila su dodeljena visoka odlikovanja.

Na levom krilu udarne grupacije glavne su se borbe razvile za šumu »Kruglaja«. U zauzimanju te neprijateljske otporne tačke istakli su se bezgraničnom hrabrošću i samopožrtvovanjem borci 327. streljačke divizije, pod komandom pukovnika N. A. Poljakova. Na signal »za juriš« jedinice, ne dopustivši hitlerovcima da se osveste od vatre nog udara artiljerije, neustrašivo su išli dalje u gustu šumu, gde su se bili pritajili fašisti. U borbama prsa u prsa, koje su nastale u rovovima i saobraćajnicama, u blindažima i bunkerima, na šumskim proplancima i prosecima, sovjetski borci su nepoštedno uništavali hitlerovske osvajače, koji su se suprotstavljali sa naročitom žestinom i upornošću.

Vod iz 1102. streljačkog puka, pod komandom komsomolca poručnika A. I. Sokolova, prvi se digao i poleteo u juriš na neprijateljske položaje. Uništivši vatrene tačke na neprijateljskom prednjem kraju, vod se ustremio napred. Isto tako je smelo i drsko dejstvovala četa 1100. streljačkog puka, koju je vodio u napad komunista kapetan F. A. Badljul. U borbi za šumu »Kruglaja« ta je četa uništila 4 neprijateljska laka bunkera, 3 mitraljeske vatrene tačke i ubila oko 60 neprijateljskih vojnika i oficira⁷⁷⁾.

Neposredno u borbenim porecima jedinica u jurišu nalazili su se pomoćnici komandira za moralno-političko vaspitanje i sekretari

⁷⁷⁾ Arhiv MO SSSR, 309, op. 4106, d. 50, l. 214.

partijskih i komsomolskih organizacija četa i baterija. Primeran rad po moralno-političkom vaspitanju u borbi pokazao je pomoćnik komandanta bataljona 1098. streljačkog puka kapetan I klase V. D. Jerofejev. Za vreme borbe on se nalazio na najtežim mestima, tamo gde su neposredno rukovođenje jedinicama i lični primer imali odlučujući značaj za postizanje uspeha.

Jedinice te divizije, zajedno sa pridatim ojačanjima borile su se izuzetno hrabro i uporno. Komandir tenkovske čete 507. samostalnog tenkovskog bataljona kapetan I. P. Kolesnikov je pred napad upoznao sa borbenim zadatkom sve posade i vozače. Čim je primljen signal za juriš, tenkovi su se ustremili na neprijatelja, vodeći za sobom borce streljačkih jedinica. Komunista Kolesnikov za sve vreme se nalazio na čelu i svojim tenkom uništio dva laka bunkera i neprijateljski top i ubio preko deset hitlerovaca. U toj borbi su takođe, pokazali primere izvršavanja borbenog zadatka komandir voda iz 32. teškog tenkovskog puka za proboj, gardijski kapetan I. F. Kalantaj, komsomolski sekretar 8. čete 1102. streljačkog puka stariji vodnik G. G. Kornejev i stotine drugih boraca.

Jedinice 327. streljačke divizije su silovitim i snažnim naletom istisnule neprijatelja iz većeg dela šume »Kruglaja«, zarobivši 35 neprijateljskih vojnika i zaplenivši 7 artiljerijskih oruđa, 4 radio-stanice i veliki broj mitraljeza, automata, pušaka i drugog oružja i opreme.

Izjutra 12. januara, pred početak artiljerijske pripreme, kapetan I klase V. D. Jerofejev je pročitao borcima i starešinama proglaš Vojnog saveta Fronta. Kad je počeo napad i kad je bio ranjen pomoćnik komandira 2. čete, kapetan Jerofejev se odmah uputio tamo radi organizacije partijsko-političkog rada. Zatim je prešao u 3. četu i podigavši borce, koji su bili prilegli u sneg usled jake neprijateljske artiljerijske i minobacačke vatre, poveo ih u juriš.

Kada je uveče nastupilo izvesno zatišje na frontu, kapetan I klase Jerofejev je preduzeo neophodne mere da bi obezbedio sve jedinice toplom hranom i municijom. On je održao kratko savetovanje sa pomoćnicima komandira četa za moralno-političko vaspitanje i sa komunistima i komsomolcima i postavio im konkretnе zadatke za sledeći dan, organizovao razgovore sa borcima, na kojima je bilo reči o uspesima divizije i njenih boraca, koji su se istakli u proteklim borbama.

Precizan i dobro organizovan partijsko-politički rad u 327. streljačkoj diviziji dao je pozitivne rezultate.

Jedinice 376. streljačke divizije koje su napadale južno i desno-krilne združene jedinice 8. armije koje su prodrle u prednji kraj neprijatelja, ubrzo su bile zaustavljene jakom vatrom jedinica 1. nemačke pešadijske divizije. Višestruki pokušaji da se napad ponovi, ostali su bez uspeha.

U to vreme je neprijateljsko komandovanje brzo prebacivalo pojačanja ka šumi »Kruglaja«. Tu su bile pregrupisane neke jedinice 1. pešadijske divizije sa njenog desnog krila, privlačena je artiljerija, minobacači i sredivale su se jedinice 227. pešadijske divizije koje su bile odstupile. Primetno je narastao otpor neprijatelja. Već noću i izjutra 13. januara neprijatelj je preuzeo nekoliko protivnapada automatičarima i pojedinim tenkovskim grupama. On je nastojao da povrati tu otpornu tačku, koja je štitila glavnu komunikaciju prema Sinjavinu.

Znajući koliko je važno da se održe u svojim rukama zauzeti položaji, jer je predviđeno da se odavde nanese udar na Sinjavinski čvor, komanda Volhovskog fronta⁷⁸⁾ 2. udarne armije, izjutra 13. januara, u zoni 376. streljačke divizije uvodi u borbu 71. streljačku diviziju iz drugog ešelona⁷⁹⁾.

Obnovljene borbe bile su vrlo žestoke i vođene su u veoma ne-povoljnim uslovima zemljišta i vremena. Duboki sneg i gusto olujom oborenio drveće otežavali su kretanje ne samo tenkovima i artiljeriji nego i pešadiji. Zbog ograničenosti osmatranja u šumi bile su slabo efikasne sve vrste vatre. Uz to je počeo padati gust sneg, što je još više otežavalo otvaranje vatre. Avijacija fronta, koja je prvog dana napada izvršila oko 550 avio-poleta, sada faktički nije mogla ni dejstvovati, zbog niske guste oblačnosti.

Navedene okolnosti dovele su do toga da su u toku 13. januara levokrilne združene jedinice 2. udarne armije neznatno napredovale. Dejstva trupa su se uglavnom svela na borbe lokalnog značaja i na poboljšavanje i utvrđivanje dostignutih linija.

Na taj način, za prva dva dana napada snage udarne grupacije Volhovskog fronta su probile neprijateljsku odbranu na odseku širine 10 km, od Lipke do Gajtolova, izvršile poluokruženje neprijateljskih snaga u otpornim tačkama Lipke i Radničkom Naselju 8, ovladale skoro celiom šumom »Kruglaja« i, napredovavši na centru u dubinu za 2—4 km, započele borbę na prilazima Radničkog Naselja 4 i 5⁷⁹⁾.

⁷⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 309, op. 4073, d. 236, l. 145.

⁷⁹⁾ Isto, f. 6598, op. 721603, jed. čuv. 573.

Razbijanje neprijatelja južno od Ladoškog jezera i probor blokade Lenjingrada

Najžešća i najodlučnija borbena dejstva protivničkih strana odigrala su se od 17. do 18. januara 1943. godine. Nemačkofašističko komandovanje je nastojalo da po svaku cenu održi Šliseljburško-sinjavinsku izbočinu i da spreči spajanje snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta. Noću 14. januara u rejon Radničkog Naselja 6 i južnije, stigla je 61. neprijateljska pešadijska divizija, koja je prebačena iz rejona Kirišja.⁸⁰⁾ Istovremeno je sa pasivnih odseka fronta neprijatelj izvlačio i prebacivao u rejon borbenih dejstava pojedine pešadijske, tenkovske i artiljerijske jedinice. Ovde je nameravao da privuče i esesovsku diviziju »Policija«, koja se branila na kolpinskom pravcu, i neke delove 21. pešadijske divizije od Kirišja.

Da bi razvilo postignuti uspeh i nanelo odlučan poraz neprijatelju, sovjetsko komandovanje je 14. januara takođe uvelo u borbu nove snage. Na lenjingradskom frontu u borbu je stupio drugi ešelon 67. armije, koji je dobio zadatak da poveća tempo napada združenih jedinica koje su nastupale u susret snagama Volhovskog fronta i da slomi otpor neprijatelja u Gorotku 1 i 2.⁸¹⁾ Na krilima 136. streljačke divizije bile su uvedene 123. streljačka divizija sa pridatom tenkovskom brigadom i 123. streljačka brigada.⁸²⁾ Za ojačanje snaga koje su dejstvovali protiv Gorotka 1 i 2 najpre su upotrebljeni jedan puk iz 13. streljačke divizije i 102. streljačka brigada sa tenkovima, a zatim glavne snage 13. streljačke divizije i 142. streljačka brigada⁸³⁾. U pomoć 86. streljačkoj diviziji, koja je napadala prema Šliseljburgu bila je određena 34. skijaška streljačka brigada.

Ali razvlačenje drugog ešelona na širokom frontu i njegova upotreba za ojačanje u borbama oslabelih jedinica bilo je necelisodno. Iz iskustva koje je Sovjetska armija stekla do tog vremena, trebalo je drugim ešelonom armije ne ojačavati već smenjivati jedinice prvog ešelona, koje su izgubile neophodnu snagu udara. Ali se taj zahtev na Lenjingradskom frontu, zbog nekog razloga, nije uzimao u obzir. Ozbiljni nedostaci u tom pogledu bili su i kod udarne grupacije snaga Volhovskog fronta. Tu je drugi ešelon 2. udarne

⁸⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 6598, op. 721603, jed. čuv. 573.

⁸¹⁾ Isto f. 217, op. 1227, d. 55, l. 46.

⁸²⁾ 123. streljačka brigada je delimično bila uvedena u borbu još 13. januara.

⁸³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 55, l. 46-47.

armije bio upotrebljen po delovima i takođe na širokom frontu. Drugog dana napada u centru i na levom krilu armije uvedene su dve streljačke divizije i tenkovska brigada; 14. januara severno od Šume »Kruglaja« otpočela je dejstva 191. streljačka divizija; u toku sledeća tri dana uvedene su u borbu 239. streljačka divizija, koja je pridata armiji iz rezerve Fronta, 11. streljačka divizija, dve skijaške streljačke i jedna tenkovska brigada^{84).}

Nepravilna upotreba drugih ešelona armija dovele je do toga da su združene jedinice udarnih grupacija frontova, obnovivši napad izjutra 14. januara, na svim pravcima suviše polako napredovale. Pošto je doveo u red svoje jedinice i dobio pojačanja, neprijatelj se grčevito hvatao za svaki objekat na zemljištu. Naše su trupe morale metar po metar da »progrizaju« neprijateljsku odbranu i da izbacuju hitlerove iz svakog rova, zaklona i blindaža.

Na Lenjingradskom frontu u zoni napada 67. armije, glavne borbe su se razvile u pravcu Radničkog Naselja 5, za Gorodok 1 i 2 i za Šliseljburg.

Kao i prvih dana borbi, na čelu napada nalazila se 136. streljačka divizija sa pridatom joj 61. tenkovskom brigadom. Savladajući neprijateljski otpor, jedinice divizije su u vremenu od 14. do 17. januara napredovale za 2—2,5 km i podišle zapadnoj ivici Radničkog Naselja 5. Približavanje susreta sa Volhovčanima podizalo je moral kod trupa. Borci su se borili izvanredno energično i hrabro. Svaka je borba obilovala primerima herojstva boraca. Široku popularnost stekao je herojski podvig komandira čete 549. tenkovskog bataljona 61. tenkovske brigade poručnika D. I. Osatjuka. Za proteklo vreme od početka napada posada toga tenka već je bila uništila 11 neprijateljskih oruđa, 15 mitraljeza, spalila 20 vozila i pobila veliki broj fašista.

U borbi kod Radničkog Naselja 5 poručnik Osatjuk se našao sam na svom lakom tenku protiv tri neprijateljska tenka. Hrabri poručnik je tačnim pogocima oštetio jedan neprijateljski tenk, ali dva druga su produžila da navaljuju, preteći svakog momenta da unište tenk Osatjuka granatom ili da ga zgnječe svojom masom. Bilo je nužno imati gvozdenu volju, ogromnu izdržljivost i visoku vojničku veštinu, pa se ne zbuniti u takvoj situaciji. Sve je te kvalitete sjedinjavao u sebi sovjetski tenkista. Poručnik Osatjuk nije odustao od neravne borbe i nije uzmakao. Vešto manevrujući svojim lakim i pokretnim tenkom navukao je neprijateljske tenkove pod

⁸⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 826, l. 11, 14; op. 107, d. 73, l. 124—125; f. 309, op. 4073, d. 272, l. 20—24.

vatu protivtenkovske baterije. Sa nekoliko tačnih pogodaka artiljeri su uništili jedan neprijateljski tenk, a drugi je napustio bojište⁸⁵⁾. Smelost, veština i vojnička dovitljivost obezbedili su pobjedu nad jačim neprijateljem. Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR poručnik D. I. Osatjuk je dobio zvanje heroja Sovjetskog Saveza.

U pravcu Radničkog Naselja 1, 2 i 3 napadala je 123. streljačka brigada. Pošto su nešto napredovale i razbile neprijatelja u Radničkom Naselju 3, jedinice brigade su 17. januara započele borbe na prilazima Radničkom Naselju 1. U tim borbama je ispoljio razumnu inicijativu komandir topovskog odeljenja iz lovačkog protivtenkovskog diviziona, stariji vodnik V. G. Korsin. U toku pripreme za napad on je, zajedno sa poslугom, izvukao orude na otkriveni vatrene položaj i neposrednim gađanjem uništio tri neprijateljska mitraljeza, protivtenkovsko oruđe i razrušio tri blindaža. Kada je pešadija krenula napred, poslužioci oruđa Koršina samoinicijativno su prestigli prednje delove i silovito prodrli u Radničko Naselje 3. Neprijatelj je na odvažne borce otvorio smrtonosnu vatru iz mitraljeza i automata. Ali poslužioci nisu uzmakli. Brzo postavivši orude, borci su počeli da tuku faštiste koji su odstupali. Neustrašivost artiljeraca podigla je elan pešaka; oni su ubrzali pokret i, ne davši Hitlerovcima da se osveste, silovitim naletom prodrli su u naseljeno mesto.

Avijacija je ukazala veliku pomoć kopnenim snagama. Izjutra 14. januara nebo se razvedrilo i sve je oživilo na aerodromima 13. vazduhoplovne armije i Baltičke flote. Avioni su se u grupama podizali u vazduh i odletali da bombarduju i mitraljiraju neprijateljske trupe. U toku 14. i 15. januara na Lenjingradskom frontu bilo je izvršeno 919 avio-poleta⁸⁶⁾.

Sovjetski piloti, isto kao i pešaci, tenkisti i artiljeri, borili su se sa ogromnim oduševljenjem i odvažnošću. Naš narod nikada neće zaboraviti hrabrost i heroizam pilota — jurišnika kapetana Ivana Pantelejeva i nišandžiju u njegovom avionu Petra Sologubova⁸⁷⁾. Jednog dana je grupa aviona, u kojoj se nalazio i avion Pantelejeva, odletela na sledeći borbeni zadatak. U rejonu Sinjavina bilo je otkriveno osam vojnih železničkih ešelona, a pored njih, na cesti, velika kolona neprijateljskih kamiona. Hitlerovci su dovlačili pojačanja na šliseljburško-sinjavinsku izbočinu. Jurišnicima je bilo na-

⁸⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1217, d. 402, l. 176.

⁸⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 3075, l. 6—7.

⁸⁷⁾ Isto, op. 1217, d. 385, l. 57.

redeno da napadnu prikupljene neprijateljske snage. Pri izlasku na cilj sovjetski avioni su naišli na uragansku vatu neprijateljskih protivavionskih topova. Tu je kružilo i 8 neprijateljskih »meseršmita«. Sovjetski piloti su se smelo probili kroz vatrenu zavesu i počeli da pikiraju na vojne ešelone. Od tačnih pogodaka bombi mnogi su se vagoni zapalili. Kada su avioni vršili zaokret za novi napad avion Pantelejeva pogodila je protivtenkovska granata i zapalila ga. Plamen se brzo primicao kabini. Ali je zapaljeni jurišnik i pored toga vršio zaokret na cilj, kao da se ništa nije dogodilo. Ostavljajući za sobom trag crnog dima, avion je pikirao na kolonu neprijateljskih automobila, izbacio na nju ostatak bombi i ispalio koliko je imao metaka. Strelac Petar Sologubov otvarao je vatru iz svog mitraljeza. Posle nekoliko trenutaka sovjetski jurišnik, obuhvaćen plamenom, sručio se u najgušći raspored neprijateljske kolone. Odjeknula je snažna eksplozija. U vazduh se podigao kovitlac dima i snega i komadi aviona. Više desetina hitlerovaca našlo je ovde svoju grobnicu. Piloti, videvši podvig herojske posade Pantelejeva, obrušili su se na osvajače sa neviđenom žestinom i žudnjom za osvetom zbog smrti svojih ratnih drugova.

Herojska i samopožrtvovana dejstva pilota ipak nisu mogla da potpuno zaustave kretanje neprijateljskih rezervi ka liniji fronta, posebno na desnom krilu 67. armije. Nastale su dugotrajne i žestoke borbe. Prikupivši sveže snage, neprijatelj je ne samo pružao jak otpor vatrom, nego je često prelazio u protivnapade. Našim trupama nije uspelo da savladaju neprijateljsku odbranu u rejonu Gorotka 1 i 2. Znatne snage koje su uvedene iz drugog ešelona armije nisu mogle izmeniti nastalu situaciju. U toku 4 dana žestokih i krvavih borbi naše su jedinice uspele da se neznatno pomere unapred i ovladaju šumama istočno od Gorotka 2.

Žestoke borbe su se vodile za Šliseljburg. Hitlerovski osvajači, iskoristivši kamene zgrade na periferiji, jako su utvrđili grad sa pravca Neve i Ladoškog jezera. Sa juga je grad bio štićen moćnim utvrdenjima, koje je neprijatelj izgradio na Preobraženskom brdu. Garnizon je bio dobio zadatak da održi grad do poslednjeg vojnika.

Međutim, neprijatelju nije uspelo da to ostvari. Jedinice 86. streljačke divizije vešto izvršivši obilazni manevr, 15. januara u 15 časova na juriš su zauzele Preobražensko brdo, a u 12 časova sledećeg dana prodrle su na južnu ivicu Šliseljburga i započele ulične borbe⁸⁸⁾.

⁸⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 55, l. 48.

U oslobođenom Šliselburgu. U sredini je pisac Nikolaj Tihonov (januara 1943.)

Za to vreme su se trupe Volhovskog fronta, savlađujući uporan otpor neprijatelja u centru zone napada, energično kretale napred. Svaki metar zemlje, otet od neprijatelja, približavao je Volhovčane Lenjingrađanima, koji su im išli u susret. Saznanje o tome udesetostručavalo je snagu boraca i ispunjavalo njihova srca hrabrošću i odvažnošću. I što se neprijatelj žeće suprotstavljaо, pritisak naših snaга postajao je jači.

Učinivši siloviti skok napred, jedinice 256. streljačke divizije su 14. januara ovladale Podgornom i, zaokrenuvši front napada na jugozapad, započele borbe na prilazima ka Sinjavinu⁸⁹⁾. U to vreme je 372. streljačka divizija, izvršivši izvesno pregrupisavanje snaga, izjutra 15. januara napala neprijatelja u Radničkom Naselju 8 i odlučnim udarom razbila njegov garnizon.

⁸⁹⁾ Isto, f. 309, op. 4073, d. 272, l. 30, 33.

Uništivši neprijatelja u Radničkom Naselju 8, jedinice 372. streljačke divizije su se ustremile napred i 17. januara su podišle Radničkom Naselju 1 i železničkoj pruzi uskog koloseka južno od njega⁹⁰). Istovremeno se 18. streljačka divizija neposredno približila Radničkom Naselju 5.

Izbijanjem snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta ka Radničkom Naselju 1 i 5 u neprijateljskom frontu su počele da se stvaraju pukotine. Sada je između njegove šliseljburške i sinjavinske grupacije ostao samo uski »koridor« čija širina krajem dana 17. januara nije bila veća od 1,5 do 2 km. Još jedan napor i blokada Lenjinovog grada biće probijena, a šliseljburška neprijateljska grupacija će se naći odsečena od njenih glavnih snaga. Nemačkofašističko komandovanje odlučnije je shvatilo nastalu situaciju. Zbog toga je odlučilo da povuče svoje snage iz Šliselburga i šuma istočno od njega na jug, preko još postojećeg »koridora«. Da bi obezbedio odstupanje, neprijatelj je odlučio da nanese jak udar u desni bok snaga 67. armije, koje su bile izbile do Radničkog Naselja 5.

Međutim, fašisti nisu uspeli da ispune svoju zamisao. U 9 časova i 30 minuta 18. januara 1943. godine nastupio je dugo očekivani momenat — na istočnoj ivici Radničkog Naselja 1 sreli su se i po vojničkom zagrlili borci Lenjingradskog i Volhovskog fronta. Desio se dogadaj koji je zaprepastio ceo svet: omča blokade, koja je 16 meseci davila Lenjingrad bila je rasećena. Veliku radost pobjede prvi su osetili borci jednog bataljona 123. streljačke brigade Lenjingradskog fronta i jednog bataljona iz 1240. streljačkog puka 372. streljačke divizije Volhovskog fronta⁹¹).

Uskoro je do susreta snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta došlo i u rejonu Radničkog Naselja 5. Ovde je neprijatelj izjutra 18. januara prešao u protivnapad snagama do dva pešadijska puka sa tenkovima. Udar je izvršen na bok 136. streljačke divizije. Neprijatelj je računao da će nju odbaciti na zapad, proširiti »koridor« i time spasti svoju šliseljburšku grupaciju. Ali su naše trupe dočekale neprijatelja potpuno spremne. Pod dejstvom uraganske vatre artiljerije, minobacača i mitraljeza, pretrpevši gubitke u živoj sili i tehnicu, neprijatelj je počeo da odstupa. To su odmah iskoristile jedinice 136. streljačke divizije i na leđima neprijatelja koji je odstupao prodire u Radničko Naselje 5. U kratkom i žestokom okršaju neprijatelj je bio razbijen.

⁹⁰) Arhiv MO SSSR, f. 309, op. 4073, d. 272, l. 30, 33.

⁹¹) LPA, f. 1—42, op. 3, jed. čuv. 28, l. 1; Arhiv MO SSSR, f. 309, op. 4073, d. 171, l. 83.

Susret boraca Lenjingradskog i Volhovskog fronta

U toj borbi ponovo se istakao zastavnik I. A. Lapšov iz 342. streljačkog puka 136. streljačke divizije. Još prvog dana napada on je jedan od prvih savladao glatku površinu zaledene Neve i upao u neprijateljski rov, vodeći za sobom ostale borce jedinice. U borbama za Piljnu Meljnicu iskusni borac je predvodio grupu vojnika i zajedno s njima smelo napao neprijateljski štab. U kratkom puškaraju bila su ubijena 3 fašistička oficira, a 7 hitlerovaca se preдало. U borbi kod Radničkog Naselja 5 zastavnik Lapšov, komandujući jedinicom, vešt je organizovao odbijanje protivnapada brojno jače neprijateljske grupe. Prešavši zatim u napad, borci su zajedno sa drugim jedinicama izbacili neprijatelja iz Radničkog Naselja 5, pobivši pri tome najmanje 150 nemačkih vojnika i oficira. Sem toga, jedinica je ovde zaplenila 8 skladišta sa raznim materijalom, municijom i namirnicama, 400 konja, 28 kamiona i mnogo oružja. Za vešt komandovanje jedinicom, ličnu hrabrost i junaštvo zastavniku I. A. Lapšovu je, ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta Saveza SSSR od 10. februara 1943. godine, bilo dodeljeno zvanje heroja Sovjetskog Saveza.

Rame uz rame sa borcima-muškarcima samopožrtvovano i odvažno borile su se i mnoge žene. One su se mogle videti i neposredno u prvim streljačkim strojevima jedinica u napadu i u armijskoj pozadini, u previjalištima, na sredstvima veze, u bolnicama i štabovima. Podnoseći hrabro sve napore i tegobe ratne situacije, sovjetske žene — borci stekle su zaslужeno poštovanje i ugled celokupnog ljudstva jedinica. Veliku popularnost i slavu među borcima koji su probijali blokadu, stekle su Volhovčanke-vezistkinje mlađi vodnik V. P. Orlova i redov N. J. Kuznjecova, sanitetski instruktor T. N. Filipova i bolničarka P. V. Pestereva, hrabra Lenjingrađanka, davalac krvi A. D. Kuzmina (Ivarova) i sanitetski instruktor T. A. Zubrik, kao i stotine drugih žena.

Isto su tako uspešno dejstvovali trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta koje su napadale severno i južno od Radničkog Naselja 5. U 11 časova i 45 minuta, u šumi severozapadno od Naselja spojili su se borci 269. streljačkog puka ~~136.~~ streljačke divizije sa jedinicama 424. streljačkog puka ~~18. streljačke divizije~~⁹²⁾, a 15 minuta kasnije borci tih divizija su se susreli i južno od naselja.

Vest o proboru blokade Lenjingrada obletela je brzo kao munja front i pozadinu. U jedinicama su održavani kratki mitinzi. Vojnici, podoficiri, oficiri i generali koji su istupali zaklinjali su se da će i nadalje nemilosrdno tući neprijatelja i pozivali su borce — pripadnike svojih pukova na potpuno uništenje okupatora, koji su zaseli pod zidinama Lenjingrada.

Tu su pobedu trudbenici Lenjingrada primili sa ogromnom radošću i oduševljenjem. Danju 18. januara »ljudi su izvrveli na ulicu. Osmesi i suze. Grad je ukrašen zastavama. Pored spaljenih domova i stanova te su zastave bile simbol budućnosti, simbol ponovnog podizanja, izgradnje Lenjingrada«⁹³⁾.

Grad-heroj praznovao je pobedu. Nevideni talas radosti, kako je pisao Nikolaj Tihonov, preplavio je veliki grad. On je poslednjih dana živeo sa nadom i godošću za svoje heroje, očekujući vesti sa fronta, osećajući da se približava čas oslobođenja.

U preduzećima i u ustanovama održavani su veliki mitinzi. Prve reči zahvalnosti trudbenika Lenjingrada bile su upućene Komunističkoj partiji i sovjetskoj vladi, herojskim borcima Lenjingradskog i Volhovskog fronta i Baltičke flote. Radnici noćne smene Kirovskog zavoda, saznavši o proboru blokade, usvojili su na mitingu

⁹²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10246, d. 218, l. 84; f. 309, op. 3073, d. 272, l. 41.

⁹³⁾ „Правда“, 23. januar 1943.

pismo u kome je pisalo: »Mi šaljemo svoj vatreni pozdrav vitezovima Crvene armije... Kao odgovor na sjajnu pobedu... kunemo se da čemo udesetostručiti svoje napore za pomoć frontu.«

Obuzeti osećanjem ogromne radosti, trudbenici Lenjingrada su uzimali na sebe nove obaveze za povećanje ratne proizvodnje. Kolektivi zavoda: »Lenjin«, »Boljševik«, »Vulkan«, fabrike »Crvena zastava«, metalurgijskog zavoda i drugih, za nekoliko puta su premašili zadatke svojih smena.

Pobeda kod Lenjingrada bila je događaj od ogromne važnosti ne samo za Lenjingrađane, već i za sve sovjetske ljudе. Na adresе lenjingradskih partijskih i sovjetskih organizacija i vojnih saveta frontova i armija tekla je reka pozdravnih telegrama i pisama. U pozdravu Centralnog komiteta Partije i Prezidijuma Vrhovnog sovjeta Kirgizije iznošeno je: »Vi ste se zakleli da čete odbraniti čedo oktobra—Lenjingrad. Vi ste svoju zakletvu održali i pokazali celom svetu za što je sve sposoban narod, koga je vaspitala Partija Lenjina... Vi ste ovekovečili sebe, reč »Lenjingrađanin« postala je simbol borbe za slobodu. Vaš će podvig živeti vekovima i služiće za primer kako treba voleti i braniti svoju otadžbinu⁹⁴⁾.

Na stotine preduzeća i kolhoza zemlje, organizovali su »nedelje pomoći« Lenjingradu, šaljući u grad sve što je neophodno njegovim stanovnicima i borcima na frontu. Rudarski radnici Kuzbasa i rudari rostovske oblasti uputili su u Lenjingrad kompozicije sa uljem, iz primorja, arhangelske, zapadno-kazahstanske i mnogih drugih oblasti tekle su namirnice, stoka i žito za seme. Opština-rodna pomoć Lenjingradu bila je izraz opšte radosti sovjetskih ljudi povodom izvojevane pobeđe, moćna demonstracija jedinstva našeg naroda, koji je ulagao sve svoje snage za razbijanje neprijatelja.

U to vreme borbe na frontu vodile su se nesmanjenom žestinom. Jedinice 86. streljačke divizije, vodeći uporne ulične borbe, 18. januara u 14 časova potpuno su ovladale Šliselburgom i pristupile likvidiranju neprijateljskih grupa koje su bile odsečene u šumama na priobalskom području Ladoškog jezera⁹⁵⁾). Desnokrilne združene jedinice 2. udarne armije, pošto su uništile neprijateljski garnizon u Lipki, počele su da čiste od neprijatelja šumu severoistočno od Radničkog Naselja 1.

Glavne snage 67. i 2. udarne armije bile su zaokrenute frontom ka jugu sa zadatkom da ovladaju Sinjavinskim visovima, kao i sa Gorotkom 1 i 2. Međutim, nije se uspelo da se ti zadaci izvrše iz

⁹⁴⁾ F. I. Sirota, Lenjingrad, grad-heroj, Lenjinizd. 1950, str. 157.

⁹⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 55, l. 50.

pokreta. Nemačkofašističko komandovanje je u toku 17. i 18. januara ovamo privuklo SS diviziju »Policija« i delove 21. pešadijske divizije i organizovalo čvrstu odbranu.⁹⁶⁾ Borbe su poprimile karakter odugovlačenja. Naše su trupe nešto napredovale prema jugu, izbile na krak železničke pruge koji ide od Gorotka 1 na jugoistok i zauzele Radničko Naselje 6. Krajem januara 1943. godine na šliseljburško-sinjavinskoj izbočini front se privremeno stabilizovao na liniji: severni i istočni prilazi ka Gorotku 2 i 1 — Radničko Naselje 6 — Podgorna, severne padine sinjavinskih visova — Gontova Lipka. Naše trupe su takođe držale mali mostobran na levoj obali Neve u rejonu Moskovske Dubrovke.

4. — ISHOD JANUARSKE OFANZIVE NA ŠLISELJBURŠKO-SINJAVINSKOJ IZBOČINI I KRATKI ZAKLJUČCI

Vojno-politički rezultati

Napadnim dejstvima udarnih grupacija Lenjingradskog i Volhovskog fronta i dela snaga Baltičke flote bila je probijena neprijateljska blokada oko Lenjingrada sa kopna. Taj značajni događaj desio se u onom momentu kada su sovjetske oružane snage izvojevale čuvenu pobedu na Volgi i razvije snažne napade na nizu strategijskih pravaca sovjetsko-nemačkog fronta.

Sve progresivno čovečanstvo sa ogromnim zadovoljstvom primilo je radosnu vest o ofanzivi Sovjetske armije zimi 1942/43. godine i o proboru blokade Lenjingrada. Trudbenici stranih zemalja izražavali su sovjetskim ljudima i njihovoј armiji osećanje najdubljeg poštovanja i divljenja. Autoritet naše otadžbine u očima svetske javnosti vidno je porastao, dok je uticaj Nemačke na međunarodnoj areni i dalje naglo opadao.

Slabljenju političkih pozicija nemačkog fašizma doprinelo je i razbijanje hitlerovskih snaga na šliseljburško-sinjavinskoj izbočini. To je čak pisala i buržoaska štampa. Vojni komentator engleske agencije »Rojter« isticao je da je »proboj nemačke utvrđene linije južno od Ladoškog jezera isto takav udarac za Hitlerov prestiž, kao i uništavajući poraz nemačkih trupa kod Staljingrada⁹⁷⁾. Slična gledišta izražavala je i američka štampa. Komentator lista »Baltimorsen« je izjavio da proboj blokade Lenjingrada »ima neprocenjivi

⁹⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 6598, op. 721603, jed. čuv. 576, 577.
⁹⁷⁾ „Правда“, 20. Januar 1943.

značaj za Sovjetski Savez i da nanosi veliki udarac nemačkom pre-stižu⁹⁸⁾.

Komandovanje nemačke armije i fašističko rukovodstvo u više mahova su izjavljivali celom svetu da je subina opsednutog Lenjingrada nepovratno rešena i da je njegova propast samo pitanje vremena. Tako je, na primer Hitler 8. novembra 1941. godine u Min-henu svečano uveravao svoje slušaoce u to da će »Lenjingrad sam podići ruke. On će pasti ranije ili kasnije. Niko ga neće oslobođiti, niko neće uspeti da prođe kroz stvorene linije. Lenjingrad će morati da umre smrću od gladi⁹⁹⁾. Ali se neprijateljevi proračuni nisu ostvarili. Zaštitnici Lenjingrada, pod rukovodstvom Komunističke partije i uz podršku celog sovjetskog naroda, ne samo što su odbili njegovo nadiranje i izdržali blokadu nego su i sami prešli u napad i zajedno sa snagama Volhovskog fronta probili brešu u neprijateljskoj blokadi. Veza Lenjingrada sa zemljom kopnenim putem bila je ponovo uspostavljena.

Proboj blokade Lenjingrada bio je prelomni momenat u životu i radu njegovih herojskih branilaca. Temeljito se poboljšalo snabdevanje stanovništva, boraca na frontu i flote, svim što je neophodno. Ubrzo su sagrađenom prugom i automobilskim putem duž Novoladoškog kanala pošli u Lenjingrad ešeloni sa namirnicama, gorivom i sirovinama za industriju. Grad je brzo oživljavao i zalečivao rane koje je nanela blokada. Obnavljana je komunalna privreda i gradski saobraćaj, a industrijska preduzeća su prerastala u nova i sa većim kapacitetom.

Naglo se poboljšalo opšte stanje sovjetskih trupa na severozapadnom strategijskom pravcu. Otpala je opasnost od spajanja nemačkih i finskih trupa. Znatno su olakšani uslovi sadejstva snaga Lenjingradskog fronta i Baltičke flote sa Volhovskim frontom. Trupe koje su ranije bile blokirane i lišene dovoljne materijalne pomoći spolja, sada su počele da se popunjavaju neophodnim potrebama u ljudstvu, naoružanju, municiji i opremi. Snage fronta su jačale i rasle. Stvarali su se postepeno preduslovi za nove, krupnije i odlučnije operacije, radi potpunog oslobođenja Lenjingrada od neprijateljske blokade.

U toku borbenih dejstava za proboj blokade, naše su trupe nanele neprijatelju znatne gubitke. Bile su razbijene 170, 227, 96. i 61. pešadijska divizija. Takođe su velike gubitke pretrpele 1. pešadijska divizija.

⁹⁸⁾ „Правда“, 22. januar 1943.

⁹⁹⁾ „Правда“, 23. januar 1943.

ska i 5. brdska streljačka divizija, esesovska divizija »Policija«, pojedine jedinice 207. okupacione i 21. pešadijske divizije. Samo u zoni napada 67. armije pronađeno je oko 6.000 leševa neprijateljskih vojnika i oficira, dok je 1.249 hitlerovaca zarobljeno¹⁰⁰⁾.

Probivši jako utvrđen neprijateljski pojas na dubinu od 14 do 15 km, sovjetske trupe su u toku sedamnajstih napornih borbi oslobođile od osvajača grad Šliseljburg, velika naseljena mesta Marino i Lipku, Radničko Naselje: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 8, stanice Podgornu i Sinjavino. Neprijatelj je bio odbačen na 8—10 km od južne obale Ladoškog jezera.

Kratki zaključci iz operacije

Operacija za proboj blokade Lenjingrada bila je sastavni deo opšte ofanzive Sovjetske armije u zimskoj kampanji 1942/43. godine. Po svome razmahu ona je bila relativno mala, ali je sa tačke gledišta razvoja sovjetske ratne veštine imala svoje poučne mente.

U toj operaciji je prvi put u istoriji savremenih ratova bio razrađen i ostvaren plan proboja blokade velikog industrijskog grada i luke, istovremenim nanošenjem udara sa unutrašnje i spoljne strane obruča blokade.

U izvedenoj operaciji pojavio se skoro jedinstven slučaj za vreme velikog otadžbinskog rata, kada su sovjetske trupe preko leda forsirale veliku vodenu prepreku (širine 500—600 m), na čijoj je suprotnoj obali bila blagovremeno pripremljena i u inžinerijskom smislu jako razvijena neprijateljska odbrana.

U napadu za proboj neprijateljske blokade učestvovali su svi rodovi vojske i vidovi oružanih snaga. No, kao i u svim drugim operacijama, kod Lenjingrada, glavni teret borbi nosila je pešadija. To je uslovjavalo šumovito-močvarno zemljiste i promenljive vremenske prilike, koje nisu dozvoljavale da se u potpunosti i efikasno iskoriste tehnička borbena sredstva. Treba naglasiti da su streljačke jedinice, koje su pred napad prošle kroz temeljitu pripremu, pokazale visoke borbene kvalitete. One su energično i vešto na juriš osvajale neprijateljska utvrđenja, sigurno utvrđivale dostignute linije i uporno odbijale mnogobrojne neprijateljske protivnapade. Za pokazanu odvažnost u borbama, za upornost, hrabrost, disciplinu i organizovanost i za heroizam ljudstva, 136. streljačka divizija 67. ar-

¹⁰⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 424, op. 10246, d. 218, l. 89.

mije bila je preformirana u 63. gardijsku streljačku diviziju, a njen komandant, veteran građanskog rata, učesnik legendarnog Taman-skog pohoda, general-major N. P. Simonjak dobio je zvanje heroja Sovjetskog Saveza. Ordenom »crvene zastave« bio je odlikovan 270. streljački puk te divizije. U 2. udarnej armiji 327. streljačka divizija bila je preformirana u 64. gardijsku streljačku diviziju, a komandanat divizije pukovnik N. A. Poljakov odlikovan je ordenom »Suvorova II reda«.

Izvanredno veliku ulogu pri proboru neprijateljske odbrane odigrala je artiljerija. U periodu od 12. do 18. januara samo je artiljerija 2. udarne armije ispalila na neprijatelja oko 630.000 granata i mina¹⁰¹⁾. Za isto to vreme je artiljerija Baltičke flote tukla 14 neprijateljskih otpornih tačaka, neutralisala 43 njegove vatrene tačke i 8 artiljerijskih baterija i razbila jedan neprijateljski železnički ešelon sa municijom. Ipak se pri upotrebi artiljerije Fronta i Flote naišlo na ogromne teškoće. Šumovito zemljište i loši vremenski uslovi do krajnosti su otežavali osmatranje. Vatra je često otvarana po prostorijama, a ciljevi nisu dostizani. Isto tako je nedovoljno efikasno bilo kontrabatiranje i protivminobacačka borba.

Tenkovske brigade i samostalni tenkovski pukovi i bataljoni, u toku cele operacije dejstvovali su zajedno sa pešadijom, pružajući joj neposrednu podršku. Naročito je uspešno u tesnom sadejstvu sa pukovima 136. streljačke divizije napadala 61. tenkovska brigada, kojom je komandovao pukovnik V. V. Hrusticki. Za odlično izvršavanje postavljenih zadataka i za heroizam njenog ljudstva, ta je brigada preformirana u 30. gardijsku tenkovsku brigadu. Taakođe je 122. tenkovska brigada, koja je sadejstvovala jedinicama 2. udarne armije, odlikovana ordenom »crvene zastave«.

Ipak je upotreba tenkova bila veoma otežana. Šumovito zemljište, nezamrznute močvare i duboki snežni pokrivač često im nisu dozvoljavali da se razviju u borbene poretke i ograničavali su im manevrovanje na bojištu. Ponekad su opštivojni komandanti ne-promišljeno davali zadatke tenkovima, nisu tenkistima ostavljali vremena da se pripreme za borbu i nisu organizovali potrebno sadejstvo. Sve je to negativno uticalo na dejstva tenkova i dovodilo do nepotrebnih gubitaka.

Inžinjerijske jedinice udarnih grupacija obavile su ogroman rad u obezbedenju forsiranja Neve i u pripremanju osvajanja neprija-

¹⁰¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 107, d. 73, l. 134.

teljskih utvrđenja, kao i u raščićavanju prepreka i utvrđivanju zauzetih linija. Dovoljno je, na primer, reći da su samo inžinjerijske jedinice 2. udarne armije u toku borbi razminirale i delaborisale oko 11.000 neprijateljskih mina, blokirajući i uništile oko 90 neprijateljskih lakih bunkera¹⁰²). Zaslužuje pažnju iskustvo 67. armije u pravljenju prolaza u svojim minskim poljima pomoću pružnih mina postavljenih na tronošcima.

Na borbena dejstva avijacije frontova i Flote negativno su se odrazile česte snežne padavine i gusta niska oblačnost. Ali i u tim nepovoljnim uslovima naši piloti su ukazivali veoma značajnu pomoć kopnenim snagama. Oni su vršili bombardovanje i nanosili udare jurišnom avijacijom po neprijateljskim otpornim tačkama, rezervama, štabovima i artiljerijskim položajima. U periodu od 12. do 18. januara samo 13. vazduhoplovna armija izvršila je 910 avio-poleta, bacivši na neprijatelja velike količine bombi i ispalivši oko 13.700 metaka, uključujući i 536 raketnih¹⁰³.

U prisnom borbenom drugarstvu, uz neprekidno sadejstvo svih rodova vojske i vidova oružanih snaga, uspešno je rešen zadatak proboja blokade Lenjingrada. Uspesi koje su postigle Sovjetske trupe bili su u centru pažnje celokupne svetske javnosti. Kanadski list »Star« je u uvodnom članku pisao da su »sovjetske trupe probojem blokade Lenjingrada ispisale još jednu slavnu stranicu u istoriji ruske armije. Branioci Lenjingrada su kroz sve teškoće i iskušenja održali nepokolebljiv duh, koji je bio karakterističan za svu rusku odbranu od samog početka rata«¹⁰⁴). »Izvanredni podvizi ruske armije« — izjavio je predsednik senatske komisije za inostrane poslove SAD Koneli — »koja je probila utvrđene nemačke linije i primorala hitlerovce koji su opsedali grad da odstope, uči će u anali najvećih ratnih dostignuća«¹⁰⁵.

Proboj neprijateljske blokade manifestovao je izgrađeno borbeno iskustvo sovjetskih boraca i starešina, njihovu odanost Komunističkoj partiji, sovjetskoj vlasti i našoj socijalističkoj otadžbini. U združenim jedinicama i pukovima Lenjingradskog i Volhovskog fronta i Baltičke flote ispoljavalo se veoma visoko moralno-političko stanje ljudstva. U tome je ogromnu ulogu odigrao dobro organizovan i pravilno usmeren partijsko-politički rad u jedinicama.

¹⁰²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 309, op. 4073, d. 236, l. 147.

¹⁰³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 362, op. 142.203, d. 3, l. 3.

¹⁰⁴⁾ „Правда“, 23. januar 1943.

¹⁰⁵⁾ „Правда“, 22. januar 1943.

Starešine i politički radnici, komunisti u trupi i floti, nalazeći se stalno među vojničkom masom, vatrenom boljševičkom rečju, ličnim primerom neustrašivosti, junaštva i odvažnosti mobilisali su borce za što bolje izvršavanje postavljenih borbenih zadataka. Naročito su veliki značaj imali lični razgovori članova vojnih saveta frontova i armija, predstavnika lenjingradskih partijskih organizacija i drugih visokih komandanata i političkih radnika, sa borcima i starešinama. Ti su razgovori pojačavali partijski uticaj na ljudstvo trupa, učvršćivali jedinstvo i disciplinu vojnika i oficira i doprinosili povećanju njihove odgovornosti za poverene im zadatke. Živa i pristupačna reč iskusnog i veštog boljševika — komandanta, političkog ili partijskog rukovodioca ili vojnika komuniste bodrila je borce, podizala njihov borbeni moral i napadni elan i ulivala kod boraca veru u svoje snage, u svoje oružje, u pobedu nad neprijateljem.

Svakodnevni i strpljiv vaspitni rad u jedinicama dao je pozitivne rezultate. Jedan od pokazatelja toga rada bio je pojava masovnog heroizma boraca na bojištu. Za proboj blokade Lenjingrada bilo je odlikovano od strane vlade 22.000 boraca Lenjingradskog i Volhovskog fronta i Baltičke flote. Samo u 67. armiji više od 8.000 boraca i starešina bilo je odlikovano ordenima i medaljama SSSR, a 8 boraca je dobilo zvanje heroja Sovjetskog Saveza¹⁰⁶⁾. Mnoge starešine su među prvima postali nosioci ordena Suvorova, Kutuzova i Aleksandra Nevskog — ordena kojima se odlikuju vojni komandanti što su pokazali veliku veština u rukovođenju trupama. Ordenom Suvorova I reda bili su odlikovani komandanti frontova general-pukovnik L. A. Gvorov i general armije K. A. Mereckov. Ordenom Kutuzova I reda odlikovani su zamenik komandanta Volhovskog fronta general-potpukovnik I. I. Feđuninski, komandanti armija general-major M. P. Duhanov i general-potpukovnik V. Z. Romanovski. Niz komandanata zdrženih jedinica, pukova i bataljona dobili su ordene Suvorova II i III reda i orden Aleksandra Nevskog.

Borbeno iskustvo koje su stekle sovjetske trupe u proboru blagovremeno organizovane i jake neprijateljske odbrane, naročito iskustvo u forsiranju velike vodene prepreke preko leda i u napadu na šumovito-močvarnom zemljištu zimi, imalo je veliki značaj za naredna dejstva trupa u sličnim uslovima.

¹⁰⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1217, d. 402, l. 287; op. 1227 d. 55, l. 55.

5. — KRATAK PREGLED BORBENIH DEJSTAVA KOD
LENJINGRADA OD FEBRUARA DO DECEMBRA 1943. GODINE

*Napadne operacije Lenjingradskog i Volhovskog fronta u februaru
i martu 1943. godine*

(Shema 19)

Blagodareći proboru blokade situacija kod Lenjingrada i stanje gradskog stanovništva se poboljšalo: bila je uspostavljena veza Lenjingrada sa zemljom kopnenim putem, regulisano je snabdevanje stanovništva grada i trupa na frontu. Ipak nije bio potpuno rešen problem snabdevanja stanovništva i trupa svim neophodnim za život i borbu. Važan čvor — stanica Mga, na železničkoj pruzi Lenjingrad — Volhov, bila je još uvek u neprijateljskim rukama. Uzak pojas zemljišta južno od Ladoškog jezera koji su zauzele naše trupe za vreme operacije pri proboru blokade, nije bio veći od 8 do 10 km. Zbog toga su komunikacije koje su se u tom pojasu nalazile bile po celoj dužini pod stalnim dejstvom neprijateljske artiljerije, što je otežavalo transportovanje i nije u punoj meri dozvoljavalo da se zadovolje povećane potrebe stanovništva i trupa. Sem toga, držeći čvrsto liniju odbrane i grupišući znatne snage u rejonu Sinjavinskih visova i Mge neprijatelj je pretio da ponovo preseče suvozemne komunikacije prema gradu. Međutim, privlačeći snage u taj rejon, neprijateljsko komandovanje je znatno oslabilo druge odseke odbrane. Tako je, pred Lenjingradskim frontom na tosnenskom pravcu od Puškina do Ivanovskog (24 km) neprijatelj imao samo dva puka 250. španske pešadijske divizije, a pred 54. armijom Volhovskog fronta na frontu od 100 km dejstvovalo su jedinice tri pešadijske divizije.

Najjaču grupaciju neprijatelj je sasredio pred snagama 67. i 2. udarne armije. Međutim, njeni bokovi su bili slabi i predstavljali su osetljiva mesta. U takvim uslovima Vrhovna komanda je odlučila da, ne prekidajući aktivna dejstva sa fronta u rejonu Sinjavinskih visova, nanese susretne bočne udare iz rejona južno od Mge na slaba mesta u neprijateljskoj odbrani, s tim da odseče celu mginsko-sinjavsku neprijateljsku grupaciju, da je okruži i uništi.¹⁰⁷⁾

Takva je odluka odgovarala postojećoj situaciji. Ona je nudila siguran uspeh, pošto je neprijatelj, vezan sa fronta, bio lišen mo-

¹⁰⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1217, d. 403, l. 18—20.

gućnosti da prebacuje snage i sredstva u rejone južno od Mge. Razbijanje mginsko-sinjavinske grupacije, koje su ostvarile naše snage omogućivalo je da se prošire i poboljšaju suvozemne komunikacije Lenjingrada i da se spreči prebacivanje neprijateljskih snaga na jug, gde su se u to vreme odvijali odlučujući događaji.

U saglasnosti sa uputstvima Vrhovne komande, komandant Lenjingradskog fronta je odlučio da snagama 55. armije naneće glavni udar duž Oktobarske železničke pruge i, izbijanjem tih snaga na reku Tosno, da zackrene front napada na Mgu — u pozadinu neprijateljskih snaga koje su dejstvovalе u tom rejonu. Trupama Volhovskog fronta je predstojalo da nanesu glavni udar snagama 54. armije iz rejona Smerdina, opštim pravcem na Šapke, a zatim da razviju uspeh takođe ka Mgi. Predviđeno je da armija delom snaga napada prema Ljubanju sa severa¹⁰⁸⁾.

Prema tome, planirano je da okruženje i uništenje mginsko-sinjavinske neprijateljske grupacije izvrše snage 55. i 54. armije u sadejstvu sa 67. i 2. udarnom armijom, koje su prelazile u napad iz rejona Sinjavinskih visova. Snage 67. i 2. udarne armije trebalo je da prethodno ovladaju Sinjavinskim visovima i da oslobođe železničku prugu Volhov — Lenjingrad. Za objedinjavanje dejstva 67. i 2. udarne armije, komanda 67. armije i njene trupe, koje su se nalazile na levoj obali Neve, bili su potčinjeni Volhovskom frontu¹⁰⁹⁾.

Napad snaga 55. i 54. armije počeo je 10. februara. On je bio neočekivan za neprijatelja. Već krajem prvog dana operacije 55. armija se uklinila u neprijateljsku odbranu i počela je da razvija uspeh ka Ivanovskom, težeći da izbjegne na reku Tosno.

Izbacivši neprijatelja sa posednutih položaja, koje je on utvrdio u toku 16 meseci, snage armije su krajem februara proširile probor na 14 km po frontu i prodrele u dubinu odbrane neprijatelja na 4 — 5 km.

Prvih dana napada uspešno su dejstvovalе i snage 54. armije. U žestokim trodnevnim borbama njene jedinice su slomile neprijateljski otpor na frontu od 5 km i napredovalе u dubinu njegove odbrane za 3 — 4 km.

U teškim uslovima bespuća, krećući se po dubokom snegu i pod jakom artiljerijsko-minobacačkom i puščano-mitraljeskom vatrom, naše su trupe sporo napredovalе, nadnoseći se nad bok i pozadinu neprijateljske grupacije.

¹⁰⁸⁾ Isto, 1. 17—20.

¹⁰⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1217, d. 402, l. 17—20.

Strahujući da naše trupe ne preseku železničku prugu Ulianovka — Mga, kojom je vršeno snabdevanje sinjavinske grupacije neprijatelja kao i krak železničke pruge Tosno — Šapke, nemacko-fašističko komandovanje je bacilo protiv njih znatne snage.

Protiv 55. armije, sem jedinica 250. pešadijske divizije, od februara su počele dejstvovati i glavne snage SS divizije »Policija« jedan puk 215. pešadijske divizije, koji je prebačen od Uricka, 24. pešadijska divizija, jedan puk 212. pešadijske divizije, koji je stigao iz rejona Čudova i pojedine jedinice 11, 21. i 227. pešadijske divizije, koje su povučene sa sinjavinskih položaja.

U zonu 54. armije neprijatelj je već od 12. februara počeo da dovlači snage i sredstva. Krajem februara na tom je pravcu dejstovala 132. pešadijska divizija i mešoviti bataljoni i pukovi iz 96. i 121. pešadijske divizije, koji su prebačeni iz rejona Sinjavina. Ukupno je ovde bilo oko 4 neprijateljske divizije.

Usled povećanog neprijateljskog otpora u drugoj polovini februara na tim pravcima bilo je zaustavljeno dalje napredovanje naših snaga. Ipak su iznenadni udari 55. i 54. armije i izbijanje njihovih snaga u pozadinu mginjsko-sinjavinske neprijateljske grupacije primorali neprijatelja da povuče zнатне snage iz rejona Sinjavina i da ih prebací u zone dejstva 55. i 54. armije.

Te je okolnosti odmah iskoristilo sovjetsko komandovanje i 12. februara organizovalo napad 67. i 2. udarne armije. U toku upornih borbi snage 67. armije nanele su ozbiljne gubitke 28. i 21. neprijateljskoj pešadijskoj diviziji i 18. februara su izbile u rejon Arbuzova, ispravivši liniju fronta od Sinjavina prema zapadu. Usled tih dejstava bila je odsečena izbočina koja je najbliže dopirala do Šliseljburga, a neprijatelj je lišen mogućnosti da nanosi bočne udare na naše snage koje su destvovali u rejonu Sinjavina.

Ipak, naše snage nisu uspele da razviju uspeh prema jugu. Glavni uzrok se sastojao u tome što je u rejonu Sinjavinskih visova neprijatelj imao jako utvrđene položaje, gde je vešto organizovao odbranu, dobro postavio vatrene sisteme i smelo izvodio manevar živom silom po frontu i iz dubine. Naše snage pri pokušajima da krenu napred svaki put su nailazile na uporan otpor. Napredovanje su takođe sputavali ozbiljni nedostaci u dejstvima naših snaga — slaba organizacija veze i komandovanja na svim stepenima, slabo izviđanje neprijatelja, neumesno korišćenje tenkova, koji su zaoštajali iza pešadije i slaba efikasnost artiljerijske vatre. Nije bila postignuta usaglašenost u dejstvima armija. Vrhovna komanda je 27. februara ukazivala: »Osnovni nedostatak bio je taj što su 67. i

2. udarna armija dejstvovalo odvojeno... one su rasipale snage... trpele bezciljne gubitke...» Zato njihova dejstva nisu dostigla cilj.

Usled povećanog neprijateljskog otpora na svim pravcima i znatnih gubitaka, koje su pretrpele sovjetske snage, Vrhovna komanda je 27. februara naredila da se obustavi napad i počne pripremanje nove napadne operacije¹¹⁰.

U martu 1943. godine snage Lenjingradskog i Volhovskog fronta su ponovo prešle u napad, težeći da završe razbijanje mginsko-sinjavinske neprijateljske grupacije.

Pripremajući udar u bok 55. armije iz rejona Puškina, komanda 18. nemačke armije je privukla na sinjavinski pravac 2/3 svih svojih snaga. Ona je nameravala da jednovremeno pređe u napad protiv 67. i 2. udarne armije i da ponovo blokira Lenjingrad.

Ali se ti neprijateljski planovi nisu ostvarili. Sredinom marta 52. armija Volhovskog fronta počela je operaciju za oslobođenje Novgoroda. I mada se napad izvodio ograničenim snagama i nije dao naročite rezultate, nemačkofašističko komandovanje je bilo toliko uznemireno aktivnošću naših snaga da je odmah prebacilo prema Novgorodu veći broj združenih jedinica, radi zaštite svojih komunikacija u tom rejonu. Naporne borbe trajale su do 24. marta. Snage 52. armije su privukle na sebe više od 4 neprijateljske divizije i lišile neprijatelja mogućnosti da prebacuje jedinice sa toga pravca na druge delove fronta.

Lenjingradski i Volhovski front su 19. marta ponovo prešli u napad. Od samog početka operacije snage 55. armije Lenjingradskog fronta, koje su dejstvovalo na uljanovskom pravcu, naišle su na snažan otpor neprijatelja. Odbijajući svakodnevno po 12—15 protivnapada neprijateljske pešadije, podržavanih sa po 6—12 tenkova, snage armije su do kraja marta napredovale svega oko jedan kilometar, a i to samo na pojedinim pravcima i bile su prinudene da obustave napad.

Za prva tri dana napada snage 8. armije Volhovskog fronta probile su neprijateljsku odbranu na frontu od 7 km i napredovale u dubinu 3—4 km. Međutim usled sve većeg neprijateljskog otpora njihovo napredovanje je takođe zaustavljeno. Do kraja marta snage armije su produžile da vode borbe na dostignutim linijama.

Po cenu ogromnih napora, katkada jedino na račun oslabljenja drugih odseka fronta, neprijatelju je uspelo da zaustavi napad snaga

¹¹⁰ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1217, d. 402, l. 25—30.

55. i 8. armije. Nemačkofašističko komandovanje je uspelo da u drugoj polovini marta koncentriše u zoni dejstva 55. armije celu 170, 254. i 24. pešadijsku diviziju, pojedine pukove 217, 215, 212, 227. i 11. pešadijske divizije i niz drugih jedinica. Protiv 8. armije, pored ranije 223. i 285. pešadijske divizije, koje su ovde dejstvovale, naknadno su bile uvedene u borbu cela 121. i 21. pešadijska divizija i dva puka 11. pešadijske divizije. U toku upornih borbi neprijateljske snage su bile istrošene i iznurene. Na mnogim mestima njegove odbrane stvorile su se ozbiljne praznine.

Bez obzira što našim trupama nije pošlo za rukom da razbiju neprijateljsku mginsko-sinjavinsku grupaciju i da prošire suvozemne komunikacije Lenjingrada, napadna dejstva Lenjingradskog i Volhovskog fronta u februaru i martu 1943. godine, koja su izvedena po jedinstvenom planu Vrhovne komande, imala su veliki značaj. Održavajući za celo to vreme inicijativu u svojim rukama, naše su snage nanele jedinicama 18. nemačke armije velike gubitke i osujetile plan neprijateljskog napada na Lenjingrad. One su kod Lenjingrada vezale za sebe oko 30 neprijateljskih divizija, u vreme kada je na južnom krilu sovjetsko-nemačkog fronta Sovjetska armija, goneći razbijenog neprijatelja na Volgi i Severnom Kavkazu, uspešno razvijala napad prema zapadu.

Zbog raskaljanih puteva i povećanog otpora hitlerovaca, Vrhovna komanda, prihvativši predloge komandanata frontova 2. aprila je naredila da se obustavi napad, utvrde dostignute linije i tu organizuje čvrsta i duboko ešelonirana odbrana.¹¹¹⁾

Predviđeno je ne samo da se ojača odbrana prve linije, već i da se stvari odbrambeni sistem u više pojaseva i na velikoj dubini i pojas sa utvrđivanjima od željeza i betona na poslednjoj odbrambenoj liniji 42. armije. Ta linija, koja je štitila odbrambenu zonu UOG, već je imala neprekidnu liniju protivtenkovskih rovova i inžinerijskih postrojenja od gvožđa, kamena i drveta. Planirano je da se u leto 1943. godine ova linija završi i pretvori u utvrđeni rejon stalnog tipa. Utvrđivana su i razvijana ranije izrađena odbrambena postrojenja i pregradni položaji na desnoj obali Neve.

Proleće i leto 1943. godine protekli su u obavljanju odbrambenih radova velikih razmara i svestrane pripreme trupa za izvođenje velikih napadnih operacija sa odlučujućim ciljevima. Neprekidna i stroga kontrola komandovanja, uključujući i Generalstab, nad tokom izgradnje i proveravanje stanja odbrane, mnogo su doprineli poboljšanju kvaliteta odbrambenih radova. U zonama fron-

¹¹¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1217, d. 402, l. 30—34.

tova bila je uređena čvrsta i duboko ešelonirana odbrana sa razgranatom mrežom rovova i sa mnogobrojnim otpornim tačkama i preprekama. Ukupna dubina odbrane Volhovskog fronta dostizala je na desnom krilu 80 km, a u centru i na levom krilu 35—50 km. Zona odbrane Lenjingradskog fronta predstavljala je u suštini neprekidan utvrđeni rejon.

Svakodnevnu kontrolu nad stanjem i tokom borbene obuke vršile su sve instance. Pri obučavanju trupa svestrano je korišćeno borbeno iskustvo iz proteklih borbi.

Sprovodenju svih tih mera išlo je naruku zatišje, koje je nastalo na frontu posle žestokih borbi u periodu januar — mart. U aprilu naše su trupe prešle u odbranu. Neprijatelj takođe nije ispoljavao aktivnost. Napadna dejstva su izvođena samo na pojedinim pravcima i ograničenim snagama, radi izviđanja i poboljšanja položaja trupa.

Istovremeno su popunjavane jedinice ljudstvom i borbenom tehnikom, organizacijski su učvršćivane jedinice i punom parom se odvijala borbena obuka. Za obučavanje jedinica bili su u pozadini uređeni poligoni i formirani centri za obuku. U tim centrima su u toku leta održavani zborovi komandnog kadra, na kojima su izučavana i obrađivana sva pitanja koja su vezana za proboj jake i solidno utvrđene neprijateljske odbrane.

U uslovima relativnog zatišja komande frontova su uspele da izvuku u rezervu znatne snage. U Lenjingradskom frontu u rezervi se nalazila 67. armija, sastava 9 streljačkih divizija, 1 tenkovska brigada i 2 tenkovska puka.

Rezerva Volhovskog fronta sastojala se od 4 streljačke divizije, 3 tenkovske brigade i 1 tenkovskog puka. Sem toga, skoro svaka armija imala je rezervu jačine 1—2 divizije.

Za ovo vreme nemačkofašističko komandovanje je pripremalo novi napad na Lenjingrad. Cela grupacija neprijateljskih snaga na severozapadnom pravcu sastojala se početkom jula od 34 divizije i 1 motorizovane brigade. Pukovi i združene jedinice 18. nemačke armije bili su popunjeni ljudstvom i borbenom tehnikom. Trupe su se uporno uvežbavale u zauzimanju na juriš jakih utvrđenja i u izvođenju borbi za veliki grad. Komanda armije je vršila pregrupisanje, koncentrišući glavne snage na mginskom pravcu. Na frontu Puškin-Pogostje neprijatelj je razvio 13 divizija. Cela rezerva, tj. 7 divizija, nalazila se na mginskom pravcu. Udarna grupacija, sastava 12 pešadijskih divizija, bila je koncentrisana neposredno na mginskoj izbočini.

Snage Lenjingradskog i Volhovskog fronta bile su u to vreme znatno ojačane rezervama Vrhovne komande i popunjene ljudstvom i borbenom tehnikom. Naše trupe su bile nadmoćnije nad neprijateljem više od jedan i po puta, pri čemu je Lenjingradski front bio nadmoćniji za skoro 2 puta, a Volhovski za 1,3 puta.

Napadne operacije Lenjingradskog i Volhovskog fronta u letu i jesen 1943. godine

U letu 1943. godine situacija na celom sovjetsko-nemačkom frontu, pa i kod Lenjingrada, znatno se poboljšala. »Generalni« napad koji su otpočele nemačkofašističke snage u julu 1943. godine na centralnom delu fronta, kod Kurska, pretrpeo je potpuni slom. Moćan protivnapad sovjetskih trupa u bici kod Kurska doveo je do razbijanja glavnih snaga neprijateljske strategijske grupacije na orlovsckom i harkovsko-bjelgorodskom pravcu. Udari Sovjetske armije kod Kurska bili su toliko snažni da neprijateljsko komandovanje nije moglo čak da odredi kakvim je snagama i sredstvima mogućno zaustaviti napredovanje sovjetskih trupa na zapad.

U nastaloj situaciji neprijatelj je bio liшен svake mogućnosti da izvede napad i kod Lenjingrada, u krajnjem slučaju sve dotle dok se ne stabilizuje stanje na centralnom delu fronta. Ali, to se nije dogodilo. Inicijativa borbenih dejstava nalazila se čvrsto u rukama sovjetskog komandovanja.

U toku neprekidnog nastupanja sovjetskih trupa u letu 1943. godine ka Dnjeporu, Vrhovna komanda je, da bi obezbedila potpuni uspeh na glavnom pravcu, preduzela niz napadnih operacija na drugim delovima fronta. U saglasnosti sa naređenjima Vrhovne komande, prešle su u napad i sovjetske trupe kod Lenjingrada.

Glavni cilj Lenjingradskog i Volhovskog fronta sastojao se u tome da se definitivno onemogući pokušaj neprijatelja da organizuje napad na Lenjingrad; da se vežu njegove snage i onemogući neprijatelju njihovo prebacivanje na centralni deo fronta, da se u borbamā istroše jedinice 18. nemačke armije i stvore uslovi za njeno kasnije razbijanje¹¹²⁾.

Napad naših snaga kod Lenjingrada počeo je 22. jula. U njemu su uzele učešće 55. i 67. armija Lenjingradskog i 8. armija Volhovskog fronta. Žestoke borbe, koje su se rasplamsale na mginskoj

¹¹²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 17, op. 1217, d. 402, l. 390—392.

izbočini, trajale su više od mesec dana i privukle u taj rejon sve rezerve 18. nemačke armije. Fašističko komandovanje ne samo da nije moglo da odvoji snage za prebacivanje na druge pravce nego je bilo prinuđeno da sa pasivnih odseka fronta izvlači jedinice i da ih upućuje na mginski pravac da bi održalo svoje položaje u tom rejonu. Naročito teška situacija za neprijatelja stvorila se u zoni napada 67. armije, čije su snage primorale neprijatelja da u periodu od 22. jula do 20. avgusta u taj rejon prebaci oko 7 divizija.

Izuzetno hrabro borili su se borci 67. armije. Još uoči napada, za vreme izvođenja borbenog izviđanja, u zoni 86. streljačke divizije izvršio je herojski podvig borac V. I. Jermak. Kada je četa zapala pod mitraljesku vatru iz bunkera i morala da prilegne, Jermak je jurnuo napred, bajonetom i vatrom prokrčio je sebi put i obasuo bunker bombama. Ali je fašistički mitraljez i dalje dejstvovao. Tada se borac bacio napred, dostigao do bunkera i svojim telom zatvorio puškarnicu. Paljba je prestala. Četa se jedinstveno podigla u napad. Stigavši do neprijateljskih položaja, borci su uništili više od voda vojnika, 6 zemunica, 2 laka bunkera i mnoge zarobili¹¹³⁾.

Sličnih primera ovome može se navesti mnogo. Isto takav podvig, u letnjim i jesenjim borbama 1943. godine, izvršili su stariji vodnik 43. streljačke divizije Sultan Bajmagambetov, mitraljezac 63. gardijske streljačke divizije I. F. Šušin, borac iz 281. streljačke divizije Erdžigitov Tujči i drugi.

Sovjetska vlada je visoko ocenila besmrtnе podvige slavnih rođoljuba i dodelila V. I. Jermaku Erdžigitovu Tujči, starijem vodniku S. B. Bajmagambetovu i I. F. Šušinu visoko zvanje heroja Sovjetskog Saveza¹¹⁴⁾.

Stotine i hiljade boraca i starešina bile su odlikovane ordenima i medaljama Sovjetskog Saveza za odvažnost, hrabrost i junakstvo pokazano u borbama u letu 1943. godine.

Avijacija je u tom napadu pružila veliku pomoć i podršku kopnenim snagama. Za 16 dana, od 29. jula do 13. avgusta, naši avioni su bacili na neprijateljske položaje oko 12.000 bombi. Na svaki kvadratni kilometar površine dolazilo je po 65 avio-poleta i 441 bomba¹¹⁵⁾.

Krajem leta združene jedinice 18. nemačke armije toliko su oslabile da više nisu predstavljale realne snage koje bi mogle ugroža-

¹¹³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 21, l. 19, 34, 35.

¹¹⁴⁾ Uzak Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 21. februara 1944. godine.

¹¹⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 75841, d. 18, str. 181.

vati Lenjingrad. Krajem avgusta neprijatelj je povukao više od pet divizija (23, 11, 121, 132. i dr.) u pozadinu na preformiranje, jer su pretrpele izuzetno velike gubitke. Neprijatelj je morao da misli uglavnom o tome kako da održi posednute položaje.

U to vreme su snage Lenjingradskog i Volhovskog fronta, u sa-glasnosti sa naređenjima Vrhovne komande, prešle u odbranu, ne prekraćujući aktivna dejstva na pojedinim odsecima fronta¹¹⁶⁾.

U septembru 1943. godine 67. armija je snagama 30. gardijskog streljačkog korpusa organizovala napad sa ciljem da ovlada moćnom neprijateljskom otpornom tačkom Sinjavinom. U toku tri dana, od 15. do 18. septembra, trajale su žestoke borbe u kojima su naše trupe potpuno očistile naseljeno mesto od neprijatelja. Utvrdivši se na Sinjavinskim visovima sovjetske trupe su obustavile napad i pri-stupile pripremanju odlučnog udara radi definitivnog razbijanja neprijatelja kod Lenjingrada.

Poraz nemačkofaističkih trupa na južnom krilu sovjetsko-nemačkog fronta prinudio je hitlerovsko komandovanje da odustane od napadnih dejstava i na severnom delu fronta. Sem toga, radi ispravke linije fronta i izvlačenja dela snaga, neprijatelj je odlučio da napusti kirišinsku izbočinu.

Ta izbočina se u vidu izduženog pravougaonika uvlačila u raspo-red naših snaga i bila je pogodna osnovica za izvođenje neprijateljskog napada prema Volhovu i Tihvinu. Bez obzira na to, neprijatelj je odlučio da odatle izvuče svoje snage. 3. oktobra on je, obezbedujući se jakim zaštitnicama i koristeći zaprečavanje, počeo da od-stupa na ranije pripremljenu liniju odbrane koja se protezala duž reke Tigode. Primetivši njegovo odstupanje, združene jedinice 54. i 4. armije su odmah prešle u gonjenje. U periodu od 3. do 8. okto-bra naše su mu snage nanele nove gubitke i, odbacivši njegove delove ka reci Tigodi, zauzele su više od 20 naseljenih mesta i žele-zničke stanice: Kiriši, Posadnikov Ostro i Irsu. Ali na liniji: Dubovi-k — Berezovik — Vodosje neprijatelj je pružio jak otpor i sovjetske trupe su obustavile gonjenje i prešle u odbranu.

Na taj način, u toku letnje i jesenje ofanzive naših snaga raspršile su se nade neprijatelja o zauzimanju Lenjingrada, koje su još tinjale kod hitlerovskih vojnika i oficira.

Nepovoljna situacija za neprijatelja stvarala se, takođe, na centralnom i južnom delu fronta gde se napad sovjetskih trupa ni na trenutak nije prekidao. To je prinudilo nemačkofaističko ko-

¹¹⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1217, d. 402, l. 400—402.

Naši lete

mandovanje da tamo privlači sve nove i nove snage, skidajući ih sa manje aktivnih delova fronta. Samo u septembru i oktobru 1943. godine ispod Lenjingrada je bilo povućeno i prebačeno na druge pravce osam divizija, što je, sa svoje strane, oslabilo i onako već istrošenu 18. nemačku armiju.

Predviđajući neizbežnost novih udara Sovjetske armije kod Lenjingrada, neprijatelj je grozničavim tempom počeo da izgrađuje nove i učvršćuje stare odbrambene linije, nadajući se da će fortifikacijskim postrojenjima nadopuniti nedostatak u živoj sili i borbenoj tehnici. Neprijateljsko komandovanje je oteralo sve stanovništvo prifrontovske zone na odbrambene radove. Tu su radile žene,

starci i deca. Hitlerovci su ih pod pretnjom smrti primorali da u teškim i nečovečanskim uslovima, danju i noću, kopaju rovove, grade utvrđenja i stvaraju šumske zaseke.

Na okupiranoj teritoriji je počela neobuzdana pljačka mesnog stanovništva. Čitave su se kompozicije neprekidno kretale na zapad odvozeći dragocenu opremu zavoda i fabrika, imovinu ustanova i stanovništva. Predosećajući da su dani njihovog bavljenja pod Lenjingradom izbrojani i da čas odmazde za izvršene zločine nije daleko, fašistički osvajači su nastojali da lenjingradsku oblast pretvore u »zonu puštinje«¹¹⁷⁾.

U septembru 1943. godine okupatorske vlasti su objavile naredbu o prisilnom odvođenju svih sovjetskih građana u duboku nemačku pozadinu. Za i najmanji pokušaj protivljenja hitlerovci su na licu mesta ubijali ljudе. Čitava sela su pretvorena u pepeo. U selu Gusino, porhovskog rejona, fašisti su u oktobru spalili 72 stanovnika, koji su odbili da budu evakuisani u Nemačku. U selu Pjatčino, strugokrasnenskog rejona, fašistički izrodi su oterali u ropstvo sve za rad sposobne muškarce i žene, a starce i bolesne su streljali^{118).}

Zverstva okupatora izazvala su gnev i ogorčenje mirnog stanovništva. Nezadovoljstvo je počelo da prerasta u otvoreno protivljenje. Pojačala se borba u neprijateljskoj pozadini.

Dejstva partizana Lenjingradske oblasti u 1943. godini

Partizanski pokret u lenjingradskoj oblasti u 1943. godini produžio je da raste i da se širi. Postao je još organizovaniji.

Blagodareći uspešnim dejstvima snaga Lenjingradskog, Volhovskog i Severozapadnog fronta u 1943. godini izmenilo se stanje ne samo na frontu nego i u od neprijatelja okupiranim srezovima lenjingradske oblasti. Smanjio se broj neprijateljskih garnizona i znatno se pogoršao moral i borbena sposobnost fašističkih vojnika i oficira.

Stanovništvo okupiranih srezova je znalo da se približava čas potpunog razbijanja nemačkofašističkih osvajača kod Lenjingrada i ulagao je sve napore za njegovo što brže ostvarenje. Celi srezovi su se dizali na borbu protiv mrskog neprijatelja. Stotine i hiljade sovjetskih rodoljuba slivali su se u partizanske odrede. Dok je 1.

¹¹⁷⁾ LPA, f. 0—116, op. 8, jed. čuv. 122, l. 1—3.

¹¹⁸⁾ LPA, f. 24, op. 2, jed. čuv. 5310a, l. 206, 207.

januara 1943. godine u partizanskim odredima bilo 2.993 čoveka, dotle ih je 1. avgusta bilo 4.203, a 1. novembra — 14.358 ljudi¹¹⁹⁾. Znatno se aktivizirala i delatnost diverzantskih, antifašističkih i ilegalnih grupa i partijskih centara.

Mere koje je preduzela Partija i vlada još u drugoj polovini 1942. godine u znatnoj su meri doprinele porastu partizanskog pokreta. Krajem te godine Lenjingradski oblasni komitet Partije je formirao još 11 međusreskih ilegalnih partijskih centara: Ostrovski, Pskovski, Dnovski, Strugokrasnenski, Dedovički, Gdovski, Kingiseшки, Luški, Oredeski, Novgorodski i Porhovski, na čijem čelu su bili sekretari sreskih komiteta Partije, predstavnici Izvršnih komiteta, odgovorni partijski radnici i članovi sovjeta, koji su dobro poznavali ove srezove i imali veliko iskustvo u ilegalnom partijskom radu¹²⁰⁾.

Ceo rad međusreskih partijskih centara usmeravan je na dalje širenje partizanskog pokreta u okupiranim rejonima od strane neprijatelja. Ti centri su počeli da objedinjavaju dejstva svih nepovezanih grupa, organizacija i odreda i da od njih formiraju veće združene jedinice. Već zimi 1942/43. godine u srežu Slavkovići od staroruskih i dedovičkih odreda formirana je 5. partizanska brigada pod komandom K. D. Karickog. Sredinom godine iz njenog sastava izdvojena je 4. partizanska brigada pod komandom A. D. Kondratjeva za dejstvo u južnim srezovima. U 11. brigadu objedinjeni su oredeški, novgorodski, batečki i drugi partizanski odredi. Brigadom je komandovao A. P. Lučin, a zatim N. A. Brednikov. 3. partizanska brigada je produžila da i dalje dejstvuje u ostrovskom i šošihinskom rejonu. U letu 1943. godine 2. partizanska brigada se predislocirala iz novorževskog sreža u pskovski. Umesto N. G. Vasiljeva, čije je ime dobila brigada, njen komandant je u početku bio M. I. Tihonov, zatim A. N. Račkov, a u zadnje vreme N. I. Sineljnikov.

Sem tih pet brigada, u neprijateljskoj pozadini je 1. avgusta 1943. godine dejstvovao samostalni partizanski puk i nekoliko samostalnih odreda. Ukupno u partizanskim brigadama, u puku i odredima bilo je 4.203 čoveka¹²¹⁾.

U septembru 1943. godine iz sastava 2. partizanske brigade izdvojila se 6. brigada pod komandom V. P. Objedkova, koja je uskoro prerasla u krupnu partizansku združenu jedinicu¹²²⁾.

¹¹⁹⁾ Isto, jed. čuv. 5304, l. 75.

¹²⁰⁾ LPA, f. 0—116, op. 8, jed. čuv. 124, l. 4.

¹²¹⁾ LPA, f. 0—116, op. 8, jed. čuv. 120, l. 92.

¹²²⁾ Isto, op. 1, jed. čuv. 589, l. 1.

U pskovskoj oblasti gde je dejstvovao Pskovski, Ostrovski i Parhovski partizanski centar, uskoro je bila formirana 8. brigada, pod komandom L. B. Cinčenka i 7. brigada, pod komandom A. V. Aleksejeva¹²³⁾. Od gdovskih, slancevskih, ljadovskih, osminskih i luških partizana formirana je 9. partizanska brigada, pod komandom I. G. Svetlova. Dnovski i strugokrasnenski komunisti formirali su 10. partizansku brigadu, čiji je komandant postao T. A. Novikov¹²⁴⁾. U isto vreme u severozapadnim srezovima Kingisepski partizanski centar i odredi koje je on prikupio formirali su 12. partizansku brigadu, za čijeg je komandanta određen A. A. Inginen. 11. januara 1944. godine u južnim srezovima Dedovički partizanski centar formirao je od svojih odreda 13. brigadu, na čelu sa A. V. Jurcevom.

Na taj način, u partizanske brigade su objedinjavani svi nepovezani odredi i tajne partizanske, komsomolske i antifašističke grupe. U sastav brigada su ušli sreski i međusreski ilegalni partizanski centri. Od momenta organizovanja partizanskih brigada rukovođenje celokupnim partizansko-političkim radom među mesnim stanovništvom počela su da obavljaju politička odeljenja partizanskih združenih jedinica.

Stvaranje novih krupnih združenih jedinica od samostalnih nižih jedinica bila je nova etapa u partizanskom pokretu. Pojačan je partizansko-politički rad i masovna agitacija među stanovništvom. Veliku ulogu je počela da igra štampa. 19. februara počeo je redovno da izlazi list »Lenjingradski partizan«, a kasnije list »Za sovjetsku otadžbinu«.

Porasla je aktivnost sovjetskih rodoljuba. Pojačana je borba na komunikacijama, letela su u vazduh skladišta i vojni ešeloni. Partizani su dizali u vazduh železničke pruge, telegrafsko-telefonske linije i uništavali neprijateljske garnizone.

Noću 1. avgusta 1943. godine partizani su naneli snažan udar po neprijateljskim železničkim komunikacijama i to jednovremeno na svim važnijim linijama¹²⁵⁾. Stotine hitlerovaca bilo je pobijeno a desetine lokomotiva i vagona sa namirnicama, municijom i drugim materijalom — dignuto u vazduh. Na mnogim mestima partizani su digli u vazduh železničku prugu i oštetili telegrafsko-telefonsku liniju.

Noću 21. avgusta partizani 3. brigade izvršili su prepad na odsek železničke pruge Pskov — Porhov. U noćnoj borbi oni su

¹²³⁾ Isto, jed. čuv. 598, l. 24—29.

¹²⁴⁾ Isto, jed. čuv. 613, l. 1—6.

¹²⁵⁾ LPA, f. 24, op. 2, jed. čuv. 5304, l. 116.

ubili 228 hitlerovaca, digli u vazduh 9 železničkih mostova, razorili lokomotivu i 39 vagona sa raznim materijalom i 2.997 šina, spalili 3 skladišta sa municijom i skladište inžinjerijske opreme, uništili 2 kasarne i 5 neprijateljskih garnizona. Železnička pruga na tom delu nije radila 8 dana¹²⁶⁾.

U septembru 1943. godine partizani su izveli krupnu operaciju, pod nazivom »veliki koncert«. Za jednu noć na železničkoj pruzi Luga — Pskov oni su razorili 2.407 šina, digli u vazduh nekoliko mostova i uništili telegrafsko-telefonske linije na rastojanju na desetine kilometara¹²⁷⁾.

O povećanoj aktivnosti sovjetskih rodoljuba izrazito govore cifre gubitaka i šteta koje je neprijatelj pretrpeo na okupiranoj teritoriji lenjingradske oblasti. U periodu od 1. januara do 1. septembra 1943. godine partizani su pobili preko 17.000 neprijateljskih vojnika i oficira, razbili 156 vojnih ešelona, uništili 133 lokomotive, 2.452 vagona, platforme i cisterne, digli u vazduh 19 železničkih i 151 drumski most, razrušili 72.020 m telegrafsko-telefonskih linija, uništili 12 tenkova, 26 oruđa, 50 skladišta sa raznom opremom i razbili 37 garnizona¹²⁸⁾.

24. septembra 1943. godine Lenjingradski oblasni komitet Partije obratio se stanovništvu okupiranih srezova oblasti sa proglašenjem. U njemu je izneto: »Došlo je vreme za oslobođenje ispod krvavog ropstva fašističkih osvajača«. Oblasni komitet Partije pozivao je rodoljube da ne izvršavaju naređenja okupatorskih vlasti, onemoćuju sve njihove mere, uništavaju neprijatelja i na oslobođenim teritorijama da ponovo uspostavljaju organe sovjetske vlasti. »Svi u nepoštredni rat do istrebljenja protiv fašističkih osvajača!« — takvim se pozivom završavao proglašenje.

Partizani i mesno stanovništvo prihvatali su proglašenje sa velikim oduševljenjem. Kao odgovor na poziv Partije partizani su pojačali svoje udare po neprijatelju. Noću 18. oktobra 1943. godine 2. partizanska brigada izvršila je iznenadni napad na stanicu Pljusa, koja se nalazi na važnoj magistrali Lenjingrad — Pskov. U noćnoj borbi brigada je ubila 136 neprijateljskih vojnika i oficira. Partizani su digli u vazduh most, zapalili zgradu železničke stanice, komandanturu i 3 skladišta, potpuno su uništili 2 železničke kompozicije, razbili pumpu za vodu, 2 lokomotive, 9 teretnih i 4 laka automobila i potpuno razorili svu železničku opremu stanice. Pri tome oni su

¹²⁶⁾ Isto, l. 117.

¹²⁷⁾ LPA, f. 24, op. 2, jed. čuv. 5304, l. 121.

¹²⁸⁾ LPA, f. 25, op. 12, jed. čuv. 112, l. 5—8.

oslobodili preko hiljadu sovjetskih građana, koje su fašisti hteli da deportuju u Nemačku.

U drugoj polovini godine partizanski pokret oblasti počeo je da prerasta u opštenarodni oružani ustank. Iskra ustanka buknula je u rejonima dejstava 5. partizanske brigade. U septembru u brigadi je bilo 775 boraca, od kojih — 149 komunista i 156 komsomolaca¹²⁹). Partizani su izvršili prođor u sela u neprijateljskoj pozadini, dižući stanovništvo na borbu. Stanovnici su sa oduševljenjem dočekali brigadu. U oktobru partizani ove brigade su uništili neprijateljske garnizone i organe okupatorske vlasti u pljuskom i u južnim delovima luškog i bateckog sreza. Skoro su potpuno bili osujećeni planovi hitlerovskog komandovanja za deportovanje sovjetskih građana u Nemačku. Partizani su lišili fašiste mogućnosti da sprovedu jesenje sakupljanje životnih namirnica.

Izuzetno povoljne uslove za oružani ustank u gdovskom, slancevskom, ljadskom, osminskom i kingisepskom srežu stvorila je svojim dejstvima 9. partizanska brigada¹³⁰).

Početkom oktobra 1943. godine počeo je ustank u utorgoškom, pljuskom, luškom, gdovskom, slancevskom, osminskom, ljadskom, volosovskom i u drugim srezovima¹³¹). Centar koji je organizovao ustank u tim srezovima bile su 9. i 12. partizanska brigada. U svim oslobođenim naseljenim mestima stvarani su organi narodne uprave i ponovo uspostavljana sovjetska vlast. Oružani narodni ustank proširio se i na srezove pskovske oblasti, gde je dejstvovala 2. i 3. partizanska brigada.

Oružani narodni ustank, koji je buknuo u jesen 1943. godine u okupiranim srezovima lenjingradske oblasti, označio je novu etapu u borbi sovjetskih ljudi za oslobođenje svoje teritorije od fašističkih osvajača. Taj je ustank pomogao da se spasu stotine hiljada sovjetskih građana od istrebljenja ili progona u ropstvo. On je, na kraju, rastrojio neprijateljsku pozadinu i oslabio je, što je kasnije olakšalo pobedonosno nastupanje Sovjetske armije.

Uspostavljanje i funkcionisanje kopnene komunikacije u 1943. godini

Sa probojem blokade Lenjingrada ponovo je uspostavljena kopnena komunikacija Lenjingrada sa zemljom. Lenjingradski železnički čvor dobio je slobodan izlaz kopnom na linije železničkih

¹²⁹) LPA, f. 0—116, op. 9, jed. čuv. 774, l. 25.

¹³⁰) Isto, op. 1, jed. čuv. 613, l. 5, 6; op. 9, jed. čuv. 786, l. 1.

¹³¹) Isto, op. 9, jed. čuv. 786, l. 1.

pruga Sovjetskog Saveza. Već 19. januara, drugog dana po spašanju naših snaga, Vojni savet Lenjingradskog fronta, ispunjavači odluku Državnog komiteta odbrane od 18. januara 1943. godine, odlučio je da se izgradi spojni krak železničke pruge Šliselburg — Poljana, duž južne obale Ladoškog jezera. Tog istog dana u oslobođeni od neprijatelja rejon, bili su upućeni železnički puškovi i specijalne formacije, a zatim je 21. januara počela izgradnja, koja je izvođena ubrzanim tempom¹³²⁾.

Izgradnja pruge vršena je u izuzetno teškim uslovima. Prednji kraj neprijateljske odbrane nalazio se na 6—8 km. Radovi su izvedeni na jako miniranom zemljištu od strane neprijatelja, pod stalnom artiljerijsko-minobacačkom vatrom, po jakom mrazu i mečavi. Neprekidnom artiljerijskom vatrom i sistematskim udarima iz vazduha, neprijatelj je težio ne samo da spreči izgradnju pruge nego i da poruši njene već izgrađene delove. Pa i pored toga, izgradnja pruge duge 33 km završena je na 2 dana pre roka. Već od 6. februara počela je eksploatacija železničke pruge Šliselburg — Poljana — Volhovstroj¹³³⁾. Izgradnja te pruge i njena eksploatacija bili su nova krupna pobeda snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta u borbi za komunikacije. Od tog vremena Lenjingrad je počeo da koristi 2 komunikacije — železničku i automobilsku, preko jezera. Ali je glavnu ulogu počela da igra železnička magistrala. 18. marta završena je izgradnja stalnog železničkog mosta preko Neve. To je omogućilo da se organizuje direktno kretanje vozova iz Volhovstroja preko Poljane u Lenjingrad.

Ipak je dovoz robe u Lenjingrad železnicom bio veoma otežan. Pojedine delove pruge neprijatelj je dobro osmatrao i sistematski rušio artiljerijskom i minobacačkom vatrom. Vrlo su često obasipane vatrom čitave kompozicije. I tada su nastajali dugi prekidi u prevoženju tereta.

U tome periodu znatan deo robe prebacivan je preko Ladoškog jezera. Bez obzira na nepovoljne vremenske prilike zimski ladoški put neprekidno je snabdevao Lenjingrad i trupe svim potrebama, osobito onim koje nisu zahtevale hitno otpremanje. Taj put je omogućavao da se umanji još neuhodani prevoz tereta preko nove železničke pruge.

Da bi se izbegli gubici i povećala propusna moć železničke pruge, u maju 1943. godine je paralelno prvoj bila izgrađena druga, obilazna pruga, bliže jezeru, dužine 18 km¹³⁴⁾.

¹³²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 487957, d. 18, l. 37—39.

¹³³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 487957, d. 18, l. 40.

¹³⁴⁾ LPA, f. I—43, op. 3, jed. čuv. 16, l. 36, 37.

U početku je kretanje ešelona vršeno samo noću. Bili su uvedeni specijalni grafikoni za jednosmerni i dvosmerni saobraćaj. Od kraja juna otpočeо je neprekidan saobraćaj preko celog dana, bez ikakvih ograničenja.

Neprijatelj je ulagao ogromne napore da bi prekinuo železnički saobraćaj. Dejstvu iz vazduha i artiljerijskoj vatri podvrgavana je ne samo pruga i vozovi, nego i mostovi preko Neve i Volhova. U tim naletima učestvovalo je oko 100 bombardera i 40 lovaca. Neprijatelj je uspeo da 1. juna poruši mostove na reci Volhovu. Kroz 5 dana bio je podignut drveni most, a 19. juna obnovljen je saobraćaj preko gvozdenog mosta. Ali je istoga dana neprijatelj uspeo da ponovo poruši drveni most, a 21. juna i gvozdeni. Drveni je most po drugi put podignut 23. juna a gvozdeni tek 2. jula.

Neprijateljska nastojanja da poruši prelaze na Volhovu bila su razumljiva, ako se ima u vidu da se izbacivanjem iz stroja volhovskog železničkog čvora prekida ceo dovoz tereta ne samo za Lenjingrad već i za znatan deo snaga Volhovskog fronta. Zbog toga je borba za očuvanje tog čvora bila izuzetno teška.

Železnička pruga Volhovstroj — Šliselburg odigrala je veliku ulogu u obezbeđivanju grada i sovjetskih trupa namirnicama, naoružanjem, municijom i drugim vrstama borbenih i tehničkih potreba. Od početka njenog funkcionisanja pa do 6. marta 1944. godine u Lenjingrad je pristiglo 5.334 kompozicija, koje su depremile 225.856 vagona i platformi sa različitim tovarom¹³⁵⁾.

*

Borbena dejstva sovjetskih trupa kod Lenjingrada u proleće, leto i jesen 1943. godine imala su veliki značaj. Posle velike pobeđe koju su izvojevale naše trupe u januaru južno od Ladoškog jezera, u februaru i martu, neprijatelju su ponovo naneti ozbiljni gubici.

Pošto su istrošile snage 18. nemačke armije i nanele joj velike gubitke, naše su trupe vešt ikoristile zatišje, koje je posle toga nastalo, za utvrđivanje i razvijanje odbrambenih linija i za pripremanje novih napadnih operacija.

Napad koji su hitlerovci pripremali na Lenjingrad i koji su nameravali da izvedu u toku proleća i leta 1943. godine, bio je one mogućen napadom snaga Lenjingradskog i Volhovskog fronta u mesecu julu. Cilj našeg napada sastojao se ne samo u ovome nego

¹³⁵⁾ LPA, f. I—43, op. 3, jed. čuv. 16, l. 42.

i u tome da se za sebe vežu rezerve 18. armije i da se fašističkom komandovanju ne dozvoli da ih prebacuje ka Kursku, gde je u to vreme Sovjetska armija, odbivši snažan neprijateljski udar, sama prešla u napad i odbacila nemačkofašističke trupe na zapad.

Letnje borbe 1943. godine istočno i severno od Mge, u kojima su nemačkofašističke trupe pretrpele znatne gubitke, isključile su svaku mogućnost da neprijatelj na juriš zauzme Lenjingrad. Sem toga, neprijateljsko komandovanje je moralo da u letu 1943. godine hitno prebaci znatan deo svojih snaga sa severnog dela sovjetsko-nemačkog fronta na južni. Kod Lenjingrada neprijatelj je bio prinuden da mestimično prede na skraćivanje linije fronta. Tako je on napustio kirišku izbočinu. Pošto je napustilo taj mostobran, nemačkofašističko komandovanje je samim tim zauvek odustalo od napada kod Lenjingrada i definitivno prešlo u odbranu.

Gigantska letnja ofanziva Sovjetske armije, koja je počela kod Kurska, izmenila je iz osnova celu situaciju na sovjetsko-nemačkom frontu, stvorivši uslove za naredni prelaz naših snaga u napad na celom frontu. U stvaranju tih uslova odigrala su važnu ulogu i borbena dejstva Lenjingradskog i Volhovskog fronta.

Završivši letnje i jesenje operacije, snage tih frontova, zajedno sa celom Sovjetskom armijom, počele su da se pripremaju za izvođenje još većih napadnih operacija u novoj, 1944. godini.

Glava šesta

POTPUNA DEBLOKADA LENJINGRADA I OSLOBOĐENJE LENJINGRADSKE OBLASTI OD NEMAČKOFAŠTIČKIH OSVAJAČA

(januar — februar 1944. godine)

1. — SITUACIJA NA SOVJETSKO-NEMAČKOM FRONTU I KOD LENJINGRADA KRAJEM 1943. GODINE

Stanje na sovjetsko-nemačkom frontu

Vojno-politička situacija na svim frontovima velikog otadžbinskog rata bila je krajem 1943. godine u prvom redu uslovljena istočijskim pobedama sovjetskih oružanih snaga u bitci na Volgi, kod Lenjingrada, Kurska, Smolenska, u Ukrajini — na levoj obali Dnjepra, u Donbasu i na Dnjepru. Te pobeđe su značile korenit preokret u korist Sovjetskog Saveza u oružanoj borbi protiv fašističke Nemačke i bile su vesnik njenog neizbežnog i potpunog poraza.

Sovjetska armija, oslobodivši krajem 1943. godine od fašističkih osvajača dve trećine privremeno okupirane sovjetske teritorije, konačno je učvrstila u svojim rukama strategijsku inicijativu i bila spremna za izvođenje novih, krupnih napadnih operacija, sa odlučujućim ciljevima.

Već je davno bila prestala nekadašnja prevlast neprijatelja u vazduhu. Sovjetska avijacija je kvantitativno nadmašivala fašističku avijaciju i sigurno je držala prevlast u vazduhu. Hitlerovski osvajači se nisu mogli osećati bezbržno ni na privremeno okupiranoj sovjetskoj teritoriji. U pozadini neprijateljevih armija još šire se razvio partizanski pokret.

Pobede Sovjetske armije u 1943. godini i priprema za nove krupne napadne operacije bili su obezbedeni poraslim mogućnostima naše zemlje u snabdevanju fronta svim što je potrebno za pobedu nad neprijateljem. Sovjetski narod je ulagao sve svoje snage za front. Jedan za drugim na zapad su odlazili ešeloni s borbenom tehnikom i naoružanjem. Proizvodnja borbenih aviona u 1943. godini porasla je u poređenju sa 1942. godinom za više od 33%, oruđa protivavionske artiljerije — za 64%, automata — za 34,6%. Pri tome je znatno povećana proizvodnja aviona sa boljim taktičko-tehničkim osobinama. Pri ukupnom smanjenju proizvodnje tenkova za 10,5%, proizvodnja srednjih tenkova T-34 povećana je za 25%. Otpočela je proizvodnja novih prvoklasnih teških tenkova »JS«. Pored toga, 1943. godina je bila godina masovne proizvodnje samohodnih artiljerijskih oruđa SO-152, SO-122, SO-85 i SO-76, a u novembru naša industrija je pristupila proizvodnji novih prvoklasnih samohotki »JSO-152«.

Pobede koje je postigla Sovjetska armija u 1943. godini mnogo su uticale na ceo naredni tok drugog svetskog rata. Sovjetska armija je angažovala na sovjetsko-nemačkom frontu glavne snage fašističke Nemačke. To je stvorilo povoljne uslove anglo-američkim oružanim snagama, koje su razvile aktivna borbena dejstva u bazenu Sredozemnog mora, gde su potpuno osvojile strategijsku inicijativu. U bazenu Tihog okeana strategijska inicijativa se takođe nalazila u rukama anglo-američkog komandovanja. Oružanim snagama SAD i njihovim saveznicima omogućeno je da razviju operacije protiv Japana, koji je prešao u strategijsku odbranu.

Pobede Sovjetske armije nad trupama fašističke Nemačke na sovjetsko-nemačkom frontu i pogoršanje pozicija japanskog imperializma znatno su uticali na razvijanje i jačanje narodnooslobodilačkog pokreta u zemljama Evrope i Azije. Tim pokretom su rukovodile komunističke i radničke partije. Naročito širok zamah dosegao je oslobodilački pokret protiv nemačkofašističkih okupatora u Francuskoj, Italiji, Jugoslaviji i u Kini — protiv japanskih osvajača.

Krupni porazi koje je pretrpela hitlerovska armija uzdrmali su celu zgradu fašističkog bloka. Iz agresorske koalicije ispala je Italija. Finska, Mađarska i Rumunija su konačno izgubile veru u za njih povoljan ishod rata i tražile su pogodnu priliku za izlazak iz rata protiv Sovjetskog Saveza. »Neutralne« zemlje, kao: Turska, Švedska i Španija počele su se izvlačiti ispod uticaja Nemačke i tražiti puteve za približavanje Engleskoj i SAD.

Pobede Sovjetske armije su još više učvrstile međunarodni autoritet Sovjetskog Saveza. Došlo je do daljeg jačanja antihitlerovske koalicije, o čemu ubedljivo svedoči konferencija ministara inostranih poslova SSSR, SAD i Velike Britanije, održana od 19. do 30. oktobra 1943. godine u Moskvi. Na toj konferenciji su raspravljana i odobrena najvažnija pitanja vođenja rata i posleratnog uređenja. Uskoro posle Moskovske konferencije, u Teheranu je, od 28. novembra do 1. decembra, održana konferencija rukovodilaca triju država — Sovjetskog Saveza, Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije. Na Teheranskoj konferenciji je prihvaćena deklaracija u kojoj se kaže: »...predstavnici naših generalštabova su učestvovali u našim pregovorima za okruglim stolom, i mi smo uskladili naše planove za uništenje nemačkih oružanih snaga«.¹⁾ Zahvaljujući upornim nastojanjima sovjetske delegacije doneta je odluka o otvaranju drugog fronta u Evropi 1. maja 1944. godine, invazijom američko-engleskih trupa u severnu i južnu Francusku. Odluke ovih konferencijskih sastanaka su svedočile o fijasku fašističke diplomatijske politike koja je težila da oslabi antihitlerovski blok.

Tako je, krajem 1943. godine, znatno ojačao međunarodni i unutrašnji položaj Sovjetskog Saveza.

Povoljna vojno-politička situacija omogućila je našim oružanim snagama da u 1944. godini preduzmu velike napadne operacije.

Zadaci sovjetskih oružanih snaga u 1944. godini sastojali su se u tome da potpuno očiste našu zemlju od fašističkih osvajača i pristupe oslobođenju naroda Evrope od fašističkog jarma.

Potrebno je istaći da je, uprkos porazima u 1943. godini i gubitku velikog dela privremeno okupirane sovjetske teritorije, fašistička Nemačka početkom 1944. godine još uvek posedovala znatnu vojnu i ekonomsku moć.

Industrijska proizvodnja Nemačke, koja je maksimalno koristila materijalne i ljudske rezerve okupiranih zemalja, i dalje je rasla. Vojna proizvodnja se još uvek nalazila na visokom nivou. Tako je u 1943. godini proizvedeno 25.220 vojnih aviona, prema 14.700 u 1942. godini, lakih oklopnih kola i tenkova — 7.900, prema 3.600, srednjih tenkova — 9.400, prema 5.600, teških tenkova — 2.500, prema 100, minobacača 23.000 — prema 10.000 i oruđa 76 mm i većih — 27.000 prema 12.000 i municije — 2.558.000 tona, prema 1.270.000 tona.²⁾ Ipak je i takav nivo vojne proizvodnje bio

¹⁾ Spoljna politika SSSR u otadžbinskom ratu, tom I, Gospolitizdat, 1946, str. 425.

²⁾ Vidi »Industrija Nemačke u periodu rata 1939—1945. god.« Izdanje inostrane literature 1956, str. 270—271.

očigledno nedovoljan da bi se popunili ogromni gubici u naoružanju i borbenoj tehnici koje je trpela nemačkofaistička armija na sovjetsko-nemačkom frontu.

Još teži zadatak hitlerovskog komandovanja bila je popuna ogromnih ljudskih gubitaka. Prema podacima štaba kopnenih snaga Nemačke, fašistička armija je samo od jula do decembra 1943. godine na sovjetsko-nemačkom frontu imala ubijenih, izgubljenih, ranjenih i evakuisanih u duboku pozadinu 1,413.000, a u istom periodu je popunom dobila 1,019.000 ljudi³⁾. Ipak je Nemačka, krajem 1943. godine imala još uvek ogromne oružane snage od preko 10,680.000 ljudi⁴⁾. Od toga broja, u operativnim oružanim snagama bilo je preko 7,000.000 ljudi, a ostali su se nalazili u rezervnim trupama⁵⁾. Istovremeno se znatno pogoršao kvalitativni sastav nemačkofaističke armije, jer su jedinice koje su pristizale na front bile slabo pripremljene i nedovoljno obučene.

Nemačkofaističko komandovanje je, kao i ranije, poklanjalo glavnu pažnju sovjetsko-nemačkom frontu. Tako je, na primer, od 4,399.000 ljudi, koliko je bilo u kopnenim snagama Nemačke 1. januara 1944. godine, 2,740.000 dejstvovalo protiv sovjetskih trupa i partizana. Tu su dejstvovale i trupe nemačkih saveznika. Ukupno se na sovjetsko-nemačkom frontu početkom 1944. godine nalazilo 236 neprijateljevih divizija i 18 brigada (od kojih su 198 divizija i 6 brigada bile nemačke), što je predstavljalo oko 63% združenih jedinica čitave operativne kopnene vojske Nemačke i sve trupe njenih evropskih saveznika. U isto vreme je van sovjetsko-nemačkog fronta Nemačka imala 117 divizija i 4 brigade. Sovjetsko-nemački front je i dalje bio glavni i odlučujući front drugog svetskog rata.

Krupni porazi, koje je nemačkofaistička armija pretrpela na sovjetsko-nemačkom frontu u 1943. godini, prinudili su hitlerovsko rukovodstvo da odustane od ofanzivne strategije i pređe u strategisku odbranu. Ono je nastojalo da po svaku cenu stabilizuje front na Iстоку i produži rat protiv SSSR, nadajući se da će oslabiti snage Sovjetske armije i uneti razdor u odnose među zemljama antihitlerovske koalicije. Nemačkofaističko vrhovno komandovanje je računalo da će njihove trupe uspeti da odbiju očekivanu ofanzivu anglo-američkih snaga na Zapadu. Posle toga ono je planiralo da prebací protiv Sovjetskog Saveza i u rejon Sredozemnog mora

³⁾ Vidi »Poraz nemačkog imperializma u drugom svetskom ratu«, str. 257.

⁴⁾ Isto, str. 242.

⁵⁾ Isto.

jake snage i izvede napadna dejstva, s ciljem da pobedonosno reši ishod rata⁶⁾. Međutim, ti planovi fašističkog komandovanja se nisu ostvarili. Već u januaru 1944. godine sovjetske oružane snage su nanele odlučne udarce nemačkofašističkoj armiji i odbacile je na zapad.

Situacija na severozapadnom pravcu (Shema 22)

U letnjim i jesenjim borbama 1943. godine trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta su aktivnim dejstvima onemogućile neprijateljeve namere da ponovo izbije na južnu obalu Ladoškog jezera i uspostavi potpunu blokadu Lenjingrada, očistile su kiriški mostobran na reci Volhov od nemačkofašističkih snaga, zauzele jak čvor neprijateljske odbrane Sinjavino i time poboljšale svoj operativni položaj.

Ipak, sve to još uvek nije otklonilo neposrednu opasnost za Lenjingrad od fašističkih osvajača. Linija fronta je i dalje prolazila u neposrednoj blizini grada, a nemačkofašističke trupe su artiljerijskom vatrom još uvek varvarski tukle Lenjingrad. Železnička pruga i automobilski put duž južne obale Ladoškog jezera nalazili su se u zoni uspešne artiljerijske vatre protivnika i nisu u punoj meri obezbeđivali stanovništvo Lenjingrada i trupe Lenjingradskog fronta svim neophodnim za život, rad i borbu. Opšta situacija na sovjetsko-nemačkom frontu nije dozvoljavala da se u 1943. godini izvrši zadatak potpunog uništenja nemačkofašističke grupacije kod Lenjingrada. Povoljni uslovi za izvršenje toga zadatka stvoreni su tek krajem 1943. i početkom 1944. godine.

Poznato je da je za zimsku kampanju 1943/44. godine, sovjetska Vrhovna komanda planirala da nanese moćne udare po jakim krilnim strategijskim grupacijama neprijatelja kod Lenjingrada, u Ukrajini — na desnoj obali Dnjepra i na Krimu, i time stvori potrebne uslove za uništenje njegove centralne grupacije u Belorusiji.

Odlučeno je da se prva krupna napadna operacija izvede kod Lenjingrada i Novgoroda. To su diktirali kako strategijski razlozi tako i potreba da se stanovništvo Lenjingrada što je moguće prekonačno oslobođi blokade i varvarskih artiljerijskih bombardovanja.

Sovjetsko komandovanje je računalo i sa otežanom situacijom u kojoj se našlo nemačkofašističko rukovodstvo. U tom momentu

⁶⁾ Teze izveštaja načelnika Glavnog štaba oružanih snaga Nemačke br 77.378/44 od 13. februara 1944. godine, na savetovanju u Zanthofenu.

ono nije moglo ojačati grupu armija »Sever« ni strategijskim rezervama niti snagama iz drugih grupa armija. Naše su snage na jugu vezivale 40,7% svih pešadijskih i preko 68% tenkovskih i motorizovanih trupa nemačkofaističke armije, koje su dejstvovale na sovjetsko-nemačkom frontu. Neznatne strategijske rezerve, kojima je raspolagao neprijatelj, upućivane su za pojačanje grupe armija »Jug«. Grupa armija »Centar« takođe je bila vezana aktivnim dejstvima sovjetskih trupa na zapadnom pravcu.

Početkom januara 1944. godine na severozapadnom sektoru sovjetsko-nemačkog fronta sovjetske trupe su se nalazile u sledećem položaju.

Jedinice 7. samostalne armije i dalje su branile raniju liniju između Onješkog i Ladoškog jezera. Njima su se suprotstavljale jedinice finske operativne grupe »Olonec«.

Trupe Lenjingradskog fronta (komandant general armije L. A. Govorov, član Vojnog saveta general-potpukovnik A. A. Ždanov, načelnik štaba general-potpukovnik D. N. Gusev) snagama 23. armije su branile položaje na Kareljskoj prevlaci, od rta Argul do Sestrorecka i dalje obalskim pojasmom Finskog zaliva do Lenjingrada; snagama 2. udarne armije držale su primorski mostobran u rejonu Oranienbauma, posedujući odbrambene položaje na liniji: Kernovo — (isklj.) Gostilice — Petergof (Petrodvorec); 42. i 67. armija su branile južne i jugoistočne prilaze Lenjingradu na liniji: Ligovo — Gontova Lipka.

U operativnoj potčinjenosti Lenjingradskog fronta nalazila se Baltička flota kojom je komandovao admiral V. F. Tribuc. Početkom januara 1944. godine glavne snage Flote su se nalazile u svojim bazama u Lenjingradu i Kronštatu, po planu zimske dislokacije. U tom planu je predviđano da se brodska artiljerija i avijacija iskoriste za podršku trupa Lenjingradskog fronta i odbranu prilaza Lenjingradu s mora. Baltička flota je delom snaga i dalje čvrsto držala ostrva Lavansari, Peni-sari i Sejskari, obezbeđujući time trupe Lenjingradskog fronta od udara neprijatelja s mora. Deo brodova Flote je prevozio trupe, tehniku i razne terete za 2. udarnu armiju na primorski mostobran.

Veza Lenjingrada s domovinom održavana je kao i ranije preko Ladoškog jezera i železničkom prugom, postavljenom duž južne obale Ladoškog jezera, a takođe i vazdušnim putem, a Lenjingrada s jedinicama 2. udarne armije — jedino preko Finskog zaliva. To je svakako otežavalo i snabdevanje i pregrupisavanje snaga Lenjingradskog fronta.

Trupe Volhovskog fronta (komandant general armije K. A. Mereckov, član Vojnog saveta general-potpukovnik T. F. Štikov, načelnik štaba general-potpukovnik F. P. Ozerov) snagama 8, 54. i 59. armije su branile liniju: Gontova Lipka — Iljmenjsko jezero. Na levoj obali r. Volhov, na odseku: Dimno — Dubrovka, naše jedinice su od 1942. godine držale mostobran dubine do 8 km.

Južno od Volhovskog fronta, na liniji od Iljmenjskog jezera do jezera Neščerdo, izvodile su borbena dejstva trupe 2. pribaltičkog fronta⁷⁾ pod komandom generala armije M. M. Popova. Jedinice Fronta, braneći položaje na desnom krilu i u centru, na svom levom krilu su snagama 6. gardijske i 3. udarne armije gonile neprijatelja, koji se 30. decembra otpočeo da povlači sa linije: jezero Karataj — Dolisko jezero, prema severu.

U pozadini nemačkofaističkih trupa koje su branile položaje ispred jedinica Lenjingradskog, Volhovskog i 2. pribaltičkog fronta dejstvovalo je oko 35.000 partizana, objedinjenih u 13 partizanskih brigada.

Da bi partizane lenjingradske oblasti lišili opštenarodne podrške i u izvesnoj meri osigurali svoju pozadinu, fašistički varvari su planirali i otpočeli masovno uništavanje i deportovanje stanovništva u Nemačku a sela da spaljuju.

Pustošeći Lenjingradsku oblast, fašističko komandovanje je težilo i drugom cilju. Prema iskazu zonderfirera poručnika fon Švijeljmana, kojega su zarobili partizani u Volosovskom srezu, »na-silno iseljavanje sovjetskog stanovništva iz lenjingradske oblasti vrši se po naređenju nemačkog komandovanja, s ciljem da se boljševicima ne ostave ljudske rezerve i naselja, što će otežati nastupanje Crvene armije i osiguranje zauzete teritorije.⁸⁾

Okupatori su hiljade stanovnika terali na železničke stanice, utovarivali ljudе kao stoku u teretne vagone i otpremali u Nemačku. Spaljujući naseljena mesta, hitlerovci su ostavljali stanovništvo bez krova. Oni su se nadali da će time naterati stanovnike da napuste svoja rodna mesta. Ipak, osvajači nisu uspeli da ostvare svoje planove uništenja mirnog stanovništva i pretvaranja lejningradske oblasti u mrtvu pustinju. Od pasivne borbe-sabotaže, sovjetski ljudi su prelazili na otvorenu, aktivnu oružanu borbu. Skri-

⁷⁾ Pribaltičkom frontu je 20. oktobra 1943. godine promenjen naziv u 2. pribaltički front. Severozapadni front je do 20. novembra 1943. godine bio rasformiran. Svoj sektor odbrane i jedinice 1. udarne armije predao je 2. pribaltičkom frontu.

⁸⁾ LPA, f. 0—116, op. 8, ed. hr. 122, l. 2—3.

vajući se od progona u ropstvo, cela sela su odlazila u šumu, odnosći sa sobom pokretnu imovinu, hranu i odvodeći stoku. Nicali su šumski logori. Za njihovu zaštitu formirane su družine samoodbrane. Istovremeno je stanovništvo napadalo okupatorske organe vlasti, rušilo i dizalo u vazduh mostove na cestama i seoskim putevima, da bi sprečilo neprijatelju da odvozi opljačkanu imovinu.

U septembru i oktobru 1943. godine, na poziv Partije, otpočeо je masovan narodni oružani ustanak u mnogim okupiranim srezovima lenjingradske oblasti. Pitanje naoružanja je postalo akutno. Lenjingradski štab partizanskog pokreta je organizovao snagama 3. i 4. vazduhoplovног puka Civilnog vazduhoplovstva prebacivanje u rejone ustanka pušaka, automata, mitraljeza, protivtenkovskih pušaka, minobacača, ručnih bombi, eksploziva i municije.

U nemoćnom gnev hitlerovski osvajači su vršili nova zverstva i krvave zločine. Na ostrvu Talapsk na Pskovskom jezeru, fašistički varvari su 9. novembra, bombardovanjem iz vazduha, artiljerijskom i mitraljeskom vatrom porušili i spalili ribarska sela, ubivši pri tome 650 mirnih stanovnika. Od 27. do 30. decembra, kaznena ekspedicija pod komandom majora Gopana spalila je preko 50 sela u pskovskom srezu; mnogi stanovnici toga sreza streljani su ili deportovani u Nemačku. U selu Rostkovo, novoselskog sreza, fašistički izrodi su 27. decembra izvršili raciju. Uhvativši 40 mirnih stanovnika zatvorili su ih u šupu i spalili. Kasnije su organizovali hajku u okolnim šumama i streljali 50 uhvaćenih stanovnika sela.⁹⁾

Zverstva neprijatelja su doprinosisala daljem jačanju partizanskog pokreta. Brzo su se povećavali redovi narodnih osvetnika. Partizani su štitili mirno stanovništvo. Zadatak spasavanja sovjetskih ljudi od uništenja dobio je formu oštре oružane borbe. Narodni osvetnici su svakodnevno pojačavali udare po neprijatelju iz pozadine.

Protiv trupa Lenjingradskog i Volhovskog fronta, od Koporskog zaliva do Ilmenjskog jezera, u odbrani su se nalazile jedinice 18. armije neprijatelja. Treba istaći da je opšta, po fašističke trupe nepovoljna situacija prisiljavala neprijatelja da oslabi snage 18. armije, prebacujući iz njenog sastava jedinice, artiljeriju RVK i jurišna oruđa na druge sektore sovjetsko-nemačkog fronta. Tako je u periodu oktobar — decembar 1943. godine iz sastava te armije povućeno sedam pešadijskih divizija, a umesto njih su došle svega jedna divizija i dve brigade (motorizovana divizija SS »Norland«, motorizovana brigada »Holandija« i »Španska legija«). Prvog ja-

⁹⁾ LPA, f. 0—116, op. 8, ed. hr. 122, l. 4—5.

nuara 1944. godine 18. armija je imala 14 pešadijskih, 5 vazduhoplovno-pešadijskih divizija, 1 borbenu grupu pešadijske divizije, 1 motorizovanu diviziju, 3 pešadijske i motorizovane brigade, kao i razne jedinice ojačanja.

Za bombardovanje Lenjingrada i narušavanje njegovih kopnenih veza s domovinom, nemačkofašističko komandovanje je u 18. armiji formiralo dve jake artiljerijske grupe. Jedna od njih se sa stojala od 27 lakih i 43 teške artiljerijske baterije RVK i bila je razmeštena na vatrenim položajima u rejonu severno od Krasnog Sela. Ona je varvarski tukla vatrom stambene četvrti i preduzeća Lenjingrada. Druga, takozvana artiljerijska grupa »Mga«, sa 38 lakih i 32 teške artiljerijske baterije RVK, nalazila se na vatrenim položajima severno od Mge i intenzivno otvarala vatru po kopnenim komunikacijama koje su povezivale Lenjingrad s domovinom. Neprijatelj je u 18. armiji ukupno imao oko 2.950 oruđa i preko 2.000 minobacača svih kalibara, do 200 tenkova i jurišnih topova. U 1. vazduhoplovnoj floti, koja je podržavala grupu armija »Sever«, nalazilo se preko 200 borbenih aviona.

Na Kareliskoj prevlaci, ispred 23. armije Lenjingradskog fronta, dejstvovala je operativna grupa »Kareliska prevlaka«, sastava: četiri pešadijske divizije, jedna pešadijska i jedna konjička brigada.

Trupama 2. pribaltičkog fronta suprotstavljalala se 16. neprijateljska armija, sastava: 18 pešadijskih i jedna vazduhoplovno-pešadijska divizija, jedna pešadijska brigada, grupa »Ekeln« (17 bataljona) i jedinice ojačanja.

Grupa armija »Sever« i armije koje su ulazile u njen sastav imale su operativni raspored u jednom ešelonu. U rezervi grupa armija »Sever« nalazile su se tri okupacione i jedna nastavna pešadijska divizija, čije su glavne snage vodile borbu s našim partizanima. Operativna rezerva 18. armije sastojala se od jedne, a 16. armija — od tri pešadijske divizije.

Nemačkofašističko komandovanje je verovalo u neprobojnost svoje odbrane kod Lenjingrada i Novgoroda, koju je smatralo nepristupačnim »Severnim bedemom«, »čeličnim prstenom« oko blokiranih Lenjingrada. Ratni dopisnik inžinjerijskog odeljenja štaba Vrhovne komande kopnenih snaga Nemačke, Rudolf Harig, koji je zarobljen na Lenjingradskom frontu, izneo je: »Upućen sam u rejon Lenjingrada gde je trebalo da se upoznam s radom nemačkih pionira. Stigao sam na front u novembru. U štabu 50. armijskog korpusa načelnik inžinjerije pukovnik Diring dao mi je potrebne

podatke. Boravio sam kod Ligovskog kanala i u blizini grada Puškina. Imao sam punu mogućnost da razgledam utvrđenja kod Lenjingrada i zaključio sam da su u izvrsnom stanju. Isto su mislili i vojni stručnjaci u Berlinu i na frontu. Svi su bili čvrsto uvereni da su naša utvrđenja nepristupačna i da će izdržati svaki nalet sovjetskih trupa«.¹⁰⁾ Ipak su kasniji događaji pokazali da su proračuni neprijateljskog komandovanja bili brzopleti.

Obrana neprijatelja kod Lenjingrada i Novgoroda u inžinjerijskom pogledu je pripremana, razvijana i usavršavana više od dve godine. Do početka 1944. godine neprijatelj je ovde izgradio u inžinjerijskom pogledu jaku, mestimično sa stalnim objektima, duboko ešeloniranu odbranu, koja se sastojala od jakih čvorova i otpornih tačaka, s kružnom odbranom, i razvijenog sistema rovova i pregradnih položaja. Ispred trupa Lenjingradskog i Volhovskog fronta neprijatelj je pripremio dva pojasa odbrane, niž međupoložaja i pozadinski odbrambeni položaj armijske grupe »Sever« na liniji: r Narva — obale Čudskog i Pskovskog jezera — Pskov — Ostrov (takozvani odbrambeni položaj »Panter«).

Prednji kraj glavnog pojasa neprijateljeve odbrane protezao se linijom: južno od Kernova — Gostilice — Petergof — Streljna — Puškin — Otradno — južno od Sinjavina — zapadno od Gruzina — Novgorod — zapadna obala Iljmenjskog jezera. Uređenost odbrane u inžinjerijskom smislu bila je različita na pojedinim odsecima fronta.

Pred primorskim mostobranom — očigledno, uzimajući u obzir pogodne uslove posednutog zemljišta, kao i odvojenost naših jedinica na mostobranu od ostalih snaga fronta — neprijatelj nije poklanjao dovoljno pažnje inžinjerijskom uređenju odbrambenih pojaseva. Tako, drugi položaj glavnog pojasa odbrane, organizovan na 2 — 4 km od prednjeg kraja, nije imao dovoljnu dubinu i sastojao se od odvojenih otpornih tačaka. Rovovski sistem je bio slabo razvijen i ostvaren je samo u otpornim tačkama.

Najjaču odbranu, sa stalnim objektima, neprijatelj je pripremio ispred 42. armije Lenjingradskog fronta, na odseku Urick — Puškin i ispred 59. armije Volhovskog fronta, na odseku Ljadno — Iljmenjsko jezero. Dubina glavnog pojasa odbrane iznosila je ovde 4 — 6 km. Prednji kraj je štićen žičanim preprekama i minskim poljima. Svaki čvor odbrane i otporna tačka toga pojasa imali su veliki broj artiljerijskih i mitraljeskih bunkera, a na najvažnijim pravcima su

¹⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4808, l. 6—7.

izgrađeni železnobetonski bunker i osmatračnice. Gustina lakih i teških bunkera na prvom položaju glavnog pojasa odbrane dostizala je 8 — 12 na kilometar fronta, od kojih su do 10% bili železnobetonski.¹¹⁾

Na 8 — 12 km od glavnog pojasa neprijatelj je pripremio drugi pojaz odbrane.¹²⁾ On se sastojao od odvojenih otpornih tačaka i imao je neznatnu dubinu.

Za uređenje čvorova odbrane i otpornih tačaka neprijatelj je iskoristio sva naseljena mesta na prednjem kraju i u bližoj dubini. Naročito jake čvorove i otporne tačke on je pripremio u rejonima Uricka, Novog i Starog Panova, Bolj. Vitolova, Aleksandrovske, Puškina, Krasnog Sela, kote 172,3 (Voronja Gora), Mge, Podberežja, Hutine, Kirilovskog manastira, Novgoroda i dr. Za odbranu su adaptirani železnički nasipi, brane, kanali i fabričko-zavodske zgrade. Na celoj taktičkoj dubini odbrana je ojačana protivpešadijskim i protivtenkovskim preprekama. Niz uzvišenja i rečnih obala hitlerovci su eskarpirali, a na glavnim putevima postavili su protivtenkovske stubove. Pravce opasne od tenkova u dubini taktičke zone odbrane neprijatelj je štitio protivtenkovskim rovovima, a na močvarnim odsecima zemljišta izgradio bedeme, najčešće iz dve ograde od brvana visine 1,5—2 metra, između kojih je nasuta zemlja. U pošumljenim rejonima stvarane su drvene barikade i zaseke, ojačane minama i fugasama.

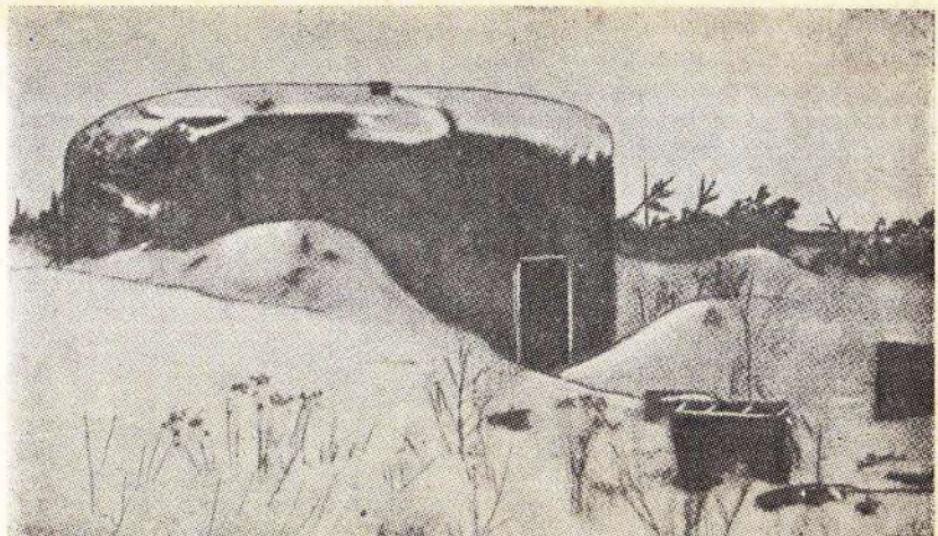
U operativnoj dubini odbrane nemačkofaističke jedinice su, takođe, počev od jeseni 1943. godine, usiljeno izvodile odbrambene radove na obalama reka Oreda, Luga, Pljusa, Šelonj, Narva i Velika. Do početka operacija trupe nisu posedale te odbrambene položaje. Mnoge gradove i veća naseljena mesta u toj zoni neprijatelj je solidno ojačao i pripremio za kružnu odbranu.

Posebno treba istaći specifične zemljišne uslove u kojima su se odvijala borbena dejstva.

Skoro na svim odsecima ispred Lenjingradskog fronta prednji kraj neprijateljeve odbrane prolazio je grebenima uzvišenja, koja su dominirala zemljištem posednutim od naših jedinica. To je omogućavalo neprijatelju da drži pod vatrom rovove na našem prednjem kraju, a na frontu 42. i desnog krila 67. armije da osmatra svu dubinu odbrane i drži pod vatrom pozadinske komunikacije.

¹¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 94.

¹²⁾ Ispred 42. armije drugi pojaz odbrane se nalazio na udaljenju 6 — 10 km od prednjeg kraja glavnog pojasa.

Neprijateljski armiranobetonski bunker kod Krasnogvardejska (Gatčine)

Zemljni uslovi na primorskom i krasnoselskom pravcu pogodovali su neprijateljevim trupama u izvođenju fortifikacijskih radova.

Šumski masivi na teritoriji koju je posedao neprijatelj ispred primorskog mostobrana, onemogućavali su osmatranje dubine njegove odbrane, a neprijatelju obezbeđivali prikrivenu koncentraciju i manevr živom silom i tehnikom. Šumski masivi na mostobranu su istovremeno otežavali neprijatelju osmatranje sa zemlje jedinica 2. udarne armije.

Na krasnoselskom pravcu, u taktičkoj dubini zone odbrane, hitlerovci su gospodarili lancem uzvišenja, okruženih otkrivenom ravnicom. Ta uzvišenja su predstavljala jake prirodne odbrambene linije, s dobrom preglednošću i mogućnošću da se prilazi njima drže pod vatrom.

Pred centrom i levim krilom Volhovskog fronta, odbrana neprijateljskih jedinica išla je zapadnom obalom reke Volhov. Njeno desno krilo, južno od Novgoroda, bilo je zaštićeno jezerom Iljmenj. Pri tome se akvatorija reke i gornjeg dela jezera mogla dobro osmatrati i tući vatrom.

Šume i močvare su omogućavale neprijatelju da se brani malim snagama. Šumski masivi, koji su se protezali na stotine kilo-

metara, obezbeđivali su neprijateljskom komandovanju prikiven
manevar rezervama.

Treba napomenuti da je zima 1943/44. godine bila izuzetno
blaga, sa čestim toplim periodima. Debljina leda na rekama i jeze-
rima u vreme početka našeg napada dostizala je svega 18—25 cm.
Takva debljina leda omogućavala je prebacivanje kamiona i pu-
kovske artiljerije, ali ne i artiljerije većih kalibara, tenkova, samo-
hodnih oruđa i oklopnih automobila, bez dopunskog inžinjerijskog
ojačanja ledenih prelaza. Močvare su bile pokrivene samo tankom
korom leda, što je otežavalo manevar trupa i tehnike i primoravalo
tenkovske jedinice i artiljeriju da dejstvuju jedino duž puteva.

Tako su pošumljeno i močvarno zemljишte u rejonu borbenih
dejstava i vremenske prilike zimi 1943/44, u celini olakšali nepri-
jatelju organizovanje i izvođenje odbrane, a znatno otežavali na-
stupanje naših trupa. Postojanje u neprijatelja dovoljno razvijene
mreže automobilskih i železničkih puteva obezbeđivalo mu je ne-
prekidno snabdevanje trupa i brz manevar rezervama po frontu i
iz dubine.

Komanda grupe armija »Sever«, posle analize podataka svoje
obaveštajne službe, procenila je već u jesen 1943. godine, da sovjetsko
komandovanje priprema krupan napad kod Lenjingrada i
Novgoroda, s ciljem okruženja i uništenja 18. armije. Uzimajući u
obzir opštu, po hitlerovsku armiju nepovoljnu situaciju na sovjetsko-nemačkom frontu, ona je, prema iskazu bivšeg načelnika štaba
18. armije Fridriha Ferča, odlučila da preduhitri napad sovjetskih
trupa i da, pre nego što naše jedinice završe pripremu, brzo po-
vuče svoje trupe na odbrambeni položaj »Panter«, čije je uređenje
izvođeno pojačanim tempom. To bi omogućilo nemačkofašističkim
trupama da znatno skrate liniju fronta i zgusnu borbene poretke.

Najviša nemačka komanda je ipak odbacila ovaj plan. Nastojeći
da stabilizuje sovjetsko-nemački front i oduži rat, a verujući, ta-
kođe, u nepristupačnost odbrambenih utvrđenja kod Lenjingrada i
Novgoroda, hitlerovska komanda je postavila grupi armija »Sever«
zadatak da u 1944. godini po svaku cenu zadrži posednute položaje,
kao osnovu levog krila svoga istočnog fronta. Ona je računala da će
izvršenje toga zadatka omogućiti sigurnu zaštitu prelaza Pribaltiku,
s njegovim vojnopolomskim bazama, sačuvati slobodu dejstva ne-
mačke flote u Baltičkom moru, obezbediti svoje pomorske komu-
nikacije sa Švedskom i Finskom, i zadržati Finlandu kao saveznika
u ratu protiv SSSR. Iz ovoga sledi da je neprijatelj imao nameru
da produži opsadu Lenjingrada.

Komanda grupe armija »Sever«, uprkos dobijenom naređenju da se ne povlači od Lenjingrada, preduzela je ipak, po rečima F. Ferča, niz pripremnih mera za povlačenje. Tako su štabovi korpusa izvršili izviđanje puteva za povlačenje i međulinija za pružanje otpora, u zonama koje su im određene. Sva nepokretna komora i pozadinske ustanove, stacionarna artiljerija RVK i ona oruđa za koje nije bilo dovoljno municije evakuisani su iza odbrambene linije »Panter«. Neprijatelj je tamo prebacio i skladišta municije i hrane, suvišnu opremu jedinica, itd. Skinute su stalne linije veze od prednjeg kraja do reke Narve, Pskova i Ostrova. Sve te mere hitlerovci su završili do decembra 1943. godine.

Tako je neprijatelj već krajem 1943. godine počeo stvarati bazu za snabdevanje 18. armije u Estoniji, i za solidno uređene odbrambene linije. Oslobođena pozadine, armija je postala pokretljivija, što je kasnije doprinelo boljoj organizaciji odstupanja.

Istovremeno je komanda grupe armija »Sever« zahtevala od svojih jedinica da čvrsto drže posednute položaje, da ne odstupe ni koraka, da se svaka otporna tačka i svaki bunker brane do poslednjeg čoveka. U direktivama i zapovestima isticana je posebna uloga koju je imala 18. armija na sovjetsko-nemačkom frontu. Tako je u direktivi bivšeg komandanta ove armije general-pukovnika Georga Lindemana, izdatoj u decembru 1943. godine, rečeno:

»Lenjingrad je bio simbol i nosilac ruske i evropske politike. Kao vrelo boljševičke revolucije, kao grad Lenjina, on je bio druga prestonica Sovjeta. Njegovo oslobođenje će uvek biti jedan od najvažnijih ciljeva boljševika. Za sovjetski režim oslobođenje Lenjingrada je po značaju ravno odbrani Moskve, borbi za Staljingrad. Neutralisanje Lenjingrada uništava političke zamisli Sovjeta u bazenu Baltičkog mora... U sadejstvu s pomorskim snagama i Fincima, 18. armija zatvara Sovjetima izlaz na Baltičko more. Time ona doprinosi izolaciji Sovjetskog Saveza od država Zapada. Osamnaesta armija obezbeđuje pomorski saobraćaj na Baltiku, koji je neophodan za transport švedske rude. Slobodan bazen Baltičkog mora neocenjiv je za pripremanje kadrova nemačke ratne flote i pre svega podmornica. Zahvaljujući 18. armiji, Finskoj je omogućena borba i otpor. Osamnaesta armija ne obezbeđuje samo vezu Finske s nemačkim armijama u Laponiji već i više od toga, ona, opsadom Lenjingrada, presecanjem Kirovske železničke pruge koja vodi u Murmanski, što sprečava postizanje nadmoćnosti sovjetskih snaga nad Fincima, stvara i preduslov za finski otpor. Jedino rame

uz rame, jedino uz pomoć 18. armije, Finska je u stanju da vodi »svoj posebni rat...«.¹³⁾

Iz direktive se vidi veliki značaj koji je nemačkofašističko komandovanje pridavalo održavanju blokade Lenjingrada. Međutim, ono više nije imalo realnih mogućnosti za duže držanje položaja kod Lenjingrada.

Trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta su u 1942. i 1943. godini prikupile dovoljno snaga i sredstava i nadmašile protivnika u živoj sili i tehnički. Opšta, pak, situacija na sovjetsko-nemačkom frontu pogodovala je razvijanju napadnih operacija sovjetskih trupa i na severozapadnom pravcu.

Odmah posle završetka borbi na sinjavinskom pravcu, 9. septembra 1943. godine, Vojni savet Lenjingradskog fronta je izložio štabu Vrhovne komande svoja mišljenja o daljim perspektivama i operativnim zadacima Fronta.¹⁴⁾ Procenjujući protivnika Vojni savet je istakao da je neprijatelj glavnu pažnju usmerio na uljanovski i sinjavinski pravac i da su krila 18. armije na primorskom i novgorodskom pravcu najosetljivija u sistemu neprijateljeve odbrane. Po mišljenju Vojnog saveta Fronta nije trebalo očekivati osetnije slabljenje ili jačanje nemačkofašističkih trupa kod Lenjingrada.

»U vezi sa opštom situacijom« — izneto je u tim mišljenjima — »Vojni savet Lenjingradskog fronta smatra povoljnijim momenat da se postavi pitanje razbijanja 18. armije, kao glavne snage severnog krila istočnog fronta neprijatelja, i da se ne samo konačno osloboodi Lenjingrad već i ovlada celim luškim mostobranom i izbije na reku Lugu, od ušća do grada Luge, kao preduslovom daljih dejstava u Pribaltiku.«

Vojni savet je dalje isticao da je za vreme operacija Lenjingradskog fronta, izvedenih zajedno s Volhovskim i delimično sa Severozapadnim frontom, u zimu i letu 1943. godine, 18. armija neprijatelja bila na ivici katastrofe. Nju je uvek spašavala mogućnost širokog manevra rezervama, uključujući i rezerve susedne 16. armije, s obzirom na to da su naši udari izvođeni na uskim odsecima, da su imali frontalni karakter, da nisu bili sračunati na okruženje većih neprijateljevih snaga a, pored toga, nisu bili usmereni na glavne komunikacije neprijatelja.

¹³⁾ Citat iz knjige »Političko obezbeđenje velike pobede kod Lenjingrada. Partijsko-politički rad u nastupanju. Januar — mart 1944«. L. Voenizdat, 1945, str. 6—7.

¹⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 2169, l. 51—55.

Uzvješči sve to u obzir, Vojni savet Fronta je predložio da se izvede operacija za odlučno razbijanje 18. armije. Zamisao je bila ovakva: udarom sa severa na pravcima: Lenjingrad — Krasnogvardejsk i Ust-Rudice — Kingisep, i s jugoistoka na pravcima: Čudo — Divenski i Novgorod — Luga, izbiti na osnovne komunikacije neprijateljskih trupa Riga — Krasnogvardejsk i Pskov — Krasnogvardejsk, lišiti protivnika mogućnosti da manevriše rezervama 18. i 16. armije i ostvariti dvostruko okruženje njegovih glavnih snaga.

Predviđeno je da se zadatak Lenjingradskog fronta izvrši dvema uzastopnim operacijama. Planirano je da se najpre izvrši udar na krasnoseskom pravcu, radi spajanja 42. armije i Primorske operativne grupe (POG),¹⁵ da bi se obrazovalo zajednički front i stvorili uslovi za razvoj armijske udarne grupacije na desnom krilu Fronta. Posle ovlađivanja Krasnim Selom trebalo je da trupe razvijaju napad na Krasnogvardejsk da bi presekle neprijateljeve komunikacije u tom rejonu. Nakon spajanja 42. armije i POG, predviđeno je da se na desnom krilu Fronta razvije udarna armijska grupacija, na sektoru Kernovo — Nova Burja, i njome nanase udar na Kingisep, radi presecanja komunikacija 18. armije na odseku Kingisep — Moloskovice.

Vojni savet Volhovskog fronta je 14. septembra 1943. godine izložio štabu Vrhovne komande svoje zamisli o planu zimske operacije Fronta i u slučaju da se neprijatelj povuče pre zime.¹⁶)

Zamisao operacije se sastojala u tome da se udarom glavnih snaga Fronta, iz rejona severno od Novgoroda u pravcu Luge, raseče grupa armija »Sever« na spoju 18. i 16. armije, a zatim, u saudejstvu sa Severozapadnim i Lenjingradskim frontom, okruže i unište glavne snage neprijateljeve 18. armije, ne davši im mogućnost da odstupe na liniju reke Luge ili dalje, na liniju: Narva — Porhov.

U štab Vrhovne komande su iz raznih izvora pristizali podaci o tome da neprijatelj priprema povlačenje trupa grupe armija »Sever«. U vezi s tim, 29. septembra skrenuta je pažnja komandantima Lenjingradskog, Volhovskog i Severozapadnog fronta na potrebu da se pojača izviđanje, poveća budnost i formiraju udarne grupacije na pravcima koji izvode na puteve verovatnog odstupanja neprijatelja. Pored toga, predloženo im je da u jedinicama prve linije formiraju pokretne goneće odrede.

¹⁵) Direktivom Generalštaba od 8. novembra 1943. godine rasformirana je komanda Primorske operativne grupe (POG).

¹⁶) Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 13432, d. 1, l. 1—5.

Komandantima Lenjingradskog i Volhovskog fronta je 12. oktobra ponovo naređeno da je pri odstupanju neprijatelja neophodno odmah preći u energično gonjenje. Istovremeno je ukazano da operacija za probor neprijateljske odbrane može otpočeti samo po odbrenju Vrhovne komande.

Prema tome, frontovi su morali da se pripremaju kako za gonjenje neprijateljskih trupa u slučaju njihovog odstupanja, tako i za operacije radi probora neprijateljeve odbrane.

Vrhovna komanda je odobrila predlog vojnih saveta frontova za razbijanje 18. nemačke armije, unoseći izvesne izmene. Tako je, na primer, komandantu Lenjingradskog fronta naređeno da predisločira 2. udarnu armiju na primorski mostobran u rejon Oranienbaura, da bi pripremio snažne susretne udare od Lenjingrada i sa mostobranom, sa ciljem okruženja neprijateljeve petersografsko-streljničke grupacije.

Tako je zamisao operacije kod Lenjingrada i Novgoroda, uvezši u celini, predviđala razbijanje 18. nemačke armije i potpunu deblokadu i oslobođenje Lenjingrada i lenjingradske oblasti od nemačkofašističkih osvajača. Da bi izvršile ove zadatke trebalo je da trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta jednovremenim udarima razbiju krilne grupacije 18. nemačke armije jugozapadno od Lenjingrada i u rejonu Novgoroda, a zatim, razvijajući napad na kingisepskom i luškom pravcu, da završe uništenje glavnih neprijateljskih snaga i izbjigu na reku Lugu. Potom, napadom na narvskom i pskovskom pravcu predviđeno je da se završi čišćenje lenjingradske oblasti od neprijatelja¹⁷⁾ i stvore uslovi za nove napadne operacije za oslobođenje sovjetskog Pribaltika.

Trupama 2. pribaltičkog fronta postavljen je zadatak da razbiju protivničku grupaciju severno od Nevelja a zatim da, napadom jedinica levog krila na idričkom pravcu i severno od Novosokoljnika, preseku železničke pruge Polock — Idrica i Novosokoljniki — Dno, vežu glavne snage 16. nemačke armije, ne dozvole prebacivanje njenih jedinica ka Lenjingradu i Novgorodu i tako pomognu trupama Lenjingradskog i Volhovskog fronta u izvršenju njihovih zadataka.

Štab Vrhovne komande je istovremeno sa operacijom kod Lenjingrada i Novgoroda pripremao krupnu napadnu operaciju u Ukrajini — na levoj obali Dnjepra, gde se nalazila jedna od najjačih neprijateljskih strategijskih grupacija. Tamo su sasređivani i glavni

¹⁷⁾ Prema administrativnoj podeli iz početka 1944. godine. Kasnije su iz lenjingradske oblasti izdvojene pskovska i novgorodska oblast.

napori Sovjetske armije. Zbog toga Sovjetska Vrhovna komanda nije mogla da potpuno udovolji traženjima vojnih saveta Lenjingradskog i Volhovskog fronta za njihovo znatno ojačanje streljačkim, tenkovskim i konjičkim jedinicama. Ipak je Vrhovna komanda preduzela niz mera za ojačanje tih frontova. Tako je odlučeno da se u operaciji angažuje Baltička flota. Za pomoć trupama Lenjingradskog i Volhovskog fronta izvođene su krupne snage avijacije dalnjeg dejstva. Sem toga, Volhovski front je dobio kao pojačanje jedan, a Lenjingradski četiri samostalna artiljerijska puka. Pojedine tenkovske jedinice Lenjingradskog fronta preoružane su novim naoružanjem. Ratno vazduhoplovstvo frontova popunjeno je znatnim brojem jurišnih aviona, bombardera i lovaca. Uzimajući u obzir da će trupe Lenjingradskog fronta probijati neprijateljsku odbranu s jakim stalnim utvrđenjima, Vrhovna komanda je iz svoje rezerve dodelila Frontu jednu jurišnu inžinjerijsko-pionirsku brigadu.

2. — PRIPREMA ZA ODLUČUJUĆE BORBE

(Sheme 20 — 22)

Odluke komandanata frontova i armija

Priprema Lenjingradskog fronta za razbijanje neprijatelja na svom odseku fronta otpočela je još u oktobru 1943. godine. U vezi sa nastalom situacijom razrađene su dve varijante dejstva jedinica Fronta. Prva, uslovno nazvana »neva-1«, razrađena je u slučaju odstupanja neprijatelja; u drugoj se predviđala neophodnost proboga jake neprijateljske odbrane, a nazvana je »neva-2«.

Vojni savet Fronta je 6. oktobra postavio armijama zadatak da produže izviđanje odbrane fašističkih trupa i da budu spremne za brzi prelazak u napad glavnim snagama. Istovremeno je naređeno da se pristupi pripremi za opšti probor fronta. Glavna uloga u operaciji data je 42. armiji i Primorskoj operativnoj grupi; po obema varijantama one su imale zadatak da okruže i uniše petergofsko-streljnsku nemačkofašističku grupaciju.

Posle donete odluke za prebacivanje 2. udarne armije na primorski mostobran bili su precizirani zadaci jedinicama Fronta u operaciji »neva-2«.

U skladu sa opštom zamisli operacije, komandant Lenjingradskog fronta je odlučio da udarima koncentričnim pravcima — sna-

gama 2. udarne armije s primorskog mostobrana, a 42. armije iz re-jona Pulkova, opštim pravcem ka Ropši — probije odbranu neprija-telja na dva odseka, okruži i uništi njegovu grupaciju u rejonu: Kra-sno Selo, Ropša, Strelna;¹⁸⁾ dejstvima artiljerije i izviđačkih jedi-nica 67. armije da veže neprijatelja u neposrednom dodiru i spreći mu prebacivanje snaga protiv 2. udarne i 42. armije. U daljim dej-stvima, glavnim snagama 2. udarne i 42. armije, razvijati napad na jugozapad ka Kingisepu, a delom snaga ka Krasnogvardejsku (Gat-čini), s jednovremenim prelaskom 67. armije u napad pravcem Mga — Uljanovka i dalje ka Krasnogvardejsku. 6. novembra je ko-mandant Fronta dao zadatak 2. udarnoj armiji, 13. novembra — 42. a 23. decembra 1943. godine — 67. armiji.¹⁹⁾

Odlučeno je da napad jedinica 2. udarne armije otpočne 24 časa pre napada snaga 42. armije. Ova odluka je očigledno proizilazila iz težnje komande fronta da dezorientiše protivnika o pravcima naših udara.

Za obezbeđenje napada snaga Fronta iz vazduha, pored 13. vaz-duhoplovne armije, komanda Fronta je angažovala 2. gardijski le-njingradski lovački vazduhoplovni korpus²⁰⁾ i deo snaga avijacije Baltičke flote, kojom je komandovao general-potpukovnik M. I. Samohin.

Baltičkoj floti je dat zadatak da vatrom brodske i obalske arti-ljerije podržava napad kopnenih snaga. Sem toga, Floti je naređeno da obezbedi operativno prevoženje trupa, tehnike i svih vrsta mate-rijalnog obezbeđenja iz Lenjingrada na primorski mostobran, u pri-premnoj etapi i za vreme uništenja neprijatelja u rejonu Ropše i Krasnog Sela.

Prema odluci komandanta Volhovskog fronta, za izvršenje za-datka Fronta angažovana je najjača, 59. armija, koja je imala da na-nese dva udara. Jedan, glavni udar, s mostobrana na zapadnoj obali r. Volhov (30 km severno od Novgoroda) i drugi, iz rejona jugo-is-točno od Novgoroda, preko Iljmenjskog jezera s obilaskom grada s juga. Planirano je da se oba udara nanesu koncentričnim pravcima na Ljubljade, da bi se probila neprijateljska odbrana, okružila i uništila neprijateljska grupacija u rejonu Novgoroda²¹⁾ i oslobođio

¹⁸⁾ Reč je o jedinicama 3. tenkovskog korpusa SS i 50. armijskog korpusa (ukupno do 4 divizije) koje su se branile na liniji: jugozapadno od Gostilica — Puškin.

¹⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 2186, l. 167—170, 186—188, 207—209.

²⁰⁾ Ulazio je u sastav Lenjingradske armije PVO.

²¹⁾ Radi se o jedinicama 38. armijskog korpusa (svega do tri divizije) koje su se branile na liniji: Spaska Polist — ušće r. Verjaže.

Novgorod. Po izvršenju ovih zadataka 59. armija je trebalo da razvija napad u pravcu zapada i jugozapada, ovlada Lugom, izbije na liniju: Luga — Klabutice — Mali Utorgoš i, odsecajući glavne puteve odstupanja neprijatelja prema Pskovu, da u sadejstvu s trupama Lenjingradskog fronta završi uništenje glavnih snaga neprijateljeve 18. armije²²⁾.

Jedinice 8. i 54. armije Volhovskog fronta dobile su zadatak da napadnim dejstvima na tosnenskom, ljubanjskom i čudovskom pravcu ne dozvole neprijatelju prebacivanje snaga prema Novgorodu. Predviđeno je da snage 8. i 54. armije, u slučaju neprijateljevog odstupanja, predu u gonjenje, očiste od neprijatelja deonicu Oktobarske železničke pruge Tosno — Čudovo, a kasnije, razvijajući napad opštim pravcem na Lugu, da sadejstvuju glavnoj udarnoj grupaciji Fronta u razbijanju desnokrilnih snaga 18. nemačke armije²³⁾. Znatan deo snaga 8. i 54. armije predviđen je da se, prema stepenu njihovog oslobođanja u toku operacije, iskoristi za pojačanje levog krila Fronta, koji je nanosio glavni udar luškim pravcem.

Ova odluka komandanta Volhovskog fronta nije doneta odmah, već postepeno, u periodu oktobar — decembar 1943. godine. Tako je komandant Fronta 16. i 17. oktobra postavio armijama zadatke, polazeći od mogućnog odstupanja neprijatelja ispred Volhovskog fronta. Kad je bilo jasno da neprijatelj namerava da čvrsto drži posednute položaje, komandant Fronta je izmenio naređenje 59. armiji i 31. decembra postavio joj novi zadatak — probiti odbranu neprijatelja. Zadaci 8. i 54. armiji, postavljeni u oktobru, nisu menjani, jer njima nije predviđan probor odbrane nemačkofašističkih trupa. Ove armije, prema onome što im je komandant Fronta precizirao 4. januara 1944. godine, trebalo je samo da, s početkom odstupanja neprijatelja, predu i odlučno gonjenje.

Odlučeno je da se u operaciji angažuju partizanske jedinice koje su dejstvovalе u neprijateljskoj pozadini²⁴⁾. U novembru 1943. godine Lenjingradski štab partizanskog pokreta sastavio je »Plan daljeg širenja partizanskog pokreta i obezbeđenja borbene aktivnosti partizanskih brigada, odreda i grupa na okupiranoj teritoriji lenjingradske oblasti u toku zime i proleća 1943—1944. godine«²⁵⁾.

²²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 84—90, 153.

²³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 57—59, 68—70, 108—113.

²⁴⁾ U novembru 1943. godine u lenjingradskoj oblasti je dejstvovalo 11 partizanskih brigada i 3 samostalna partizanska odreda.

²⁵⁾ LPA, f. 0—116, op. 8, ed. hr. 70, l. 2—18.

Planom su predviđeni sledeći osnovni zadaci partizanskih brigada i odreda:

1. Proširiti postojeća žarišta oružanog ustanka u rejonima dejstava 2, 5, 7. i 9. partizanske brigade.

Dići ustanak stanovništva u volosovskom, kingisepskom, osminskom, krasnogvardejskom, oredeskom i tosnenskom sredu — na severu oblasti, i u porhovskom, požerevickom, slavkovičkom, sošihinskom i ostrovskom sredu — na jugu oblasti.

2. U toku naraslog ustanka potpuno razbiti mesne organe okupacione vlasti — pokrajinske, sreske i opštinske uprave — i formirati organe sovjetske vlasti, oslonjene na partizansku oružanu zaštitu; spasiti stanovništvo od istrebljenja i deportovanja u Nemačku; ne dozvoliti neprijateljskom komandovanju da iskoristi stanovništvo za izgradnju odbrambenih položaja; zaštititi naseljena mesta od uništenja; sprečiti odvlačenje žita, stoke, opreme i druge imovine u Nemačku.

3. Svestrano pojačati borbena dejstva partizanskih brigada, odreda i grupa na komunikacijama neprijatelja, automobilskim putevima i železničkim prugama; onesposobiti za duže vreme glavne železničke magistrale: Krasnogvardejsk — Luga — Pskov, Krasnogvardejsk — Kingisep — Narva, Pskov — Slanci — Vejmarn, Stara Rusa — Dno — Porhov — Pskov i Ruških — Dno — Čihačevo, da bi se potpuno paralisa prevoz žive sile, tehnike i municije za neprijateljeve operativne armije, naročito u periodu napada Lenjingradskog, Volhovskog i 2. pribaltičkog fronta.

U planu su određeni rejoni dejstava za svaku brigadu i odred, postavljeni konkretni zadaci za odbranu stanovništva i naseljenih mesta, za uništavanje organa okupacione vlasti, predviđene deonice železničkih pruga i objekti po kojima je planirano nanošenje glavnih udara.

U slučaju prelaska Sovjetske armije u napad u lenjingradskoj oblasti predviđeni su opšti zadaci partizanskih brigada i odreda. Prema posebnom planu komandi frontova i Lenjingradskog štaba partizanskog pokreta, predviđeno je izvođenje sledećih borbenih operacija:

— u sadejstvu sa trupama koje napadaju naneti neprijatelju iznenadne udare iz pozadine, zauzeti najvažnije otporne tačke i obezbediti probor neprijateljske odbrane;

— zauzeti i zadržati do dolaska trupa glavne železničke stanice, veća naseljena mesta, kao i taktički važne visove i linije;

— organizovati prihvat vazdušnog desanta i borbeno osiguranje mesta njegovog spuštanja, sadejstvovati desantu u zajedničkim operacijama u neprijateljskoj pozadini; zauzeti i održati aerodrome i prostorije za sletanje, radi prihvata aviona s desantom;

— zauzeti raskrsnice najvažnijih puteva i magistrala i deonice železničkih pruga da bi se na njima potpuno paralizovao pokret neprijateljskih trupa i tehnike i presekli putevi odstupanja neprijatelja;

— pomoći jedinicama koje napadaju i izvršenju prikrivenih obilazaka sa bokova neprijatelja koji se uporno branio, zauzeti i držati prelaze, mostove, skele, splavove i druga plovna sredstva za obezbeđenje brzog prelaza jedinica preko vodenih prepreka, snaga brigada nanositi iznenadne udare po neprijateljskim prelazima;

— pojačati diverzantsko-izviđačku aktivnost na naročito važnim pravcima koji su od interesa za nastupajuće jedinice, organizovanjem neprekidnog osmatranja pokreta neprijateljskih snaga na putevima, masovnim miniranjem puteva i potpunom dezorganizacijom neprijateljskih žičnih veza.

Vojni savet Lenjingradskog fronta je 28. decembra 1943. godine postavio konkretnе zadatke lenjingradskom štabu partizanskog pokreta za izviđanje neprijatelja u toku januara 1944. godine, a 12. januara 1944. godine partizanskim jedinicama su dati dopunski zadaci za sprečavanje neprijatelju operativnih prevoženja železnicom na odsecima: Luga — Krasnogvardejsk, Krasnogvardejsk — Narva i Gdov — Kingisep. Sem toga, partizani su imali zadatak da prekinu funkcionisanje veza neprijateljskih trupa, sistematskim oštećenjima vazdušnih žičnih linija i rušenjem stubova duž železničkih pruga i cesta: Narva — Volosovo, Luga — Siverska, Oredež — Virica i Kipenj — Begunice — Kingisep.²⁶⁾

Shodno tom planu i naređenjima Vojnog saveta frontova odvijala su se i borbena dejstva partizana, kako u periodu pripreme tako i za vreme izvođenja operacija trupa Lenjingradskog, Volhovskog i 2. pribaltičkog fronta.

Na osnovu direktiva vojnih saveta frontova, komandanti armija su doneli odluke za operaciju i postavili zadatke streljačkim jedinicama, artiljeriji, avijaciji, tenkovima i inžinjeriji.

Komandant 2. udarne armije je odlučio (shema 20) da, braneći se na krilima delom snaga,²⁷⁾ udarnom grupom, sastava 43. i 122.

²⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1219, d. 777, l. 7—8; op. 1221, d. 3893, l. 28.

²⁷⁾ 50. streljačka i 48. i 71. pomorska streljačka brigada i tri bataljona 16. utvrđenog rejona.

streljački korpus, probije odbranu neprijatelja na odseku: severno od Ključke — jugozapadno od Petrovske, na frontu širine 10,5 km i, razvijajući napad u pravcu Ropše, uništi neprijatelja na pravcu napada, ovlada njegovim čvorovima Ropšom i Kipenjom i na toj liniji se spoji s jedinicama 42. armije. Posle toga, obezbedivši se s juga, jedinicama armije, zajedno s 42. armijom, uništiti krasnoselsko-ropšinsku grupaciju nemačkofašističkih trupa. U slučaju da snage 42. armije ne izbiju na liniju: Ropša — Kipenj, 108. streljački korpus drugog ešelona armije, sa 152. tenkovskom brigadom, razvijao bi s te linije udar pravcem: Krasno Selo — Dudergof. Ako, pak, do spajanja dođe na određenoj liniji, odlučeno je da se drugim ešelonom armije razvije napad na jug, radi gonjenja neprijatelja i zauzimanja raskrsnica puteva i linija: Kaskovo — Bolj. Žabino — Niskovice. Operacija 2. udarne armije planirana je na dubini 17—21, ^{KM} u trajanju 5—6 dana.

Komandant 42. armije je odlučio da snagama 109, 30. gardijskog i 110. streljačkog korpusa probije odbranu nemačkofašističkih trupa na odseku St. Ligovo — Bolj. Kuzmino, na frontu od 17,3 km, uništi neprijatelja koji se nalazi pred frontom armije, ovlada njegovim krasnoselskim i pelgolovskim čvorovima odbrane, a zatim, obezbeđujući se s juga i uvodeći u borbu 123. streljački korpus — drugi ešelon armije, da razvije napad opštim pravcem ka Ropši, spoji se ovde s trupama 2. udarne armije i zajedno s njima okruži i uništi krasnoselsko-ropšinsku grupaciju neprijatelja.

Radi razvijanja uspeha prvog ešelona armije na pravcu glavnog udara, obilaska Krasnog Sela s juga i kasnijih dejstava u pravcu Ropše i Kipenje, odlučeno je da se formira pokretna tenkovska grupa od 1. i 220. tenkovske brigade i dva samostalna artiljerijska puka koja bi dejstvovala u susret 2. udarnoj armiji. U opštu rezervu armije odredene su 56. i 72. streljačka divizija.

Armijska operacija je planirana na dubinu 20—25 km. Ukupno trajanje operacije i izvršenje zadataka streljačkih korpusa po vremenu, nije planirano.

Komandant 59. armije doneo je za operaciju sledeću odluku (shema 21): snagama 6. i 14. streljačkog korpusa probiti neprijateljsku odbranu na odseku Ljupci — Kotovice (severno od Novgoroda), na frontu širine 12,5 km i razviti napad opštim pravcem na Ljubljade, a snagama specijalno formirane operativne grupe²⁸⁾ prikriveno

²⁸⁾ 58. streljačka brigada, 299. streljački puk i smučarski bataljon 225. streljačke divizije, 34. i 44. aerosaonični bataljon.

forsirati preko leda Iljmenjsko jezero južno od Novgoroda i produžiti napad pravcem: Beregove Morine — Stara Meljnica. U konačnom bilansu trebalo je da se obe grupacije armije spoje, okruže i uniše novogorodsku grupaciju neprijatelja i da oslobode Novgorod. Posle toga, 59. armija je imala zadatak da razvije napad ka Bateckoj i Utorgošu.

Odlučeno je da se armijski sektor severno od Ljubaca čvrsto brani snagama 24. streljačke brigade i delovima 150. utvrđenog rejona, a za obezbeđenje glavne udarne grupacije armije sa severa za vreme operacije, planirano je da se snagama 2. streljačke divizije nanese udar sa linije: Ovinec — Spaska Polist u pravcu Krečno — Selo Gora. Međutim, komandant armije je 13. januara izmenio zadatak 2. streljačke divizije. Njoj je naređeno da bude spremna za napad sa linije: Ljupeci — Krutik, stepenom udesno iza desnog krila 6. streljačkog korpusa, s bližim zadatkom da ovlada linijom: Osija — Dolgovo. U kasnijem periodu, u zavisnosti od situacije, divizija je dobila zadatak da napada ili ka Velikom Zamošju, ili pravcem: Selo Gora — Finev Lug²⁹).

Planirano je da se 12. streljački korpus, kao drugi ešelon armije, iskoristi za razvijanje napada na Batecku ili Utorgoš.

Pri opštoj dubini operacije od 110 do 120 km, koju je odredila komanda Fronta, u 59. armiji su detaljno isplanirana dejstva jedinica na dubini do 30 km, pri čemu je za oslobođenje Novgoroda određeno 3 do 5 dana.

Planiranje borbene upotrebe vidova oružanih snaga i rodova vojske. Organizacija komandovanja

Planiranje zadataka artiljerije. Lenjingradski i Volhovski front su imali znatnu količinu artiljerije RVK, čiji je veliki deo bio koncentrisan na pravcima glavnih udara.

U Lenjingradskom frontu (komandant artiljerije general-potpukovnik artiljerije G. F. Odincov) najviše ojačanja je dobila 42. armija, čiji je zadatak bio probor jake neprijateljske odbrane zasićene stalnim vatrenim tačkama. Toj armiji su pridati: 3. lenjingradski artiljerijski korpus za kontrabatiranje, dve artiljerijske divizije za probor (bez dve brigade), jedna divizija i četiri puka reaktivne artiljerije i niz drugih jedinica artiljerije RVK, 2. udarna armija, pred kojom je neprijatelj imao slabiju odbranu, dobila je samo dve bri-

²⁹) Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2253, l. 156.

gade iz artiljerijske divizije za proboj, tri puka reaktivne artiljerije i druge jedinice artiljerije RVK.

Uzeto u celini, 80% oruđa i minobacača Lenjingradskog fronta bilo je koncentrisano u zonama 2. udarne i 42. armije. Pri tome se osnovna masa artiljerije nalazila na odsecima proboja širine 27,8 km, što je predstavljalo manje od 16,7% ukupne dužine linije fronta, koja je iznosila 165,7 km.

Artiljerija 42. armije je imala zadatak da poruši glavna neprijateljeva odbrambena postrojenja u zoni i na bokovima proboja i da spreči njihovo uspostavljanje do početka artiljerijske pripreme. Stoga je artiljerija morala da na dan pre prelaska jedinica armije u napad ostvari prethodni period rušenja.

U periodu artiljerijske pripreme artiljerija Fronta i Flote dobila je zadatak: da neutrališe artiljerijske i minobacačke baterije, razruši rovove i završi rušenje stalnih fortifikacijskih objekata u zoni napada 42. armije, napravi prolaze u žičnim preprekama, uz istovremeno razminiranje po dva prlaza za svaku streljačku četu, nanese gubitke neprijateljskoj živoj sili, naruši komandovanje i normalan rad pozadine neprijatelja.

Za vreme artiljerijske podrške napada i borbe u dubini artiljeriji su postavljeni zadaci: da obezbedi probijanje pešadije i tenkova, sadejstvuje im u odbijanju eventualnih protivnapada i protivudara neprijatelja i ne dozvoli pokret neprijateljskih rezervi iz dubine. Artiljerija je takođe bila dužna da obezbedi našim snagama držanje zauzetih linija i uvođenje u borbu drugih ešelona, pokretnе tenkovske grupe i rezervi.

Da bi obmanula neprijatelja u pogledu pravca glavnog udara komanda Fronta je naredila da se u zoni 67. armije isplanira i ostvari prethodno tučenje vatrom neprijateljskih položaja (period rušenja) i lažna artiljerijska priprema.

Artiljerijska priprema napada kod 2. udarne armije planirana je u trajanju od 1 časa i 5 minuta, a u 42. armiji 1 čas i 40 minuta.

Treba istaći da u Lenjingradskom frontu u periodu artiljerijske pripreme nije predviđan poslednji vatreći nalet većeg dela artiljerije po prednjem kraju i bližoj dubini neprijateljske odbrane. U toku poslednjih 15 minuta artiljerijske pripreme artiljerija je i dalje otvarala vatru za rušenje rovova prvog položaja. Pri tome je oko 60% artiljerije tuklo po prvoj liniji rovova. Tako je, na primer, u 63. gardijskoj streljačkoj diviziji po prvom rovu planirana vatra 160, po drugom 54 i po trećem 50 oruđa i minobacača.

Planirano je da se artiljerijska podrška napada ostvari originalnim metodom, koji je na lenjingradskom frontu dobio naziv »kliženje«. Suština ovog metoda se sastojala u sledećem. S početkom juriša pešadije i tenkova artiljerija je i dalje otvarala vatru za rušenje po svim rovovima prvog položaja. Pri tome je režim vatre ostajao uglavnom po ranijem tempu. Kad bi se pešadija približila prvom rovu na 150—200 metara, artiljerijska vatra se postupno prenosila (»klizila«) na drugi, treći i ostale rovove, skokovima od dva—tri podeljka nišana, radi pročešljavanja zemljišnog pojasa između rovova. Gustina vatre je povećavana njenim prenošenjem s jednog rova na drugi. Ako je neprijatelj imao samo dva rova, kao na primer u zoni napada 2. udarne armije, vatra s drugog rova je prenosa u dubinu za 300—400 m, skokovima od 100 metara.

Takav način podrške napada trebalo je da od neprijatelja, po zamisli komande Fronta, prikrije momenat prelaska naših jedinica u juriš, jer se s početkom juriša pešadije i tenkova vatra otvarala istim tempom i po istim linijama kao i u poslednjih 15 minuta artiljerijske pripreme. Pored toga, pretpostavljalо se da će se istovremeno tučenjem nekoliko rovova sprečiti neprijatelju da po njima manevriše živom silom i vatrenim sredstvima.

Metod »kliženja« se u suštini nije razlikovao od podrške napada vatrenim valom. Ipak je u upravljanju vatrom postojala znatna razlika.

Pri podršci napada vatrenim valom, prenos vatre s jedne linije na drugu ostvarivan je, načelno, na odseku napada streljačkog puka, po signalu njegovog komandanta, jednovremeno svim artiljerijskim i minobacačkim jedinicama koje su učestvovali u vatrenom valu. U metodu »kliženja« prenosom vatre su rukovodili komandiri baterija i komandanti diviziona i artiljerijskih grupa. Vatra je prenosa prema stepenu prodiranja pešadije, kao i na zahtev starešina streljačkih jedinica, nezavisno od prodiranja suseda. U praksi je to dovodilo do toga da je bio isključen organizovani prenos vatre s linije na liniju u okviru jedinice, u vatrenom valu su stvarani veliki prekidi, i znatno je umanjivano jednovremeno vatreno dejstvo na neprijatelja. Otvaranje vatre po prvom rovu, neposredno pred potazak pešadije u juriš, i to ne maksimalnom već u suštini polovičnom gustinom, nije doprinosilo uspehu napada.

Podrška napada metodom »kliženja« planirana je u 2. udarnoj armiji na dubini 800 m, a u 42. armiji 1,5 km. Posle toga artiljerija je imala zadatku da podržava trupe u napadu metodom postupne koncentracije vatre.

Za izvršenje artiljeriji postavljenih zadataka u 42. armiji su formirane sledeće grupe.³⁰⁾

Grupe za podršku pešadije formirane su u svakom streljačkom puku, po ključu — artiljerijski divizion na svaki streljački bataljon. Sastojale su se iz jednog artiljerijskog ili minobacačkog puka i bile su potčinjene komandantima streljačkih pukova. Ove grupe su predstavljale preteču pukovskih artiljerijskih grupa.

Grupe opštne namene su formirane u svakoj streljačkoj diviziji prvog ešelona i bile su sastavljene od minobacačkih pukova RVK ili artiljerijskih pukova streljačkih divizija drugog ešelona korpusa (samo u 110. streljačkom korpusu). Te grupe su bile sredstvo komandanta streljačke divizije i predviđene su za ojačanje vatre grupa za podršku pešadije.

Artiljerijske grupe za rušenje formirane su od teških haubičkih brigada i brigada velike moći iz artiljerijskih divizija za proboj. Ove grupe su predviđene za rušenje neprijateljskih komandnih mesta i osmatračnica, centara veze, vatrenih tačaka i rovova.

Grupe za protivminobacačku borbu su formirane u streljačkim korpusima prvog ešelona od haubičkih brigada iz artiljerijskih divizija za proboj, za neutralisanje i uništenje neprijateljevih minobacačkih baterija.

U sastav artiljerijske grupe dalnjeg dejstva ulazio je 3. lenjingradski artiljerijski korpus za kontrabatiranje sa četiri pridata artiljerijska puka i jednim artiljerijskim divizionom. U operativnoj potčinjenosti komandantu tog korpusa nalazila se takođe i 101. pomorska brigada železničke artiljerije Baltičke flote. Ta grupa je dobila zadatak: da vodi protivbaterijsku borbu, narušava neprijatelju komandovanje jedinicama i funkcionalisanje njegove pozadine, kao i da sprečava manevar živom silom i artiljerijskim sredstvima. Grupa se delila na: grupu za zaštitu grada, tri podgrupe, prema broju streljačkih korpusa prvog ešelona, i grupu ojačanja.³¹⁾

Grupa gardijskih minobacačkih jedinica je formirana od jedne divizije i četiri puka reaktivne artiljerije. Ona je bila namenjena za otvaranje vatre po živoj sili neprijatelja u otpornim tačkama i čvorovima odbrane i po minobacačkim baterijama, u kombinaciji s protivminobacačkim grupama.

Sem toga, armija je imala: protivavionske artiljerijske grupe, koje su delimično angažovane za gađanje zemaljskih ciljeva (uglav-

³⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 107, 108.

³¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4800, l. 59—64.

nom za borbu s neprijateljevim minobacačima), grupe za blisku borbu od minobacača 50, 82 i 120 mm i grupe za otvaranje vatre ne posrednim gađanjem.

Iste takve grupe (sem grupe opšte namene), ali slabijeg sastava, formirane su i u 2. udarnoj armiji.

U artiljerijskom obezbeđenju napada, u zonama 2. udarne i 42. armije, angažovane su takođe obalska i brodska artiljerija Flote, kojom je rukovodio stari artiljerac, viceadmiral I. I. Gren. Ona je bila objedinjena u četiri specijalne artiljerijske grupe.

U 1. grupu je ulazila artiljerija Ižorskog i Kronštatskog utvrđenog sektora obalske odbrane i artiljerija brodova Kronštatskog pomorskog odbrambenog rejona — ratnog broda »Petropavlovsk«, razarača »Strašni« i »Silni« i topovnjače »Volga«. Ukupno je u grupi bilo 84 oruđa, kalibra 100—305 mm. Grupa je bila namenjena za vatrenu podršku jedinica 2. udarne armije i operativno potčinjena komandantu armije. Zadaci grupe su bili: kontrabatiranje artiljerije neprijatelja u rejonima: Sašino — Bolj. Simonogont i Vladimirovo — Nastolovo; nanošenje udara po čvorovima odbrane u Ropši i Đatlici, po štabovima, komunikacijama i pozadini; neutralisanje novo-otkrivenih i u toku operacije oživelih baterija, sprečavanje manevra rezervama i povlaчење neprijateljske žive sile i tehnike. Grupa je takođe imala zadatak da obezbedi vatrom levokrilne jedinice 2. udarne armije.³²⁾

Ostale tri grupe artiljerije Flote (2, 3. i 4) dejstvovalle su u zoni 42. armije.

Druga grupa se sastojala od brodske artiljerije eskadre, sastava: ratni brod »Oktobarska revolucija«, krstarice »Talin«, »Maksim Gorki«, i »Kirov«, vodeći razarač »Lenjingrad« i razarač »Svirepi«.³³⁾ Grupa je ukupno imala 42 oruđa kalibra 130—305 mm.

Treća grupa je obuhvatala artiljeriju 1. diviziona razarača i samostalnog diviziona topovnjača. U nju su ulazili razarači: »Opitni«, »Strogi«, »Strojni«, »Grozjašči« i topovnjače: »Sestroreck«, »Zeya« i »Oka«. Grupa je imala 21 oruđe 130 mm.

Cetvrta grupa se sastojala od artiljerije naučnoistraživačkog pomorskog artiljerijskog poligona. U toj grupi se nalazilo jedno oruđe kalibra 406 mm, jedno 356 mm i pet oruđa od 180 mm.

Druga, treća i cetvrta grupa nalazile su se u operativnoj potčinjenosti načelnika obalske odbrane Flote, koji je komandovao artillerijom flote za vreme izvođenja operacije.

³²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 108; d. 4800, l. 26, 87, 88.

³³⁾ U toku operacije u borbu je takođe uvedena artiljerija gardijskog razarača »Viceadmiral Drozd«.

101. pomorska brigada železničke artiljerije, koja je imala 46 oruđa kalibra 130—356 mm,³⁴⁾ predstavljala je u suštini petu grupu artiljerije flote.

Artiljerija Flote, određena za vatreno sadejstvo trupama 42. armije imala je zadatak da neprijatelju narušava komandovanje jedinicama, udarima po komandnim mestima, osmatračnicama i centrima veze u rejonima: kota 112,0, Krasno Selo, Voronja gora, Duderhof i dr; da ometa saobraćaj na železničkoj pruzi i raskrsnicama puteva u rejonima Duderhof, Tajci, Finsko Kojrovo, Puškin; da nanosi udare po čvorovima odbrane i rezervama neprijatelja, ruši otporne tačke i sprečava dovođenje rezervi i povlačenje neprijateljske žive sile i tehnike.³⁵⁾

Tako je trebalo da 200 oruđa brodske i obalske artiljerije Flote u suštini dopune dejstvo armijskih grupa artiljerije dalnjeg dejstva.

U Volhovskom frontu (komandant artiljerije general-potpukovnik artiljerije G. J. Degtjarev) najviše ojačanja dobila je 59. armija (do 80% artiljerije RVK, kojom je raspolagao Front), koja je bila predviđena za napad na glavnem pravcu. Njoj su, pored ostalog, pridati: artiljerijska divizija za proboj (bez jednog puka), dve minobacačke brigade, dve brigade, dva puka i jedan divizion reaktivne artiljerije i niz drugih jedinica.

Osnovna masa artiljerije 59. armije razvijena je na odseku proboja širine 12,5 km, što je iznosilo 5,4% ukupne dužine linije fronta od 232 km.

Artiljerija 59. armije je imala sledeće osnovne zadatke: masiranom vatrom slomiti odbranu neprijatelja, neutralisati njegovu artiljeriju, minobacače, protivtenkovska i protivpešadijska vatrena sredstva, postići punu vatrenu nadmoćnost nad neprijateljem i obezbediti pešadiji i tenkovima siloviti proboj odbrane na čitavoj dubini.

Radi izvršenja zadataka koje je postavila komanda Fronta, sva artiljerija 59. armije podeljena je na grupe.

Minobacačke grupe 82 i 120 mm određene su za neutralisanje žive sile neprijatelja jednovremeno u sva tri rova, a kad pešadija zauzme prvi rov — za povećanje gustine vatre po drugom i trećem rovu. Trebalo je da te grupe obezbede vatrom i bokove pešadije u toku napada i spreče neprijatelju izvršenje manevra i protivnapada.

³⁴⁾ Ne računajući osam oruđa 406. diviziona koji se nalazio na primorskom mostobranu u sastavu 1. grupe.

³⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 108; d. 4800, l. 27, 80, 101.

U grupe za podršku pešadije ulazili su 4—5 artiljerijskih i minobacačkih diviziona.

Grupe opšte namene imale su u svom sastavu od nekoliko samostalnih diviziona do nekoliko artiljerijskih i minobacačkih pukova. Najjače grupe su formirane u divizijama 6. streljačkog korpusa, koji je nanosio glavni udar.

Grupu daljnog dejstva 6. streljačkog korpusa sačinjavala je jedna topovska artiljerijska brigada i jedan artiljerijski puk, a grupu 14. streljačkog korpusa — tri topovska artiljerijska puka.

Protivminobacačka grupa je formirana samo u 6. streljačkom korpusu od dva minobacačka i jednog artiljerijskog puka.

Grupe gardijskih minobacačkih jedinica takođe su formirane u korpusima: u 6. streljačkom korpusu ta grupa se sastojala od dve brigade i jednog puka, a u 14. streljačkom korpusu — od jednog puka i jednog samostalnog diviziona reaktivne artiljerije.

Armijska grupa za rušenje sastojala se od samostalne haubičke brigade velike moći.

Protivavionska artiljerijska grupa armije formirana je od pet protivavionskih artiljerijskih pukova i dva protivavionska artiljerijska diviziona.

U Volhovskom frontu, kao i u Lenjingradskom, znatan broj oruđa određen je za neposredno gadanje. Za tu svrhu je u 42. armiji izdvojeno 492 oruđa³⁶⁾, što je činilo prosečnu gustinu od 28,5 oruđa na kilometar fronta proboga. U 59. armiji je na pravcu glavnog udara za neposredno gadanje istureno 221 oruđe, što je obezbeđivalo prosečnu gustinu od 17,6 oruđa na kilometar fronta. Ta oruđa su bila namenjena za rušenje i uništavanje vatrenih tačaka na prednjem kraju odbrane neprijatelja, za izradu prolaza u minskim poljima i žičanim preprekama, kao i za praćenje pešadije vatrom i pokretom za vreme operacije.

Predviđeno je da se artiljerijska priprema napada izvede u trajanju od 1 čas i 50 minuta. Za razliku od Lenjingradskog fronta, u 59. armiji Volhovskog fronta odlučeno je da se artiljerijska priprema napada završi snažnim 10-minutnim vatrenim naletom po prednjem kraju, trima linijama rovova i otpornim tačkama neprijateljeve odbrane. Predviđeno je da se artiljerijska podrška napada ostvari metodom vatrenog vala do momenta dok pešadija i tenkovi ovladaju trećom neprijateljskom linijom rovova, a zatim postupnim koncentracijama vatre.

³⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4800, l. 99.

Planiranje borbene upotrebe avijacije. Bilo je planirano da se trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta podrže iz vazduha znatnim snagama avijacije. Odlučeno je da se u operaciji angažuje ukupno 1.240 aviona.³⁷⁾

Od ovog broja borbenih aviona znatan deo je određen za Lenjingradski front. Tako se u 13. vazduhoplovnoj armiji, kojom je komandovao general-potpukovnik avijacije S. D. Ribaljenko, 2. gardijskom lenjingradskom lovačkom vazduhoplovnom korpusu i delu avijacije flote, koja je angažovana u operaciji,³⁸⁾ nalazilo 653 aviona.³⁹⁾ Neprijatelj je, prema podacima našeg izviđanja, imao u zoni Lenjingradskog fronta 140 aviona. Četrnaesta vazduhoplovna armija Volhovskog fronta, pod komandom general-potpukovnika avijacije I. P. Žuravljeva, imala je 257 aviona (računajući 30 jurišnika i 43 lovca koji su dobijeni kao popuna prvih dana operacije),⁴⁰⁾ a neprijatelj je pred tim Frontom raspolagao, prema podacima našeg izviđanja, sa 103 aviona. Treba napomenuti da je naša obaveštajna služba nešto povisila broj neprijateljskih aviona koji su podržavali 18. armiju. To se izgleda dogodilo zato što su izviđački organi frontova uračunavali iste avione da dejstvuju ispred Lenjingradskog i ispred Volhovskog fronta. Tako su i Volhovski, a naročito Lenjingradski front u avijaciji bili nadmoćniji od neprijatelja pred svojim frontovima.

Vrhovna komanda je, uzimajući u obzir aerografske osobenosti rejona borbenih dejstava (duge noći u januaru i februaru), kao i pomanjkanje bombardera u frontovima, za sadejstvo trupama Lenjingradskog i Volhovskog fronta odredila 1. gardijski, 5, 6. i 7. vazduhoplovni korpus dalnjeg dejstva. Ti korpsi su imali 330 borbenih aviona i predviđeni su isključivo za noćna dejstva u taktičkoj i operativnoj dubini neprijateljske odbrane. Početkom januara 1944. godine korpsi avijacije dalnjeg dejstva prebazirani su u rejon predstojećih dejstava, na aerodrome koji su se nalazili blizu linije fronta. Razvijena mreža aerodroma, blizina aerodroma liniji fronta i znatna nadmoćnost u snagama nad neprijateljevom avijacijom, stvarali su povoljne uslove za dejstva naše avijacije kod Lenjingrada i Novgoroda.

³⁷⁾ Ne računajući deo snaga avijacije flote, koja je prikrivala iz vazduha baze i ratne brodove.

³⁸⁾ Od ukupnog broja od 389 aviona, koliko je imala avijacija Flote, za ne-posredno obezbeđenje borbenih dejstava Lenjingradskog fronta angažovano je 192 aviona iz 8. minsko-torpedne i 9. jurišne vazduhoplovne divizije.

³⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 30435, d. 11, l. 20; op. 1221, d. 740, l. 1-2.

⁴⁰⁾ Isto, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 138.

U pripremnom periodu operacije, avijacija namenjena za podršku trupa Lenjingradskog fronta trebalo je: da dejstvuje protiv neprijateljskih železničkih prevoženja, uništava neprijateljske avione na aerodromima u rejonu Siverske, zajedno s artiljerijom Fronta neutrališe artiljerijsku grupaciju neprijatelja u rejonu Bezabotnog, zaštiti iz vazduha svoje trupe i aerofoto-izviđanjem otkrije sistem neprijateljske odbrane na odsecima proboga i sledećim obrambenim linijama.

Za vreme izvođenja operacije avijacija je, zajedno s frontovskom artiljerijom, imala zadatok: da definitivno neutrališe neprijateljske artiljerijske grupacije u rejonu Bezabotnog, Fedorovske i Anolova, prati pešadiju i tenkove, zaštiti iz vazduha glavnu grupaciju naših trupa, sprečava prevoženje železnicom i pristizanje neprijateljevih rezervi, blokira neprijateljske aerodrome u rejonu Krasnogvardejska i Siverske, da pri odstupanju neprijateljskih snaga nanosi po njima udare iz vazduha, obraćajući naročitu pažnju na pravce: Krasno Selo — Kingisep, Krasnogvardejsk — Kingisep, Krasnogvardejsk — Luga i Mga — Tosno — Siverska.

Avijaciji daljnog dejstva stavljen je u zadatok da: spreči pridolaženje operativnih rezervi neprijatelja i uništi njegovu avijaciju na aerodromima. U noći pred početak napada naših snaga i sledeće noći trebalo je da avijacija daljnog dejstva nanese masirane udare po otpornim tačkama odbrane i artiljeriji neprijatelja. Pri tome je bilo predviđeno da se u zoni 2. udarne armije u dejstvima angažuje 150, a u zoni 42. armije 120 bombardera.

Na osnovu dobijenih zadataka štab 13. vazduhoplovne armije je, zajedno sa štabom vazduhoplovstva Flote, razradio planove dejstava avijacije za obezbeđenje 2. udarne i 42. armije pri proboru taktičke zone neprijateljeve odbrane i prodiranju u operativnoj zoni. Sem toga, razrađen je i plan borbene upotrebe lovačke avijacije 2. gardijskog lenjingradskog lovačkog vazduhoplovnog korpusa.

Predviđeno je bilo da neposredna avio-priprema u zoni 2. udarne armije otpočne na 1 čas i 5 minuta, a u zoni 42. armije na 1 čas i 30 minuta pre početka juriša pešadije i tenkova.

Za vreme probora glavnog pojasa neprijateljeve odbrane u zoni 2. udarne armije planirano je da se izvrši 1.072 — 1.088 avio-poleta, a za obezbeđenje sledećih dejstava trupa u taktičkoj dubini odbrane — 1.082 — 1.098 avio-poleta. U zoni dejstava 42. armije avijacija je imala najveća naprezanja u prva dva dana operacije, tj. za ono vreme kada su trupe armije morale da savladaju najjača neprija-

teljeva utvrđenja. Ukupno je u zoni ove armije za prva dva dana operacije planirano 1.890 avio-poleta.

Osnovni zadaci 14. vazduhoplovne armije su bili: sadejstvo pešadiji, artiljeriji i tenkovima 59. armije u razbijanju neprijatelja, sprečavanje protivnapada i manevra njegovih rezervi u toku operacije i uništavanje neprijateljeve žive sile i tehnike pri odstupanju.

Polazeći od tih osnovnih zadataka, komandant 59. armije je zatražio od podržavajuće avijacije da: do početka juriša, udarom po otpornim tačkama Ljupci, Zapolje, kota 32,8, a kasnije po otpornim tačkama Tjutice, Podberezje, Zemtice, Veške i Nekohovo, uništi odbrambene objekte, vatrena sredstva i živu silu neprijatelja; neutrališe neprijateljeve artiljerijske baterije u rejonima: Zemtice, Podberezje, Čečulino; spreči pridolaženje neprijateljevih rezervi putevima: od Čudova ka Novgorodu, od Krečnog ka Zemticama, od Dolgova ka Podberezu i od Ljubljada ka Novgorodu, kao i da ne dozvoli hitlerovcima povlačenje u pravcu Finev Lug — Ljubljadi — Šimsk; spreči dovoženje neprijateljevih rezervi železničkim prugama: Novgorod — Finev Lug, Novgorod — Batecka i Novgorod — Šimsk; zaštiti glavnu grupaciju armije od udara neprijateljske avijacije i da neprekidno izviđa neprijatelja.

Istovremeno je naređeno da se 6. streljački korpus podrži snaga jurišne, a 14. streljački korpus — bombarderske vazduhoplovne divizije.

Plan borbene upotrebe 14. vazduhoplovne armije u obezbeđenju napadnih dejstava 59. armije, štab vazduhoplovne armije je razradio samo za prvi dan operacije. U planu su detaljno izneti zadaci, vreme njihovog izvršenja i objekti dejstva lovačke, bombarderske i jurišne avijacije za periode avio-pripreme, podrške juriša pešadije i borbe u dubini neprijateljske odbrane. Neposrednu avio-pripremu predviđeno je bilo početi na 1 čas i 35 minuta pre polaska pešadije i tenkova u juriš. U planu nije naznačen broj avio-poleta za jedinice vazduhoplovne armije, a uneto je samo mogućno borbeno naprezanje za svaku vrstu aviona: za jurišnike i bombardere po dva avio-poleta, za lovce — po tri i za lake noćne bombardere U-2 — pet avio-poleta za noć.⁴¹⁾

Za drugi i sledeće dane operacije u planu su samo nabrojani osnovni zadaci avijacije: patroliranjem u vazduhu i dežurstvom na zemlji štititi trupe 59. armije, neposrednim praćenjem obezbediti borbena dejstva pokretnih odreda, uništavati odstupajuće neprijateljske snage, neutralisati njegovu artiljeriju i sadejstvovati svojim

⁴¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 138.

trupama na zemlji u odbijanju neprijateljevih protivnapada, a takođe izviđati bojište i pozadinske komunikacije.

Planiranje borbene upotrebe oklopnih jedinica. Lenjingradski i Volhovski front nisu imali većih formacija oklopnih jedinica. Oklopne snage ovih frontova su se sastojale od samostalnih tenkovskih brigada, tenkovskih i samohodnih artiljerijskih pukova, samostalnih tenkovskih bataljona i bataljona oklopnih automobila. Komandanti frontova su u periodu pripreme operacije veliki deo oklopnih jedinica pridali armijama određenim za nanošenje glavnih udara. U Lenjingradskom frontu (komandant oklopnih i mehanizovanih trupa general-potpukovnik tenkovskih jedinica V. I. Baranov) 2. udarna armija je dobila: jednu tenkovsku brigadu, tri tenkovska puka, jedan samohodni artiljerijski puk (svega 169 tenkova i 20 samohodnih artiljerijskih oruđa) i bataljon oklopnih automobila. 42. armija, koja je trebalo da u odnosu na druge odseke vrši proboj najjače odbrane neprijatelja, imala je: dve tenkovske brigade, šest tenkovskih pukova (od kojih pet tenkovskih pukova za probciju), tri samohodna artiljerijska puka (ukupno 306 tenkova i 60 samohodnih artiljerijskih oruđa) i bataljon oklopnih automobila.

Upotrebu oklopnih jedinica planirali su štabovi armija. U 2. udarnoj armiji tenkovski pukovi su pridati streljačkim korpusima prvog ešelona, u ulozi tenkova za neposrednu podršku pešadije. Komandanti korpusa su, dalje, pridali divizijama prvog ešelona po jedan tenkovski puk, ojačan sa dva voda pionira i artiljerijskim divizionom. 152. tenkovska brigada sa samohodnim artiljerijskim pukom, streljačkim bataljonom i artiljerijskim divizionom sačinjava je tenkovsku rezervu armije i imala zadatak da bude spremna za odbijanje mogućih neprijateljskih protivnapada; razvijanje uspeha proboga u pravcu Ropše; za dejstva s linije Kipenj — Ropša, zajedno s drugim ešelonom armije, u pravcu Krasnog Sela, radi završetka okruženja krasnoselsko-ropšinske grupacije neprijatelja.

U 42. armiji su 30. gardijskom streljačkom korpusu, određenom da nanosi glavni udar, pridata četiri tenkovska puka i jedan samohodni artiljerijski puk. Pri tome je 63. gardijska streljačka divizija ojačana sa dva tenkovska i jednim samohodnim artiljerijskim pukom, a 64. i 45. gardijska streljačka divizija — po jednim tenkovskim pukom. Odlučeno je da se tenkovske jedinice uvedu u borbu kad streljačke jedinice zauzmu protivtenkovski rov i pošto se izrade prolazi preko rova i u neprijateljskim minskim poljima.

109. i 110. streljački korpus su vršili proboj neprijateljske odbrane bez podrške tenkova.

Jedan tenkovski puk i bataljon oklopnih automobila ulazili su u artiljerijsko-protivtenkovsku rezervu armije, a jedan tenkovski puk za proboj ostao je u rezervi komandanta armije, predviđen za narastanje udara na desnom krilu 30. gardijskog streljačkog korpusa, pri izvršavanju njegovog sledećeg zadatka ili za udar iz rejona Konstantinovke u pravcu Bezabotnog, pri uništavanju okružene krasnoselsko-ropšinske grupacije neprijatelja.

Dve tenkovske brigade i dva samohodna artiljerijska puka sačinjavali su pokretnu tenkovsku grupu armije.

U zoni 42. armije se nalazila i tenkovska rezerva komandanta Fronta — 30. tenkovska brigada, samohodni artiljerijski puk i bataljon oklopnih automobila.

U Volhovskom frontu (komandant oklopnih i mehanizovanih trupa general-major tenkovskih jedinica I. V. Kononov) najviše ojačanja je dobila 59. armija. Ona je imala: tri tenkovske brigade, tri tenkovska i dva samohodna artiljerijska puka i četiri samostalna plamenobacačka tenkovska bataljona (svega 231 tenk i 25 samohodnih oruđa).

U direktivi od 31. decembra 1943. godine, komandant Fronta je naredio da je glavni zadatak tenkovskih jedinica obezbeđenje proboja neprijateljske odbrane i brzog prodiranja pešadije. S početkom povlačenja neprijatelja ili pri najmanjem cepanju njegove odbrane, tenkovske jedinice su imale da odmah predu u odlučno gonjenje zajedno sa pokretnim jedinicama pešadije i desantima, ne dozvoljavajući neprijatelju da se utvrdi na međupoložajima. Naređeno je da se tenkovski pukovi za proboj pridaju streljačkim divizijama prvog ešelona armije na pravcu glavnog udara i u jurišu upotrebe ispred pešadije, zajedno s jurišnim odredima i odredima za raščišćavanje, obezbeđujući tenkove specijalnom zaštitom i pionirima. Planirano je da se tenkovske brigade upotrebe zajedno sa streljačkim divizijama na pravcu glavnog udara za razvijanje uspeha proboja. Predviđeno je da se tenkovske brigade uvedu u borbu kad pešadija i tenkovi probiju glavni pojas neprijateljeve odbrane. U skladu s tim naređenjima, oklopne snage u 59. armiji su raspoređene po sledećem: 6. streljački korpus, određen za dejstva na pravcu glavnog udara armije, ojačan je 16. i 29. tenkovskom brigadom, sa dva tenkovska puka za proboj, tri plamenobacačka tenkovska bataljona i dva samohodna artiljerijska puka, a 14. streljački korpus — jednim tenkovskim pukom za proboj i plamenobacačkim tenkovskim bataljom.

Tenkovski pukovi za proboj, plamenobacački tenkovski bataljoni i jedan samohodni artiljerijski puk su pridati divizijama prvih ešelona korpusa i određeni za dejstva u ulozi tenkova neposredne podrške pešadije. Deo teških tenkova izdvojen je za dejstvo u sastavu jurišnih grupa. 29. tenkovska brigada je pridata 65. streljačkoj diviziji, koja je činila drugi ešelon 6. streljačkog korpusa. 16. tenkovska brigada sa samohodnim artiljerijskim pukom, streljačkim pukom, artiljerijskim divizionom i četom pionira, sačinjavala je pokretni odred korpusa. Planirano je da se taj odred, posle izbijanja pešadije na reku Pićbu, uvede u proboj sa zadatkom da razvije uspeh korpusa, izbije na cestu Podberezje — Nekohovo — Dolgovo, a zatim da brzo napreduje prema jugozapadu, preseče puteve Novgorod — Sluck i Novgorod — Batecka i sadejstvuje što bržem okruženju novgorodske grupacije neprijatelja.

112. streljačkom korpusu, kao drugom ešelonu armije, pridata je 122. tenkovska brigada.

U tenkovskoj rezervi komandanta Volhovskog fronta nalazila se 7. gardska tenkovska brigada, tenkovski i samohodni artiljerijski puk i bataljon oklopnih automobila. Ta rezerva je predviđena de se upotrebi u zoni dejstava 59. armije.

Tako su sve tenkovske združene i taktičke jedinice 59. armije određene za dejstva na pravcu glavnog udara armije, u zoni 6. streljačkog korpusa i desnokrilne 378. streljačke divizije 14. streljačkog korpusa.

Inžinjerijsko obezbeđenje. Trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta su imale zadatak da probiju moći sistem neprijateljeve odbrane i razviju napad u uslovima šumsko-močvarnog zemljišta. To je zahtevalo umešno korišćenje inžinjerijskih trupa.

Komandant Lenjingradskog fronta je još u oktobru 1943. godine usmerio inžinjerijske jedinice (načelnik inžinjerije general-major inžinjerijskih jedinica B. V. Bučevski) na pripremu za obezbeđenje proboja neprijateljske odbrane i odredio im osnovne zadatke u operaciji.

U periodu pripreme operacije ove trupe su imale zadatke da: inžinjerijskim izviđanjem tačno odrede sistem neprijateljeve odbrane; u inžinjerijskom pogledu urede polazne rejone za napad; pripreme putnu mrežu u frontovskoj, armijskoj i trupnoj pozadini, koja bi obezbedila manevr trupama u svaku dobu godine; maskiranjem prikriju od neprijatelja uređenje polaznih rejona i putne radove, a takođe i koncentraciju trupa i posedanje polaznih položaja; pri-

preme i grupišu u skladištima neophodnu količinu inžinjerijskih sredstava za izvršenje manevra i opravku puteva i da organizuju i izvedu obuku trupa u inžinjerijskom pogledu.

U toku operacije inžinjerijskim trupama su predstojali redovni zadaci: inžinjerijsko izviđanje; pravljenje prolaza u neprijateljskim preprekama (naročito eksplozivnim); dejstvo u sastavu jurišnih grupa; razminiranje, opravljanje i obnavljanje puteva i mostova, izrada kolonskih puteva; razminiranje naseljenih mesta i teritorije oslobođene od neprijatelja; postavljanje eksplozivnih prepreka na zauzetim linijama (na pravcima opasnim od tenkova).

Komanda Fronta je u skladu s donetom odlukom za operaciju ojačala armije inžinjerijskim jedinicama.

Najviše inžinjerijskih jedinica je imala 42. armija: 52. inžinjerijsko-pionirsку brigadu, 3 bataljona 17. inžinjerijsko-pionirske jurišne brigade i druge jedinice, što je ukupno iznosilo 13 bataljona i 3 čete. 2. udarna armija je bila ojačana sa 7 inžinjerijskih bataljona.

Operativna gustina inžinjerijskih snaga u 42. armiji,⁴²⁾ uključujući pionirske bataljone streljačkih divizija i pionirske vodove streljačkih pukova, nije prelazila 4,7 četa na kilometar fronta probora. Takva gustina je očigledno bila nedovoljna za inžinjerijsko obezbeđenje probora neprijateljske odbrane, sa stalnim utvrđenjima i moćnim preprekama, i za kasnija dejstva trupa na šumsko-močvarnom zemljištu. U vezi s tim, u Frontu se mnogo uradilo na inžinjerijskoj obuci trupa. Za samostalno otkrivanje i uništavanje mina, kao i za miniranje žičanih prepreka, obučeno je oko 30.000 pešaka i 1.400 artiljeraca.⁴³⁾

S obzirom na to da je naša prva linija rovova na nizu odseka bila udaljena 300 — 500 m od prvog neprijateljskog rova, iskopane su specijalne isturene približnice. Blagodareći njima udaljenost između naših i neprijateljskih rovova skraćena je na 200 — 300 m. Istovremeno je, radi isušivanja polaznih rejc, obnovljena ranija drenažna mreža, izrađeni su novi drenažni kanali i bunari za skupljanje vode.

Uoči napada razminiran je znatan deo minskih polja u polaznim rejonima. Razminirana polja su dva puta proverena od strane pionira i pasa minoistraživača. Pri tome je naknadno otkriveno 2.346 mina. Ukupno je razminirano 926 minskih polja i dezaktivirano oko 324.000 mina.⁴⁴⁾

⁴²⁾ Bez inžinjerijske rezerve Fronta (osam bataljona i dve čete) koja je bila predviđena da se upotrebí u zoni 42. armije.

⁴³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 270212, d. 6, l. 24.

⁴⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 270212, d. 6, l. 19.

Opravka i izgradnja puteva za vreme pripremanja operacije izvođena je snagama trupa i armijskih inžinjerijskih jedinica. Svega je u zoni Fronta opravljeno oko 260 km i izgrađeno preko 95 km novih puteva.

Za savlađivanje neprijateljevih rovova i obnovu razrušenih puteva i mostova stvorena je velika rezerva građevinskog materijala, pripremljene su podloge za kolske puteve od brvana, ploča i dasaka, kao i faštine i oblice.

Jedna od najvažnijih mera u pripremnoj etapi operacije bila je masovno rušenje žičanih prepreka na prednjem kraju neprijateljske odbrane. Taj posao, koji su mnogo pre operacije otpočele pojedine inžinjerijske izviđačke grupe, dobio je krajem pripremnog perioda široki zamah. Samo u drugoj polovini decembra 1943. godine inžinjerijske jedinice 2. udarne i 42. armije srušile su 43 km žičanih prepreka i onesposobile 9.000 mina i fugasa na neprijateljskom prednjem kraju.⁴⁵⁾

Odlučeno je da se prolazi u neprijateljskim minskim poljima prave artiljerijsko-minobacačkom vatrom i strelcima obućenim za razminiranje. Nije predviđeno da se u minskim poljima prave posebni prolazi za tenkove. Nedovoljno inžinjerijsko obezbeđenje dovilo je do oštećenja tenkova od mina.

Za dejstva u toku operacije inžinjerijske jedinice u armijama su raspoređene u četiri ešelona.

Prvi pionirski ešelon je imao zadatak da prati pešadiju, tenkove i artiljeriju kroz eksplozivne prepreke, da dejstvuje u sastavu jurišnih grupa i grupa za blokiranje, i da vrši inžinjerijsko izviđanje.

Drugi pionirski ešelon je predviđen za proširenje prolaza u preprekama, koje su napravili pioniri prvog ešelona, opravku i održavanje puteva i mostova i za izradu kolonskih puteva. Pri tome je predviđeno da se za streljačku diviziju na glavnom pravcu oprave po dva, a na pomoćnim pravcima — po jedan put.

Treći pionirski ešelon je imao zadatak da izvrši raščišćavanje glavnih puteva, naseljenih mesta, rejona koncentracije i manevra trupa; da onesposobljava mine usporenog dejstva i »iznenadenja« i da vrši inžinjerijsko izviđanje.

U četvrti pionirski ešelon su ulazili pokretni odredi za zaprečavanje, predviđeni za borbu protiv neprijateljskih tenkova koji

⁴⁵⁾ Isto, l. 15.

vrše protivnapade, kao i za zaštitu eksplozivnim preprekama pravaca koji su opasni od tenkova na bokovima i spojevima divizija.

Sem toga, u rezervu načelnika inžinjerije u armijama određivano je od jedne (2. udarna armija) do šest četa pionira. Ta rezerva je bila predviđena za zaštitu bokova u zonama napada armija i - za ojačanje jedinica prvog ešelona.

Mere inžinjerijskog obezbeđenja operacije u Volhovskom frontu (načelnik inžinjerije general-potpukovnik inžinjerije A. F. Hrenov) bile su u osnovi iste kao i kod Lenjingradskog fronta. Dopunski, izuzetno važan zadatak inžinjerijskog obezbeđenja operacije Volhovskog fronta, bio je prelaz trupa preko reka Volhov i Mali Volhovec i preko Iljmenjskog jezera. Predviđeno je da se pripremi 21 prelaz, od čega 9 preko ojačanog leda za pukovski i divizijski transport, 3 skelska prelaza za teške terete (60 t) i 9 mostnih prelaza za razni trupni transport. Kada je operacija počela već je funkcionalo 6 mostnih i 2 skelska mesta prelaza, a ostala su bila predviđena da se izrade u toku napada.

U skladu sa donetom odlukom za operaciju komanda fronta je raspodelila inžinjerijska sredstva armijama.

Najveći broj inžinjerijskih jedinica dobila je 59. armija, određena da dejstvuje na glavnom, novgorodsko-luškom pravcu. Njoj su pridati: 1. inžinjerijsko-pionirska brigada, 2. gardijska inžinjerijska brigada, 9. jurišna inžinjerijsko-pionirska brigada i niz samostalnih bataljona. Ukupno je 59. armija bila ojačana sa 19, 8. armija — jednim i 54. armija — sa tri bataljona.⁴⁶⁾ Veći deo rezerve inžinjerijskih snaga Fronta predviđeno je, takođe, da se upotrebi u zoni dejstava 59. armije.

Znatno ojačanje 59. armije inžinjerijskim sredstvima omogućilo je da se stvari operativna gustina inžinjerijskih snaga, računajući pionirske bataljone streljačkih divizija i pionirske vodove streljačkih pukova, do 5,8 četa na kilometar fronta probaja.⁴⁷⁾ Sem toga, u armiji je, za samostalno otkrivanje i uništavanje mina, izradu malih mostova i za druge prostije pionirske zadatke, obučeno 8.453 čoveka, iz streljačkih, artiljerijskih i tenkovskih jedinica.

U pripremnoj etapi operacije jedinice 59. armije su izvele mnoge radove u inžinjerijskoj pripremi polaznog rejona za napad. Te su radove uglavnom izvodile streljačke jedinice pod rukovodstvom inžinjerijskih starešina i pionira-instruktora. Po odluci komandanta Fronta istureni rovovi jedinica armije mogli su biti udaljeni od ne-

⁴⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2271, l. 17.

⁴⁷⁾ Ne računajući inžinjerijsku rezervu Fronta.

prijateljskog prednjeg kraja odbrane 100 — 150, a ni u kom slučaju više od 300 m. Stoga su izrađivani novi rovovi; sem ovoga, svaki bataljon prvog ešelona izgradio je dve do četiri snažne saobraćajnice, koje su vodile od našeg ka neprijateljskom prednjem kraju. Ukupno je u 59. armiji, u pripremnoj etapi operacije, izrađeno novih rovova i postavljeno drveno-zemljanih podloga na močvarnim odsecima, preko 20 km, a od snega očišćeno 80 km starih rovova. Ipak se nije uspelo da se, prema zahtevu komandanta Fronta, na svim odsecima polazna linija za juriš približi neprijatelju na 100 — 150 m.

Za obezbeđenje izgradnje puteva u zoni napada armije bilo je pripremljeno 60.000 fašina, 200 kolskih mostića i velika količina dasaka; izgrađeno je 142 km novih i opravljeno starih puteva, podignuto je i obnovljeno 36 mostova. Za savladavanje žičnih prepreka napravljeno je 2.400 asura od pruća.

Za prolazak trupa i tehnike kroz naša minska polja grupe za raščišćavanje su napravile 147 prolaza širine 12 — 30 m, tj. jedan do dva prolaza za svaku streljačku četu.

Dobro razvijen inžinjerijski sistem odbrane u Lenjingradskom i Volhovskom frontu, dopunjen nizom objekata za napad, potpuno je obezbedio potrebnii kapacitet polaznih rejona za razmeštaj trupa i manevar združenih jedinica.

Organizacija komandovanja. Trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta su dugo bile u odbrani i nisu imale dovoljno iskustva u izvođenju napadnih operacija krupnih razmera. U armijama Lenjingradskog fronta veliki deo korpusa je formiran u novemburu i decembru 1943. godine zbog čega korpusne komande nisu bile dovoljno uvežbane u radu. Trebalo je da trupe frontova napadaju preko šumsko-močvarnog zemljišta koje otežava rukovođenje. Sve je to iziskivalo povećane zahteve od komandanata i štabova svih stepena pri organizovanju komandovanja i veze.

U pripremnoj etapi operacije komandanti su rukovodili trupama frontova preko direktiva i ličnim dodirom s komandantima armija.

U Lenjingradskom frontu razrada planova operacija vršena je u armijama. One su, na osnovu direktiva komandanta Fronta, razradile po nekoliko varijanti za napad. Ti planovi su detaljno proanalizirani u štabu Fronta, korigovani i potom враћeni armijama. Razrada dokumentacije o upotrebi rodova vojske vršena je takođe u armijama, uz strogu kontrolu komandanata rodova i načelnika službi Fronta.

U Lenjingradskom frontu komanda je odlučila da rukovodi trupama sa rezervnih komandnih mesta (RKM), koja su bila uređena na sektorima 2. udarne i 42. armije, u blizini komandnih mesta armija, razmeštenih na 9 — 10 km od prednjeg kraja. Radi tešnjeg sadejstva između kopnenih trupa i avijacije, na komandnom mestu 2. udarne armije su se nalazila rezervna komandna mesta komandanata vazduhoplovstva Flote i komandanta 13. vazduhoplovne armije, a na komandnom mestu 42. armije bilo je komandno mesto 13. vazduhoplovne armije. Avijacija Flote, angažovana u operaciji, operativno je bila potčinjena komandantu 2. udarne armije, za vreme uništenja neprijateljske krasnoselsko-ropšinske grupacije.

Komandovanje artiljerijom Baltičke flote, određene za vatreno sadejstvo trupama, bilo je strogo centralizovano. Jedinc je 1. grupa ove artiljerije bila neposredno potčinjena komandantu 2. udarne armije. Načelnik obalske odbrane, u čijoj su se operativnoj potčinjenosti nalazile 2, 3. i 4. grupa, bio je potčinjen komandantu artiljerije Fronta. On je istovremeno, preko svojih predstavnika, imao vezu u mreži sadejstva s komandantima artiljerije 2. udarne i 42. armije.

U Volhovskom frontu je predviđeno da se rukovođenje trupama ostvaruje s komandnog mesta Fronta. Sem toga, u rejon RKM 59. armije, koje je bilo razmešteno na 10 km od prednjeg kraja odbrane, upućena je operativna grupa i formirano RKM Fronta. U 59. armiji je, pored RKM, formirana operativna grupa, na čelu sa zamenikom komandanta armije, za komandovanje trupama određenim za nanošenje glavnog udara južno od Novgoroda. Komandno mesto armije se nalazilo na 17 km od prednjeg kraja. Tu je bilo razmešteno i RKM 14. vazduhoplovne armije.

Komandna mesta komandanata jedinica u armijama Lenjingradskog i Volhovskog fronta bila su maksimalno približena trupama. Komandna mesta komandanata pukova nalazila su se u puškovskim polaznim rejonima, komandanata streljačkih divizija na odstojanju 1,3 — 3 km, a komandanata korpusa na 3 — 5 km od prednjeg kraja svojih jedinica. Uz komandna mesta opštevojnih starašina nalazila su se i komandna mesta komandanata vazduhoplovnih divizija i komandanata jedinica i grupa artiljerije, sadejstvujućih s opštevojnim združenim jedinicama.

U pripremnoj etapi operacije velika pažnja je poklanjana organizaciji veze, kao osnovnom sredstvu kojim se obezbeđuje dobro komandovanje. Razrađeni planovi organizacije veze su predviđali da se komandama obezbedi komandovanje trupama i veza sadej-

stva između pešadije, artiljerije, tenkova i avijacije. Snage i sredstva veze su raspoređene s proračunom da se na glavnim pravcima stvore rezerve za prijem i eksploataciju novih linija.

U Lenjingradskom frontu je naročita pažnja poklonjena organizaciji veze sadejstva između 2. udarne i 42. armije. Po planu organizacije veza 42. armije, čitava zona u kojoj su predviđeni susreti jedinica je podeljena na posebne zone — A, B, V, G, D, u kojima su divizije, pri susretima bile dužne da ostvare sadejstvo. Predviđeno je da se veza uspostavi samo između divizija iste zone.

U frontovima i armijama je planirana žična, radio i veza pokretnim sredstvima. Žična i radio-veza su organizovane u nekoliko kanala.

Vredno je pažnje formiranje u 59. armiji Volhovskog fronta pokretnog centra veze na sedam automobila. Rad ovog centra je bio predviđen na dva načina: u malom (tri automobila) i u punom sastavu. Pokretan centar veze se mogao razviti za rad za 15 — 20 minuta.

Potrebno je istaći da su jedinice veze 2. udarne i 42. armije bile nedovoljno opremljene transportnim sredstvima. Tako su, na primer, armijske jedinice veze u 2. udarnoj armiji umesto formacijom predviđenih 138 automobila imale 102, a umesto predviđenih 111 konjskih grla — samo 53. Jedinice veze 42. armije su bile obezbeđene auto-transportom sa 62% a konjima samo sa 52%. Tako slaba popunjenošć jedinica veze transportnim sredstvima uticala je negativno na tempo postavljanja linija veze u toku operacije.

Operativno obezbeđenje

Organizacija izviđanja. Jedna od najvažnijih mera u pripremnoj etapi operacije bila je izviđanje neprijatelja a, pre svega, njegove odbrane, grupisanja i namera. Taj zadatak je bio olakšan time što su trupe frontova prikupljale izviđačke podatke više od dve godine. Izviđanje sa zemlje vršeno je snagama i sredstvima opštivojnih jedinica, a takođe i artiljerijskih, tenkovskih, inžinjerijskih, hemijskih i jedinica veze. Izučavanje neprijatelja je vršeno osmatranjem, izviđanjem, zasedama, izviđanjem borbom, izučavanjem zaplenjenih dokumenata i agenturnim obaveštajnim radom.

Za izviđanje su široko korišćene osmatračnice. Samo inžinjerijskih osmatračica je u 2. udarnoj i 42. armiji bilo 42, a u 59. armiji — 30. Inžinjerijsko izviđanje je obraćalo glavnu pažnju na

otkrivanje minskoeksplozivnih i žičanih prepreka neprijatelja, izučavanje sistema njegove odbrane, određivanje tipa i konstrukcije inžinjerijskih odbrambenih objekata, otkrivanje novih sredstava i načina inžinjerijske odbrane neprijatelja. Artiljerijske jedinice su uglavnom izvidale lake i teške bunkere i artiljerijske i minobacačke baterije.

Uprkos nepovoljnim vremenskim prilikama intenzivno se vršilo vazdušno izviđanje. Izviđački vazduhoplovni pukovi frontova su fotografisali prednji kraj i taktičku dubinu neprijateljske odbrane. Podaci aero-foto snimanja su u vidu specijalnih foto-planšeta upućeni u jedinice, zaključno do komandira četa.

Frontovima su u izučavanju neprijatelja veliku pomoć pružili partizani.

Na osnovu podataka svih vidova izviđanja u frontovima su izdate karte krupnih razmara (1:10.000, 1:25.000 i 1:50.000) s nanetim grupisanjem, inžinjerijskim objektima i vatrenim tačkama neprijatelja. Te karte je dobio svaki oficir, počev od komandira čete i baterije pa naviše.

Zahvaljujući uspešnim dejstvima svih vidova izviđanja u pripremnoj etapi operacije, sa zadovoljavajućom tačnošću otkriveno je grupisanje neprijatelja i karakter njegove odbrane. Ipak je komanda Lenjingradskog fronta malo precenila njegove snage, pogrešno smatrajući da se početkom januara 1944. godine u operativnoj rezervi 18. nemačke armije nalaze 5. brdska i 1. pešadijska divizija. Međutim, te su divizije bile izišle iz sastava grupe armija «Sever»: 5. brdska krajem novembra u Italiju, a 1. pešadijska krajem decembra 1943. godine u sastav 4. tenkovske armije.

Organizacija protivvazdušne odbrane. Zadatak za neposrednu zaštitu trupa 2. udarne i 42. armije iz vazduha, u polaznim rejonima i u toku operacije, dobio je 2. gardijski lenjingradski lovački vazduhoplovni korpus. Korpus je morao da, istovremeno, štiti iz vazduha baze, komunikacije Fronta i Lenjingrad, kao i da blokira neprijateljeve aerodrome u rejonima Krasnogvardejska i Siverskog.

Protivavionska artiljerija Lenjingradskog fronta raspoređena je po armijama radi sigurne zaštite iz vazduha glavne grupacije snaga.

2. udarnoj armiji je pridata jedna, a 42. armiji dve protivavionske divizije. Sem toga, 2. udarna armija je ojačana sa jednim pukom i dva diviziona, a 42. armija sa dva puka i pet diviziona protivavionske artiljerije, od čega su četiri diviziona bila iz Lenjingradske armije PVO. Usled neznatne aktivnosti neprijateljske avijacije, deo

protivavionske artiljerije u armijama planiran je za gađanje ciljeva na zemlji.

Za zaštitu komunikacija Fronta određen je Ladoški divizijski rejon PVO, koji je raspolagao sa 13 divizionala protivavionske artiljerije, a za protivvazdušnu zaštitu Lenjingrada, Lenjingradska armija PVO.

Brodove i baze Baltičke flote je štitila 1. gardijska lovačka vazduhoplovna divizija i protivavionska artiljerija Flote.

Za organizaciju protivvazdušne odbrane Volhovski front je imao 269. lovačku vazduhoplovnu diviziju 14. vazduhoplovne armije, koja je na početku operacije raspolagala sa svega 35 lovaca i protivavionskim sredstvima. Lovačka avijacija je imala zadatak da štiti kako jedinice 59. armije, tako i borbena dejstva jurišne i bombarderske avijacije. Zbog nedostatka lovačke avijacije osnovni teret zaštite trupa od napada neprijateljske avijacije pao je na protivavionsku artiljeriju.

Protivavionska sredstva Volhovskog fronta su raspoređena po sledećem: 8. armija je ojačana sa dva puka i jednim divizionom, a 54. armija — sa četiri puka i jednim divizionom protivavionske artiljerije. Najviše je ojačana 59. armija, koja je imala pet pukova i dva diviziona protivavionske artiljerije, sa ukupno 101 oruđem i 68 protivavionskih mitraljeza DŠK.

Mere za obezbeđenje iznenadnosti operacije. Da bi se očuvala u tajnosti od neprijatelja priprema operacije, pravci glavnih udara i dan i čas početka napada, ograničen broj lica je izvodio planiranje operacije i izviđanje. Provera pripremnih mera vršena je pod vidom pripreme trupa za period jesen-zima. Radove na uređenju polaznih rejona izvodile su jedinice koje su se nalazile u odbrani isključivo noću, pod vidom pojačanja odbrane. Istureni rovovi su izrađivani na čitavom frontu armije, a ne samo na odsecima probaja. Rejoni koncentracije trupa su izabrani u šumskim predelima ili u naseljenim mestima (42. armija). Prirodni zakloni su dopunjeni horizontalnim maskama. Oruđa i tenkovi su obojeni belom bojom. Koncentracija trupa je vršena prikriveno, pretežno noću, uz pridržavanje svih mera maskiranja.

Da bi se neprijatelj doveo u zabludu i kod njega stvorilo uverenje da naše trupe spremaju napad u pravcu Kotli — Kingisep, početkom januara je demonstrirana koncentracija pešadije, artiljerije i tenkova na desnom krilu 2. udarne armije. U tome su učestvovale jedinice dveju streljačkih divizija i pomorske streljačke

brigade. Artiljerija je pojedinim oruđima imitirala korekturu, a male grupe tenkova — grupisanje tenkovskih jedinica. Inžinerijske jedinice su, koristeći zvučne uređaje, makete tenkova i oruđa, stvarale utisak koncentracije tenkovskih i artiljerijskih jedinica. Jedinice veze su imitirale nove divizijske mreže i rad radio-stanica tenkovskih i artiljerijskih jedinica. Avijacija je tih dana pojačano izviđala koporski pravac, noću je bombardovala neprijateljska komandna mesta i imitirala zaštitu iz vazduha pokreta naših trupa. Na čitavom frontu armije vršeno je borbeno izviđanje i izviđanje pojedinim izviđačkim grupama, pri čemu su najaktivnije dejstvovale na desnom krilu armije.

Štab Volhovskog fronta je razradio, a od 1. do 7. januara izveo, maskirnu operaciju na mginskom pravcu da bi skrenuo pažnju neprijatelju s novgorodsko-luškog pravca i kod njega stvorio utisak o pripremi napada na unutrašnjim krilima Lenjingradskog i Volhovskog fronta. Istovremeno je imitirana koncentracija trupa na čudovskom pravcu, na desnom krilu 59. armije. Interesantno je istaći da je ljudstvo jedinica koje su učestvovali u maskirnoj operaciji bilo ubeđeno u realnost svih sprovedenih mera.

Zahvaljujući tim merama pažnja neprijatelja je bila okrenuta prema desnom krilu 2. udarne armije, kao i prema mginskom i čudovskom pravcu. Nemačkofašističke trupe su na tim pravcima pojačale izviđanje; odbranu protiv desnog krila 2. udarne armije preuzeila je motorizovana brigada SS »Holandija«, prebačena iz Jugoslavije. Ipak naše komandovanje nije uspelo da potpuno obmane neprijatelja. On je otkrio pripremanje Lenjingradskog i Volhovskog fronta za napad i ustanovio pravce udara naših snaga. Ali on nije isključivao i mogućnost našeg udara na koporskom pravcu i nije znao dan i čas napada. Neočekivana za neprijatelja, kao što su pokazali kasniji događaji, bila je i silina udara sovjetskih trupa.

Materijalno i tehničko obezbeđenje

Snabdevanje trupa Lenjingradskog fronta i stanovništva Lenjingrada vršeno je jedinom železničkom prugom, izgrađenom duž južne obale Ladoškog jezera, i preko samog jezera. Zbog toga je u Lenjingradskom frontu s velikom pažnjom stvarana u skladištima rezerva municije, goriva, maziva i namirnica. U pozadinskom rejonu Volhovskog fronta bila je dobro razvijena železnička mreža i obezbeđivala je sve potrebe trupa.

- Za opravku i izgradnju kolskih puteva i mostova, kao i za opsluživanje vojnih automobilskih puteva za vreme operacije, armije su ojačane putno-eksploatacionim i putnograđevinskim bataljonima. Druga udarna armija je imala tri, 42. armija četiri i 59. armija sedam putnih bataljona.

Do početka operacije predviđeno je da trupe Lenjingradskog fronta dobiju u proseku 2,5 artiljerijska i 1,5 minobacački borbeni komplet municije. Osim toga planirano je da u armijskim skladištima bude 0,5 borbenog kompleta artiljerijske i minobacačke municije. Dotur municije i drugih materijalnih potreba 42. armiji bio je olakšan prilično razvijenom mrežom drumova i blizinom pozadinskih rejona železničkim stanicama. Znatne teškoće je trebalo savladati pri doturu municije, hrane, goriva i maziva 2. udarnoj armiji, s obzirom da se prevoženje moglo obavljati samo vodenim putem.

Ipak je 2. udarna armija samo municije dobila za dva meseca oko 700 vagona.⁴⁸⁾

Planirano je da se 59. armiji Volhovskog fronta doturi 2,36 borbenih kompleta municije.

Osnovna količina materijalnih rezervi, kojima su raspolagali frontovi, koncentrisana je u armijama koje su dejstvovalе na glavnim pravcima. Tako su rezerve raznih vrsta goriva i maziva iznosile 2 — 5 punjenja, a hrane 20 — 50 dnevnih obroka. Stvorene rezerve su uglavnom zadovoljavale potrebe trupa. Ipak je, zbog nedostatka transportnih sredstava, dotur municije, goriva i hrane jedinicama u toku operacije bio skopčan s velikim teškoćama. Na dotur sredstava za materijalno obezbeđenje jedinica negativno je uticala kako nepotpunjenost armija automobilskim transportom, tako i teški uslovi šumsko-močvarnog zemljišta, bespuće, topli period koji je nastupio za vreme izvođenja operacije, a u Volhovskom frontu i pomanjkanje benzina za automobile⁴⁹⁾.

Teški uslovi šumsko-močvarnog zemljišta uslovili su povećane zahteve inžinjerijsko-tenkovskoj službi, naročito u organizaciji remonta i evakuacije oklopne tehnike. Lenjingradski front je dodelio 2. udarnoj armiji dve a 42. armiji tri pokretne tenkovske remontne baze. Sem toga su bile pripremljene ojačane remontne brigade. Ta sredstva su omogućavala da se za 24 časa izvrši 30 — 35 srednjih remonta tenkova. U Lenjingradskom frontu je bilo dovoljno motora

⁴⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 145.

⁴⁹⁾ Na početku operacije Front je raspolagao s 1,5 punjenjem automobilskog benzina na vozilo.

i rezervnih delova za tenkove. U Volhovskom frontu su nedostatak rezervnih motora i ograničena količina rezervnih delova maksimalno komplikovali remont tenkova u toku operacije. U oba fronta su preduzete mere da se obezbedi evakuacija oštećenih tenkova s bojišta.

Partijsko-politički rad

U periodu pripreme za operaciju s ljudstvom jedinica su mnogo radile starešine, politički organi, partijske i komsomolske organizacije. Pri tome je glavna pažnja posvećena objašnjavanju glavnih stavova iz referata predsednika Državnog komiteta odbrane — o 26-godišnjici velike oktobarske socijalističke revolucije i iz naredbe vrhovnog komandanta br. 309, od 7. novembra 1943. godine. U tim dokumentima je rečeno da nije daleko dan kada će lenjingradska oblast biti potpuno očišćena od fašističkih osvajača i postavljen zadatak: »smeļo i odlučno lomiti neprijateljsku odbranu, goniti neprijatelja danju i noću, ne dozvoljavajući mu da se utvrdi na međulinijama, veštим i smelim manevrom presecati neprijateljeve komunikacije, okružavati i komadati njegove trupe, uništavati i zarobljati živu silu i tehniku neprijatelja«.⁵⁰⁾

U političkom radu u Lenjingradskom frontu ogromnu ulogu je odigrala Lenjingradska partijska organizacija. Ona je davala Frontu svoje najbolje kadrove i bogatila svojim iskustvom partijске organizacije i političke organe Fronta. Član Vojnog saveta Fronta A. A. Ždanov je u periodu pripreme operacije postavio starešinama, političkim organima i političkim rukovodiocima zadatak da moralno pripreme ljudstvo za napad i razviju kod jedinica visok napadni elan. On je ukazivao da »treba trupama uliti takav borbeni elan da ljudi u svakoj situaciji izvrše borbeni zadatak, da budu spremni da napadaju i napreduju ne kilometrima, već desetinama, stotinama kilometara. Za pobedu nije dovoljan ni najveći elan, ako je kratkotrajan... Za poraz neprijatelja potrebno je dugo i koncentrisano naprezanje snaga, potrebno je da se ljudi bore ne misleći na umor, ne pomicajući o prekidu borbe, dok postavljeni zadatak ne bude do kraja izvršen. Nužno je da ljudi žive jednom mišlju, jednom sveobuhvatnom težnjom da neprijatelja skrše i u prah pretvore. Moralna snaga boraca mora biti u stanju krajnje napregnutosti, ne

⁵⁰⁾ „Правда“, od 7. novembra 1943. godine.

samо u početku borbe, recimo pri proboru neprijateljske odbrane, već i za vreme dugotrajnih borbi u dubini njegove odbrane«.⁵¹⁾

Rukovodeći se tim uputstvima partijsko-politički organi su usmerili sve svoje napore na stvaranje visokog ofanzivnog elana kod trupa. Starešine i politički radnici su govorili borcima o teškoćama na koje će naići pri proboru jake neprijateljske odbrane i dejstvima na pošumljeno-močvarnom zemljištu, i o načinima njihovog savlađivanja.

Pod uticajem opštih uspeha Sovjetske armije kod dela oficira Lenjingradskog i Volhovskog fronta je stvorena pogrešna predstava o tome da će neprijatelj, navodno, bez otpora pobeći od Lenjingrada i Novgoroda i da trupama frontova ostaje jedino da ga gone. U vezi s tim je u jedinicama intenzivno rađeno na tome da se preovladaju osećanja bezbrižnog zadovoljstva, neopravdanog optimizma i potcenjivanja teškoća predstojeće operacije. Likvidiranju sličnih raspoloženja mnogo je pomogla direktiva Vrhovne komande o tome da će se neprijatelj, osećajući da se bliži čas obračuna za zločine koje je počinio u našoj zemlji, s naročitom ostrvljenošću boriti za svaki pedalj zauzete teritorije.

S obzirom na to da je u maju 1943. godine ukinuta funkcija zamenika komandira čete i baterije za politički rad, u jedinicama je posvećena posebna pažnja obučavanju komandira četa i baterija za organizaciju partijsko-političkog rada u napadu.

Partijsko-politički rad se organski povezivao s borbenom obukom, koja je izvođena u svim jedinicama od sredine novembra 1943. godine. Za vreme taktičkih vežbi partijsko-politički rukovodioci su obučavani kako raspoređivati komuniste i komsomolce u borbenom poretku, kako raditi na prijemu u Partiju, organizovati rad partijskog sekretarijata bataljona i puka, kako držati partijske sastanke i koristiti forme i sredstva agitacije.

U jedinicama su, uporedo s razgovorima o političkim, vođeni razgovori i o vojnim temama. Evo nekoliko tema takvih razgovora: »Smelo rušiti utvrđenja neprijatelja«, »U oružju je snaga borca«, »Štiti starešinu«, »Pomogni druga u borbi«, »Brzo savlađuj NZV*) neprijatelja« itd.

Jedan od zadataka partijsko-političkog rada bio je vaspitanje jarosne mržnje prema fašističkim zlikovcima. U tom radu su široko korišćeni izveštaji Vanredne državne komisije za utvrđivanje i ispitivanje zločina nemačkofašističkih osvajača, pisma koja su borci

⁵¹⁾ Političko obezbedenje velike pobjede kod Lenjingrada, str. 30—31.
^{*)} Nepokretna zaprečna vatrica.

dobijali iz oslobođenih krajeva i materijali iz štampe. Ali, glavni izvor mržnje prema neprijatelju bila je istorija dvogodišnje blokade herojskog Lenjingrada. Sovjetski vojnici su znali za varvarска artiljerijska bombardovanja Lenjingrada, za surove patnje žena i dece, za masovne pomore Lenjingrađana od gladi i zime. Ljudstvo frontova i Flote je preko divizijske, armijske i frontovske štampe, kao i preko specijalnih letaka, obaveštavao o čudovišnim zverstvima fašističkih varvara, koja su činili na privremeno okupiranoj teritoriji lenjingradske oblasti.

Očistiti rodnu zemlju od okupatora, uništiti neprijatelja koji je opseo grad Lenjina, osvetiti se hitlerovskim ubicama za sve njihove strahovite zločine, za patnje Lenjingrađana, za razrušeni Novgorod — taj plemeniti zadatak je nadahnuo sovjetske borce i podigao njihov borbeni moral.

U pripremi operacije posvećena je velika pažnja partijsko-organizacionim merama. Pripremljeni su i obučeni rezervni politički rukovodioci i izabrani kadrovi za postavljanje na partijske dužnosti. U centru pažnje svih političkih organa bilo je pitanje jačanja partijskih i komsomolskih organizacija u četama i baterijama. Taj zadatak je rešavan kako proširenjem partijskih i komsomolskih organizacija, prijemom najboljih vojnika u Partiju, tako i premeštanjem komunista i komsomolaca unutar jedinica. Do početka operacije, u svakoj četi i bateriji su formirane snažne partijske i komsomolske organizacije, što je omogućilo da u svakom odeljenju i posluži bude po nekoliko komunista i komsomolaca. U specijalnim jedinicama — izviđačkim, automatičarskim, mitraljeskim, minobacačkim i u jedinicama protivtenkovskih pušaka — broj komunista i komsomolaca je iznosio 60 — 80% od čitavog sastava. Komandiri odeljenja i oruđa, nišandžije mitraljeza i minobacača bili su, po pravilu, komunisti i komsomolci. Svi partijski i komsomolski rukovodioci imali su jednog do dva zamenika.

O visokom moralno-političkom stanju trupa svedočio je veliki broj molbi boraca Lenjingradskog i Volhovskog fronta za prijem u Partiju i Komsomol. Tako je, na primer, od 9. do 13. januara u 65, 239. i 310. streljačkoj diviziji 59. armije predato 680, a u artiljerijskim jedinicama 6. streljačkog korpusa iste armije — 260 molbi za prijem u redove Komunističke partije.⁵²⁾ S početkom operacije porastao je broj molbi za prijem u Partiju. Dok su u decembru 1943. godine u 2. streljačkoj diviziji 59. armije predate 123 molbe, u 65.

⁵²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 25524, d. 8, l. 58.

streljačkoj diviziji — 189, u 239. streljačkoj diviziji — 115 i u 377. streljačkoj diviziji — 197, to su u januaru 1944. godine borci tih divizija predali izjave s molbom za prijem u Partiju u povećanom broju i to: 245, 235, 243 i 413 (analogno gornjem redosledu divizija).⁵³⁾ U 30. gardijskom streljačkom korpusu 42. armije uoči napada je predato 1.456 molbi za prijem u Partiju.⁵⁴⁾

Pred napad su u jedinicama održani partijski i komsomolski sastanci s dnevnim redom: avangardna uloga komunista i komsomolaca u borbi. Posle toga su održavani kratki mitinzi sa celokupnim ljudstvom.

Operativna obuka komandi i štabova. Borbena obuka trupa

Za obučavanje jedinica, starešina i štabova Lenjingradski front je imao oko dva i po, a Volhovski oko tri meseca. Glavni napori su bili usmereni na usavršavanje znanja i navike u komandovanju jedinicama pri napadu na jako utvrđenu odbranu neprijatelja na šumsko-močvarnom zemljištu, u organizovanju sadejstva, a takođe i na izučavanje organizacije, taktike i naoružanja protivnika. Osnovni metodi operativne obuke su bile komandno-štabne karte (KŠRI) igre na karti i komandno-štabne vežbe na zemljištu. S komandantima armija, njihovim načelnicima štabova, komandantima artiljerije i načelnicima pozadine armija izvođene su KŠRI na karti sa obradom tema: »Armijska napadna operacija«, »Operativni razvoj probaja i operativno gonjenje«, »Artillerijsko obezbeđenje armijske napadne operacije«, »Organizovanje rada pozadine u armijskoj napadnoj operaciji«. Komandanti armija su izveli KŠRI sa komandantima korpusa i divizija, njihovim štabovima i komandantima artiljerije streljačkih združenih jedinica. U 59. armiji je održana štabna igra po temi: »Proboj blagovremeno pripremljene neprijateljske odbrane sa forsiranjem reke«. Ta igra je pokazala da je u obučenosti oficirskog sastava najslabije mesto — organizovanje sadejstva svih rodova vojske, posebno pri borbi u dubini neprijateljske odbrane. Mnogi oficiri nisu uzimali u obzir specifičnosti borbenih dejstava na šumsko-močvarnom zemljištu.

Komanda Volhovskog fronta je krajem novembra izvela pokazuvene vežbe sa štabovima 6. i 14. streljačkog korpusa i sa štabovima streljačkih divizija i tenkovskih brigada po temi: »Proboj

⁵³⁾ Isto, f. 217, op. 1221, d. 5450, l. 12.

⁵⁴⁾ Isto, op. 1217, d. 546, l. 107.

utvrđenog pojasa sa prelaskom u gonjenje neprijatelja». Početkom decembra je po istoj temi izvedena vežba sa generalima i oficirima komande 59. armije. Sa komandantima, načelnicima štabova i komandantima artiljerije korpusa, Vojni savet armije je izveo KŠRI po temi: »Napad streljačkog korpusa».

Komandanti rodova vojske i načelnici službi su takođe izvodili KŠRI i vežbe sa potčinjenim komandantima i štabovima. Obučavanje oficirskog sastava i štabova divizija i pukova izvođeno je uglavnom na divizijskim i pukovskim trupnim vežbama.

U Lenjingradskom frontu je mnogo urađeno na podizanju artiljerijske obuke opštevojnih starešina. Na posebnoj konferenciji, na kojoj su učestvovali komandanti armija, komandanti streljačkih korpusa i divizija, generali i viši oficiri štabova artiljerije Fronta, armija i korpusa, kao i komandanti artiljerijskih jedinica ojačanja, podneti su i izdiskutovani referati: »Planiranje artiljerijskog napada», »Upotreba artiljerije dalnjeg dejstva« i »Organizacija i upotreba protivminobacačkih grupa«. Pored toga, s komandantima korpusa i divizija i njihovim štabovima, kao i sa štabovima artiljerije streljačkih združenih jedinica i artiljerijskih jedinica ojačanja, izvedene su četvorodnevne vežbe na kojima su obrađene teme: »Donošenje artiljerijske odluke« i »Upotreba artiljerije pri proboru odbrane i gonjenju neprijatelja«.

U Lenjingradskom frontu je posvećivana ozbiljna pažnja iznalaženju najefikasnijih metoda u rešavanju artiljerijskih vatrenih zadataka pri proboru neprijateljske odbrane. U decembru 1943. godine izvedena su probno-pokazna gađanja za rušenje bunkera i rovova, pravljenje prelaza u minskim poljima i žičanim preprekama — neposrednim gađanjem i sa zaklonjenih vatrenih položaja, kao i gađanja za neutralisanje neprijateljskih minobacačkih baterija divizijskom artiljerijom i minobacačima. Na osnovu podataka sa ovih gađanja i ranijih borbenih iskustava sastavljeni su i dati jedinicama: uputstvo za načelnika artiljerije streljačkog puka; podsetnik komandiru oruđa za neposredno gađanje za rušenje inžinjerijskih objekata i žičanih prepreka; izveštaj o rezultatima ispitivanja načina pronalaženja neprijateljskih šestocevnih minobacača i dr.⁵⁵⁾.

Intenzivna borbena obuka oficirskog sastava izvođena je i u artiljerijskim, tenkovskim, inžinjerijskim i jedinicama veze.

Istovremeno je, na osnovu planova koje su izradili štabovi armija, izvođena i borbena obuka trupa. Glavne teme te obuke su

⁵⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 39—40.

bile: »Proboj jako utvrđenog neprijateljskog odbrambenog pojasa«, »Gonjenje neprijatelja«, »Borba za naseljena mesta i u naseljenim mestima«, a u 59. armiji još i »Napad sa forsiranjem reke.«

Vežbe su izvođene na specijalno uređenom zemljištu. Na poligonima su izgrađene vodne i četne otporne tačke a u moćvarnim rejonima četne otporne tačke na nasipima. U taktičkim vežbama su, po pravilu, učestvovali: artiljerija, tenkovi, inžinjerija i hemijske jedinice. Jedinice su obučavane u savlađivanju raznih prepreka u neprijateljskoj odbrani — protivtenkovskih rovova, eskarpi, šumskih barikada, žičanih i eksplozivnih prepreka.

Završnu etapu borbene obuke trupa predstavljale su korpusne i divizijske vežbe.

U pripremi avijacije za napad računalo se sa nepovoljnim vremenskim prognozama. U vezi s tim, izvođeni su intenzivni treninzi u slepom letenju. Posade bombardera su, sem toga, obučavane i dejstvima sa srednjih i naročito malih visina.

Za operaciju su se intenzivno pripremali artiljerici i ljudstvo Ratnog vazduhoplovstva.

Pregrupisavanje trupa. Obostrani odnos snaga na početku operacije

U skladu s donetim odlukama o izvođenju operacije, u Lenjingradskom i Volhovskom frontu su izvršena obimna pregrupisavanja. Posebno je interesantno pregrupisavanje snaga 2. udarne armije na primorski mostobran u rejonu Oranienbaum. Prevoženje trupa, borbene tehnike i materijala trebalo je da izvrši Baltička flota. Za opšte rukovođenje prevoženjem 2. udarne armije formirana je operativna grupa u koju su ušli: načelnik pozadine Fronta (načelnik operativne grupe), zamenik komandanta i načelnik pozadine armije i komandant Kronštatskog pomorskog odbrambenog rejona. Komanda Flote je zadatak prevoženja prenela na Lenjingradsku vojnopolomsku bazu i Kronštatski pomorski odbrambeni rejon. Za prevoženje su određeni motorni šlepovi, polagači mreža, parobrodi, palubni drveni šlepovi, metalni šlepovi, remorkeri, a u ulozi remorkera korišćeni su i minolovci. Posle zaledivanja Finskog zaliva za prevoženje su dopunski angažovani minolovci i ledolamac baze. Ukravljivanje trupa i utovar borbene tehnike i materijala vršeno je na dva mesta: u Lenjingradu (na pristaništu fabrike »Kanat«) i na rtu Lisi nos. Prevoženjima iz Lenjingrada je rukovodio komandant Lenjingradske vojnopolomorske baze, kontraadmiral I. D. Kulešov,

a sa Lisijeg nosa komandant Kronštatskog pomorskog odbrambenog rejona, kontraadmiral G. I. Levčenko.

Prevoženja preko Nevskog zaliva vršena su u vanredno složenim uslovima, u neposrednoj blizini obale, posednute od neprijatelja, u zoni uspešne vatre njegove artiljerije. Kratki rokovi određeni za prevoženje, neuređenost mesta ukrcavanja, nizak vodostaj prilaza Lisijem nosu i Nevskom zalivu, koji nije dozvoljavao upotrebu brodova sa većim gazom, i česte bure, još više su otežavali izvršenje zadatka. Odlukom Vojnog saveta Lenjingradskog fronta građevinske jedinice su u kratkom roku izgradile kod Lisijeg nosa gat dužine 200 m. To je omogućilo nesmetano privlačenje plovnih sredstava ukrcnim mestima.

Svi ukrcni radovi i prevoženja su po pravilu vršeni noću, s proračunom da u svanuće u iskrčnim mestima ne bude plovnih sredstava ni iskrčanih trupa s njihovom tehnikom.

Iskrcavanje trupa i tehnike se odvijalo u Oranienbaumskoj luci u uslovima krajnje uskog mesta za pristajanje, skraćenih rokova, čestih kiša i mraka. Svako osvetljavanje za vreme iskrcavanja kategorički je zabranjivano.

Operativna komanda 2. udarne armije je 7. novembra prebačena na mostobran gde je od Primorske operativne grupe primila kopneni i pomorski sektor odbrane, s jedinicama koje su ih branile. Otada je koncentracija pridolazećih jedinica vršena po planu i pod kontrolom komande armije. Ograničenost mostobrana (najveća dubina 20 — 25 km) zahtevala je prikriveno izvršenje marševa i ubrzano maskiranje rejona koncentracije.

Prevoženje jedinica i tehnike 2. udarne armije na mostobran vršeno je od 5. do 20. novembra, a zatim obnovljeno od 24. decembra, već u teškim uslovima zaleđenosti. Kretanje konvoja Nevskim zalivom obezbedivano je njihovim praćenjem brzim stražarskim motornim čamcima, stalnom gotovošću dela snaga obalske artiljerije i avijacije Flote za odbijanje neprijateljskih vazdušnih napada, centrima VOJ (služba vazdušnog osmatranja i javljanja), kontrolnim pretraživanjem plovnih puteva od mina i postavljanjem dimnih zavesa. Za slučaj havarije brodova u ledu bio je formiran obalski spasilački odred a na šlepove su određene havarijske ekipe iz EPRSN.* Pokušaji neprijateljske artiljerije da uništi naše brodove ostali su bez uspeha.

Zahvaljujući efikasnom partijsko-političkom radu, dobroj organizaciji i samopregoru mornara Baltičke flote, Flota je izvršila

* Ekspedicija podvodnih radova specijalne namene. — Prim. prev.

prevoženje u određenom roku i bez ikakvih gubitaka. Starešine su najaktivnije učestvovale u partijsko-političkom radu. Oficiri, kao komandir polagača mreža »Onjega« kapetan korvete F. J. Rutkovski, komandiri minolovaca A. V. Cibin, K. M. Buzdin, V. A. Tihomirov, A. A. Sokolov, N. P. Vizirov, V. J. Jegorenkov i mnogi drugi — bili su odličan primer kako treba izvršavati svoje službene dužnosti. Komandant Flote je pohvalio sve učesnike prevoženja. Vojni savet Lenjingradskog fronta je naročito istakao borbeni rad posade polagača mreža i baznih minolovaca. Ordenima i medaljama je odlikovano 349 ljudi.⁵⁶⁾

Treba istaći i izvesne propuste do kojih je došlo za vreme prevoženja. Ponekad su razdvajane jedinice, na brod je ukrcavano po nekoliko manjih jedinica iz raznih taktičkih pa čak i združenih jedinica. Događalo se, da je prevoženje streljačkih jedinica trajalo tri — četiri dana, da se ljudstvo prebacivalo bez sredstava za vuču i bez goriva, što je otežavalo izvođenje jedinica iz Oranienbaumske luke i umanjivalo njihovu borbenu sposobnost.

U januaru su na mostobran dopremani tereti i preko uređene ojačane ledene trase, automobilskim transportom od Gorske do Kronštata, a odatle zaprežnim transportom do Oranienbauma. Za prebacivanje snaga i sredstava u januaru, angažovani su i transportni avioni. Oni su dopremili na mostobran komandu 108. streljačkog korpusa, oko 30 oruđa kalibra 76 i 30 oruđa kalibra 45 mm.⁵⁷⁾

Do početka operacije na mostobran je prevezeno: 5 streljačkih divizija (11, 43, 90, 131. i 196), 13 artiljerijskih jedinica RVK, 2 tenkovska i 1 samohodni artiljerijski puk, tenkovska brigada, velika količina municije (preko 700 vagona), i raznih tereta. Prevoženja su vršena i za vreme operacije, sve do 21. januara.

Jednovremeno sa pregrupisavanjem streljačkih jedinica vršeno je i pregrupisavanje artiljerije. Ono je počelo posle završetka borbi na mginsko-sinjavinskom pravcu, gde se nalazio veći deo artiljerije frontova, i trajalo u periodu oktobar — decembar 1943. i u početku januara 1944. godine. Artiljerijske jedinice RVK su morale da savladaju zнатна rastojanja — 60 do 130 km u Lenjingradskom i 100 — 200 km u Volhovskom frontu. Interesantno je istaći da se neke jedinice 23. artiljerijske divizije nisu odjedanput prebacivale sa levog krila Lenjingradskog fronta u 42. armiju, već su se privremenno koncentrisale na krasnoborskem pravcu, u rejonu Kolpina.

⁵⁶⁾ Vidi, »Putem borbe i slave«, M. Gospolitizdat, 1961, str. 319.

⁵⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 5396, l. 4; d. 4799, l. 46.

To je činjeno da se ne bi veća količina artiljerije pre vremena koncentrisala na pravcu glavnog udara i da bi se pažnja neprijatelja odvukla na drugostepeni pravac. Postojanje dobrih puteva, koji vode iz rejona Kolpina u rejon Pulkova, obezbeđivalo je brzo prebacivanje ovih artiljerijskih jedinica u 42. armiju pred početak operacije.

U prvoj polovini januara došlo je do nekih izmena i u grupisanju neprijatelja koji je dejstvovao ispred Lenjingradskog i Volhovskog fronta. Iz sastava 18. nemačke armije su dve pešadijske divizije (96. i 254) prebačene u grupu armija »Jug«. Iz rejona Mge je 10. januara počelo prebacivanje 61. pešadijske divizije u rejon severno od Krasnogvardejska. Pred desnim krilom 2. udarne armije posela je položaje motorizovana brigada SS »Nederland«. 290. pešadijska divizija, koja se nalazila u rezervi 16. nemačke armije, prikupila se na spoju 18. i 16. armije u rejonu Šimsk, Utorgoš, Soljci i, prema tome, mogla se uvesti u borbu na novgorodskom pravcu već u prvim danima operacije.

Zahvaljujući izvršenim pregrupisavanjima, na pravcima glavnih udara frontova su koncentrisane znatne snage i sredstva, što je omogućilo da se na odsecima proboga stvari odlučujuća nadmoćnost nad nemačkofaističkim trupama.

Tako se u 2. udarnoj i 42. armiji Lenjingradskog fronta nalazilo: 72% streljačkih jedinica, 68% oruđa i minobacača, 100% reaktivne artiljerije i 100% tenkova i samohodnih artiljerijskih oruđa. To je obezbeđivalo opštu nadmoćnost nad neprijateljem: u pešadiji preko 2,7 puta, u artiljeriji (bez reaktivne) 3,6 i u tenkovima gotovo 6 puta.

U zoni 59. armije Volhovskog fronta bilo je razvijeno: 48% streljačkih združenih jedinica, oko 55% oruđa i minobacača, 90,5% reaktivne artiljerije i preko 80% tenkova i samohodnih artiljerijskih oruđa, što je obezbeđivalo nadmoćnost nad neprijateljem u zoni armije: u pešadiji 3,3 puta, u artiljeriji (bez reaktivne) 3,5 i u tenkovima 11 puta.

Na odsecima proboga armija nadmoćnost nad neprijateljem je bila još veća.

Snage i sredstva grupisane na odsecima proboga dozvoljavale su stvaranje sledeće gustine. U 2. udarnoj armiji na jednu streljačku diviziju je dolazilo 1,2 km fronta. Na odseku proboga gustina je dostizala 123 oruđa i minobacača, kalibra 76 mm i većih, i 18 tenkova i samohodnih artiljerijskih oruđa na kilometar fronta. U

42. armiji je na jednu streljačku diviziju dolazilo nešto više od jednog kilometra. Gustina artiljerije je ovde iznosila 138,4 oruđa i minobacača,⁵⁸⁾ a prosečna gustina tenkova i SO — 26 borbenih vozila ove vrste na kilometar odseka proboja. Napominjemo da su sve tenkovske jedinice 42. armije bile predviđene za upotrebu u zoni 30. gardijskog streljačkog korpusa koji je probijao neprijateljsku odbranu na odseku od 7,4 km. Prosečna gustina tenkova i SO na tom odseku (računajući i pokretnu tenkovsku grupu armije) iznosila je oko 50 borbenih vozila ove vrste na kilometar fronta proboja.

U 59. armiji je na jednu streljačku diviziju dolazilo 1,4 km fronta proboja. Gustina artiljerije je iznosila 105,7 oruđa i minobacača, kalibra 76 mm i većih,⁵⁹⁾ a prosečna gustina tenkova i SO — 27 ovih borbenih vozila na kilometar odseka proboja.

Gustina tenkova za neposrednu podršku pešadije bila je neznatna. U 2. udarnoj armiji ona je iznosila 11, a u 42. armiji (na odseku 30. gardijskog streljačkog korpusa) 13,4, i u 59. armiji 9 tenkova i SO na kilometar fronta proboja.

Trupe su posele polazne položaje za napad u skladu sa planovima koji su razrađeni u armijama. Pokret jedinica u polazni rejon trajao je u 2. udarnoj tri, a u 42. armiji — četiri noći. Na 48 časova do početka napada u 2. udarnoj 42. i 59. armiji, u prednje rovove bio je isturen po jedan streljački bataljon iz pukova koji su bili predviđeni za napad u prvom ešelonu streljačkih divizija. Tu je bila isturenata sva artiljerija za neposredno gađanje. Streljački delovi združenih jedinica koje su bile u odbrani smenjeni su na 48 časova pre početka napada, ali je njihovo teško naoružanje ostalo na položajima još jedan dan. Poslednje noći pred napad posele su polazni položaj i ostale jedinice predviđene za proboj, a jedinice iz odbrane, posle predaje položaja, prikupljene su u određenim rejonima. Ovakav način posedanja polaznog položaja za napad obezbedivao je odbrambenu gotovost jedinica za vreme smene i doprineo da pridošle jedinice bolje prouče neprijatelja i zemljište ispred prednjeg kraja.

U 59. armiji Volhovskog fronta tenkovske jedinice su se prebacile 11. januara noću preko r. Volhov; one su zauzele očekujuće rejone na 4 km od prednjeg kraja. U oba fronta je izlazak tenkova za neposrednu podršku pešadije na polazne položaje izvršen za vreme artiljerijske pripreme napada.

⁵⁸⁾ Bez reaktivne artiljerije. 2. udarna armija je imala 72 uredaja M-13, a 42. armija — 96 uredaja M-13 i 864 lansirnih postolja M-30.

⁵⁹⁾ Bez reaktivne artiljerije. U 59. armiji bilo je 58 uredaja M-8 i M-13 i 498 lansirnih postolja M-30.

3. — RAZBIJANJE KRILNIH GRUPACIJA 18. NEMAČKE ARMije
SNAGAMA LENJINGRADSKOG I VOLHOVSKOG FRONTA
I RAZVIJANJE NAPADA NA KINGISEPSKOM I LUŠKOM PRAVCU

(Sheme 20 — 22)

*Proboj neprijateljske odbrane trupama Lenjingradskog fronta
na ropšinskom i krasnosesljskom pravcu (14 — 20. januar)*

Noću, uoči napada kopnenih snaga, avijacija daljnog dejstva je bombardovala artiljerijsku grupaciju neprijatelja u rejonu Bezabotnog.

Za prethodnu avio-pripremu bilo je predviđeno da se angažuje osam vazduhoplovnih korpusa i jedna divizija daljnog dejstva.⁶⁰⁾ Usled izrazito nepovoljnih meteoroloških uslova u bombardovanju neprijatelja nije učestvovala sva planirana avijacija, već samo 109 aviona.⁶¹⁾ 1944.

14. januara ujutro, plotunima pukova reaktivne artiljerije otpočela je artiljerijska priprema u zoni 2. udarne armije. U trajanju 65 minuta po neprijatelju su tukle baterije Fronta i Flote. Iz dubine su otvarala vatru teška oruđa utvrđenja »Sjera Lošad« i »Krasna Gorka« i baterije Kronštata. Preko 104.000 granata i mina (ne računajući reaktivnu artiljeriju) utrošile su naše trupe za vreme artiljerijske pripreme.⁶²⁾

Došao je dugo očekivani čas obračuna sa hitlerovskim osvajачima za njihove krvave zločine na sovjetskoj zemlji, za Lenjingradane koji su poginuli od gladi i neprijateljskih granata, za spaljena sela, razrušene gradove, za vešala na trgovima Pskova i Novgoroda.

Od artiljerijske pripreme neprijatelj je imao znatne gubitke, narušen je njegov sistem vatre i komandovanja trupama. To je omogućilo jedinicama 2. udarne armije, kojom je komandovao general-potpukovnik I. I. Feđuninski, da brzo zauzmu rovove na prednjem kraju neprijateljske odbrane i otpočnu borbu za njegove otporne tačke. U toku 30 — 40 minuta neprijatelj se našim snagama suprotstavljao jedino vatrom iz pušaka, automata i mitraljeza, dok je njegova artiljerija čutala. Za prva 24 časa neprijateljske artiljerijske i minobacačke baterije ispalile su na naše trupe svega oko 3.500 granata i mina, što svedoči o efikasnosti naše artiljerije za vreme artiljerijske pripreme i kasnijih dejstava.

⁶⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 27—29.

⁶¹⁾ Isto, l. 33.

⁶²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 148.

Potrebno je istaći da je toga dana artiljerija 42. armije, ostvarujući prethodno rušenje najjačih neprijateljevih odbrambenih objekata, porušila 165 bunkera i 4 osmatračnice, utrošivši pri tome preko 7.000 zrna kalibra 122 — 203 mm.

Radi obmanjivanja neprijatelja u pogledu pravca glavnog udara rušene su vatrene tačke i vršen demonstrativni napad u zoni 67. armije. Ove mere su dezorientisale neprijateljsko komandovanje, otežale mu manevar snagama i, u izvesnoj meri, uticale na razvoj dogadaja u zoni 2. udarne armije, prvog dana operacije.

Nepovoljne vremenske prilike ograničile su dejstva avijacije i onemogućile izvršenje neposredne avio-pripreme. Ali, s početkom juriša pešadije i tenkova, nad bojištem su se pojavili parovi, pa čak i pojedinačni avioni Pe-2 i Il-2. Dejstvujući sa malih visina, pri ograničenoj vidljivosti, sovjetski piloti su bombardovali neprijateljsku artiljeriju i napadali njegove rovove.

Jedinice 2. udarne armije, savlađujući narastajući otpor neprijatelja i odbijajući protivnapade njegove pešadije, jačine od voda do bataljona, podržavane malim grupama tenkova, prodirale su u dubinu neprijateljske odbrane. U jedinicama je vladao visok napadni elan. U tim borbama za oslobođenje Lenjingrada sovjetski borci su ponovo ispoljili neviđeno junaštvo, neustrašivost i masovni heroizam.

Za vreme borbe, tenk komandira čete 98. samostalnog tenkovskog puka, kapetana A. J. Spirina, jurnuo je napred. Uništio je nekoliko neprijateljskih protivtenkovskih oruđa i bunkera. Ugleđayši dva neprijateljska tenka Spirin ih je napao i posle žestokog okršaja uništio oba. U jeku borbe sovjetski tenk je bio izbačen iz stroja direktnim pogotkom neprijateljske granate. Ranjen, kontuzovan, odvažni oficir, zgrabivši automat, napustio je zapaljeni tenk. Hitlerovci su već trčali ka oštećenom sovjetskom vozilu. Ne gubeći prisabnost Spirin je prilegao na sneg i vatrom iz automata odbio nekoliko neprijateljskih protivnapada. Nepokolebljivo i hrabro je branio on svoj tenk do dolaska pešadije, uništivši pri tom 60 fašista vatrom iz automata. Isto tako vešto, hrabro i odvažno borio se heroj-tenkista i u drugim borbama. Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 13. februara 1944. godine, kapetan Aleksandar Ivanovič Spirin proglašen je za heroja Sovjetskog Saveza.

Hrabro se borila posada tenka u kojoj je vozač bio zastavnik M. S. Smirnov.

U borbama vodenim 14. januara jedinice udarne grupacije armije su zauzele niz otpornih tačaka, i napredujući 1—3 km na od-

seku fronta od 10 km, probile su prvi položaj glavnog pojasa neprijateljske odbrane, dok je 90. streljačka divizija probila i drugi položaj.

U toku noći 14/15. januara privlačena je artiljerija, dovožena municija i vršeno izviđanje. Liniju na desnom krilu udarne grupacije armije utvrđivale su snage 130. samostalnog mitraljesko-artiljerijskog bataljona. U 42. armiji su dovršavane pripreme za napad i metodičnom vatrom je tučen rejon neprijateljskih objekata porušenih u toku dana.

Petnaestog januara su se razvile ogorčene borbe, kako na ropšinskom tako i na krasnoselskom pravcu.

U 11 časova, posle kratkog artiljerijskog naleta, jedinice 2. udarne armije su produžile napad. Istovremeno su pošle u juriš i jedinice 42. armije. Neprijatelj, privukavši na odsek proboda do tri gradevinska bataljona i bataljon s tenkovima divizije »Nordland«, pružio je ogorčen otpor. U toku dana su naše jedinice odbile oko 30 protivnapada, jačine od voda do čete neprijateljske pešadije, podržane sa 3—5 tenkova. Jedinice udarne grupacije armije, uvođeći u borbu druge ešelone korpusa, krajem dana su na centru napredovale do 3 km.

Tako su jedinice armije, napredujući za dva dana napada do 6 km u dubinu, centrom svoje udarne grupacije probile glavni pojaz neprijateljske odbrane.

U tim borbama su vojnici svih rodova vojske težili da što bolje izvrše postavljene zadatke. Tako se u borbama za naseljena mesta jugozapadno od Petergofa istakla artiljerijska posluga sastavljena od bivših radnika lenjingradskih fabrika, u kojoj su se nalazili potporučnik I. V. Makarov, vodnici G. V. Šuligolovec i P. N. Akulićev, i crvenoarmejci V. F. Petuhov i M. A. Loginov.

U zoni 42. armije, kojom je komandovao general-pukovnik I. I. Maslenikov, 15. januara događaji su se odvijali po sledećem.

U 9 časova i 20 minuta, snažnim udarom artiljerije armije i flote po prednjem kraju, čvorovima odbrane, minobacačkim i artiljerijskim baterijama neprijatelja, otpočela je artiljerijska priprema napada. Više od polovine svih oruđa kalibra 76 mm i većeg dejstvalo je u zoni 30. gardijskog streljačkog korpusa. Za 1 čas i 40 minuta sovjetski artiljeri su ispalili po neprijateljskoj odbrani više od 220.000 granata i mina (ne računajući reaktivnu artiljeriju)⁶³⁾ i naneli neprijatelju ozbiljne gubitke. Kod neprijatelja je za

⁶³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 149.

duže vreme narušeno komandovanje, neutralisane mnoge artiljerijske i minobacačke baterije, a tri prve linije rovova ispred 30. gardijskog streljačkog korpusa bile su gotovo potpuno razrušene. Slabije je neutralisana neprijateljska odbrana pred 109. i 110. streljačkim korpusom. Nepovoljne vremenske prilike (magla) otežali su dejstva artiljerije i onemogućili da se neprijateljska odbrana neutrališe na čitavoj taktičkoj dubini.

Od 10 časova i 15 minuta do 11 časova, jurišnici 13. vazduhoplovne armije su, uprkos lošem vremenu, sa tri grupe (18, 10 i 12 aviona) izvršili napad na prvu liniju rovova neprijatelja u centru udarne grupacije armije i neutralisali vatrene tačke na prednjem kraju neprijateljske odbrane.

Posle prenošenja artiljerijske vatre u dubinu neprijateljske odbrane, streljačke divizije su krenule na juriš. Najuspešnije je dejstvovao 30. gardijski streljački korpus, pod komandom gardijskog general-majora N. P. Simonjaka, koji je nanosio glavni udar u centru armije. Ovde je pešadija izvršila juriš, krećući se neposredno iza eksplozija svojih granata i gotovo ne naišavši na otpor brzo je izbila pred drugu liniju rovova. U zonama napada 109. i 125. streljačke divizije 109. streljačkog korpusa, i 86. streljačke divizije 110. streljačkog korpusa, pešadija nije pravovremeno iskoristila moment prenosa artiljerijske vatre, što je, uporedo sa nedovoljnim neutralisanjem neprijateljeve odbrane, predstavljalo jedan od uzroka neuspešnog juriša.

Neprijatelj je svojom 126, 170. i 215. pešadijskom divizijom, vatrom i protivnapadima, pružio našim trupama jak otpor. Od samog početka napada, probaj njegove odbrane se svodio na postepeno »progrizanje« jakih odbrambenih utvrđenja, blokiranje i juriš na otporne tačke i vatrena sredstva.

U ovim borbama su sovjetske jedinice, kao i na oranienbaumskom odseku fronta, ispoljile masovni heroizam. Partijsko-politički rad, obavljen u pripremi operacije, a nije prekidan u toku borbi, predstavljaо je moćno sredstvo podizanja moralu trupa i njihove mobilizacije za izvršenje borbenih zadataka. Komunisti i komsomolci, nalazeći se u prvim jurišnim redovima, pokazivali su primere bezgranične odvažnosti i junaštva.

Komandir streljačkog voda 131. gardijskog streljačkog puka 45. gardijske streljačke divizije, gardijski potporučnik A. I. Volkov, izvršio je 15. januara besmrtni podvig. U borbama jugozapadno od Pulkova, streljački bataljon je jurišao na jako utvrđeni i vatrenim sredstvima zasićeni neprijateljski položaj. Oficir Volkov je vešt i

odlično komandovao streljačkim vodom i ličnim primerom vodio borce na juriš. On je iz automata lično ubio 15 fašista. U kritičnom momentu borbe, po borcima su počele da tuku dve neprijateljske vatrene tačke. Borci su zaledli. Tada je Volkov jurnuo na puškarnicu bunkera i rafalom iz automata pobio hitlerovce. Ali je druga vatrena tačka i dalje dejstvovala. Volkov se privukao neprijateljskom bunkeru i sa uzvikom »Za Domovinu! Za Lenjingrad!«, naočigled boraca svojim telom zatvorio mitraljesku puškarnicu na bunkeru. Vatra je prestala. Četa je pošla na juriš. Položaj je bio zauzet.⁶⁴⁾ Ukazom prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 5. oktobra 1944. godine gardijski potporučnik Aleksandar Ivanovič Volkov je posmrtno proglašen za heroja Sovjetskog Saveza.

Jedinice 42. armije, savlađujući neprijateljski otpor, odbijajući njegove protivnapade i vodeći protivbaterijsku borbu, probile su u toku 15. januara, na odseku fronta od 5 km, prvi položaj glavnog pojasa neprijateljske odbrane severozapadno od grada Puškina i napredovale 1,5 — 4,5 km u dubinu.

U prvim danima operacije se ispoljio niz suštinskih nedostataka u organizaciji i rukovođenju borbenim dejstvima, naročito kod 2. udarne armije. Teška pešadijska oružja i oruđa, namenjena za neposredno gađanje, često su zaostajala iza borbenih poredaka pešadije, a dostignute linije nisu pravovremeno utvrđivane. Streljačke jedinice su napredovale krajnje sporo, a komande armija i nekih korpusa nisu preduzimale blagovremene mere za povećanje tempa napada. Često nije bilo potrebnog inžinjerijskog i specijalnog tenkovskog izviđanja, što je dovodilo do velikih i neopravdanih gubitaka borbene tehnike. Tako je, na primer, u 204. tenkovskom puku, pridatom 131. streljačkoj diviziji 122. streljačkog korpusa za dejstvo u ulozi tenkova neposredne podrške pešadije, usled loše organizacije izviđanja i nedovoljnog inžinjerijskog obezbeđenja za vreme borbi za neprijateljsku otpornu tačku Poroški, oštećeno od neprijateljskih mina 19, zaglavilo se u njegovim rovovima 5 i potonulo u reku Černu 4 tenka.⁶⁵⁾ U 30. gardijskom streljačkom korpusu 42. armije bilo je predviđeno da se tenkovski pukovi za proboj uvedu u borbu kad pešadija zauzme protivtenkovski rov koji se protezao u dubini neprijateljskog prvog odbrambenog položaja, i kad se naprave prelazi preko rova. Tri tenkovska puka za proboj, koji su uvedeni u borbu po planu, pružili su pešadiji veliku pomoć. 260. tenkovski puk za proboj koji je bio pridat 64. gardijskoj stre-

⁶⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 103, l. 129.

⁶⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 206556, d. 2, l. 71.

Pešadija i tenkovi u napadu

Ijačkoj diviziji, komandant divizije je uveo u borbu pre nego što je pešadija zauzela protivtenkovski rov. S obzirom na to da prolazi u neprijateljskim minskim poljima nisu bili napravljeni, puk se, izgubivši nepotrebno od mina 6 tenkova »KV« vratio na polazne položaje i pešadiji nije pružio pomoć. To je dovelo do opadanja tempa probroja neprijateljske odbrane od strane streljačke divizije.⁶⁶⁾

Sledećih dana su naše trupe produžile sa razvijanjem napada na ropšinskom i krasnoselskom pravcu.

Jedinice 2. udarne armije su, iznenadnim noćnim napadom smučarskog bataljona 90. streljačke divizije, izbacile hitlerovce iz otporne tačke Varvarosi. U toku 16. januara združene jedinice udarne grupacije, uz podršku artiljerije i tenkova i dalje su proširivale i produbljivale probor. Neprijatelj je iz svoje operativne rezerve prebacio dva puka 61. pešadijske divizije i uveo ih u borbu iz pokreta na sektorу jugoistočno od Gostilica. Istovremeno je u rejon Djatlica prebacivao jedinice s tenkovima iz motorizovane di-

⁶⁶⁾ Isto, l. 117.

vizije »Nordland«. Krajem dana naše trupe su zauzele Petrovsku, Jelagino i druga mesta, blokirale neprijatelja u Iljinu i otpočele borbu za Kožerice i Djatlice. Glavni pojas neprijateljske odbrane bio je probijen na čitavom frontu napada udarne grupacije armije. Stvoreni su povoljni uslovi za brzo prodiranje u susret jedinicama 42. armije.

Žestoke borbe nisu prestajale ni noću. 17. januara ujutro naše jedinice su oslobodile Kapilovku i Kožerice; jedinice 90. streljačke divizije su upale u Djatlice, a 98. streljačke divizije — u Sokule.

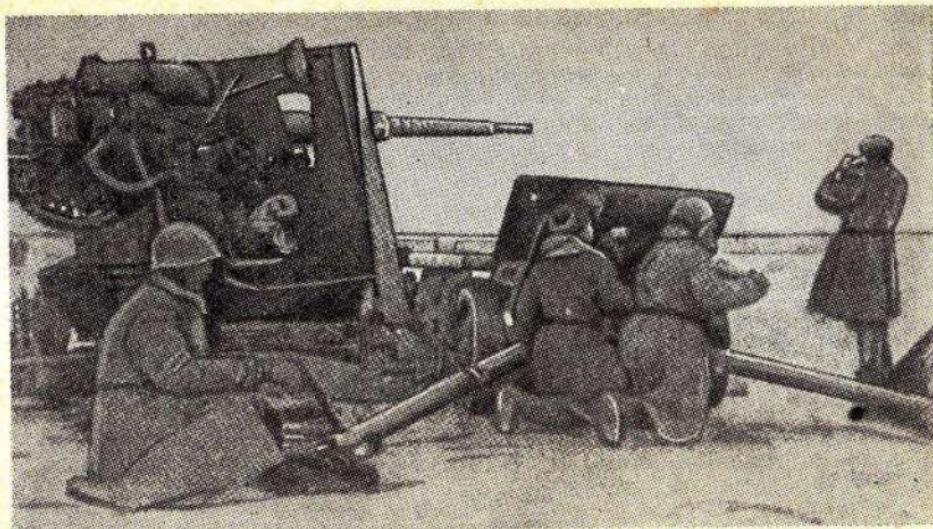
U toku noći 15/16. januara u 42. armiji je vodio borbu po jedan bataljon iz svake divizije. Glavne snage armije su u toku dana razvijale napad i u centru su napredovale 3 — 4 km.

Neprijatelj je već prvih dana našeg napada uveo u borbu sve taktičke rezerve i 61. pešadijsku diviziju iz operativne rezerve i pružao je našim jedinicama žestok otpor, naročito u zoni 42. armije. Utrošivši svoje rezerve u borbama 14. i 15. januara, komandant 18. nemačke armije bio je prinuđen da na mesto probcja počne prebacivati delove 225. i 21. pešadijske divizije, iz rejona Mge i Čudova, kao i trupe s drugih, nenapadnutih odseka fronta (delove motorizovane divizije SS »Nordland«, 11. pešadijske divizije i građevinske jedinice). Ipak, uprkos uvođenju u borbu svežih snaga, neprijatelj nije uspeo da zadrži napad trupa Lenjingradskog fronta.

Pojačavajući snagu udara, uvođenjem u borbu drugih ešelona korpusa, jedinice 2. udarne i 42. armije su uz podršku avijacije i dalje proširivale probor po frontu i dubini, stvarajući time neposrednu opasnost od okruženja neprijateljskoj grupaciji u rejonu Krasno Selo, Ropša, Streljna. Zbog toga je fašističko komandovanje bilo prinuđeno da 17. januara počne povlačenje svojih snaga iz rejona severno od Krasnog Sela ka jugu, da bi ih spasilo od potpunog uništenja.

Sovjetsko komandovanje je istoga dana, s ciljem razvijanja napada, uvelo u probor tenkovsku rezervu 2. udarne armije, sastava: 152. tenkovska brigada, samohodni artiljerijski puk, streljački bataljon na automobilima, jedan divizion lakog artiljerijskog puka i tri pionirske čete na automobilima.

Tenkova rezerva je dobila zadatak da ovlada rejonom Ropša, Gorke i zadrži ga do dolaska pešadije. Pokazalo se da tenkovska rezerva nije bila sposobna za taj zadatak. Teški uslovi šumsko-mocvarnog zemljišta i duboki snežni pokrivač sputavali su dejstva tenkova. Artiljerijski divizion je zaostao iza tenkova i oni su bili prinuđeni da dejstvuju bez artiljerijske podrške. Usled jake neprija-

Sovjetski artiljeri otvaraju vatru neposrednim gađanjem po neprijateljskim utvrđenjima u rejonu Ropše. Levo — uništeno neprijateljsko oruđe

teljske artiljerijske, minobacačke i mitraljeske vatre, pešadija koja je pratila tenkove zaledila je, a tenkovi su se zaustavili i s mesta vodili borbu vatrom. Krajem dana 17. januara tenkovska rezerva je zauzela Gljadino, ali dalje nije mogla da napreduje.

Toga dana je aktivno dejstvovala avijacija 13. vazduhoplovne armije i Baltičke flote, izvršivši 300 avio-poleta. Ona je nanosila bombardersko-jurišne udare po pešadijskim grupacijama i artiljerijskim baterijama neprijatelja. Zahvaljujući tačnom proračunu iskusnog pilota odeljenja 8. minsko-torpedne vazduhoplovne divizije, kapetana J. I. Kabanova, uspešno je uništeno komandno mesto neprijateljske divizije u Ropsi. Kabanov je umešno dejstvovao i pri sledećim napadima na neprijatelja. Sovjetska vlada je visoko ocenila borbene zasluge komuniste Jevgenija Ivanoviča Kabanova, proglašivši ga za heroja Sovjetskog Saveza.

Herojski podvig je izvršio 17. januara komandir eskadrile 191. lovačkog vazduhoplovog puka, kapetan M. F. Šaronov. U drugoj polovini dana, odeljenje naših lovaca, u čijem sastavu su bili: kapetan Šaronov, poručnik Rjazanov i potporučnik Sazikin, poletelo je na izvršenje borbenog zadatka. Piloti su otkrili neprijateljsku

auto-kolonu i napali je. Nekoliko neprijateljskih kamiona je odmah planulo. Ponovni napad — i još nekoliko kamiona je zapaljeno. Za vreme trećeg napada avion Šaronova je zapaljen direktnim pogotkom granate. Sa zapaljenim aparatom se nije moglo dospeti do linije fronta. Borac — komunista je do kraja ostao veran zakletvi. Usmerio je svoj lovac koji je goreo u centar neprijateljske auto-kolone.⁶⁷⁾ Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 13. februara 1944. godine kapetan Mihail Fjodorovič Šaronov je proglašen za heroja Sovjetskog Saveza.

Na izmaku dana 17. januara rastojanje između udarnih grupacija Fronta smanjeno je na oko 18 km. Za neprijateljsku grupaciju koja se branila severno od Ropše i Krasnog Sela stvorena je realna opasnost od okruženja. Težeci da zadrži ceste: Znamenka — Ropša — Kipenj i Streljna — Krasno Selo — Krasnogvardejsk, radi povlačenja svojih trupa i artiljerije na jug, neprijatelj je još više pojačao otpor.

18. januara u borbu je uveden 108. streljački korpus iz drugog ešelona 2. udarne armije, sastava: dve streljačke divizije i tenkovska rezerva armije, koja mu je bila operativno potčinjena.

U toku 18. i 19. januara snage 2. udarne armije su uz podršku avijacije produžile napad. 43. streljački korpus je zauzeo Volosovo i učvrstio se na dostignutoj liniji, obezbeđujući desno krilo udarne grupacije. Krajem dana 19. januara slomljen je neprijateljski otpor na liniji: Ropša — Kipenj. U 21 čas je došlo do spajanja isturenih jedinica 2. udarne i 42. armije u rejonu Ruskog Visockog. Prvi su je sreli izviđači 462. streljačkog puka 168. streljačke divizije i pioniri 54. inžinjerijskog bataljona, koji su pratili pokretnu tenkovsku grupu 42. armije.⁶⁸⁾ Rano ujutro 20. januara, jedinice dveju armija su se spojile i u rejonu Ropše.

U zoni 42. armije događaji su se ovako razvijali.

17. januara u borbu je uvedena pokretna tenkovska grupa 42. armija sastava: 1. (»Crvena zastava«) i 220. tenkovska brigada, ojačane sa dva artiljerijska samohodna puka, protivavionskim artiljerijskim pukom, baterijom lovačko-protivtenkovskog puka i dvema pionirskim četama. Ta grupa je trebalo da nanese udar iz rejona Kjuljmja, Bolj. Vitolovo u pravcu Tajaca i dalje u obilazak Duder-gofa i Krasnog Sela s jugozapada. S obzirom na to što je neprijatelj mogao da osmatra polazne položaje grupe, lako je mogao da odredi pravac dejstava naših tenkova i da se pripremi za odbijanje napada.

⁶⁷⁾ „Правда“, od 19. januara 1944. godine.

⁶⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 309, op. 4073, d. 490, l. 57.

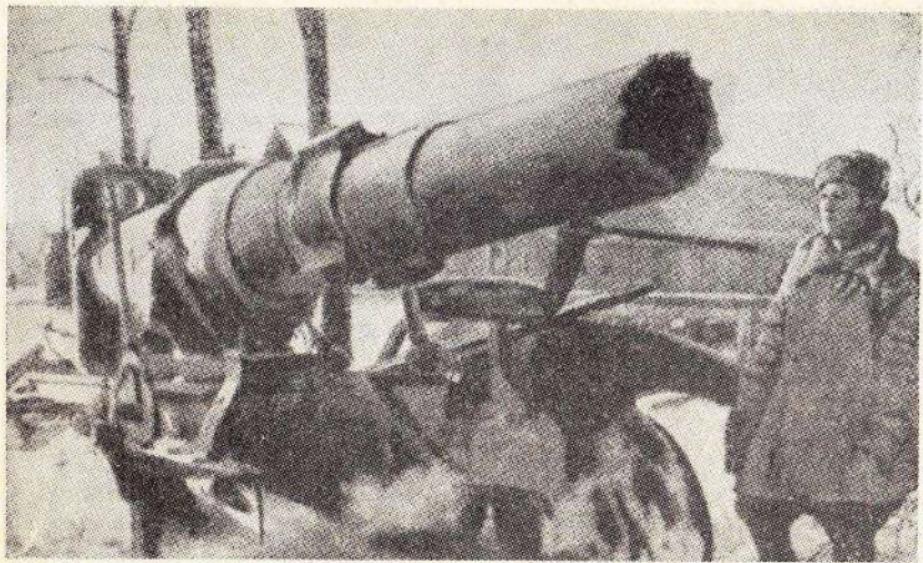

Susret jedinica 2. udarne i 42. armije u rejonu Ropše 20. januara 1944.

Jedinice tenkovske grupe naišle su u toku napada na jaku i organizovanu artiljerijsko-minobacačku vatru, vatru jurišnih oruđa i tenkova iz zasede, a kasnije je neprijatelj, podržan protivtenkovskom artiljerijom i šestocevnim minobacačima, izvršio i protivnapad tenkovima i pešadijom. Naši tenkovi su dejstvovali duž ceste. Močvarno zemljište je sputavalo njihov manevar. Artiljerijsko obezbeđenje je bilo nedovoljno. U toku dana je tenkovska grupa nanela neprijatelju znatne gubitke, ali ih je i sama dosta imala. Grupa nije izvršila postavljeni zadatak i morala je biti povučena u rejon Pulkova.

Uprkos nepovoljnim vremenskim prilikama, naša avijacija dalnjeg dejstva je pružala veliku pomoć našim trupama u napadu. Tako je 17. januara noću avijacija bombardovala rejone Krasnog Sela i Krasnogvardejska, izvršivši 320 avio-poleta. U toku sledeće noći avijacija dalnjeg dejstva je izvršila preko 150 avio-poleta, bombardujući neprijateljevu grupaciju u rejonu Bezabotnog, kao i u rejonima Kipenje, Krasnogvardejska, Puškina i Slucka.

Najčešće borbe 18. januara vođene su za Krasno Selo i Duder-gof, u zoni 30. gardijskog streljačkog korpusa. Neprijatelj je pri-premio Krasno Selo za dugotrajnu odbranu i ono je predstavljalo moćni čvor odbrane. Oko grada se protezao protivtenkovski rov iza kojeg su se nalazili mnogi laki i železno-betonski bunkeri. Neprijateljski čvor otpora bio je podeljen na dva dela, jezerima Duder-gofsko, Dugo i Bezimeno i rekom Dudergofkom, i to: istočni, u koji je ulazio Veliki logor, i zapadni, koji je obuhvatao južni deo Pavlovske kolonije i sam grad. Kamene zgrade u Krasnom Selu neprijatelj je podesio za odbranu.

*Uništeno oruđe iz neprijateljske artiljerijske grupe koja je tukla
Leningrad — rejon Krasnog Sela*

Jedinice 64. gardijske streljačke divizije su u 14 časova izbile pred krasnoselski čvor neprijateljske odbrane, a zatim i upale u njegov istočni deo. Neprijatelj je digao u vazduh mostove preko r. Dudergofke i branu u rejonu žel. stanice Krasno Selo, usled čega je poplavljeno zemljiste zapadno od stanice. To je jako otežalo dalji napad sovjetskih trupa, ali ih nije moglo zadržati. Savladavši reku Dudergofku preko pontonskih mostova naše jedinice su upale u Krasno Selo i započele ulične borbe. Krajem dana je 64. gardijska streljačka divizija vodila borbu u istočnom delu Krasnog Sela, a 260. tenkovski puk probroja je izbio na zapadnu ivicu grada. 291. streljačka divizija, koja je ušla u sastav 109. streljačkog korpusa, zauzela je Pavlovsku koloniju i severoistočnu periferiju Krasnog Sela.

Jednovremeno s borbama za Krasno Selo razvile su se ogorčene borbe za takozvanu Voronju goru — jaki čvor neprijateljske odbrane istočno od Dudergofa. Strma, pokrivena gustom šumom Voronja gora sa kotom 172,3 predstavlja najvišu tačku u lenjingradskoj oblasti. Ona dominira čitavim zemljistem na nekoliko desetina kilometara oko nje. Hitlerovci su ovde uredili mrežu osmatračnica

i izvukli na brdo teška oruđa iz kojih su gadali Lenjingrad. Dok se ne ovlada Volonjom gorom nemogućno je bilo čvrsto držati Krasno Selo.

Napad 63. gardijske divizije na Voronju goru danju 18. januara završio se neuspehom. Tada je komandant divizije, gardijski pukovnik A. F. Ščeglov odlučio da padom mraka jednim pukom veže neprijatelja sa fronta a sa dva puka da obide vis sa severo-zapada i jugoistoka. Pri ostvarivanju ove zamisli naročito se istakla četa automatičara gardijskog kapetana V. G. Masaljskog. Noću, u potpunom mraku, preko močvarne obale, u hladnoj vodi, borci su na čelu sa svojim komandirom upali u neprijateljsku pozadinu. Smešlim, silovitim dejstvima oni su probili uzani »koridor« u odbrani neprijatelja kroz koji je prodro naš tenkovski desant. Kapetan Masaljski je dvaput ranjen, ali je i dalje rukovodio borbom. Ujutro 19. januara neprijateljski garnizon Voronje gore bio je okružen i udarima sa fronta i iz pozadine uništen.

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 13. februara 1944. godine gardijski kapetan Vladimir Grigorjevič Masaljski proglašen je za heroja Sovjetskog Saveza.

Istim ukazom su, za umešno rukovođenje jedinicama pri borbu jako utvrđene odbrane neprijatelja na krasnoselskom pravcu, za ličnu hrabrost i odvažnost, orden heroja Sovjetskog Saveza dobili komandant 63. gardijske divizije, gardijski pukovnik Afanasij Fjodorovič Ščeglov i komandant divizijske artiljerije, gardijski pukovnik Feoktist Andrejevič Budanov.

Jedinice 42. armije su 18. januara presekle neprijatelju pravac za povlačenje cestom: Streljna — Krasno Selo — Krasnogvardejsk.

Jedinice armije su 19. januara na juriš zauzele Krasno Selo. Istoga dana je u borbu uveden drugi ešelon 42. armije — 123. streljački korpus, ojačan sa dva tenkovska puka i artiljerijom, a radi razvijanja uspeha armije kroz stvorenu brešu ponovo je uvedena armijska tenkovska grupa.

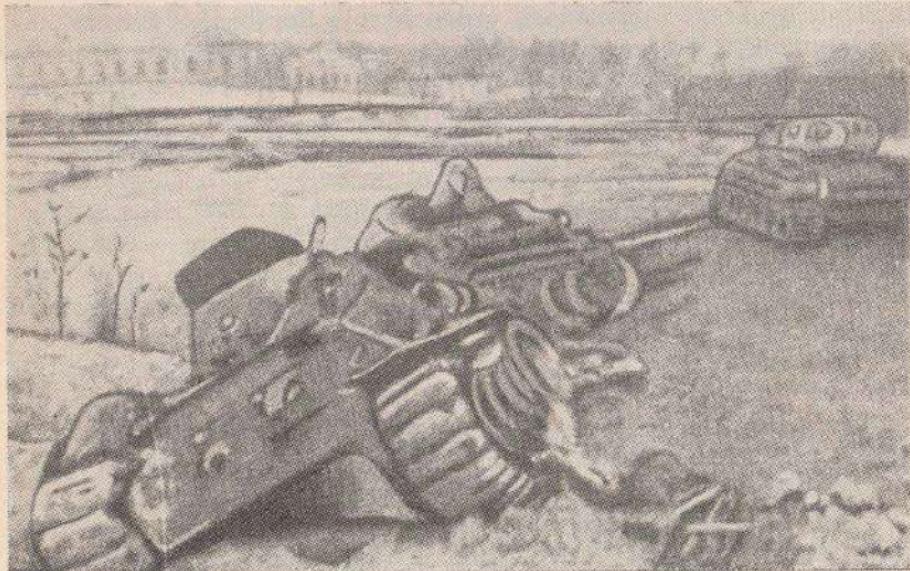
Opkoljavajući i uništavajući neprijateljske zaštitnice, pod čijom zaštitom je nemačkofašističko komandovanje pokušavalo da povuče grupaciju svojih trupa iz rejona severno od Ropše i Krasnog Sela prema jugu, pokretne jedinice 2. udarne i 42. armije su pod borbom napredovale u susret jedna drugoj.

Pažnju zaslužuju dejstva pokretne tenkovske grupe 42. armije. Uvedena u borbu u 17 časova ona je razvila brzi napad duž ceste Krasno Selo — Kipenj. Uvođenje tenkovske grupe obezbeđivao je 260. tenkovski puk za proboj, koji je još 18. januara prodro u za-

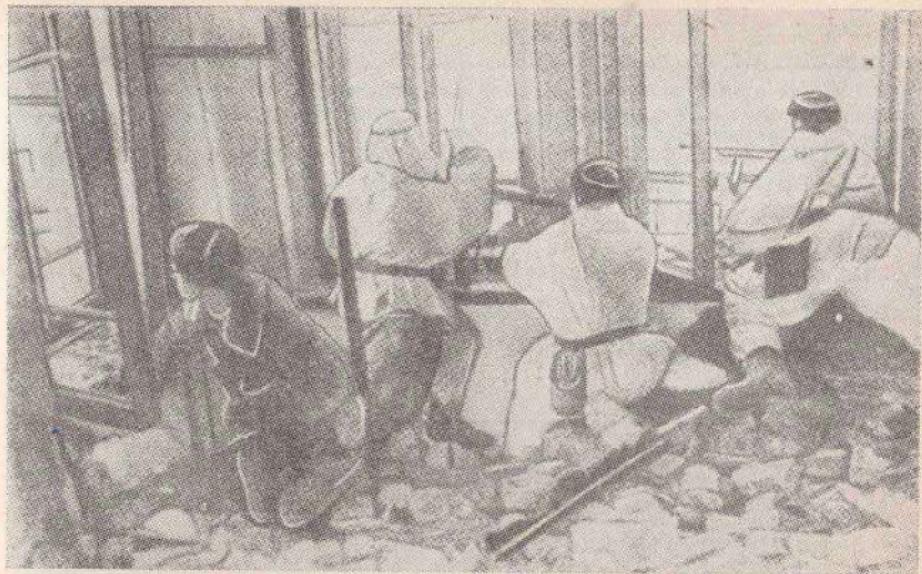
padne delove Krasnog Sela a zatim je organizovao zasede zapadno od grada.

Tenkovačka grupa je u toku napada nanela poraz neprijateljskim jedinicama koje su se povlačile iz rejona Uricka i Streljne u pravcu juga. U rejonu Teliza ona je razbila jaku kolonu neprijateljeve pešadije i artiljerije. Pri tome su za vreme noćnog napada tenkovi dejstvovali sa upaljenim farovima, čime su snažno oslabili moral neprijateljevih trupa. Veći deo neprijateljske kolone je bio uništen a demoralisani ostaci su se razbežali, ostavljajući na bojištu brojnu tehniku i naoružanje.

Producujući napad, jedinice obeju armija su se spojile krajem dana, kao što je već rečeno, u rejonu jugoistočno od Ropše, završivši time okruženje ostataka razbijene krasnosesko-ropšinske grupacije nemačkofaističkih trupa. U momentu završetka okruženja neprijateljske grupacije, streljačke združene jedinice 42. armije su bile još znatno udaljene od pokretne tenkovačke grupe, koja svojim snagama nije mogla da stvari kompaktan front. Iskoristivši to, neprijatelj je pod zaštitom mraka, 20. januara noću, u malim grupama počeo da se probija prema jugu.

Tenkovi, savladajući vodene prepreke, ulaze u Krasno Selo

Ulične borbe u Krasnom Selu

Nepovezani ostaci okruženih neprijateljevih jedinica su bili 20. januara potpuno likvidirani.

Tako su trupe 2. udarne i 42. armije, nanoseći udare koncentričnim pravcima, u toku šestodnevnih napadnih borbi probile jaku odbranu neprijatelja, proširile front probora na 30 km, prodrle u dubinu preko 25 km i spojile se u rejonu jugoistočno od Ropše, obrazovavši zajednički front napada. To je omogućilo da se poboljša komandovanje, manevr i snabdevanje trupa Fronta, naročito 2. udarne armije, koja je dobila kopnenu vezu s Lenjingradom. Za vreme borbi razbijene su dve, a pet neprijateljevih divizija su pretrpele teške gubitke: takođe je uništena velika količina neprijateljeve ratne tehnike. Zarobljeno je preko hiljadu neprijateljskih vojnika i oficira. Sovjetske trupe su zarobile 265 oruđa raznih kalibara, od čega 85 teških oruđa iz artiljerijske grupe koja je tukla Lenjingrad, 159 minobacača, 30 tenkova, 18 skladišta municije i naoružanja, kao i veliku količinu streljačkog naoružanja i vojne opreme.⁶⁹⁾

⁶⁹⁾ Vidi »Izveštaj Sovjetskog informativnog biroa«, t. 6, str. 32.

04 14.5 - 20.1 1943
Zahvaljujući uspešnim dejstvima 2. udarne i 42. armije stvoreni su povoljni uslovi za razvijanje napada naših trupa na gatčinskom i kingisepskom pravcu. Položaj neprijateljskih trupa je postao krajnje težak.

Dejstva jedinica 2. udarne i 42. armije Lenjingradskog fronta, pri proboru jako utvrđene neprijateljske odbrane, visoko su ocenjena od Vrhovne komande. Trupe Fronta koje su izvršile probor i učestvovale u borbama za Krasno Selo i Ropšu su pohvaljene, a 24 streljačke, tenkovske, atričijske, vazduhoplovne i inžinjerijske jedinice dobile su naziv Krasnoselske. 13 drugih jedinica ovih armija nazvane su Ropšinske.

Probor neprijateljeve odbrane od strane trupa Volhovskog fronta na novgorodsko-luškom pravcu. Oslobođenje Novgoroda

(14 — 20. januar)

Jednovremeno s trupama 2. udarne armije Lenjingradskog fronta, 14. januara su u napad prešle i jedinice 59. armije Volhovskog fronta. Na odseku probora armije, severno od Novgoroda, arti-

Tenkovi sa pešadijskim desantom idu u probor

Zarobljenici na ulicama Lenjingrada

Ijerijska priprema napada je trajala 1 čas i 50 minuta. O jačini vatrenog udara naše artiljerije govori količina utrošene municije. Prvog dana operacije artiljerija armije je ispalila na neprijatelja oko 133.000 granata i mina (ne računajući minobacače 50 mm), od čega veći deo u periodu artiljerijske pripreme napada.⁷⁰⁾ Vatrom artiljerije su neprijatelju naneti znatni gubici u živoj sili i tehniци, narušeno njegovo komandovanje trupama i vatreno sadejstvo među otpornim tačkama. Usled nepovoljnih vremenskih prilika avio-priprema nije vršena. To se negativno odrazilo na rezultate prvog dana napada.

S prenosom artiljerijske vatre u dubinu neprijateljske odbrane jedinice armije su krenule na juriš. Artiljerijsku podršku napada je otežavala magla. Ispred pešadije su nastupali jurišni odredi, formirani po jedan na svaki streljački bataljon prvog ešelonata. Potrebno je napomenuti da su tenkovi neposredne podrške pešadije krenuli sa polaznih položaja 7—10 minuta pre završetka artiljerijske pripreme i došli do prednjeg kraja s velikim zakašnjenjem. Pri tome se znatan deo tenkova, zbog slabog tenkovskog izviđanja i inžinjerskog obezbeđenja, zaglavio u rupama od eksplozija i močvarnim

⁷⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2271, l. 45.

delovima zemljišta. Tako su, na primer, u 310. streljačkoj diviziji, od 29 tenkova do prednjeg kraja došli samo 11. U nekim jedinicama 310. i 239. streljačke divizije 6. streljačkog korpusa došlo je do velikog intervala između artiljerijske pripreme i početka juriša, što je omogućavalo neprijatelju da privuče pešadiju u drugu liniju rovova i pruži našim snagama organizovan i žilav otpor.

U toku dana su jedinice 6. streljačkog korpusa uspele da se uklone u dubinu neprijateljske odbrane svega oko 1 km, zauzevši pri tom prvu liniju rovova. Na nekim mestima jedinice korpusa su se približile drugoj liniji rovova glavnog odbrambenog pojasa neprijatelja. U zoni 239. streljačke divizije jedan puk je izbio na r. Pićbu i zauzeo mostobran na njenoj desnoj obali, što je imalo veliki značaj za daljnji razvoj napada. U toku noći 14/15. januara inžinjeri su ovde od fašina i brvana izgradili prelaz preko reke i stvorili uslove za prebacivanje tenkova i artiljerije.

Interesantan je primer razumne inicijative pokazan u 378. streljačkoj diviziji 14. streljačkog korpusa. U periodu artiljerijske pripreme, u 1258. streljačkom puku su primetili da neprijateljski vojnici beže s prednjeg kraja u dubinu odbrane. Komandant puka je zatražio dozvolu od komandanta divizije da digne pešadiju na juriš. Ali komandant divizije nije dozvolio da se ide na juriš pre nego što se završi artiljerijska priprema. Za vreme njihovog razgovora, na 15 minuta pre završetka artiljerijske pripreme, pojedine jedinice su pošle na juriš. Za njima je krenuo čitav puk. Susedni 1254. streljački puk je pošao njihovim primerom. Artiljerija je na tom odseku prenela vatru u dubinu, a oruđa određena za neposredno gađanje počela su da dejstvuju u skladu s prodiranjem pešadije. Juriš 378. streljačke divizije uspešno je izvršen. Skoro bez gubitaka jedinice su zauzele dve linije neprijateljskih rovova.

Prvog dana operacije uspešnija su bila dejstva levokrilnih jedinica 59. armije, koje su napadale južno od Novgoroda. Ove jedinice, napadajući obilazno Novgorod s juga, forsirale su 14. januara noću Iljmenjsko jezero preko još neočvrslog leda i iznenadno, bez artiljerijske pripreme, snažno napale neprijatelja južno od Novgoroda. Dobro pripremljen, iznenadni noćni napad je dao velike rezultate.

Uspeh napada je u prvom redu postignut zahvaljujući iznenadnosti udara. Jedinice se nisu nagomilavale na istočnoj obali, već su otpočele forsiranje jezera odmah posle marša od 15 km. Sve ljudstvo je imalo bele ogrtace. Oružje boraca je obojeno u belo, a konji koji su vukli artiljeriju prekriveni su belim prekrivačima. Mitrailjezi, oruđa i protivtenkovske puške postavljeni su na saonice. Na-

stala vejavica je doprinela prikrivenosti dejstava. Napavši silovito neprijatelja, naše jedinice se nisu zadržavale radi likvidiranja pojedinih njegovih grupa i manjih otpornih tačaka, već su ih obilazile i brzo prodirale u dubinu odbrane.

Razvijajući napad, naše su jedinice na zapadnoj obali Iljmenjskog jezera razbile oko dva neprijateljska bataljona, zauzele niz otpornih tačaka i krajem dana proširile zauzeti mostobran na oko 6 km po frontu i do 4 km u dubinu, što je omogućilo da se južno od Novgoroda razviju nove snage za udar po neprijatelju.

Plašeći se udara iz pozadine po svojoj novgorodskoj grupaciji, a i da će jedinice 59. armije zauzeti cestu i železničku prugu Novgorod — Šimsk, nemačko komandovanje je otpočelo prebacivanje rezervi i delova sa nenapadnutih odseka fronta u rejon Novgoroda. Već 14. januara neprijatelj je na novgorodski pravac prebacio deo snaga 24. pešadijske divizije, koja se branila ispred 67. armije Leningradskog fronta. U rejon Novgoroda hitlerovci su takođe privlačili debove 290. pešadijske divizije i konjički puk »Nord«.

Komandant 59. armije general-potpukovnik I. T. Korovnikov, odlučivši da eksplatiše uspeh postignut južno od Novgoroda, uveo je 15. januara na tom pravcu u borbu streljačku diviziju iz drugog ešelona armije, kao i bataljon oklopnih automobila, pridat armiji iz frontovske rezerve. Istovremeno je, radi razvijanja predviđenog probora neprijateljske odbrane severno od Novgoroda, u zoni napada 239. streljačke divizije uvedena u borbu 16. tenkovska brigada⁷¹⁾ sa samohodnim artiljerijskim pukom, a zatim i 65. streljačka divizija s 29. tenkovskom brigadom iz drugog ešelona korpusa.

Uvođenje u borbu svežih snaga, podržanih avijacijom, omogućilo je uspešan napad 6. streljačkog korpusa na pravcu glavnog udara. Međutim, neprijateljski otpor nije oslabio.

U toku 15. i 16. januara nastavljene su žestoke borbe. Tih dana su združene jedinice korpusa, sporo prodirući određenim pravcima, okružile i uništile niz neprijateljskih garnizona u njihovim otpornim tačkama. 65. streljačka divizija je završila probor čitavog glavnog pojasa neprijateljske odbrane i napredovala 5 — 7 km. Tenkovske brigade i druge korpusne združene jedinice izbile su na železničku prugu Čudovo — Novgorod i otpočele napad na jedan od glavnih čvorova neprijateljskog otpora — Podberezeje. Borba za taj čvor bila je veoma teška. Držeći rejon Podbereza, neprijatelj je štitio glavne puteve kojima bi jedinice 6. streljačkog korpusa

⁷¹⁾ Ranije je bilo predviđeno da se 16. tenkovska brigada upotrebi za razvijanje napada posle probora čitavog glavnog pojasa neprijateljske odbrane.

mogle izbiti u pozadinu njegove novgorodske grupacije. Radi pojačanja garnizona u Podberezju neprijateljsko komandovanje je 16. januara tamo prebacilo 102. pešadijski puk 24. pešadijske divizije. Ali su sva njegova nastojanja bila uzaludna.

Naše snage su 16. januara izbile pred Nekohovo, presekle put koji vodi od Podberezja ka Dolgovu i produžile sa razvijanjem napada ka Vjažišču. Istoga dana one su zauzele Čečulino. Pravci odstupanja neprijatelja iz Podberezja na zapad i jugozapad bili su odsečeni. Pokušavao je da se probije u pravcu zapada, ali nije imao uspeha.

Sovjetske jedinice su 17. januara na juriš zauzele Podberezje i niz drugih otpornih tačaka 16. tenkovska brigada je, posle presecanja železničke pruge Finev Lug — Novgorod, započela borbu za Vjažišče.

Na taj način je bio probijen glavni pojas neprijateljske odbrane, razbijene njegove snage na tom odlučujućem odseku a proboj proširen za 20 km po frontu i 8 km u dubinu.

U međuvremenu su naše trupe probile neprijateljsku odbranu i južno od Novgoroda. Sudbina novgorodske grupacije neprijateljeve 18. armije bila je praktično unapred rešena.

Da bi likvidirao stvorenu brešu neprijatelj je počeo da iz rejona Mge i Čudova prebacuje ka Novgorodu delove 24. i 21. pešadijske divizije, iz rejona Soljaca delove 290. pešadijske i iz rejona južno od Stare Ruse delove 8. lake pešadijske divizije.

Uprkos pojačanog neprijateljskog otpora, jedinice 59. armije su, uz podršku artiljerije i avijacije, produžile napredovanje, obuhvatajući novgorodsku grupaciju nemačkofaističkih trupa sa severa i juga. Ipak se napad sporo razvijao. Razlog tome je bilo loše rukovođenje jedinicama od strane komande armije i korpusa,⁷²⁾ postojanje jakih neprijateljskih utvrđenja, krajnje nepovoljni uslovi šumsko-močvarnog zemljišta za pokret, bespuće i toplo vreme. Spor tempo prodiranja naših snaga omogućio je neprijatelju manevar jedinicama, povlačenjem snaga sa napadnutih odseka fronta na sektor proboja, severno i južno od Novgoroda. Tako je 16. januara južno od Novgoroda uveden u borbu deo konjičkog puka »Nord«, a 17. januara, na odseku severno od Novgoroda — delovi 121. pešadijske divizije, prebačeni iz rejona Tosna.

16. januara ujutro prešle su u napad na ljubanjskom pravcu i jedinice 54. armije. Vezujući neprijatelja aktivnim dejstvima, one

⁷²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 176.

su mu otežavale dalje prebacivanje snaga na novgorodski pravac.

18. januara je u borbu uveden drugi ešelon 59. armije — 112. streljački korpus, sa 122. tenkovskom brigadom. Korpus je imao zadatak da nanese udar pravcem: Dolgovo — Finev Lug i zajedno s jedinicama 54. armije razbije neprijateljevu grupaciju, koja je branila položaje u rejonu Ljubanja i Čudova.⁷³⁾ Istovremeno je trebalo da jedinice korpusa obezbede udarnu grupaciju od eventualnih napada s pravca Finev Lug.

Pošto je uvideo uzaludnost daljeg otpora i bojeći se okruženja neprijatelj je od 18. januara, počeo da izvlači svoje snage iz rejona Novgoroda ka Ljuboljadima i Bateckoj. U to vreme se jedini put kojim su neprijateljske trupe mogle odstupiti ka zapadu već nalazio pod vatrom artiljerije 59. armije, koja je nastupala ka Ljuboljadima sa severa i juga. Avijacija 14. vazduhoplovne armije je, uprkos lošem vremenu, napadala neprijateljske kolone koje su odstupale.

Naše jedinice, koje su nastupale od Podberežja prema jugozapadu, bile su prinuđene da savlađuju izuzetne teškoće. Šumsko-močvarno zemljište, nedostatak puteva i toplje vreme koje je nastalo, jako su smanjivali tempo napredovanja trupa. Tenkovi su se često kretali jednim putem, usled čega je on postajao skoro neprohodan, naročito za artiljeriju i kamione. Kasnilo je i dovoženje municije, hrane i goriva, što je takođe prouzrokovano nepotpunjenošću armije i Fronta auto-transportom. Tako je 52. samostalni auto-puk bio popunjen vozilima sa 52%, a 11. nastavni auto-puk — samo sa 18,7%. U ta dva puka nedostajalo je 666 automobila.⁷⁴⁾

Ali, sovjetske trupe su uspešno savladivale sve teškoće, ispoljavajući masovno junaštvo i samopregor. Jedinice 6. streljačkog korpusa, blokirajući manjim odredima neprijateljske otporne tačke koje su ostale u pozadini, nezadrživo su napredovale. Ljudi su išli preko nezamrzlih močvara po blatu do kolena. Na rukama su se morala prebacivati oruđa, minobacači i municija. Tenkistima i artiljerima su pomagali inžinjeri i pešaci. Visok moral trupa i blagovremena priprema za operaciju dali su svoje rezultate. Lomeći žestoki otpor nemačkofašističkih trupa, sovjetski vojnici su se kretali napred.

Krajem dana 19. januara jedinice 6. streljačkog korpusa su zauzele železničku raskrsnicu Našči, presekle železničku prugu Novgorod — Batecka i produžile napad u pravcu juga. Još ranije, 18. januara, snage južne grupe su presekle drum i železničku prugu

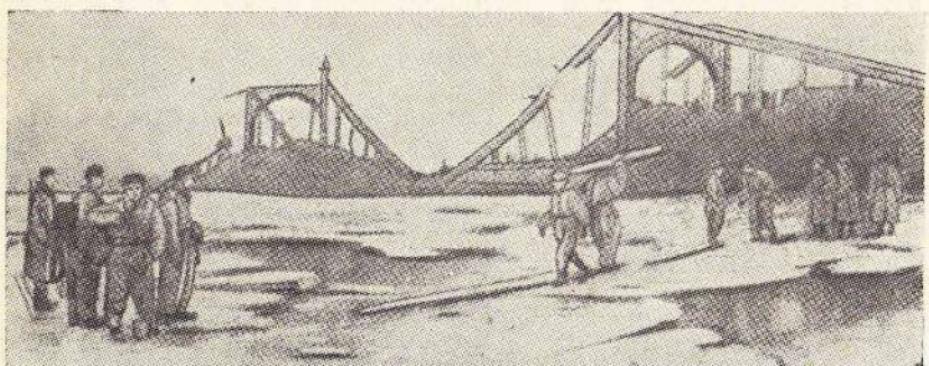
⁷³⁾ Isto, l. 178.

⁷⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 97, d. 218, l. 38.

Novgorod — Šimsk. U zoni 14. streljačkog korpusa, čije su divizije nastupale na Novgorod sa severa, naše jedinice u toku 19. januara gotovo nisu napredovale. Glavni uzrok ovome bila je slaba organizacija izviđanja. Ne znajući da se neprijatelj, obezbeđujući evakuaciju Novgoroda, sa severa branio malim snagama, jedinice 14. streljačkog korpusa su padom mraka obustavile borbena dejstva i otpočele pripreme za juriš na grad. Iskoristivši prekid našeg napada neprijatelj je noću 19/20. januara neometano izvukao svoje snage iz Novgoroda. Grupa za rušenje koja je ostavljena u gradu je rano iz-jutra digla u vazduh most preko r. Volhova.

U 9 časova i 30 minuta 20. januara, jedinice 191. i 225. streljačke divizije 14. streljačkog korpusa i 382. divizije 7. streljačkog korpusa ušle su bez borbe u Novgorod. Ipak, neprijatelj nije uspeo da sasvim izbegne okruženje. Istoga jutra se 6. streljački korpus spasio u rejonu Gorineva s jedinicama 372. streljačke divizije iz južne grupe trupa. U okruženju su se našle raznorodne grupe iz sastava: 28. lake pešadijske i 1. vazduhoplovno-pešadijske divizije, dva samostalna bataljona iz konjičkog puka »Nord«, koje nisu uspele da odstupu na zapad. Uskoro su te jedinice neprijatelja bile uništene.

U toku sedmodnevnih napadnih borbi, jedinice 59. armije Volhovskog fronta su probile jaku odbranu neprijatelja, proširile proboj na 50 km po frontu i napredovale na zapad oko 20 km. Naše jedinice su uništile: dve pešadijske divizije, jedan puk, četiri samostalna bataljona, kao i niz građevinskih i drugih specijalnih jedinica neprijatelja. Znatne gubitke je pretrpela jedna pešadijska brigada, jedinice četiri pešadijske divizije i jedan konjički puk neprijatelja.

Most na reci Volhov koji su porušili hitlerovci

Spomenik: »Hiljadu godina Rusije« u Novgorodskom kremlju koji su porušili fašistički varvari

Zarobljeno je više od 3.000 neprijateljskih vojnika i oficira. Naše trupe su zaplenile 182 oruđa raznih kalibara, 120 minobacača, 263 automobila, 21 tegljač, 28 skladišta s vojnom opremom i veliku količinu streljačkog naoružanja.⁷⁵⁾

Sovjetska Vrhovna komanda je visoko ocenila borbena dejstva 59. armije u proboru neprijateljske odbrane. Pohvaljene su jedinice koje su izvršile probor i oslobodile važan privredno-politički centar i veliki čvor komunikacija — Novgorod. Pedeset jedinica je dobilo naziv Novgorodske, a veći broj jedinica je odlikованo.

Sovjetski vojnici koji su ušli u Novgorod naišli su na strašnu sliku ruševina i pustoši. Hitlerovci su porušili sva industrijska preduzeća, javne, kulturne i administrativne ustanove i gotovo sve stambene zgrade. Od 2.500 stambenih zgrada u Novgorodu je ostalo svega 40. Osvajači su oterali u fašističko ropstvo skoro čitavo stanovništvo i u gradu je bilo samo 50 stanovnika.⁷⁶⁾ Nemačkofašistički vandali su uništili ili jako oštetili mnoge crkve i katedrale, naj-

⁷⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2218, l. 30.

⁷⁶⁾ Prema podacima popisa iz 1937. godine Novgorod je imao 46.000 stanovnika.

vrednije spomenike drevne ruske umetnosti. Veoma su stradale drevne kule i zdanja Kremљa. Po naređenju komandanta 18. nemacke armije, general-pukovnika Lindemana, fašistički varvari su demontirali i pripremili za transport u Nemačku spomenik »Hiljadu godina Rusije« (iz 1862. godine), koji je umetničkim likovima zabeležio glavne etape razvitka naše zemlje do 60-ih godina XIX veka.

Borbena dejstva 8. i 54. armije od 14. do 20. januara

Za vreme dok su jedinice 59. armije probijale neprijateljsku odbranu u rejonu Novgoroda, 8. i 54. armija Volhovskog fronta su aktivnim dejstvima vezivale neprijatelja u neposrednom dodiru, ne dozvoljavajući mu da prebacuje jedinice na pravac glavnog udara Fronta.

U ovim armijama je 14. i 15. januara vršeno izviđanje borbom na širokom frontu, snagama od voda do bataljona iz svake streljačke divizije (brigade) koje su se branile u prvom ešelonu. Izviđanje borbom je imalo za cilj da otkrije sistem odbrane neprijatelja i njegove snage, kao i da kod njega stvori utisak o prelasku naših trupa u napad na čitavom frontu, da bismo ga prinudili da dekoncentriše svoju pažnju i snage.

Od 16. do 20. januara u zoni 8. armije⁷⁷⁾ naše trupe su vršile izviđanje i otvarale artiljerijsko-minobacačku vatru po otkrivenim ciljevima u neprijateljskoj odbrani.

16. januara je 54. armija, po naređenju komandanta Fronta, prešla u napad na ljubanjskom pravcu snagama 80. streljačke divizije i 115. streljačkog korpusa (281. i 285. streljačka divizija). 17. januara u 2 časa ujutro hitlerovci su napadnuti i na odseku južno od r. Tigode, snagama 44. streljačke divizije.

Neprijatelj je pružao uporan otpor našim snagama i više puta prelazio u protivnapade.

18. januara ujutro komandant Fronta je zahtevao od komandanta 54. armije da počača tempo napada jedinica udarne grupacije armije. U bližem zadatku trebalo je da armija zauzme Ljubani. U kasnijim dejstvima jedinice armije su imale da razviju napad ka Oredetu i Finevu Lugu i zajedno sa snagama 59. armije da okruže i unište ljubansko-čudovsku grupaciju nemačkofašističkih trupa.⁷⁸⁾

⁷⁷⁾ 14. januara su u sastav 8. armije ulazili: 119. streljački korpus (286. i 374. streljačka divizija), 18. i 364. streljačka divizija, 1. i 22. streljačka brigada.

⁷⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 179.

Do 20. januara udarna grupacija armije, ojačana 198. streljačkom divizijom, izvodila je napad na ljubanjskom pravcu. Krajem dana 20. januara, jedinice armije su se uklinile u neprijateljsku odbranu severno od r. Tigode do 3,5 km i proširile brešu na 9 km. Smučarski bataljon 281. streljačke divizije je presekao cestu Čudski Bor — Pomeranje. Napad 44. streljačke divizije, na odseku južno od reke Tigode, nije imao uspeha.

Iako dejstva 8. i 54. armije od 14. do 20. januara nisu dovela do većih teritorijalnih uspeha, njihove jedinice su izvršile svoj osnovni zadatak. One su vezale neprijatelja u neposrednom dodiru i nisu mu dozvolile prebacivanje znatnijih snaga na novgorodski pravac. Nemačkofašističko komandovanje je uspelo da u rejon Novgoroda prebaci, iz rejona istočno od Tosna i Čudova, samo dva puka iz 121. i 21. pešadijske divizije.

Na taj način su do 20. januara trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta, uništivši krilne grupacije 18. nemačke armije, izvršile svoje bliže zadatke i stvorile uslove za kasniji napad na čitavom frontu od Koporskog zaliva do Iljmenjskog jezera. U toku napada 2. udarne, 42. i 59. armije zapažen je niz suštinskih nedostataka: jedinice su u napadu slabo primenjivale manevar radi obuhvata i obilaska otpornih tačaka neprijatelja; komandanti jedinica nisu poklanjali dovoljno pažnje izvođenju noćnih borbi; slabo je organizованo izviđanje neprijatelja i zemljišta; nije bilo dovoljno precizno rukovođenje trupama na liniji korpus-armija. Sve te nedostatke su komandanti frontova blagovremeno zapazili i mnoge od njih otklonili, što je omogućilo da se poveća tempo napada jedinica.

Napad trupa levog krila 2. pribaltičkog fronta

(12 — 20. januar)

Trupe levog krila 2. pribaltičkog fronta su od 30. decembra goniile neprijatelja koji je sa linije jezera Karataj i Dolisko odstupao na sever. Naše snage su 7. januara izbile na liniju južno od železničke pruge Novosokoljniki — Idrica, gde su bile zaustavljene od neprijatelja. Jedinice 3. udarne i 10. gardijske armije su 12. januara prešle u napad zapadno od Novosokoljnika, a 14. januara su počele napad jedinice 22. armije severno od Novosokoljnika.

3. udarna armija, pod komandom general-pukovnika N. J. Ćibisova, nanela je udar iz rejona severno od jezera Nevedra ka Pu-

stoški. U toku dva dana vođene su ogorčene borbe, u kojima naše trupe nisu imale uspeha. 13. januara uveče komandant Fronta je odlučio da prekine napad te armije, a veći deo njenih snaga da orijentiše u pravcu zapada, radi razvijanja uspeha 10. gardijske armije severno od jezera Svibla. Ali, ni na tom pravcu jedinice 3. udarne armije nisu imale uspeha.

Prvih dana operacije uspešnije su dejstvovalе jedinice 10. gardijske armije, kojom je komandovao general-potpukovnik A. V. Suhomlin. Armija je nanosila glavni udar snagama 7. gardijskog streljačkog korpusa južno od jezera Nevedra, prema zapadu. Prvog dana naše trupe su probile neprijateljsku odbranu na odseku širine 8 km i dubine 3—4 km. Uveče je uveden u borbu 19. gardijski streljački korpus. U sledeća tri dana jedinice armije su napredovale još 8 — 9 km. Neprijateljski otpor je stalno jačao. Dok su se u početku napada pred frontom armije branile samo policijske jedinice grupe »Ekeln«, 15. januara je neprijateljsko komandovanje na taj sektor prebacilo 263. pešadijsku i delove 205. pešadijske divizije. Tim snagama je neprijatelj i zaustavio dalje napredovanje armije, koristeći za odbranu izuzetno povoljno, pošumljeno-močvarno i jezersko zemljište.

22. armija, pod komandom general-potpukovnika V. A. Juškeviča, iznenadnim jurišem jedinica 54. streljačke brigade i 43. gardijske letonske streljačke divizije, noću 13/14. januara probila je odbranu 331. pešadijske divizije neprijatelja na odseku širine 4 km, južno od reke Smerdelj. U brešu su uvedena tri smučarska bataljona koji su, izvršivši smeo upad u neprijateljsku pozadinu, zauzeli s. Manokovo (4 km severno od Nasve) i presekli železničku prugu Novosokoljniki — Dno. Neprijatelj je preduzimao očajničke pokušaje da odbaci naše jedinice od te važne rokadne arterije. Protiv kombinovane grupe od dva smučarska bataljona, kojom je komandovao zamenik komandanta 125. gardijskog streljačkog puka 43. gardijske letonske streljačke divizije, gardijski potpukovnik J. L. Rajnberg, neprijatelj je bacio više od puka pešadije, tenkove i artilleriju. Ogorčena borba je trajala 12 časova. Sovjetski smučari su izgubili protivtenkovske puške a ostalo im je svega nekoliko ručnih bombi. Neprijateljski tenkovi su se približavali odredu na 30 — 40 metara, ali su hrabri vojnici, nadahnuti ličnim primerom junaštva i hrabrosti svoga komandanta, vodili uporno neravnopravnu borbu. Oni su razbili do tri bataljona pešadije i uništili 9 neprijateljskih tenkova. Tek uveče hitlerovci su uspeli da potisnu naše jedinice i zauzmu s. Manokovo. Potpukovnik J. L. Rajnberg je prikupio odred,

noću ponovo napao neprijatelja i izbacio ga iz sela. Smučari su se solidno utvrdili u Manokovu i zadržali selo do dolaska pojačanja. U toj borbi je verni sin letonskog naroda, vanpartijac-boljševik J. L. Rajnberg, poginuo smrću hrabrih.⁷⁹⁾

Na izmaku dana 14. januara 43. streljačka divizija zauzela je železničku stanicu Nasvu i niz naseljenih mesta. Istoga dana je 37. streljačka divizija zauzela tri sela severno od Nasve.

Razvijajući napad, naše su trupe 15. januara presekle železničku prugu zapadno od Rovna. Neprijatelj je u rejon Nasve prebacio jedinice sa nenapadnutih odseka fronta i iz dubine. Njegov otpor je brzo narastao. Naročitu upornost neprijatelj je ispoljavao u borbi za naseljena mesta. Sovjetski borci su obilazili naseljena mesta i napadali ih iz pozadine. Tako je ncću 14/15. januara grupa boraca od 30 ljudi, na čelu sa komandantom bataljona 247. streljačkog puka 37. streljačke divizije, majorom E. B. Salihovom, upala u neprijateljsku pozadinu i sa zapada napala štab 599. pešadijskog puka u selu Zabolotje. Iznenadnim napadom neprijatelj je izbačen iz sela, izgubivši pri tom oko 200 ljudi. Hitlerovci su privukli rezerve, okružili Zabolotje i pokušali da unište naš odred. Čitav dan su sovjetski vojnici odbijali obesne fašističke protivnapade. Municipija je bila na izmaku. Za borbu je bilo sposobno samo još 10 ljudi. Ostali su izginuli ili su bili teško ranjeni. U tom momentu je neprijatelj upao u selo. Teško ranjeni komunista Salihov, prikupivši poslednju snagu, poveo je ostatke svog odreda u borbu prsa u prsa. Malobrojna grupa sovjetskih boraca je održala Zabolotje do dolaska pojačanja.⁸⁰⁾

Jedinice armije su 16. januara, odbijajući mnogobrojne juriše neprijateljske pešadije, jačine od bataljona do puka, sa 5 do 7 tenkova, vodile borbu na ranijim položajima. Toga dana je hrabro poginula neustrašiva kćerka kazaškog naroda, snajperista 54. streljačke brigade, komsomolka L. K. Magdagulova.

Još za vreme odbrambenih borbi Lija Magdagulova se pokazala kao vešt snajperista. Počela je napadna operacija naših snaga. 14. januara, pri proboru neprijateljske odbrane u rejonu sela Fedoruhnova (4 km istočno od Manokova) naš bataljon je dočekan jakom artiljerijskom i mitraljeskom vatrom. Borci su zaledli. Tada je Magdagulova skočila i s uzvikom »napred!, za domovinu!«, potrcala napred. Poziv hrabre devojke je nadahnuo borce i oni su se bacili na neprijatelja. U toj borbi je Lija vatrom iz automata ubila 11 hi-

⁷⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 50, l. 41; „Правда“, od 31. I 1944. god.

⁸⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 50, l. 42.

tlerovaca. U borbi za selo Vojevo (2 km severno od Nasve), Magdagulova je ponovo povukla borce na juriš. Od precizne vatre njenog automata palo je 12 fašista. 16. januara je počeo juriš na selo Kazičihu (2 km južno od Manokova) koje je neprijatelj bio jako utvrdio. Ponovo je u prvim redovima na juriš išla Lija. Osam neprijateljskih vojnika je poginulo od njenih preciznih pogodaka. »Ura!, za prijateljstvo narodâ!« — vikala je Magdagulova, vodeći drugove za sobom. U toku borbe Lija se odvojila daleko napred. Uhvativši se u koštač s hitlerovskim oficirom ona ga je ubila, ali je i sama pala od fašističkog metka.⁸¹⁾

Jedinice 22. armije su 17. januara oterale neprijatelja sa odbrambenih položaja južno od r. Nasve. U toku dana one su napredovale 6 — 8 km, oslobodile 42 naseljena mesta i na odseku širine 15 km, južno od Kiseleviča, izbile na prilaze železničkoj pruzi. Sledeceg dana su naše jedinice napredovale još 2—3 km i na odseku širokom preko 10 km čvrsto ovladale železničkom prugom.

Neprijatelj je preduzimao žestoke protivnapade, težeći da odbací naše snage na istok od železničke pruge. U rejonu Zabolotja (1 km istočno od Kiseleviča) fašisti su šest puta vršili protivnapad na jedinice 22. armije. Posle četvrtog protivnapada naše snage su počele odstupati. U selu je ostala samo osmatračnica komandira baterije 951. artiljerijskog puka 391. streljačke divizije, kapetana A. V. Haljperina. Sovjetski artiljeri su produžili da odbijaju neprijatelja koji je nasrtao. Kada je neprijateljska pešadija došla do same osmatračnice, komunista Haljperin je zatražio vatru baterije po samom sebi. Pri tome je ubijeno oko 80 neprijateljskih vojnika i oficira.⁸²⁾

Odbijanjem protivnapada neprijateljske pešadije i tenkova jugozapadno od Zabolotja rukovodio je komandant 1. diviziona 951. artiljerijskog puka, major A. T. Jakovljev. 18. januara ujutro dva bataljona neprijateljske pešadije, uz podršku dva tenka »tigar« i četiri samohodna oruđa »ferdinand«, izvršila su protivnapad na položaje 549. streljačkog puka 208. streljačke divizije. Naši borci nisu izdržali udar i počeli su da se povlače. Major Jakovljev je zadržao jedinice koje su se povlačile i primorao ih da posednu položaj. Kada su neprijateljski automatičari upali u rov, gde se sa grupom artiljeraca nalazio komunista Jakovljev, on je zatražio na sebe artiljerijsku vatru. Hitlerovci su se povukli. Za vreme petog protivnapada u rov je upalo do čete neprijateljevih vojnika. A. T. Jakovljev je sa

⁸¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 50, l. 34.

⁸²⁾ Isto, l. 20.

uzvikom »za domovinu!« digao šačicu preživelih boraca u borbu prsa u prsa. Za vreme okršaja on lično je iz automata i pištolja ubio 20 fašista. U toj neravnoj borbi major Jakovljev je hrabro poginuo.⁸³⁾

Tako su se samopregorno borili i pobedivali neprijatelja slavni sinovi i kćeri naše mnogonacionalne domovine.

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 4. juna 1944. godine, proglašeni su za heroje Sovjetskog Saveza: gardijski potpukovnik Jan Ludvigovič Rajnberg, major Esed Babastanovič Salihov, desetar Lija Kurumgamb Magdagulova, kapetan Anatolij Vladimirovič Haljperin i major Aleksej Trofimovič Jakovljev.

U toku 19. i 20. januara 22. armija, kao i 6. gardijska, koja je prešla u napad, nisu znatnije napredovale.

Na taj način su trupe levog krila 2. pribaltičkog fronta, svojim napadom od 12. do 20. januara, vezale glavne snage 16. neprijateljske armije i nisu dozvolile neprijatelju prebacivanje njenih jedinica ka Lenjingradu i Novgorodu. Neprijatelj je bio prinuđen da iz rezerve grupe armija »Sever« uzme dve okupacione divizije, kao i veći deo snaga 290. pešadijske divizije, i uvede ih u borbu protiv 2. pribaltičkog fronta. U toku napada, naše snage nisu postigle veći teritorijalni uspeh, ali su presecanjem železničke pruge Novosokoljniki — Dno lišile neprijatelja važnog rokadnog puta i dovele u težak položaj njegovu grupaciju u gradu Novosokoljniki.

Razvijanje napada na kingisepskom i luškom pravcu

(21 — 30. januar)

Posle razbijanja krasnoselsko-ropšinske grupacije neprijatelja, komanda Lenjingradskog fronta je 20. januara odlučila da prenese pravac napada trupa s jugozapadnog na jugoistočni, s tim da udar nanese ka Krasnogvardejsku i Tosnu, u bok i pozadinu neprijateljske grupacije koja se branila na mginskoj izbočini. Komanda Fronta je smatrala da će koordinacija toga udara sa susretnim nastupanjem Volhovskog fronta na čudovskom pravcu, omogućiti da se u kratkom roku razbije tosnensko-ljubanjska grupacija neprijatelja, očisti Oktobarska železnička pruga i time izvrši bliži zadat� operacije — potpuna deblokada Lenjingrada. Istovremeno bi, objedinjavanjem svojih napora s dejstvima trupa Volhovskog fronta, Lenjingradski

⁸³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 50, l. 56.

front dobio mogućnost da završi razbijanje 18. nemačke armije, očisti severni deo lenjingradske oblasti i stvori uslove za obnavljanje industrije u Lenjingradu.⁸⁴⁾

2. udarna armija je dobila zadatak da, uporno braneći položaje na liniji Kernovo — Djatlice, razvija napad pravcem: žel. stanica Vojskvice — Visoko Ključeve, zauzme liniju: Vitino — Vohonovo — Iljkino, i da se tu utvrdi, obezbeđujući trupe Fronta od eventualnih neprijateljskih napada s jugozapada.⁸⁵⁾

Trebalo je da 42. armija usmeri napad opštim pravcem Krasnogvardejsk — Tosno, zauzme gradove Krasnogvardejsk, Puškin i Sluck, i ovlađa linijom Lisino Korpus — Tosno.⁸⁶⁾

Rukovođenje dejstvima 13. vazduhoplovne armije, RV Flote i 2. gardijskog lenjingradskog lovačkog vazduhoplovog korpusa, od 21. januara je povereno komandantu 13. vazduhoplovne armije. Komandant Fronta je postavio sledeći zadatak avijaciji: uništiti trupe koje odstupaju i pridolazeće operativno-taktičke rezerve neprijatelja u rejonu Kožerice, Koporje, Volosovo, Siverski, Puškin, Tosno; osmatrati i ne dozvoliti prevoženje železnicom i auto-transportom iz pravaca: Narva — Krasnogvardejsk, Luga — Krasnogvardejsk i Ljubanj — Tosno — Krasnogvardejsk; sadejstvovati pokretnim grupama kopnenih snaga koje dejstvuju na pravcu glavnog udara; štititi trupe na bojištu.⁸⁷⁾

Komandant trupa Volhovskog fronta je, posle razbijanja neprijateljske grupacije u rejonu Novgoroda, odlučio: da, nanoseći i dalje glavni udar opštim pravcem na Lugu, preseče železničke pruge Puškin — Dno i Krasnogvardejsk — Luga — Pskov, i zajedno s trupama Lenjingradskog fronta okruži i uništi neprijateljske grupacije koje brane položaje u rejonima Krasnogvardejska, Mge, Ljubanja i Čudova.

Prema toj odluci trebalo je da snage 59. armije, jačine četiri streljačka korpusa, napadaju pravcem Batecka — Luga, pri čemu je desnokrilni (112) korpus imao da jednom divizijom napada u pravcu Fineva Luga, a sa dve divizije — ka Oredetu. Radi obezbeđenja glavnih snaga od mogućih neprijateljskih napada s juga, levokrilnom korpusu je naređeno da nanese udar ka Utorgošu.⁸⁸⁾ Jedinicama 54. armije je postavljen raniji zadatak — da zauzmu Ljubanj, a zatim da razvijaju napad pravcem Pomeranje — Finev

⁸⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 57—58.

⁸⁵⁾ Isto, l. 61.

⁸⁶⁾ Isto, l. 61—62.

⁸⁷⁾ Isto, op. 1221, d. 3838, l. 2.

⁸⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 183—184.

Lug. Posle izlaska na liniju Soljci — Šimsk, levokrilne jedinice su imale da organizuju jaku odbranu duž reke Šelonja, frontom prema jugu, koristeći za to i snage utvrđenog rejona.

Za sadejstvo trupama Fronta u izvršavanju zadataka u rejonu Finev Lug, Oredž, Batecka, Utorgoš i Šimsk, angažovano je pet partizanskih pukova, ukupne jačine preko 4.300 ljudi. Prema planu sadejstva između trupa i partizana, koji je razrađen 20. januara,⁸⁹⁾ pukovi su imali ove zadatke: onemogućiti pokret na glavnim neprijateljskim komunikacijama; rastrojiti sistem neprijateljskih veza, radi dezorganizacije komandovanja trupama; uništavati živu silu neprijatelja i njegove štabove, iznenadnim udarima iz pozadine po štabovima, trupnim kolonama i — u sadejstvu s operativnim trupama — po pojedinim otpornim tačkama.

Svakom partizanskom puku su određeni rejoni dejstava i dati konkretni zadaci — porušiti mostove preko reke Luge i Mšage, kao i na kolskim putevima, uništiti neprijatelja u Žestjanoj Gorki i na žel. stanici Utorgoš, sadejstvovati trupama u zauzimanju žel. stanice Batecka, itd. Trebalo je da ove zadatke partizanski pukovi izvrše do 25. januara. Za dalja dejstva im je naređeno da usmere sve svoje snage na to da u rejonu Luga, Struge Krasne, Porhov, Soljci, Batecka, paralizuju pokret neprijatelja na železničkim prugama i kolskim putevima i onemoguće manevar njegovim rezervama, dotur i evakuaciju.

Posle delimičnog pregrupisavanja, trupe Lenjingradskog fronta su 21. januara ujutro preduzele napad snagama 2. udarne i 42. armije na krasnogvardejskom pravcu. Istovremeno su jedinice 59. armije Volhovskog fronta otpočele napad na luškom pravcu.

Razvijanje napada sovjetskih trupa na krasnogvardejskom i luškom pravcu stvorilo je opasnost od okruženja za nemačkofašističke trupe koje su branile položaje na mginskom, tosnenskom i čudovskom odseku fronta. U vezi s tim, neprijateljsko komandovanje je odlučilo da sa tih odseka povuče trupe na pripremljenu odbrambenu liniju duž Oktobarske železničke pruge. Ono je nameštavalo da skraćivanjem linije fronta oslobođi 227. pešadijsku i deo snaga 225. pešadijske divizije i prebací ih u rejon Krasnogvardejska i Volosova protiv jedinica 2. udarne i 42. armije. Noću uoči 21. januara neprijatelj je, obezbeđujući se zaštitnicama, otpočeo da izvlači svoje jedinice sa mginske izbočine. Deo tih snaga je odmah prebacivan u rejon Krasnogvardejska. Pored toga, tamo je privla-

⁸⁹⁾ Isto, d. 2218, l. 31—32.

čena 12. tenkovska divizija iz rezerve grupe armije »Centar« i 502. bataljon teških tenkova RVK, iz 16. armije, s novosokoljničkog pravca.

Jedinice 67. armije su u periodu od 14. do 20. januara pojačale izviđanje sa zadatkom da preciziraju grupisanje i namere neprijatelja u neposrednom dodiru. U noći 20/21. januara izviđačke grupe su otkrile odstupanje neprijatelja ispred položaja 118. streljačkog korpusa na sinjavinsko-mginskom pravcu. Pred 116. streljačkim korpusom, na uljanovskom pravcu, neprijatelj je i dalje držao posednute položaje. Komandant 67. armije, general-potpukovnik V. P. Sviridov, naredio je komandantu 118. streljačkog korpusa da organizuje gonjenje odstupajućeg neprijatelja, okruži i uništi njegovu grupaciju u rejonu Mge i ovлада tim mestom. 116. streljački korpus je dobio zadatak da bude spreman za napad u pravcu Uljanovke i Nikoljskog.

118. streljački korpus je od 4 časa ujutro prednjim odredima, a od 12 časova glavnim snagama 124. i 268. streljačke divizije otpočeo gonjenje odstupajućeg neprijatelja. Jedinice korpusa su prešle u gonjenje s velikim zakašnjenjem. Glavne snage neprijatelja su se već bile odvojile od naših jedinica na znatno udaljenje. Minirajući puteve i mostove one su odstupale, obezbeđene zaštitnicama, koje su u toku dana pružale neznatan otpor našim prednjim odredima i izviđačkim delovima. Prednji odredi i izviđačke grupe divizija, krećući se za neprijateljem koji je odstupao, dejstvovali su spori i neodlučno. Jedinice 124. i 268. streljačke divizije su se kretale razvijene po frontu, iako neprijatelj nije bio ispred njih. Takva taktika dejstava u napadu na šumsko-močvarnom zemljištu pri slabo razvijenoj putnoj mreži, negativno je uticala na tempo napredovanja jedinica, i omogućila neprijatelju da nesmetano izvlači svoje snage.

U 17 časova su jedinice korpusa, u sadejstvu sa 18. streljačkom divizijom 8. armije Volhovskog fronta, borbom zauzele grad i važan železnički čvor Mgu. Naredbom Vrhovne komande 15 jedinica Leningradskog i Volhovskog fronta dobine su naziv Mginske.

Komanda Fronta je za 22. januar postavila 67. armiji zadatak da razvija napad u pravcu Uljanovke i Tosna, očisti levu obalu reke Neve i Kirovsku železničku prugu od neprijatelja i ovlađa Uljanovkom, Tosnom i deonicom Oktobarske železničke pruge između ovih mesta.⁹⁰⁾

⁹⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 69—70.

Posle prelaska 67. armije Lenjingradskog, kao i 8. i 54. armije Volhovskog fronta u gonjenje neprijatelja, otpočeo je napad sovjetskih jedinica na čitavom frontu od Koporskog zaliva do Iljmenjskog jezera. To je unelo bitne promene u situaciju na frontu. U skladu s tim izmenjene su i odluke komandanata frontova.

U Lenjingradskom frontu je zaokret 42. armije prema jugoistoku ka Tosnu postao necelishodan. Pojavila se potreba da se jednovremeno sa zauzimanjem Krasnogvardejska napad razvije u pravcu jugozapada da bi se brzo očistio Koporski plato od neprijatelja i on lišio pogodnih puteva za odstupanje ka Kingisepu i Narvi.

Komanda Fronta je 22. januara ujutro naredila 2. udarnoj armiji da neneše udar na levom krilu, snagama najmanje dva streljačka korpusa, opštim pravcem ka Jelizavetinu, a kasnije da pregrupiše glavne snage ka centru armije, radi napada pravcem Djallice — Begunice — Kingisep.⁹¹⁾

U vezi s izmenama u operativnoj situaciji Vojni savet Fronta je 22. januara izložio Vrhovnoj komandi zamisli za dalje vođenje operacije.⁹²⁾ Kao bliži zadatak Fronta od 24 — 25. januara, predviđeno je ovlađivanje železničkim čvorom Gatčinom, razvijanje napada ka žel. stanici Jelizavetino i oslobođenje deonice Oktobarske železničke pruge Uljanovka — Tosno. Sledeći zadatak je bio razvijanje glavnog udara na Kingisep, a pomoćnog ka Siverskom, obuhvatajući levi bok 18. armije neprijatelja i onemogućavajući mu izlazak na narvski pravac.

Ove predloge je Vrhovna komanda odobrila⁹³⁾ i komandant Fronta je 23. januara postavio jedinicama sledeće zadatke:

2. udarna armija da razvija napad ka Volosovu i Kingisepu, razbije neprijateljske snage koje se tamo brane i 30. januara izbije na reku Lugu, na odseku od njenog ušća do Kingisepa.⁹⁴⁾

42. armija da, posle razbijanja neprijatelja u rejonu Gatčine, neneše udar prema jugozapadu i 30. januara izbije na reku Lugu, na odseku Kingisep — Bolj. Sapsk.⁹⁵⁾

67. armija da napada u pravcu juga i zapada, sa bližim zadatkom da uništi puškinsko-slucku i uljanovsko-tosnensku grupaciju neprijatelja i do 26. januara izbije na liniju: Virica — Lisino Korpus.⁹⁶⁾

⁹¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 72.

⁹²⁾ Isto, l. 73—74.

⁹³⁾ Isto, d. 68, l. 64.

⁹⁴⁾ Isto, d. 92, l. 81.

⁹⁵⁾ Isto, d. 92, l. 85.

⁹⁶⁾ Isto, l. 84.

Izvršenjem ovih zadataka, trupe Lenjingradskog fronta bi očistile koporski plato od neprijatelja i prinudile ga da odstupa jedino na jug, preko šumsko-močvarnog zemljišta.

Neprijateljsko komandovanje nije moglo prebacivati veće snage s drugih odseka fronta ili iz svoje rezerve radi zaustavljanja napada sovjetskih jedinica kod Lenjingrada. Zbog toga je neprijatelj bio prinuđen da odstupa na pripremljene pozadinske položaje, obezbeđujući svoje odstupanje zaštitnicama.

Uspešno izvođenje napada sovjetskih snaga onemogućilo je nemačkofašističkim osvajačima da srede svoje odstupajuće jedinice i da organizuju dugotrajnu odbranu na međupoložajima. U stvorenoj situaciji veliki značaj je dobio grad Luga, važan saobraćajni čvor u pozadini 18. nemačke armije, čije bi zauzimanje lišilo neprijatelja glavnog puta za odstupanje u pravcu jugozapada.

Vojni savet Volhovskog fronta je 22. januara uveče dostavio Vrhovnoj komandi predloge za dalje vođenje operacije.⁹⁷⁾ U njima je izneto da je glavni zadatak 59. armije zauzimanje Luge. Predviđeno je da se zadatak 8. armije ograniči na zauzimanje Tosna i Ušaka i čišćenje železničke pruge između njih. Planirano je da se jedinice armije kasnije uključe u sastav 54. armije, a operativna komanda 3. armije prebaci na levo krilo fronta, radi poboljšanja komandovanja trupama koje napadaju na luškom pravcu. Trebalo je da 54. armija, posle ovladivanja Ljubanjom, sadejstvuje 8. armiji u zauzimanju Ušaka i Tosna, a napadom u pravcu Novinke da sadejstvuje Lenjingradskom frontu u ovladivanju Gatčinom i Siverskim. Da bi se neprijatelj prinudio da razvuče odbranu, kao i radi cepanja njegove grupacije koja je dejstvovala u rejonu Čudova, planirano je da jedan streљački korpus te armije napada u pravcu Oredeža.

Vrhovna komanda je 22. januara odobrila te predloge i zahtevala od komandanta Volhovskog fronta da ovlada Lugom najkasnije do 29. ili 30. januara. Volhovski front je imao zadatak da trupama desnog krila zauzme Ljubanj najkasnije do 23. ili 24. januara i sadejstvuje snagama levog krila Lenjingradskog fronta u ovladavanju Tosnom, a posle toga da zajedno s njima napreduje ka Siverskom.

U trećoj dekadi januara na Lenjingradskom frontu su se događali razvijali po sledećem.

2. udarna armija je, odbijajući neprijateljske protivnapade i savlađujući njegov otpor, snagama levog krila razvijala napad prema jugozapadu i jugu.

⁹⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2218, l. 34—35.

U borbi za selo Vitino, 21. januara, napravio je veliki podvig komandir odjeljenja automatičarske čete 4. streljačkog puka 98. streljačke divizije 43. streljačkog korpusa, vodnik T. V. Fjodorov. U odbrani sela neprijatelj je upotrebio tenkove, oklopne automobile i samohodno oruđe »ferdinand«. Nemajući protivtenkovskih oruđa, naše jedinice su trpele znatne gubitke. Vodnik Fjodorov je pripremio svežanj bombi, dopuzao do samohodnog oruđa i bacio svežanj pod gusenice. Neprijateljsko borbeno vozilo je izbačeno iz stroja. Komunista Fjodorov je poginuo od eksplozije, ali je omogućio četи da izvrši borbeni zadatak.⁹⁸⁾

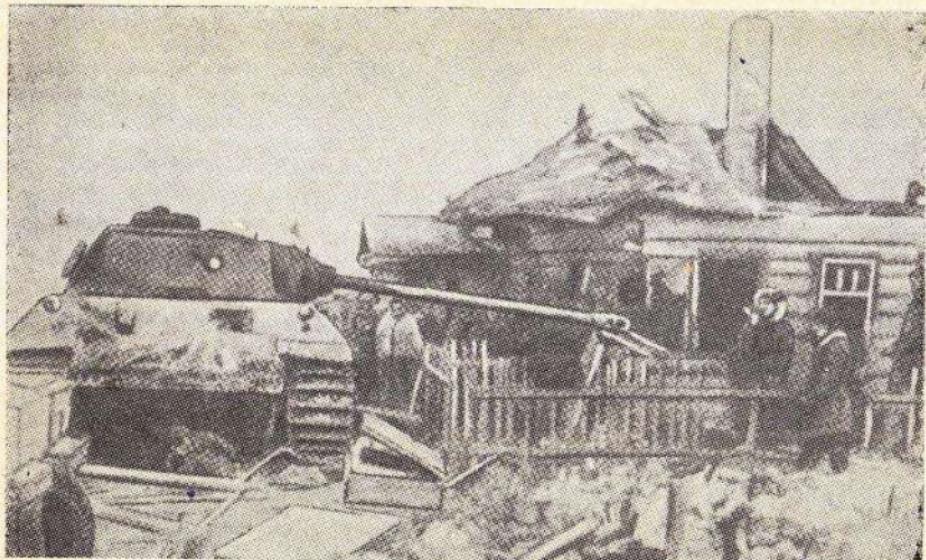
Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 5. oktobra 1944. godine, vodnik Timofej Vasiljevič Fjodorov je posmrtno proglašen za heroja Sovjetskog Saveza.

23. januara u borbu je uveden 122. streljački korpus (11. i 43. streljačka divizija) sa zadatkom da nanese glavni udar levim krilom, opštim pravcem ka Jelizavetinu. Uprkos uvođenju dopunskih snaga tempo napredovanja jedinica armije i dalje je bio spor. Levokrilne jedinice armije, imajući znatnu nadmoćnost u snagama i sredstvima, napredovale su za dva dana svega 6 — 10 km.

Pred jedinicama armije, koje su dejstvovale na pravcu glavnog udara, branilo se: oko dva puka 61. pešadijske divizije, koja je u prethodnim borbama imala znatne gubitke, pojedine jedinice motorizovane divizije SS »Nordland« i ostaci 9. vazduhoplovno-pešadijske divizije neprijatelja. Neprijatelj nije imao kompaktan front, braneći samo naseljena mesta i visove.

I pored toga, jedinice 2. udarne armije su i dalje nastupale čitavim frontom, izvodile frontalne napade na neprijateljeve utvrđene tačke, slabo primenjivale obilazak i obuhvat njegovih otpornih tačaka i nisu uvek koristile smučarske bataljone. Svi ti nedostaci su prouzrokovani nedovoljno preciznim komandovanjem trupama od strane komandanata združenih i nižih jedinica. Komandant armije je više puta zahtevao od komandanata korpusa da poboljšaju komandovanje jedinicama, potpunije iskoriste mogućnosti manevra, ne dozvole zaostajanje artiljerije od pešadije, da smučarskim bataljonom obilaze neprijateljeve bokove i nanose mu udare iz pozadine. Tako je, na primer, komandant armije ukazivao komandantima korpusa: »Borbeni zadatak za 23. januar 1944. godine nije izvršen. Jedinice armije, uprkos mom naređenju, tapkaju u mestu pred ništavnim neprijateljskim snagama, nemajući gubitaka niti apsolutnog uspeha. Komandanti korpusa su i dalje spori, slabo rukovode

⁹⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 103, l. 135.

Teški tenk »tigar« koji su uništili sovjetski borci

bojem, ne usmeravaju jedinice na manevar i na brzo prodiranje napred. Neprijatelj, koristeći našu sporost i štiteći se malim grupama, izvlači glavne snage iz rejona Krasnogvardejska i Jelizavetina prema jugu i jugozapadu.⁹⁹⁾

Slični nedostaci u rukovođenju trupama i organizovanju borbenih dejstava postojali su i u 42. armiji. Komandant armije je 22. januara ujutro naredio komandantima korpusa:

»... 1) Komandanti streljačkih korpusa u suštini ne utiču na tok borbe ni vatrom ni rezervama. Rukovođenje jedinicama korpusa organizovano je očigledno nezadovoljavajuće.

2) Znatan deo artiljerije i minobacača i ne učestvuje u borbi, pa čak i ne razvijaju se, već stoje na putevima očekujući pokret. Prema tome, komandanti streljačkih korpusa izvršavaju zadatak jedino pešadijom, što je svakako nedopustivo...«.¹⁰⁰⁾

Komandant 42. armije je naredio da se 22. januara od 3 časa ujutro privremeno prekine napad glavnih snaga, zbiju borbeni poreci pešadije i organizuje komandantsko izviđanje radi razrade pitanja sadejstva među rodovima vojske. Juriš pešadije i tenkova bio

⁹⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 68, l. 77.

¹⁰⁰⁾ Isto, l. 59.

je predviđen za 13 časova, posle vatrenog naleta po neprijatelju u trajanju od 15 minuta.

U to vreme je nemačkofašističko komandovanje, težeći da zadrži u svojim rukama Gatčinu, prikupilo tu znatnu grupaciju snaga i sredstava. Protiv jedinica 42. armije na gatčinskom pravcu su dejstvovali: 11. i 170. pešadijska divizija, ostaci 126. i delovi 61, 215. i 225. pešadijske divizije, a u rejonu Puškin, Sluck i istočno — glavne snage 215. i deo snaga 24. pešadijske divizije. U rejonu jugoistočno od Gatčine formirana je grupacija teške artiljerije, a od 22. januara u rejonu južno od grada počele su da se prikupljaju jedinice 12. tenkovske divizije. U rejon jugozapadno od grada prispeo je 502. bataljon teških tenkova RVK.

U toku popodneva 22. i u toku dana 23. januara, snage 42. armije su, lomeći otpor neprijatelja i odbijajući njegove mnogobrojne protivnapade, jedinicama 123. i 117. streljačkog korpusa izvodile napad na gatčinskom pravcu, a 110. streljačkim korpusom — prema jugoistoku, obilazeći gradove Puškin i Sluck sa jugozapada. Krajem dana 23. januara 123. streljački korpus je savladao odbranu neprijatelja na reci Ižori. Uvodeći u borbu na tom pravcu glavne snage 225. pešadijske divizije, neprijatelj je zaustavio dalje napredovanje jedinica korpusa. 117. streljački korpus, pošto je u toku borbe smonio 30. gardijski streljački korpus, obišao je Tajce i udarima 120. streljačke divizije sa severoistoka i jugozapada izbacio neprijatelja iz tog utvrđenog mesta. Goneći odstupajuće delove neprijatelja, korpus je 22. januara izbio na reku Ižoru. U toku sledeća dva dana jedinice korpusa su, vodeći borbe s neprijateljem koji se uporno branio, neznatno napredovale na levom krilu. 110. streljački korpus, odbivši u toku 22. januara oko 20 neprijateljskih protivnapada jačine vod — četa, presekao je cestu Puškin — Gatčina. Krajem dana 23. januara neprijateljska grupacija, koja je branila položaje u rejonu Puškin — Sluck, bila je opkoljena od naših snaga s tri strane.

Jedinice 67. armije su posle zauzimanja Mge, 118. streljačkim korpusom produžile da gone neprijatelja u pravcu Uljanovke. 22. januara je u napad prešla 13. streljačka divizija 116. streljačkog korpusa. Krajem dana 23. januara, 13. i 268. streljačka divizija su vodile borbu s jedinicama 24. pešadijske divizije neprijatelja za Uljanovku. Na taj način su jedinice armije očistile od neprijatelja levu obalu reke Neve i Kirovsku železničku prugu do stanice Pustinjke, ali zadatak — zauzimanje Uljanovke i Tosna, kao i deonice Oktobarske železničke pruge između tih mesta, nisu izvršile.

Ocenjujući rezultate napada jedinica Fronta, komandant Fronta je još 22. januara ukazao komandantima armija i korpusa¹⁰¹⁾ na to da jedinice armija sporo razvijaju probaj i postavljene zadatke ne izvršavaju na vreme. Po mišljenju komandanta, osnovni uzroci za to su nepravilna taktika i slabo rukovodenje jedinicama i streljačkim korpusima. Na sektoru probaja neprijatelj nije imao neprekidni front i branio je odvojenim grupama samo naseljena mesta i uzvišenja, zatvarajući najvažnije pravce. Naše trupe su, međutim, nastupale neprekidnim širokim frontom, nemajući jasno izraženi pravac glavnog udara ni udarne vatrene grupacije na tom pravcu. Umesto da koncentrisanim snagama udarne i vatrene pesnice probijaju neprijateljsku odbranu na jednom — dva pravca, istovremeno cepajući njegovu odbranu na drugim odsecima, dejstvima u bok i pozadinu, jedinice su se ravnometerno razvlačile po čitavom frontu, bile svuda slabe i prinudene da vode teške frontalne borbe. Iskoristivši te greške naših trupa neprijatelj je malim snagama zaustavljao njihov napad. Komandant Fronta je ukazivao na to da komandanti korpusa slabo rukovode trupama; ne usmeravaju napore na najvažnije pravce, ne organizuju manevar udarom i vatrom, ravnodušno gledaju na zaostajanje artiljerije, sa zakašnjnjem postavljanju jedinicama zadatke za sledeći dan — i kao rezultat svega toga, po pravilu, napad se sledećeg dana obnavlja sa zakašnjnjem i izvodi neorganizovano.

Komandant Fronta je naredio da se odustane od linjske taklike, koja dovodi do slabljenja jedinica na svim pravcima, da se u punoj meri koristi mogućnost manevra udarom i vatrom na najvažnijem pravcu, da se drobi i uništava ostala neprijateljska odbrana udarima u bok i iz pozadine.

Ova uputstva su pomogla komandama armija i korpusa da u znatnoj meri otklone nedostatke u dejstvima naših trupa.

24. januara 2. udarna armija je produžila napad.

Težeći da u svojim rukama zadrži železničku prugu Gatčina — Kingisep, neprijatelj je pojačao otpor i 24. januara izvršio više protivnapada na jedinice 2. udarne armije. Uspeo je da na nekim odsecima potisne naše trupe i ponovo zauzme niz naseljenih mesta. Protiv 43. i 122. streljačkog korpusa dejstvovalo su: 227. pešadijska divizija, borbene grupe 61. i 170. pešadijske i ostaci 10. vazduhoplovno-pešadijske divizije, a takođe i jedinice motorizovane divizije SS »Nordland«. Ispred 108. streljačkog korpusa vodile su borbu

¹⁰¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 77—78.

borbene grupe 126. i 225. pešadijske divizije i ostaci 9. vazduhoplovno-pešadijske divizije.

U naredna dva dana jedinice 2. udarne armije su snagama 43. i 109. streljačkog korpusa¹⁰²⁾ slomile neprijateljski otpor i napredovale 8 — 16 km. Na levom krilu armije, 122. streljački korpus, u tesnom sadejstvu sa 108. streljačkim korpusom, uspešno razvijajući napad u pravcu Volosova, otpočeo je borbu za Jelizavetino i presekao železničku prugu Gatčina — Kingisep.

Avijacija Fronta je uprkos lošem vremenu pojačala udare po trupama koje su se povlačile, železničkim ešelonima i koncentracijama pešadije i tehnike neprijatelja. Ona je 25. januara izvršila 416, a 26. januara — 442 avio-poleta. Avijacija daljnog dejstva je u toku noći 25/26. januara napala koncentracije neprijateljskih trupa i tehnike u Volosovu i Siverskom, izvršivši 237 avio-poleta.¹⁰³⁾

27. januara, posle izbijanja na železničku prugu Gatčina — Narva, jedinice armije su, orijentujući se frontom prema zapadu, otpočele gonjenje nemačkofaističkih trupa u pravcu Kingisepa. Od 16 časova 27. januara, 122. streljački korpus je prešao u sastav 42. armije.

U toku noći 27/28. januara nemačkofaističko komandovanje je otpočelo da povlači svoje glavne snage koje su dejstvovalе u zoni 2. udarne armije. Povlačenje pešadijskog puka neprijatelj je štitio bataljonom, a bataljona — četom. Zaštitničke jedinice su ojačavane topovima i minobacačima, kao i malim grupama tenkova, pojedinih tenkovima i jurišnim oruđima. Protivničke zaštitnice su uglavnom vodile borbu u naseljenim mestima i na putevima. Nemačkofaističke trupe, težeći da zadrže napredovanje naših snaga, rušile su mostove i pojedine deonice puta, minirale puteve, ivice šuma i prilaze naseljenim mestima. Najjači otpor neprijatelj je pružao levo-krilnim jedinicama armije, koje su napadale duž železničke pruge ka Kingisepu.

27. januara je krenula u napad 48, a 28. januara i 71. samostalna pomorska streljačka brigada, koje su dejstvovalе na desnom krilu armije. Posle napredovanja od 2 do 5 km, jedinice brigada su se svile u borbene poretkе i narednih dana nastupale u marševskim kolonama, istražujući prethodnici.

Jedinice 2. udarne armije su 27 — 30. januara, savlađujući prepreke i potiskujući neprijateljske zaštitnice, prodirale prosečno 10

¹⁰²⁾ 109. streljački korpus je uveden u borbu 25. I.

¹⁰³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 103, 115.

— 15 km na dan. 30. januara jedinice armije su glavnim snagama izbile na reku Lugu i zauzele mostobran na njenoj levoj obali.

Jedinice 42. armije su 24. januara snagama 123. i 117. streljačkog korpusa i dalje vodile borbu na gatčinskom pravcu, neznatno napredujući. Na levom krilu armije, 10. streljački korpus je slomio otpor neprijatelja i u sadejstvu s jedinicama 79. utvrđenog rejona oslobodio gradove Puškin i Sluck (Pavlovsk) od nemačkofašističkih osvajača. Na stanici Antropšino naše snage su zarobile ešelon s tenkovima¹⁰⁴⁾ i drugim neprijateljskim naoružanjem.

Naredbom vrhovnog komandanta osam združenih i taktičkih jedinica dobio je počasni naziv Puškinske, a pet — Pavlovske.

Toga dana je u sastav armije uključen 108. streljački korpus iz 2. udarne armije, a 110. streljački korpus je potčinjen 67. armiji.

Težeći da sačuva puteve za odstupanje ka Kingisepu nemačkofašističko komandovanje je počelo da prebacuje deo trupa iz rejona Gatčine protiv 2. udarne armije. Krajem dana 24. januara ispred 108. streljačkog korpusa su dejstvovalе borbene grupe 126. i 225. pešadijske i ostaci 9. vazduhoplovno-pešadijske divizije, a ispred 123. i 117. streljačkog korpusa, severozapadno, severno i severoistočno od Gatčine, borbene grupe 11. i 215. pešadijske divizije neprijatelja.

25. januara ujutro, posle vatrenog naleta u trajanju od 10 minuta, streljačke združene jedinice 42. armije su obnovile napad uz podršku artiljerije, tenkova i avijacije. Savladajući otpor i odbijajući protivnapade neprijatelja naše trupe su prodirale prema jugu.

Krajem dana su jedinice 108. streljačkog korpusa, napredovavši 3 — 5 km, presekle železničku prugu na odseku Bornice — (isklj.) žel. stanica Vojskovicе. U rejonu žel. stanica Vojskovicе, Iljkino, nemačkofašističke trupe su pružale naročito uporan otpor našim snagama. Neprijatelj je u tom rejonu koncentrisao: do bataljona pešadije, 15 protivtenkovskih oruđa, četu tenkova »tigar« i druga vatrena sredstva.

U podne su tenkovi 220. tenkovske brigade prodrili u žel. stanicu Vojskovicе i istočno predgrađe Iljkina. Istovremeno su se četiri baterije 871. lakog artiljerijskog puka razvile na 400 m severoistočno od stanice. Od vatre neprijateljske artiljerije i tenkova, 220. tenkovska brigada je pretrpela znatne gubitke i počela odstupati. U tom momentu je neprijatelj preuzeo protivnapade na jedinice 871. lakog artiljerijskog puka, snagama grupa automatičara, uz podršku

¹⁰⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 68, l. 95.

U oslobođenom Krasnogvardejsku (Gatčini), sovjetski vojnici razgovaraju sa stanovnicima

tenkova, artiljerije i minobacača. Ali su sovjetski artiljeri i ispoljili izuzetni heroizam i upornost. Oni su odbili sve njegove protiv-napade.

Uvodeći u borbu diviziju iz drugog ešelona, 123. streljački korpus je u toku dana 25. januara glavnim snagama vršio obilazak Gatčine sa zapada. Krajem dana jedinice korpusa su otpočele borbu na severozapadnoj periferiji grada.

U to vreme je 117. streljački korpus, svojom 120. streljačkom divizijom, otpočeo ulične borbe na severoistočnoj i istočnoj periferiji grada.

Tako su naše snage do kraja dana 25. januara sa zapada i istoka izvršile obilazak neprijateljskih jedinica koje su branile Gatčinu.

Znatnu pomoć jedinicama 42. armije pružila je avijacija 13. vazduhoplovne armije, koja je u izvanredno složenim vremenskim prilikama nanosila udare po otpornim tačkama, artiljeriji i živoj sili neprijatelja. Napadi naše avijacije su primorali neprijatelja da na brzu ruku menja vatrene položaje artiljerije i minobacača koji su se nalazili u Gatčini, usled čega se krajem dana 25. januara smanjilo dejstvo njegove vatre.

U toku noći 25/26. januara jedinice armije nisu prekidale borbeno dejstva. Jedinice 120. streljačke divizije, pod komandom pukovnika A. V. Batluka, slomile su neprijateljski otpor na severoistočnoj periferiji Gatčine, prodrle u grad i, vodeći žestoke borbe za svaku četvrt, 26. januara do 10 časova potpuno očistile Gatčinu (Krasnogvardejsk) od nemačkofašističkih osvajača. Borbena grupa 11. pešadijske divizije neprijatelja pretrpela je u borbama za grad zнатне gubitke.

Razvijajući napad, snage armije su 26. januara desnokrilnim združenim jedinicama zauzele utvrđene tačke neprijatelja Jelizavetino i Nikolajevku. Na levom krilu je 117. streljački korpus odbacio neprijatelja od Gatčine ka jugu.

Naredbom vrhovnog komandanta, 19 združenih i taktičkih jedinica koje su se istakle u borbama za oslobođenje grada dobile su naziv Gatčinske.

Bliži cilj operacije Lenjingradskog fronta, koji mu je postavila Vrhovna komanda, zahtevaо je izvršavanje dva zadatka: oslobođenje Lenjingrada od neprijateljskog artiljerijskog bombardovanja i čišćenje od neprijatelja glavne železničke komunikacije, koja je povezivala Lenjingrad sa domovinom — Oktobarske železničke pruge.¹⁰⁵⁾ Prvi zadatak je izvršen razbijanjem krasnoseljsko-ropšinske neprijateljske grupacije. 26. januara je i drugi zadatak bio blizu izvršenja. Toga dana su naše snage oslobodile Tosno i Ušake i vedile borbe na prilazima ka Ljubanju i Čudovu. Time je Lenjingrad u suštini bio potpuno deblokiran. U vezi s tim, komanda Lenjingradskog fronta obratila se 26. januara vrhovnom komandantu s molbom da joj dozvoli da jedinicama Fronta izda zapovest i ispali artiljerijske salve Lenjingradu.¹⁰⁶⁾

27. januar 1944. godine će zauvek ući u slavnu istoriju Lenjingrada. Tog dana je Vojni savet Lenjingradskog fronta obavestio ceo svet o potpunom oslobođenju Lenjingrada od neprijateljske blokade. Vojni savet je pohvalio sve borce Fronta i mornare Baltičke flote, koji su učestvovali u borbama za oslobođenje Lenjingrada od blokade. U proglašu Vojnog saveta stanovnicima grada rečeno je: »Gradani Lenjingrada. Hrabri i istrajni Lenjingrađani. Zajedno s trupama Lenjingradskog fronta vi ste odbranili naš rodni grad. Svojim herojskim radom i čeličnom izdržljivošću, savlađujući sve teškoće i patnje blokade, vi ste kovali oružje pobeđe nad neprijateljem, ulažući sve svoje snage za stvar pobeđe.

¹⁰⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 57.

¹⁰⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 104.

Na ulicama Lenjingrada 27. januara 1944. godine

U ime trupa Lenjingradskog fronta čestitamo vam značajni dan velike pobede kod Lenjingrada.

Živeli vojnici Lenjingradskog fronta!

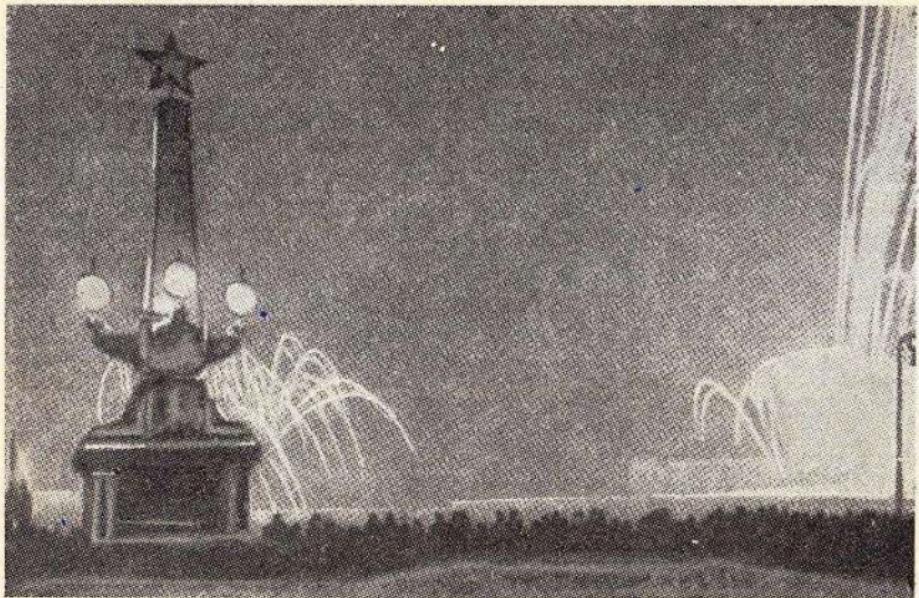
Živeli trudbenici grada Lenjina!

Večna slava herojima palim u borbi za grad Lenjina, za slobodu i nezavisnost naše domovine!«¹⁰⁷⁾

U čast izvojevane pobede grad Lenjina je u 20 časova salvama pozdravio hrabre trupe Lenjingradskog fronta. Jedan za drugim za grmeli su 24 plotuna iz 324 oruđa. Pucali su topovi sa Marsovog polja, sa obale Neve, grmela je brodska artiljerija Flote. Čitava naša nedogledna otadžbina slušala je na radiju glas likujućeg Lenjingrada, svi sovjetski ljudi su se radovali velikom trijumfu ruskog slavnog grada.

Pohvala Vojnog saveta je još više podstakla sovjetske vojнике na borbene podvige.

¹⁰⁷⁾ Lenjingrad u velikom otadžbinskom ratu Sovjetskog Saveza, t. II. Lenizdat, 1947, str. 174.

Vatromet u Lenjingradu 27. januara 1944. godine

Počev od 27. januara jedinice 42. armije su razvile napad u pravcu jugozapada, nabacujući neprijatelja na šumsko-močvarno zemljište.¹⁰⁸⁾

U to vreme nemačkofašističke trupe nisu nigde više imale kompaktan front odbrane. Imajući u vidu da se zimi, na pošumljenom-močvarnom zemljištu, borbena dejstva odvijaju pretežno za naseљena mesta i puteve, neprijatelj je pri odstupanju dizao u vazduh mostove, spaljivao naseljena mesta, minirao puteve i na njima podizao barikade.

Nemačkofašističke trupe su pružile uporan otpor jedinicama 42. armije u velikom naseljenom mestu Volosovu, koje je predstavljalo bazu neprijateljskog snabdevanja.

Komandant 90. streljačke divizije 108. streljačkog korpusa pokušao je da zauzme Volosovo iz pokreta, snagama 205. i 31. gardijskog tenkovskog puka, koje su bile pridate diviziji. Međutim, ti pokušaji nisu imali uspeha. Zadatak zauzimanja Volosova bio je poveren 11. streljačkoj diviziji 122. streljačkog korpusa. Komandant

¹⁰⁸⁾ Od 16.00 27. januara 1944. godine, u sastav 42. armije uključen je 122. streljački korpus 2. udarne armije, 117. streljački korpus 42. armije, koji je napadao prema jugu ka Siverskoj, prešao je u sastav 67. armije.

divizije je odlučio da ostavivši zaštitne delove na severnoj ivici naseljenog mesta, noću 27/28. januara jednim pukom obide Volosovo sa zapada, drugim sa istoka i jednovremenim udarom s raznih strana razbije neprijatelja. Za izvršenje tog zadatka komandant divizije je angažovao 321. gardijski minobacački i 509. lovački protivtenkovski puk, koji su bili pridati 90. streljačkoj diviziji i već stigli do Volosova. U drugoj polovini noći, posle plotuna puka reaktivne artillerije, jedinice 11. streljačke divizije su uz podršku artiljerije iznenadno prodrle u Volosovo i do jutra 28. januara potpuno ga očistile od neprijatelja. Neprijatelj je ostavio na bojištu oko 1.500 mrtvih. Jedinice 11. streljačke divizije zaplenile su: 48 oruđa raznih kalibara, 2 minobacačke baterije, 7 mitraljeza, 7 tenkova, skladišta municije i hrane i drugu opremu.¹⁰⁹⁾

Posle zauzimanja Volosova jedinice 42. armije su otpočele brzo napredovanje prema jugozapadu. Prešavši za tri dana oko 50 km, one su 30. januara glavnim snagama izbile na reku Lugu i zauzele mostobran na njenoj levoj obali.

U zoni dejstva 67. armije, od 24. do 30. januara, događaji su se odvijali na sledeći način.

Težeći da osigura povlačenje svojih snaga iz rejona Puškina, Slucka i Tosnog neprijatelj je pružao uporan otpor jedinicama armije. 24. januara 118. streljački korpus, odbivši osam neprijateljskih protivnapada, prodro je sa severa i istoka u Uljanovku i započeo ulične borbe u gradu. Na izmaku dana u sastav armije je ušao 110. streljački korpus koji je bio zauzeo gradove Puškin i Sluck. Izbijanjem jedinica ovog korpusa na reku Ižoru, stvorena je realna mogućnost okruženja neprijateljske grupacije koja se branila jugoistočno od Slucka. Međutim, jedinice 67. armije su ipustile tu mogućnost. Koristeći se time što su naše snage prekinule napad, neprijatelj je, ostavljajući slabe zastore, noću 24/25. januara otpočeo ubrzano izvlačenje jedinica iz tog rejona cestom: Sluck — Fedorovsko — Virica.

U toku 25. i 26. januara jedinice armije su produžila napad prema jugu i jugozapadu.

110. streljački korpus je forsirao reku Ižoru i, nanoseći udar duž železničke pruge ka Virici, krajem dana 26. januara izbio jednom divizijom na reku Sujdu u rejonu Virkina.

116. streljački korpus je 25. januara, slomivši otpor jedinica 24. pešadijske divizije neprijatelja, probio jako utvrđeni pregradni polo-

¹⁰⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 746, l. 12 — 14.

žaj neprijatelja na Oktobarskoj železničkoj pruzi, južno od žel. stанице Popovka i za dva dana napredovao u pravcu juga 14 — 17 km.

118. streljački korpus je 25. januara, slomivši otpor neprijatelja u Uljanovki, oslobođio ovaj grad i železnički čvor od nemačkofašističkih osvajača. Posle oslobođenja Uljanovke, 124. streljačka divizija se orijentisala ka jugoistoku i otpočela nastupanje ka Tosnom.

U noći 25/26. januara neprijatelj je vršio protivnapade na jedinice divizije snagama oko dve čete pešadije u rejonu Galašovke. Odbivši neprijateljeve protivnapade, jedinice 124. streljačke divizije su otpočele da prodiru ka Tosnu i ujutro prodre u grad sa severozapada. U to vreme je u Tosnu već vodila borbu 18. streljačka divizija Volhovskog fronta. Zajedničkim snagama, jedinice 124. i 18. streljačke divizije su do 10 časova potpuno očistile grad od neprijatelja. Krajem dana 26. januara jedinice 118. streljačkog korpusa su ovladale linijom: Novo Lisino — Strojenje.

Potrebno je istaći da 67. armija, usled slabe organizacije boja i rukovođenja trupama, nije ispunila zahteve komandanta Fronta za uništenje neprijateljske grupacije u rejonima Puškina, Slucka, Uljanovke i Tosna, kao ni do 26. januara za izbjeganje na liniju Virica — Lisino Korpus.

Komanda Fronta je 26. januara uveče skrenula pažnju komandantima armija¹¹⁰⁾ na to da se napredovanje armija odvija izuzetno sporo, uprkos nepostojanja kod neprijatelja kompaktног fronta odbrane i slabog otpora njegovih usitnjениh i podvojenih grupa. Borbe je karakterisalo potiskivanje, a ne okružavanje i uništavanje odstupajućeg neprijatelja.

Takvo stanje je komandant Fronta objašnjavao lošim rukovođenjem, stalnim frontalnim napadima, odsustvom smelih obilaznih manevra i napada na neprijatelja u bokove i iz pozadine, kao i time što komandanti divizija i korpusa nisu koristili pravce na kojima su se pružale mogućnosti za uspeh.

U skladu s uputstvima komande Fronta, trebalo je da 67. armija do 16 časova 27. januara primi u svoj sastav 117. streljački korpus iz 42. armije, a komandu 116. streljačkog korpusa i 13. streljačku diviziju da izvuče u rezervu Fronta. Jedinice 67. armije su dobile zadatku da nanesu glavni udar na desnom krilu u pravcu Siverskog i do 28. januara izbiju glavnim snagama na liniju: Dajmišće — Roždestveno — Boljševo — Virica — Lisino Korpus, sigurno obezbeđujući levi bok udarne grupacije Fronta. Istovremeno je jedi-

¹¹⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 107—108.

nicama armije naređeno da budu spremne za uništenje neprijateljske grupacije koja se branila u rejonu Ljubanja, u slučaju da se ona probije ka Lisino Korpusu.

U toku 27. i 28. januara jedinice 67. armije su produžile napad, savlađujući neprijateljski otpor i odbijajući njegove protivnapade. Naročito uporan otpor hitlerovci su pružili desnokrilnim združenim jedinicama armije. To se dogodilo iz razloga što je 50. armijski korpus neprijatelja, koji se branio južno od Krasnogvardejska, imao zadatak da obezbedi izvlačenje 26. i 28. armijskog korpusa iz rejona Tosno, Ljubanj u rejon Luge.

Krajem dana 28. januara, 117. streljački korpus je sa dve divizije vodio borbu protiv ostataka 126. i 11. pešadijske i jedinica 12. terzovske divizije neprijatelja za Novo Koleno (1,5 km severoistočno od Tihkovica), Kartaševsku i Kurovice. 110. streljački korpus, pošto je forsirao reke Sujdu i Oredež, snagama dve streljačke divizije zauzeo je veliko naseljeno mesto Viricu. 118. streljački korpus je ovladao linijom: Karušta — Lisino Korpus. U skladu sa odlukom komandanta Fronta o izvlačenju 118. streljačkog korpusa u frontovsku rezervu, jedinice ovog korpusa su prekinule napad i utvrdile se na dostignutoj liniji. Korpus je, 29. januara, posle predavanja odbrambenih položaja jedinicama 14. utvrđenog rejona, izvučen u rejon Puškina.

Tako je, počev od 29. januara, armija izvodila napadna dejstva sa još 117. i 110. streljačkim korpusom, koji ranije nisu bili u njenom sastavu, što je otežavalo komandovanje jedinicama.

U toku noći 28/29. januara, jedinice 117. streljačkog korpusa su produžile napad ka prilazima Siverskoj a 110. streljački korpus je marševaо iz rejona južno od Virice. U 9 časova i 30 minuta jedinice ovog korpusa su se razvile na liniji istočno od Ižore i Družne Gorke i otpočele napad opštim pravcem ka Velikoj Divenki. Usled izuzetno teških uslova šumsko-močvarnog zemljišta i bespuća, artiljerija je zaostala i pešadija je u napadu bila lišena artiljerijske podrške. 29. i 30. januara su nastavljene borbe za Siversku, veliko uporište i bazu snabdevanja neprijatelja na železničkoj pruzi Lenjingrad — Luga. U tom rejonu su hitlerovci, snagama 12. tenkovske i ostalih 212., 126. i 11. pešadijske divizije, pružali snažan otpor jedinicama armije i čestim protivnapadima pešadije i tenkova pokušali da zaustave napredovanje naših jedinica.

Uvodeći u borbu diviziju iz drugog ešelona, 117. streljački korpus je slomio otpor neprijateljskih jedinica na reci Oredež, zapadno

od Siverske i otpočeo napad duž druma od Vira prema jugu. 123. streljačka divizija toga korpusa je 29. januara otpočela ulične borbe u Siverskoj. Istovremeno je 110. streljački korpus napadao na Siversku obilaskom s juga. Jedinice armije su 30. januara, posle upornih uličnih borbi, uništile neprijatelja u tom naseljenom mestu, okružile njegove jedinice u Roždestvenom i Bolješevu, gde su ih kasnije i uništile.

U borbama severno od Siverske, gde je neprijatelj pružao žestok otpor, sovjetski vojnici su ispoljili izuzetnu upornost, istrajanost i junaštvo. Tako je 27. januara u borbi za selo Pižmu neprijatelj uspeo da okruži vod automatičara 92. streljačkog puka 201. streljačke divizije 117. streljačkog korpusa. Komandir voda poručnik V. G. Nedošivin bio je ranjen, ali je produžio da rukovodi borbom. Četiri puta je neprijatelj pokušavao da uništi sovjetske borce. Odbivši protivnapade neprijatelja vod je krenuo u odlučan juriš, naterao fašiste u bekstvo i spojio se s drugim jedinicama puka. Producujući napad i primenjujući vešt manevar, vod je zašao iza leđa hitlerovcima koji su branili Voskresensko i obezbedio brzo zauzimanje tog jako utvrđenog mesta. U borbi za selo Menjkovo, 28. januara, Nedošivin je bio ponovo ranjen, ali ni tada nije napustio bojište. Komunista Nedošivin je i u narednim borbama ispoljio ličnu hrabrost i odvažnost, i pokazao se kao istinski patriota domovine koji majstorski poznaće svoj posao. Od početka velikog otadžbinskog rata on je 11 puta ranjavan zadobivši pri tom 42 rane.¹¹¹⁾

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 5. oktobra 1944. godine poručnik Veniamin Georgijević Nedošivin je odlikovan ordenom heroja Sovjetskog Saveza.

U vreme dok je Lenjingradski front razvijao napad na kingisepskom i luškom pravcu, u zoni Volhovskog fronta se događalo sledeće.

U toku noći 20/21. januara, 8. armija je vršila izviđanje. U pet časova ujutro izviđačke grupe su otkrile da je neprijatelj, štiteći se inžinjerijskim preprekama i jakim zaštitnicama, otpočeo povlačenje s pojedinih položaja u pravcu jugozapada. Jedinice 8. armije,¹¹²⁾ pod komandom general-majora F. N. Starikova prešle su u gonjenje i, savlađujući otpor neprijateljskih zaštitnica i njegove prepreke, 21. januara do 12 časova zauzele niz naseljenih mesta. U drugoj polovini dana jedinice armije su produžile gonjenje neprija-

¹¹¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 103, l. 131.

¹¹²⁾ U to vreme su u sastav armije ulazili: 18. i 364. streljačka divizija, 1. i 22. streljačka brigada.

telja. Uz sadejstvo 18. streljačke divizije, snage 67. armije Lenjingradskog fronta su zauzele važnu železničku raskrsnicu — grad Mgu.

Prvog dana napada jedinice 8. armije su napredovale u pravcu jugozapada 8 — 12 km, očistile od neprijatelja deonicu železničke pruge Mga — Maluksa i krajem dana otpočele borbu za jako utvrđeni neprijateljski odbrambeni položaj na levoj obali reke Mge.

Nemačkofašističko komandovanje je uspelo da toga dana izvuče iz borbne 227. pešadijsku diviziju, koju je hitno prebacivalo u rejon zapadno od Gatčine protiv trupa Lenjingradskog fronta. Tako se jedinicama 8. armije, krajem dana 21. januara, suprotstavljalala samo jedna (212) pešadijska divizija neprijatelja, koja je brojala oko 7.750 ljudi. U to vreme se u dvema streljačkim divizijama i jednoj streljačkoj brigadi 8. armije¹¹³⁾ nalazilo 13.167 ljudi. Prema tome, naše snage nisu imale znatnu nadmoćnost nad neprijateljem. Šumsko-močvarno zemljište je otežavalo nastupanje jedinicama armije i pogodovalo neprijatelju u organizovanju odbrane. Otopljenje koje je nastupilo nije dozvolilo našim snagama da dejstvuju van puteva. Nedostatak puteva je dovodio do zaostajanja artiljerije i naše trupe su bile prinuđene da noću privlače zaostalu artiljeriju i pozadinske ustalone, prekidajući napad. Noću su dejstvovali samo manji odredi koji su vršili izviđanje i vodili borbu s neprijateljskim zaštitnicama. Koristeći prekid borbenih dejstava, nemačkofašističko komandovanje je noću izvlačilo svoje snage na linije blagovremeno pripremljene za odbranu. U zoni dejstva 8. armije takve linije su bile reka Mga i Oktobarska železnička pruga.

Jedinice armije su 22. januara ujutro produžile napad i u toku dana napredovale 15 — 20 km, oslobodivši od osvajača niz naseljenih mesta, među kojima i jako uporište neprijateljske odbrane — Šapke.

23. i 24. januara 8. armija je produžila da razvija napad u pravcu jugozapada. Krajem dana 24. januara naše snage su izbile na prilaze Tosnu i Ušacima.

U toku noći 24/25. januara jedinice 8. armije i njen odsek fronta predati su 54. armiji, a operativna komanda 8. armije je otpočela da se predislocira na levo krilo Fronta.

Kao što je već izneto, jedinice 54. armije, kojima je komandovao general-major S. V. Roginski, u toku 15 — 20. januara napadale su na Ijubanjskom pravcu. Krajem dana 20. januara one su

¹¹³⁾ 22. streljačka brigada je obezbeđivala obalski pojas Ladoškog jezera i nije učestvovala u napadu.

se uklinile u neprijateljsku odbranu oko 3,5 km, na odseku: južno od Smerdine — 3 km istočno od Didvina. U to vreme su se pred jedinicama 54. armije, na blagovremeno pripremljenim položajima, branile: glavne snage 121. i 21. pešadijske divizije, »Španska legija«, borbena grupa pešadijske divizije SS »Policija«, 12. i 13. vazduhoplovno-pešadijska divizija.

U noći 20/21. januara, nemačkofašističko komandovanje je otpočelo da povlači svoje jedinice sa odseka severoistočno i jugoistočno od Ljubanja, držeći položaje u rejonu gde su se bile uklinile naše snage. Neprijatelj je istovremeno izvukao iz borbe borbenu grupu pešadijske divizije SS »Policija«, koja je branila položaje južno od reke Tigode do Lezna, i počeo prebacivati njene jedinice protiv snaga 54. armije. U rejon Čudova neprijatelj je snagama 21. pešadijske i 13. vazduhoplovno-pešadijske divizije i dalje držao položaje duž reke Volhova.

Povlačenje neprijatelja je stvorilo povoljne uslove za razvijanje napada jedinica 54. armije. U toku 21—24. januara, jedinice armije, goneći neprijatelja na desnom krilu i niz reku Tigodu u pravcu Trubnikova Bora, vodile su borbu za proširenje proboga na ljubanskom pravcu. Neprijatelj je odstupao na krilima a na ljubanskom pravcu je pružao jak otpor. Približavanjem naših snaga Oktobarskoj železničkoj pruzi, otpor neprijatelja se pojačao i na krilima.

Za četiri dana napada, jedinice 54. armije su, neznatno napredujući na ljubanskom pravcu, prodrtle na pojedinim odsecima do 20 km. Naše snage su nanele znatne gubitke neprijateljskoj 21. pešadijskoj diviziji, koja je 24. januara preformirana u borbenu grupu.

Narednih dana je sovjetsko komandovanje izvršilo izvesno pregrupisavanje snaga. Združene jedinice 8. armije, posle njihovog uključivanja u sastav 54. armije, objedinjene su pod komandom 119. streljačkog korpusa.¹¹⁴⁾ U sastav korpusa je takođe ušla 177. streljačka divizija, koja je dejstvovala na desnom krilu 54. armije. U sastav 115. streljačkog korpusa ušla je 53. streljačka brigada, a u sastav 111. streljačkog korpusa — 14. streljačka brigada. 198. i 285. streljačka divizija su izvučene u rezervu Fronta.

U toku 25. januara jedinice armije su vršile delimično pregrupisavanje i pripremale se za obnavljanje napada. U 9 časova 25. januara, 115. streljački korpus je otpočeo napad. Neprijatelj je ja-kom vatrom i protivnapadima u toku dana zaustavljao napad jedinica korpusa. Istovremeno je nemačkofašističko komandovanje

¹¹⁴⁾ 22. streljačka brigada nije ušla u sastav korpusa.

izvuklo iz borbe jedan od pukova 121. pešadijske divizije, koji je branio položaje u rejonu Ljubanja, i otpočelo njegovo prebacivanje ka žel. stanicu Peredoljska, gde su snage 59. armije stvorile neposrednu opasnost od izbijanja na železničku prugu Lenjingrad — Dno.

U noći 25/26. januara otpočeo je napad jedinica 54. armije na čitavom frontu.

119. streljački korpus je slomio neprijateljski otpor i razvijajući napad prodrio u Tosno. Do 10 časova su jedinice korpusa, u sadejstvu sa 124. streljačkom divizijom Lenjingradskog fronta, potpuno očistile od osvajača sresko mesto lenjingradske oblasti, železnički čvor grad Tosno. Istovremeno su naše jedinice zauzele naseljena mesta Ušaka i Žare. Naredbom vrhovnog komandanta, 364. streljačka divizija i 1. streljačka brigada, koje su doprinele oslobođenju Tosnog, dobile su naziv Tosnenske.

115. streljački korpus 26. januara ujutro izbio jednom divizijom na železničku prugu na 5 km jugoistočno od Ljubanja i zauzeo žel. stanicu Pomeranje.

U toku 26. januara jedinice armije su čistile od neprijatelja deonicu železničke pruge Tosno — Zare i na ljubanjskom pravcu zauzele niz naseljenih mesta. Neprijateljsko komandovanje je toga dana izvuklo iz borbe »Špansku legiju« i prebacilo je u pravcu Luge. Neprijateljska grupacija u rejonu Ljubanja je bila oslabljena. Krajem dana 27. januara, neprijateljske jedinice koje su branile Ljubanj bile su opkoljene našim združenim jedinicama s tri strane. Uporne borbe za grad trajale su čitav dan 28. januara. U žestokom okršaju snage armije su slomile otpor jedinica 121. nemačke pešadijske divizije i zauzele grad i železničku stanicu Ljubanj, odbacivši neprijatelja u pravcu jugozapada.

Osam združenih i taktičkih jedinica koje su učestvovale u oslobođenju grada dobile su počasni naziv Ljubanjske.

Na čudovskom pravcu su naše snage u periodu od 24. do 27. januara neznatno napredovale. Neprijateljski otpor je bio slomljen 28. januara. Naše jedinice su zauzele žel. stanicu i naselje Babino, Karlovku i Torfjani i produžile napad u pravcu Čudova sa severoistoka i severa.

Sa istoka su prema gradu prodirale jedinice 2. utvrđenog rejona. Krajem dana je neprijatelj koji je branio Čudovo bio opkoljen od naših snaga, a u toku noći 28/29. januara bio je potpuno uništen udarima sa zapada, severa i istoka. Grad i krupni železnički čvor Čudovo bili su oslobođeni od nemačkofašističkih osvajača.

Naredbom vrhovnog komandanta, četiri streljačke združene jedinice Volhovskog fronta dobine su počasni naziv Čudovske.

Na taj način je Oktobarska železnička pruga — glavna magistrala koja je povezivala Moskvu s Lenjingradom — 29. januara na čitavoj svojoj dužini bila očišćena od neprijateljskih trupa. Razvijajući napad, jedinice armije su 30. januara odbacile neprijatelja od Oktobarske železničke pruge na 10 — 20 km.

Posle gubitka Ljubanja i Čudova neprijateljsko komandovanje je, plašeći se okruženja svojih snaga koje su dejstvovali ispred jedinica 54. armije, otpočelo da ih brzo povlači u pravcu Luge. Jedinice armije su prešle u gonjenje u čitavoj zoni dejstva i krajem dana 30. januara, izbivši na liniju: južno od Sludica — naselje Novinka — Jeglinq — (isklj.) Lovecka — Apraksin Bor — Pjatnica — Sena Kerest — Glušica, presekle železničke pruge Novgorod — Lenjograd i Čudovo — Kingisep.

Posle razbijanja neprijatelja u rejonu Novgoroda, jedinice 59. armije su izvršile pregrupisavanje svojih snaga i 21. januara produžile napad. Jedinicama armije je predstojalo da probiju drugi pojas neprijateljske odbrane, čiji je prednji kraj prolazio linijom: reka Kerest — Vjažičko jezero — reka Veronda. Od te linije do reke Luge proteže se skoro neprekidna močvara. Putna mreža u tom rejonu je bila vrlo slabo razvijena. U tako teškim uslovima nastala je oštra borba za tesnace između močvara koje je neprijatelj branio, oslanjajući se na blagovremeno pripremljene otporne tačke.

U dejstvima na šumsko-močvarnom zemljištu poseban značaj su imale inžinjerijske jedinice. U sastav armije tada je bila uključena 12. inžinjerijsko-pionirska brigada, pa je u okviru armije došlo do nove raspodele inžinjerijskih taktičkih i združenih jedinica. Svaki streljački korpus je obezbeđivala po jednu inžinjerijsko-pionirska brigada, a 6. streljački korpus, sem toga, još i 109. samostalni motorizovani inžinjerijski bataljon.

Odstupanje nemačkofašističkih trupa ispred 8. i 54. armije Volhovskog fronta, kao što je već rečeno, bitno je izmenilo situaciju. Pred trupe levog krila Fronta, postavio se zadatak da što je moguće više ubrzaju napad, da bi što pre zauzele Lugu, presekle puteve odstupanja neprijateljskim združenim jedinicama, koje su odstupale iz rejona Tosnog, Ljubanja i Čudova u pravcu jugozapada, i u sa-dejstvu s trupama Lenjingradskog fronta okružile i uništile te neprijateljske snage.

Komandant Volhovskog fronta je 22. januara ujutro ukazao komandantu 59. armije¹¹¹⁾ da brzina dejstava na tom, najvažnijem pravcu, predstavlja osnovnu garanciju za uspeh u okruženju i uništenju neprijateljskih snaga koje dejstvuju prema severu i severoistoku od Luge.

Nepostojanje u neprijatelja jakih operativnih rezervi primoravalo ga je da koristi raznorodne taktičke jedinice, koje je većinom povlačio sa onih odseka fronta što još nisu bili pod udarima naših snaga. Te rezerve, budući da su često bile slabo obezbeđene sredstvima ojačanja, pri energičnim i smelim dejstvima naših trupa, mogle su biti lako okružavane i uništavane. I najmanja sporost u dejstvima dozvoljavala je neprijatelju da sredi svoje snage i organizuje otpor na međupoložajima.

Komandant Fronta je naredio komandantu 59. armije da objasni svim generalima i višim oficirima, a preko njih da upozna ceo oficirski sastav i borce, da samo energična i smela dejstva trupa obezbeduju brzo i odlučno izvršavanje zadatka okruženja i uništenja neprijatelja.

Komandant Fronta je dalje naredio: ne gubiti vreme, stalno napadati, aktivno pronalazeći neprijateljske bokove i blokirajući naseljena mesta koja on brani; dejstvovati glavnim snagama sa odlučnim obuhvatom neprijateljskih krila i izbijanjem u njegovu pozadinu. Savetovano je da se pri neprijateljskom odstupanju primenjuje odlučno paralelno gonjenje, a u slučaju potrebe i borba obrnutim frontom. Štabove divizija i korpusa imati u neposrednoj blizini jedinica.

Težeći da spreči razvijanje napada naših snaga na novgorodsko-luškom pravcu, nemackofašističko komandovanje je protiv združenih jedinica 59. armije prebacivalo trupe s drugih odseka 18. i 16. armije. Da bi objedinio komandovanje raznim jedinicama neprijatelj je formirao privremene borbene grupe. Na liniji: Spaska Polist — stanica Tatina, krajem dana 21. januara dejstvovala je najjača borbena grupa »Šuljdt«, sastava: 2. pešadijska brigada SS, ostaci 28. lake pešadijske divizije i jedinice 24, 121. i 21. pešadijske divizije. Pravac ka Finevu Lugu, koji je zatvarala grupa »Šuljdt«, izvodio je u bok i pozadinu 28. neprijateljskog armijskog korpusa koji je odstupao s ljubanjsko-čudovskog odseka fronta. U međumočvarnom tesnacu na liniji Zapolje — Vaškovo branila se borbena grupa »Špet«, formirana od ostataka 1. vazduhoplovno-pešadijske divizije i dela snaga konjičkog puka »Nord«. Na liniji Ižori — Lentjevo

¹¹¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 187—188.

dejstvovalo su jedinice 3. lake pešadijske divizije, a pravac duž druma i železničke pruge Novgorod — Šimsk branila je borbena grupa »Firgut«, sastavljena od delova 290. pešadijske divizije i glavnih snaga konjičkog puka »Nord«.

Na taj način je 21. januara neprijatelj najslabije obezbeđivao pravac duž železničke pruge Batecka — Luga. Od trupa 59. armije se zahtevalo da brzim i odlučnim dejstvima slome otpor neprijateljskih jedinica koje su branile taj pravac, ne dajući neprijatelju vremena da prebacuje snage s drugih odseka fronta. Ipak, jedinice 6. streljačkog korpusa za nekoliko dana nisu uspele da slome otpor neprijatelja u rejonu Našči 1, Ljuboljadi i da prođu kroz tesnace između močvara. To je omogućilo neprijateljskom komandovanju da značno ojača svoje jedinice koje su branile pravce ka Oredrežu i Bateckoj. Do 23. januara neprijatelj je u rejon severno od žel. stanice Ljuboljadi prebacio s ljubanjsko-čudovskog odseka fronta borbenu grupu pešadijske divizije SS »Policija« i formirao takozvanu grupu »Bok«. Do 24. januara, iz grupe »Šuljdt« u grupu »Špet« prebačene su jedinice 21. i 24. pešadijske divizije. Ojačanje neprijateljske grupacije uslovilo je odugovlačenje borbi. Usporen je tempo napredovanja naših snaga koje su dejstvovalo duž železničke pruge ka Bateckoj. To se objašnjava time što je 6. streljački korpus bio oslabljen prethodnim borbama a ljudstvo umorno. U 29. tenkovskoj brigadi je 20. januara ostalo svega osam ispravnih tenkova. Bilo je celishodno pojačavati naše snage, koje su dejstvovalo duž železničke pruge, uvođenjem u borbu na tom pravcu 7. streljačkog korpusa iz drugog ešelona. Međutim, ovaj korpus je, po odluci komandanta Fronta, iskorišćen za razvijanje uspeha u pravcu jugozapada ka Menjušima, s kasnjim udarom u pravcu žel. stanice Peredolske. Jedinice 6. streljačkog korpusa su morale vršiti probor blagovremeno pripremljenog neprijateljskog pojasa odbrane. Uz to je na dejstva naših jedinica negativno uticalo i toplije vreme. Postojeći malobrojni putevi postali su teško prehodni, što je dovodilo do zaostajanja artiljerije i otežavalo dotur i evakuaciju.

Od 2. do 23. januara, 112. streljački korpus je vodio uporne borbe s delovima borbene grupe »Šuljdt« za Malo i Bolj. Zamošće, žel. stanicu Tatino i Zaklinje.

Neprijatelj je više puta prelazio u protivnapad. Krajem dana 23. januara naše jedinice su savladale otpor neprijatelja i počele razvijati napad, frontom prema severozapadu. Do 26. januara bio je probijen drugi pojaz neprijateljske odbrane. Krajem dana su jedinice korpusa ovladale linijom: Malo Zamošće — Selo Gora — Podubje

— Libunice. Borbe su bile krajnje žestoke. Naseljena mesta su po nekoliko puta prelazila iz ruke u ruku.

Neprijateljskoj upornosti sovjetski vojnici su suprotstavili nesaloljivu volju za pobedom, hrabrost i heroizam. U borbi za selo Podublje svoje ime je zauvek proslavio komandir odeljenja streljačke čete 1249. streljačkog puka 377. streljačke divizije, vodnik S. M. Čerepanov. On je prvi pošao u juriš. Dotrčavši do krajnje kuće s čijeg prozora je štekao neprijateljski mitraljez, Čerepanov je tačno baćenom ručnom bombom uništio mitraljez, koji je ometao napredovanje naših jedinica. U borbi za selo hrabri ratnik je bio ranjen, ali je produžio da se bori. Neprijatelj je vršio obesne protivnapade, težeći da izbaci našu jedinicu iz sela. Posle 10 neprijateljskih protivnapada iz streljačkog odeljenja je ostao živ samo Čerepanov. Na njega je jurnulo oko 100 hitlerovaca, pokušavajući da ga zarobe. Vodnik Čerepanov je vatrom svog i automata ubijenih drugova ubijao neprijateljske vojнике koji su vršili protivnapad. Kada mu je nestalo metaka, komsomolac Čerepanov je s uzvikom »za domovinu!« bombom ubio sebe i grupu fašista koji su pokušavali da ga zarobe. U toj borbi je hrabri borac uništio 72 hitlerovca.¹¹⁶⁾

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 5. oktobra 1944. godine, vodnik Sergej Mihajlovič Čerepanov je posmrtno proglašen za heroja Sovjetskog Saveza.

Posebno velike teškoće u toku napada morale su da savladaju jedinice 377. i 310. streljačke divizije, koje su dejstvovali na jako močvarnom zemljištu. Ljudstvo se kretalo u vodi do kolena; a oruđa su prevlačena na rukama. Usled bespuća, artiljerija je zaostajala, usporavajući napredovanje pešadije. Treba napomenuti da jedinice korpusa nisu uvek koristile mogućnosti obilaska i često su se upliftale u borbe za jako utvrđena mesta neprijateljske odbrane.

Komandant Fronta je 24. januara ukazao komandantu 59. armije¹¹⁷⁾ na to da se operacija na luškom pravcu još uvek odvija sporo. 112. i 6. streljački korpus nisu potpuno iskoristili sve mogućnosti za manevar u svojim zonama i zbog toga su gubili mnogo vremena na progrizanje ili stvaranje breša u odbrani neprijatelja na njegovim međulinijama. Nedovoljno su aktivno korištene smučarske jedinice za obilazak i obuhvat neprijateljskih bokova preko močvara i šumsko-močvarnih tesnaca. Slabo je vršeno izviđanje

¹¹⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 103, l. 186.

¹¹⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 193—194.

neprijatelja pred frontom i na bokovima. Naseljena mesta, koja je neprijatelj pretvorio u uporišta, naše trupe su za dugo vreme frontalno napadale umesto da ih blokiraju i obilaze.

Istakavši sve ove nedostatke, komandant Fronta je zahtevao od komandanta armije da ne rasipa snage po frontu, već da ih odmah grupiše na pravcu najvećeg uspeha trupa. Aktivno i na širokom frontu izvidati neprijatelja, težeći da se otkriju slaba mesta u njegovoj odbrani i odrede najpogodniji pravci za obuhvat i obilazak njegovih odbrambenih linija; izviđačke i smučarske jedinice koristiti pre svega za izviđanje bokova neprijatelja i puteva za obilazak i obuhvat njegovih grupacija — zahtevao je komandant Fronta.

Armija je dobila zadatak da najkasnije 29—30. januara zauzme Lugu i levokrilnim jedinicama izbije na liniju Luga — Soljci.

Za vreme dok je 112. streljački korpus vodio borbu na desnom krilu armije, jedinice 6. streljačkog korpusa (65, 239. i 286. streljačka divizija i 29. tenkovska brigada) napadale su duž železničke pruge Novgorod — Batecka. Žestoke borbe su se razvile u tesnacu između močvara jugozapadno od močvare Dolgovski Moh. Tu je neprijatelj imao jače otporne tačke na drugom pojusu odbrane.

Za četiri dana borbi jedinice korpusa nisu imale iole značajnijeg uspeha. Neprijateljsko komandovanje je za to vreme ojačalo borbenu grupu »Špet« koja je dejstvovala na tom pravcu. Naše jedinice su propustile mogućnost da brzo razviju napad duž železničke pruge ka Bateckoj. Privukavši artiljeriju i uvodeći u borbu diviziju iz drugog ešelona, korpus je tek 25. januara uspeo da slomi otpor neprijatelja i zauzme Ljuboljade i Vaškovo. Krajem dana 26. januara probijen je i drugi pojas neprijateljeve odbrane i na ovom pravcu savladan je uski međumočvarni tesnac, a jedinice 6. streljačkog korpusa na desnom krilu su izbile na reku Lugu.

U periodu 21—26. januara uspešnije su dejstvovali 7. i 14. streljački korpus.

7. streljački korpus (256. i 382. streljačka divizija i 7. gardijska tenkovska brigada) imao je zadatak da napada na spoju 6. i 14. streljačkog korpusa, probije neprijateljsku odbranu na reci Verondi, a zatim, krećući se prema zapadu, podiže žel. stanici Peredoljska i preseče železničku prugu Lenjingrad — Dno. Levokrilnim jedinicama je postavljen zadatak da napadaju pravcem Menjuši — Medved, obezbeđujući borbenu dejstva 14. streljačkog korpusa od mogućih napada neprijatelja sa zapada.

Korpus je otpočeo napad 22. januara. 7. gardijska tenkovska brigada, s pridatim samohodnim artiljerijskim pukom i motorizova-

nim inžinjerijskim bataljonom, delom snaga je započela borbu za selo Sutočke, a glavnim snagama se prebacila preko reka Zmejke i Veronde i zajedno s prednjim odredom 256. streljačke divizije, neočekivano za neprijatelja, napala Kšentice, sa istoka i jugoistoka. U Kšenticama se tada nalazio štab jednog pešadijskog puka 8. lake pešadijske divizije neprijatelja. Garnizon ovog naseljenog mesta sastojao se od bataljona pešadije, pionirskog bataljona i čete za vezu. Neprijatelj je imao oko 25 protivtenkovskih oruđa i 4 do 6 minobacačkih baterija.

Neprijateljske jedinice u Kšenticama podržavane su vatrom do diviziona artiljerije.¹¹⁸⁾ Odbivši sve neprijateljske protivnapade, naše jedinice su u 22 časa zauzele Kšentice i odbacile ostatke razbijenog garnizona ka Vidogošču. Istoga dana su streljačke jedinice zauzele Bogdanovo i Sutočke. Tako je već prvog dana borbi bio narušen sistem neprijateljske odbrane na drugom odbrambenom pojusu na reci Verondi, a našim jedinicama omogućeno da dalje razviju napad. Jedinice 8. lake pešadijske divizije, koje su branile taj pravac, nisu izdržale udar 7. streljačkog korpusa. Jedinice korpusa su 23. januara nastupale u pravcu jugozapada.

Komandant armije je 24. januara postavio 7. streljačkom korpusu zadatku da ovlada tesnacem između močvare severno od Stehovske močvare, uvodeći u borbu glavne snage 256. streljačke divizije u rejonu kote 47 (6 km zapadno od Vidogošča), razvije napad prema zapadu i jugozapadu. Naređeno je da se jaka otporna tačka neprijateljske odbrane Menjuši obide sa severa i juga.

Neprijatelj koji je izbačen iz Vidogošča utvrđio se u šumama zapadno od ovog naseljenog mesta. Sedma gardijska tenkovska brigada, uz pratnju jednog bataljona 934. streljačkog puka, preduzela je pokret od Vidogošča prema zapadu. Brigada je imala zadatku da nastupa prema žel. stanicu Peredoljskoj. Naši tenkovi su neutralisali neprijateljske vatrene tačke, što je omogućilo streljačkom bataljonu da nesmetano napreduje za brigadom. Jedinice brigade su za pet časova, u izuzetno teškim uslovima šumsko-močvarnog zemljišta i raskaljanih puteva, napredovale jednim putem oko 15 km, forsirale reku Lugu i izbacile neprijatelja iz Terebone.

Neprijatelj je privukao pešadiju, protivtenkovsku artiljeriju i minobacače i pokušao da vatrom zaustavi prodiranje jedinica tenkovske brigade. Istovremeno je i neprijateljeva avijacija (oko 50 aviona JU-87) izvršila udar bombama po našim snagama. Ali to nije zaustavilo sovjetske tenkiste.

¹¹⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2246, l. 3.

Komandant Fronta je 25. januara preko Lenjingradskog štaba partizanskog pokreta naredio partizanima da ovladaju rejonom žel. stanice Peredoljske i тамо uspostave vezu s našim tenkistima i pešadijom.¹¹⁹⁾

Krajem dana 25. januara, 7. gardijska tenkovska brigada je ojačana još jednim bataljonom 934. streljačkog puka. Napredujući i noću, jedinice brigade su već 26. januara ujutro ovladale nizom naseljenih mesta južno od reke Luge i otpočele borbu s neprijateljem na 3,5 — 4 km istočno od žel. stanice Peredoljske.

Tenkovska brigada je 26. januara uspostavila vezu s komandantom dva partizanska odreda, a 27. januara uveče u štab 7. gardijske tenkovske brigade stigao je komandant 5. lenjingradske partizanske brigade K. D. Karicki radi organizovanja sadejstva.

U vreme kada je tenkovska brigada razvijala napad u pravcu zapada, streljačke divizije su se kretale na jugozapad ka Medvedu. Udarom s jugoistoka i severozapada one su 25. januara izbacile neprijatelja iz Menjuša. U borbama za Menjuše jedinice korpusa su zarobile 40 oruđa i 80 automobila iz artiljerijskog puka 8. lake pešadijske divizije. Korpus je 26. januara vodio borbu s neprijateljem na 1—1,5 km severoistočno od Medveda i Verh. Prihona.

Na taj način su jedinice 7. streljačkog korpusa za pet dana borbi izvršile probor drugog pojasa neprijateljske odbrane na reci Verondi, i napredovavši na zapad i jugozapad za 30 — 35 km, izbile na reku Lugu, ugrovivši presecanje železničke pruge Lenjingrad — Dno u rejonu žel. stanice Peredoljske, a takođe su izbile i na reku Mšagu u rejonu Medveda. Nastupanjem u pravcu zapada ka žel. stanici Peredoljskoj i jugozapada ka Medvedu, naše snage su se duboko uklonile u neprijateljski raspored. Kao rezultat toga od nemačkofaističkih trupa je očišćen rejon u međurečju Veronde, Luge, Kibe, Mšage i Šelonja.

Posle likvidacije rasparčanih neprijateljskih grupa u šumama zapadno od Novgoroda, 14. streljački korpus je u toku 21. januara vršio pregrupisavanje svojih snaga i privukao artiljeriju. Korpus sastava: 378., 191. i 225. streljačka divizija i 16. tenkovska brigada, dobio je zadatak da od Novgoroda napada prema jugozapadu, očisti od neprijatelja rejon između Iljmenjskog jezera i reke Verjaže, probije neprijateljsku odbranu na reci Verondi, a zatim da izbije na reku Šelonj i ovlada Šimskom.

¹¹⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 186.

Snage korpusa su 22. januara otpočele napad. Toga dana je najveće uspehe postigla desnokrilna, 378. streljačka divizija, koja je napadala duž železničke pruge i ceste prema Šimsku. Ta divizija je za jedan dan napredovala 12 km i izbila pred drugi pojedinci odbrane neprijatelja. Brz prodor divizije stvorio je opasnost za neprijatelja da njegove jedinice, koje su se branile istočno od železničke pruge, budu obidene. Neprijateljsko komandovanje je bilo prinudeno da povuče svoje trupe sa tog odseka.

Korpus je 22. januara u 12 časova produžio napad. Radi probaja neprijateljske odbrane na reci Verondi komandant korpusa je odlučio da nanese udar snagama 16. tenkovske brigade i jedinicama 378. streljačke divizije, koje su sačinjavale pokretni odred korpusa, na najslabije branjenom odseku severno od Bolj. Podsonja, a zatim, obilazeći otporne tačke neprijatelja, da razvije napad u pravcu Šimske. Krajem dana su naše jedinice forsirale reku Verondu. Napad nije prekidan ni noću. U toku 24 časa korpus je oslobođio više od 40 naseljenih mesta i od nemačkofašističkih osvajača očistio zapadni obalski pojas Iljmenjskog jezera, od Novgoroda do ušća reke Veronde.

Proboj neprijateljske odbrane severno od Bolj. Podsonja prinoudio je borbenu grupu »Firgut« da 24. januara otpočne povlačenje s linije reke Veronde. Goneći neprijatelja, jedinice korpusa su krajem dana 26. januara izbile na reku Šelonj i otpočele borbe za Šimsk i Stari Šimsk (2 km istočno od Šimske).

U vezi s tim što napad jedinica 59. armije južno od reke Šelonj nije planiran, odlučeno je da se na levo krilo armije prebace jedinice 150. utvrđenog rejona, a oslobođene trupa sa tog odseka da se upotrebe za napad na luškom pravcu.

Potrebno je istaći da se u toku napada front armije stalno širio i do 26. januara gotovo se udvostručio. U uslovima šumsko-močvarnog zemljišta, bespuća i raskaljanih puteva, u uslovima kada je armija sastavljena od četiri korpusa morala da dejstvuje na nekoliko pravaca, razdvojenih velikim močvarnim prostranstvima i šumskim masivima, rukovođenje trupama od strane komande armije i komandanata korpusa bilo je vanredno komplikovano. Rukovođenje trupama na liniji armija — korpusa otežavala je slaba zasićenost rejčna borbenih dejstava stalnim linijama veze. Polustalne kablove linijske linije nisu obezbeđivale normalnu vezu.

Pri dejstvima na zemljištu s velikim brojem nezamrzlih močvara jako je porasla potreba za linijskim četama, u vreme kad su

Volhovskom frontu nedostajale po formaciji četiri takve čete.¹²⁰⁾
Radio je često bio jedino sredstvo komandovanja trupama.

Da bi poboljšao rukovođenje trupama komandant Fronta je još 22. januara odlučio da prebací operativnu komandu 8. armije s desnog na levo krilo Fronta. 26. januara je 59. armija predala u sastav nove 8. armije: 7. i 14. streljački korpus, 7. gardijsku, 122. i 16. tenkovsku brigadu, 150. utvrđeni rejon (od dva bataljona), artiljerijska i inžinjerijska sredstva ojačanja. Na taj način je 59. armija od 27. januara izvodila napad imajući u svom sastavu samo dva streljačka korpusa i jednu tenkovsku brigadu. U armiji je takođe znatno smanjen broj artiljerijskih i inžinjerijsko-združenih i taktičkih jedinica.

Bliži zadatak jedinica 59. armije bio je ovladavanje linijom Oredž — Batecka, a zatim, najkasnije 29 — 30. januara, i zauzimanje Luge. Radi obezbeđenja svog desnog krila trebalo je da armija jednom streljačkom divizijom napada u pravcu Fineva Luga. 8. armija je dobila zadatak da nanese udar preko žel. stanice Peredoljske i Utorgoša u obilazak Luge s juga i jugoistoka, sadejstvujući 59. armiji u zauzimanju grada.¹²¹⁾ Time se front napada 59. armije znatno smanjio. To je olakšalo rukovođenje snagama koje su ostale u njenom sastavu i omogućilo njihovu celishodniju upotrebu u zauzimanju Luge. Ipak, kako su kasniji događaji pokazali, ovi povoljni uslovi nisu iskorisćeni.

Od 27. do 30. januara u zoni 59. armije događaji su se odvijali na sledeći način.

Kao i ranije, 112. streljački korpus je i dalje nastupao u dva pravca — ka Finevu Lugu i Oredžu. Druga streljačka divizija nije uspela da savlada otpor borbene grupe »Šuljdt«, koja je bila oslabljena prebacivanjem dela njenih snaga u grupu »Špet, ali još uvek dovoljno jaka. Obezbedujući s juga povlačenje svojih trupa iz rejona Čudova, neprijatelj je pružao uporan otpor jedinicama 2. streljačke divizije i često preduzimao protivnapade. Komande korpusa i armije nisu imale rezervi i nisu mogle ojačati svoje jedinice koje su dejstvovalo duž železničke pruge ka Finevu Lugu. Za četiri dana borbi 2. streljačka divizija je napadala 5 — 6 km, ali nije uspela da izvrši postavljeni zadatak.

Tih dana su uspešnije dejstvovalе jedinice korpusa koje su napadale prema zapadu. Desno krilo ovih jedinica obezbeđivala je 2. streljačka divizija, kao i jedan bataljon iz 377. streljačke divizije,

¹²⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 97, d. 218, l. 35, 61.

¹²¹⁾ Isto, op. 89, d. 2189, l. 195—197.

čije su jedinice organizovale odbranu u naseljenim mestima Selo Gora, Radoni i Zabolotje. U toku trodnevnih borbi, 377. i 310. streljačka divizija su slomile neprijateljski otpor na blagovremeno pripremljenoj odbrambenoj liniji na reci Lugi, forsirale reku i 29. januara zauzele mostobran na njenoj desnoj obali. Produžavajući da razvijaju napad, jedinice korpusa su 30. januara napredovale 8 — 12 km i izbile na liniju Hrepelke — istočno od Mjačina, znatno proširivši mostobran na desnoj obali reke Luge. Na taj način se korpus našao na 16 — 18 km od grada Oredža, koji je imao veliki značaj za neprijatelja, pošto je on povlačio svoje jedinice i tehniku iz rejona Ljubanja i Čudova. S obzirom na to što vitepska železnička pruga, izložena noćnim napadima partizana 5. i 6. partizanske brigade, funkcionalisala s prekidima, nemačkofaističke trupe su, koristeći auto-transport, odstupale cestom preko Oredža za Lugu.

Znatna pomoć jedinicama 59. armije pružila je 11. partizanska brigada, kojom je komandovao N. A. Brednikov. Odredi te brigade su 30. januara uveče pod zaštitom mraka nečujno podišli Oredžu i iznenada napali neprijatelja u naselju i žel. stanici. Borba s neprijateljskim garnizonom trajala je do zore. Partizani su zapalili kasarne, digli u vazduh auto-bazu, ešelon s municijom i gorivom i dva skadišta hrane, i uništili 122 automobila natovarena municijom. Hitlerovci su u toj borbi izgubili 460 vojnika i oficira. Razbivši neprijateljski garnizon partizani su se povukli u šumu.¹²²⁾

6. streljački korpus, koji je dejstvovao duž železničke pruge prema Bateckoj, vodio je do 30. januara borbu za otporne tačke na levoj obali reke Luge. Ojačavši borbenu grupu »Špet«, neprijatelj je pružao naročito uporan otpor našim snagama na tom pravcu. Za četiri dana na levom krilu i u centru, korpus nije imao značajnijeg uspeha. Na desnom krilu korpusa je 65. streljačka divizija razbila neprijatelja u Žestjanoj Gorki, a zatim forsirala reku Lugu. Savladajući otpor neprijatelja i odbijajući njegove protivnapade, jedinice divizije su postupno ovладale nizom naseljenih mesta i krajem dana 30. januara se nalazile na 1 km istočno od Ostrova.

Tako su do 30. januara jedinice 59. armije vodile borbu u gornjem toku reke Luge i nisu izvršile zadatak da ovladaju gradom Lugom.

Za vreme dok su jedinice 59. armije pokušavale da prodru u grad Lugu sa istoka, 8. armija je izvodila napad uz obilazak grada s jugoistoka.

¹²²⁾ Vidi, P. R. Severdalkin, »Herojska borba lenjingradskih partizana«, str. 243—244.

Komandant Volhovskog fronta je 8. armiji postavio zadatak da nanese glavni udar pravcem: Medved — Utorgoš — Pljusa, s tim da obide Lugu s juga i jugoistoka i sadejstvuje snagama 59. armije u ovlađivanju tim gradom. Bliži zadatak 8. armije bio je zauzimanje železničke stanice Peredolske, Utorgoša, Soljaca i linije Veliko Selo — Utorgoš. U kasnijim dejstvima trebalo je da jedinice armije najkasnije do 30. januara izbiju na liniju: Ostrovno — Pljusa — Nikolajevo — Soljci, presecajući železničku prugu i cestu Luga — Pskov i odsecajući neprijatelju puteve za povlačenje k jugu i jugozapadu od Luge.

Bojeći se udara iz pozadine po svojoj grupaciji, koja se branila u rejonu Stare Ruse, neprijatelj je pružio našim snagama uporan otpor na blagovremeno pripremljenom odbrambenom položaju na rekama Mšagi i Šelonju (na odseku od Zakibja do ušća reke Šelonj). 382. streljačka divizija 7. streljačkog korpusa i 14. streljački korpus su 27. januara zauzeli Gornji Prihon i Stari Šimsk, ali dalje nisu mogli napredovati.

Do 30. januara su uspešnije dejstvovalе jedinice 7. streljačkog korpusa, koje su napadale u zoni između reka Luge i Mšage. U noći 26/27. januara prednji odred 7. gardijske tenkovske brigade je izbacio neprijatelja iz železničke raskrsnice Kčer. 27. januara ujutro odredi 5. partizanske brigade su izvršili iznenadni napad na neprijatelja u žel. stanici Peredoljskoj. Zauzevši stanicu oni su je držali do podne. Neprijatelj je izvršio protivnapad na partizane, uz vatrenu podršku oklopног voza koji je stigao sa severa i prinudio ih da napuste stanicu. Partizanima su pristigli u pomoć tenkovi 7. gardijske tenkovske brigade s desantom i krajem dana nemačko-fašističke jedinice su ponovo izbačene iz Peredoljske.¹²³⁾ U taj rejon se kretala 372. streljačka divizija, koja je 25. januara ušla u sastav 7. streljačkog korpusa iz rezerve komandanta armije. Krajem dana 27. januara je 256. streljačka divizija, pošto je slomila neprijateljski otpor na blagovremeno pripremljenoj odbrambenoj liniji na reci Kibi, ovladala deonicom železničke pruge Golupkovo — raskrsnica Kčer i linijom: severno od Zakibja — Zarečje — severozapadna periferija Medveda.

Na pravcu: Peredolska — Veliko Selo — Luga neprijatelj do 28. januara nije imao jačih snaga, već se tamo branio odvojenim manjim jedinicama, uz podršku artiljerije i šestocevnih minobacača, a 28—30. januara i malih grupa avijacije. Nemačko-fašističko koman-

¹²³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2264, l. 6—7.

dovanje je 28. januara prebacilo u rejon jugoistočno od jezera Če-remeneckog i Vreva jedan puk 285. okupacione divizije. Tamo su se kretale i jedinice 12. tenkovske divizije.

U rejonu severoistočno od Peredoljske, na desnoj obali Luge, dejstvovala je borbena grupa »Špet«, koja je ugrožavala desno krilo 7. streljačkog korpusa. Usled znatnog zaostajanja 6. streljačkog korpusa 59. armije, 7. streljački korpus je bio prinuđen da za obezbeđenje svog desnog boka odvoji odgovarajuće snage, razvlačeći ih duž leve obale reke. To je slabilo jedinice korpusa koje su napadale u pravcu zapada. Ipak je 7. streljački korpus, razvijajući napad, 29. januara zauzeo Veliko Selo, a krajem dana 30. januara još de-setak naseljenih mesta.

Na taj način su jedinice 8. armije do 30. januara probile neprijateljsku odbranu na reci Kibi, presekle železničku prugu Lenjingrad — Dno, ali zadatak koji im je postavio komandant Fronta nisu izvršile.

Sporo napredovanje snaga 59. i 8. armije Volhovskog fronta prema Lugi pretilo je da ugrozi ostvarenje zamisli o izlasku trupa tog Fronta na pravce neprijateljskog povlačenja. U vezi s tim, Vrhovna komanda je još 29. januara dala sledeća uputstva komandantu Volhovskog fronta:

»Ne upuštati se u borbu za Šimsk i Soljce, jer to nije glavno; sa tog pravca se obezbediti; glavno je da se što je moguće pre za-uzme Luga. Posle ovlađivanja Lugom, razviti se u dve kolone i napadati ka Pskovu.¹²⁴⁾ Obećano je da se za popunu Fronta do-deli 12.000 — 15.000 ljudi i 130 tenkova.

Istoga dana je štab Vrhovne komande ukazao komandantu Fronta na to da se napad glavne grupacije Fronta razvija sporo i da se zahtev štaba — ovladati Lugom najkasnije 29 — 30. januara — ne izvršava. Štab je naredio da se glavni napor jedinica Fronta usmere na što brže ovlađivanje Lugom, a da se pokretnim jedinicama najkasnije 30 — 31. januara preseće put i železnička pruga južno od Luge. Međutim, ni narednih dana, posle 29. januara, trupe levog krila Volhovskog fronta nisu uspele da izvrše postavljene im zadatke.

Glavni uzrok neuspeha trupa levog krila Fronta bio je u tome što su jedinice bile ravnomerno raspoređene na širokom frontu, a nisu imale jaku udarnu grupaciju na pravcu glavnog udara, niti rezervi za narastanje siline udara. Izuzetno teški uslovi šumsko-

¹²⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2218, l. 36.

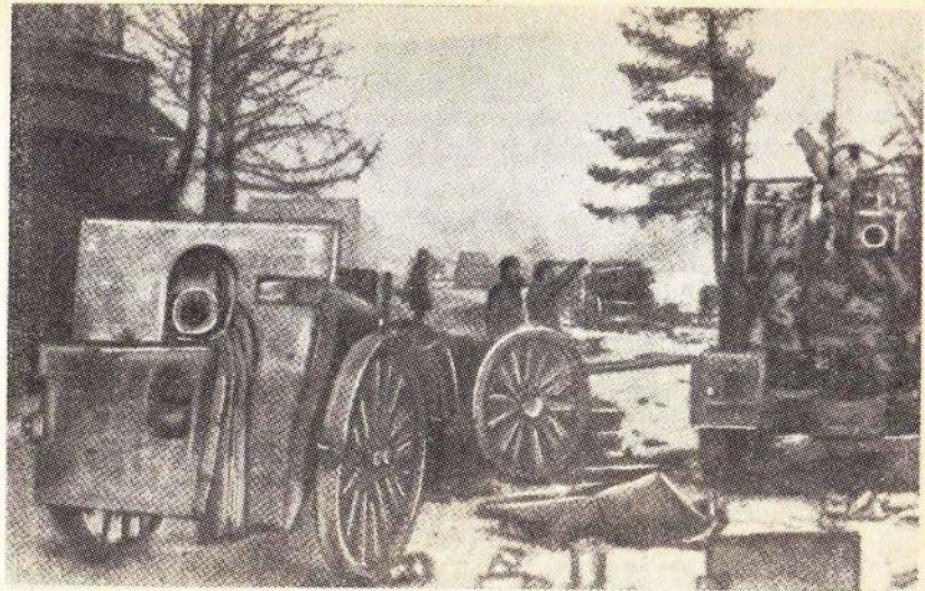
-močvarnog zemljišta i otapanje snega, izazvali su znatno odvajanje združenih jedinica Fronta od stanica za snabdevanje, što je, uz nedostatak auto-transporta, stvorilo napregnuto stanje u snabdevanju jedinica municijom i gorivom. Nepovoljne vremenske prilike su krajnje ograničile dejstva 14. vazduhoplovne armije i naše snage nisu imale potrebnu vazduhoplovnu podršku. Avijacija 14. vazduhoplovne armije izvršila je za 10 dana (21—30. januara) svega 126 avio-poleta. Usled bespuća, artiljerija je u toku napada često zostajala od jedinica. Tenkovske brigade i samohodni artiljerijski pukovi su imali znatne gubitke i nisu uspeli da pruže značajniju pomoć streljačkim združenim jedinicama. Tako je, na primer, 2. februara u četiri tenkovske brigade ostalo 19 tenkova, a u dva samohodna artiljerijska puka — svega 4 samohodna artiljerijska oruđa.¹²⁵⁾ Isto stanje je zapaženo i u pojedinim tenkovskim pukovima i u plamenobacačkim tenkovskim bataljonima. Tri tenkovska i jedan samohodni artiljerijski puk, koji su došli u sastav Fronta u periodu od 29. januara do 1. februara, nisu mogli da popune ranije pretrpljene gubitke. Svi ti uzroci su smanjivali tempo napredovanja snaga Fronta.

Oslobodenje grada Novosokoljnika

Za vreme dok su trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta, razbijši krilne grupacije 18. nemačke armije u rejonima Krasnog Sela, Ropše i Novgoroda, razvijale napad na Kingisepskom i luškom pravcu, 2. pribaltički front je pregrupisavao snage i pripremao se da pređe u napad trupama svog levog krila. Posle prekida napada južno od jezera Svibla, 10. gardijska armija se prebacivala na liniju jugozapadno od Novosokoljnika. Istovremeno s pregrupisavanjem, jedinice Fronta su izviđale neprijatelja i vatrom uništavale živu silu i vatrena sredstva njegove 16. armije. 15. vazduhoplovna armija je bombardovala i vršila udare po koncentracijama neprijateljske pešadije i tehnike, uglavnom u rejonima Novosokoljnika, Majeva i žel. stanice Zabelje. Od 21. do 30. januara, u nepovoljnim vremenskim prilikama izvršeno je 645 avio-poleta.

Radi tačnog određivanja prednjeg kraja neprijateljske odbrane, na odseku levog krila 22. armije i na odsecima 10. i 6. gardijske armije noću 28/29. januara dejstvovali su ojačani izviđački odredi, jačine bataljon — puk.

¹²⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 97, d. 218, l. 119.

Neprijateljska kolona koju su sovjetski tenkisti uništili u rejonu Ruskog Visockog

Neprijatelj je očigledno otkrio pregrupisavanje naših snaga i njihovu pripremu za napad. Bojeći se okruženja svojih jedinica u rejonu Novosokolnjika, nemačkofašističko komandovanje je u noći 28/29. januara počelo da ih povlači prema zapadu. Kao rezultat dejstava odreda 178. streljačke divizije 22. armije, obilaskom Novosokolnjika sa severa i odreda 1. i 185. streljačke divizije, obilaskom grada s juga, razbijeni su zaštitni delovi neprijatelja. U 6 časova ujutru jedinice 178. streljačke divizije upale su u Novosokolnjiki i otpočele ulične borbe. Do 11 časova i 30 minuta ova divizija je, u sadejstvu s 1. streljačkom divizijom, potpuno očistila grad i veliki železnički čvor Novosokolnjiki od fašističkih osvajača.¹²⁶⁾ Združene jedinice levog krila 22. armije i desnog krila 10. gardijske armije preduzele su gonjenje neprijatelja ka severozapadu i u toku dana 29. januara oslobodile 52 naseljena mesta. Neprijatelj je 30. januara pružio uporan otpor i napad naših jedinica je zaustavljen.

Zbog nedovoljne aktivnosti trupa 2. pribaltičkog fronta, nemačkofašističko komandovanje je uspelo da 21 — 30. januara izvrši pregrupisavanje snaga 16. armije i da jedinice te armije usmeri

¹²⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 239, op. 2224, d. 526, l. 167.

protiv trupa levog krila Volhovskog fronta. Tako je neprijatelj 30. januara protiv Volhovskog fronta uveo u borbu: 8. laku pešadijsku diviziju, deo snaga 21. vazduhoplovno-pešadijske divizije, dva bataljona 32. i 132. pešadijske divizije i 303. divizion jurišnih oruđa. Sem toga, s desnog krila 16. armije prebacivana je u sastav 18. armije 58. pešadijska divizija.

*

U toku sedamnaestodnevnih napornih napadnih dejstava trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta su izvršile proboj jake i u inženjerijskom pogledu duboko ešelonirane neprijateljske odbrane, na čitavom frontu od Finskog zaliva do Iljmenjskog jezera i nanele ozbiljan poraz 18. armiji. Nemačkofašističke trupe su bile odbačene od Lenjingrada na jug i jugozapad za 60 — 100 km, a od Novgoroda na zapad za 50 — 80 km. Trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta su zajedničkim naporima očistile od neprijatelja Oktobarsku železničku prugu — najvažniju magistralu koja povezuje Moskvu s Lenjingradom.

Neophodno je istaći da trupe Volhovskog fronta nisu izvršile zadatku ovladivanja Lugom od 29 — 30. januara. Neprijatelj je uspeo da od snaga koje su odstupale od Lenjingrada, sa mginske izbočine, iz rejona Ljubanj — Čudovo, od Novgoroda, i 12. tenkovske divizije, prebačene iz grupe armija »Centar«, stvori u ovom rejonu dovoljno jaku grupaciju i zadrži najvažnije komunikacije — železničku prugu i drum Luga — Pskov.

Glavni uspeh napada sovjetskih trupa od 14. do 30. januara ogledao se u izvršenju najvažnijeg zadatka — potpuno oslobođenje Lenjingrada od neprijateljske blokade i varvarskih artiljerijskih bombardovanja.

4. — RAZVIJANJE NAPADA NA NARVSKOM, PSKOVSKOM I LUŠKOM PRAVCU. BORBA ZA LUGU

(31. januar — 15. februar)

Gonjenje neprijatelja trupama Lenjingradskog fronta na narvskom i pskovskom pravcu. Oslobođenje Luge

Izlaskom glavnih snaga Lenjingradskog fronta, krajem januara 1944. godine, na reku Lugu na narvskom pravcu, 67. armije u rejon naselja Divenskog i glavnih snaga Volhovskog fronta u gornji tok

reke Luge na bateckom pravcu stvorene su realne mogućnosti za okruženje združenih jedinica 18. nemačke armije u rejonu severno i severoistočno od grada Luge.

Neprijatelj je težio da upornom odbranom na odbrambenom međupoložaju na reci Lugi zaustavi napad sovjetskih trupa, održi osnovne komunikacije 18. armije — železničku prugu i cestu Luga — Pskov — i izvuče ispod udara ostatke njenih razbijenih združenih jedinica na glavni pozadinski odbrambeni položaj na liniji: reka Narva — Pskov — Ostrov. U to vreme je 18. nemačka armija bila naknadno ojačana motorizovanom divizijom »Feldhernhale«, prebačenom iz 3. tenkovske armije, kao i 58. pešadijskom divizijom iz 16. armije.

Pred sovjetske trupe se postavio zadatak da slome otpor neprijatelja na reci Lugi i završe razbijanje glavnih snaga 18. nemačke armije.

U takvim uslovima je 29. januara komandant Lenjingradskog fronta odlučio: snagama 2. udarne i 42. armije forsirati reku Lugu na odseku Kurovice — ušće reke Lemovže, očistiti od neprijatelja južnu obalu Finskog zaliva od Kernova do ušća reke Narve, izbiti na liniju: reka Narva — Gdov — Začistje i zauzeti mostobrane na zapadnoj obali reke.¹²⁷⁾ Predviđano je da se, posle toga, glavni napori snaga Fronta usmere severno od Čudskog jezera.

Volhovski front je, međutim, kasnio s izbijanjem svojih snaga u rejon grada Luge i njihovim zaokretom prema Pskovu. Zbog toga je 1. februara komandant Lenjingradskog fronta precizirao zadatke armijama.¹²⁸⁾ Suzivši zonu svog napada trebalo je da 42. armija razvija udar u pravcu juga, s ciljem: da ne dozvoli prebacivanje neprijateljskih snaga sa pskovskog i luškog na narvski pravac, obezbedi s juga izlazak 2. udarne armije na reku Narvu i spoj sa Volhovskim frontom i, najkasnije do 8. februara, izbije na liniju Ostrovci — Polna — Ljadi. Pošto Volhovski front zauzme grad Lugu i razvije svoje glavne snage prema Pskovu, 42. armija je imala zadatak da od nemačkofašističkih trupa očisti istočni obalski pojas Čudskog jezera, od Ostrovaca do Seretke i bude spremna za forsiranje međujezerskog moreuza i zauzimanje mostobrana na levoj obali.

Jedinice 2. udarne armije su 31. januara produžile da na klima gone manje grupe neprijatelja, a u centru su vodile borbu za Kingisep, veliko uporište njegove odbrane na reci Lugi kojim je

¹²⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 127—128.

¹²⁸⁾ Isto, l. 143—145.

štito prilaze Narvi. Držanjem grada hitlerovci su težili da dobiju u vremenu i obezbede svojim snagama posedanje blagovremeno pripremljene odbrambene linije na reci Narvi.

Jedinice 109. streljačkog korpusa su posle 15-minutne artiljeirske pripreme forsirale reku Lugu severno i južno od Kingisepa i napale garnizon grada sa tri strane, zapretivši mu potpunim okruženjem. Naporne borbe nisu prestajale ni noću. U 8 časova 1. februara, slomivši otpor neprijatelja, sovjetske jedinice su na juriš zauzele grad.¹²⁸⁾ Naredbom vrhovnog komandanta osam združenih i taktičkih jedinica su prozvane Kingisepske.

1. februara su združene jedinice 2. udarne armije izbile na reku Narvu severno, a 3. februara južno od grada Narve, forsirale reku i zauzele male mostobrane na njenoj levoj obali.

3. februara je komandant Fronta postavio jedinicama 2. udarne armije zadatak da, ne prekidajući dejstva za zauzimanje i proširivanje mostobrana na levoj obali, pripremaju probor odbrambenog pojasa neprijatelja na reci Narvi. 2. udarna armija, sastava: 30. gardijski, 43, 109. i 122. streljački korpus, trebalo je da, obilaskom grada Narve sa severa i juga, forsira reku Narvu, probije odbranu neprijatelja na zapadnoj obali reke, uništi neprijatelja u neposrednom dodiru i ovlada linijom: Jihvi — Atsalama — Kauksi. U kasnijim dejstvima jedinicama armije je naređeno da, razvijajući napad u pravcu Rakvere, ovladaju železničkom prugom od Azera do Mustva.

Baltička flota je dobila naređenje da pripremi iskrcavanje pomorskog desanta u rejon Merekjulje. Desantu je postavljen zadatak da zauzme žel. stanicu Auvere, spreči prevoženje železničkom prugom i drumom Narva — Rakvere i održi taj rejon do dolaska snaga 2. udarne armije.¹²⁹⁾

Od 4. do 10. februara jedinice armije su vodile borbe za uništenje neprijatelja koji je branio grad Narvu na desnoj obali i za proširenje mostobrana na levoj obali reke, vršeći istovremeno pregrupisavanje snaga i sredstava radi prelaska u opšti napad. Priprema armije za napad izvođena je nedovoljno celishodno i imala krupne nedostatke. Vojni savet Fronta je 8. februara ukazao komandantu armije na to da priprema za forsiranje reke Narve i probor Narvskog utvrđenog rejona ne zadovoljava. U direktivi Vojnog saveta je istaknuto da u armiji nije organizovano izučavanje neprijatelja i zemljišta; u korpusima i divizijama nema precizne odluke o postrojavanju borbenih poredaka ni planova vatre; pitanje pre-

¹²⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 168, 172—173.

bacivanja tenkova i njihove upotrebe na levoj obali reke uopšte nije proučeno; nedostaju planovi za inžinjerijsko obezbeđenje forsiranja i boja. U armiji je sasvim slabo izvedena inžinjerijska priprema za forsiranje Narve; nije bilo plana protivvazdušne odbrane, kao ni planova materijalno-tehničkog obezbeđenja operacije.¹³⁰⁾

Kasnija borbena dejstva su pokazala da i posle upozorenja Vojnog saveta, u armiji nisu bile preduzete odlučne i energične mere za otklanjanje nedostataka u pripremi operacije.

11. februara su jedinice 2 udarne armije pristupile izvršenju postavljenog zadatka. Neprijatelj je pružao žestok otpor i više puta prelazio u protivnapade. Pri forsiranju Narve i u borbama na njenoj levoj obali sovjetski vojnici su pokazali izuzetni heroizam i neustrašivost. Tako je pri forsiranju reke zapadno od Slanaca, od strane 11. streljačke divizije 122. streljačkog korpusa, neprijatelj jakom puščano-mitraljeskom i artiljerijsko-minobacačkom vatrom izbacio iz stroja većinu plovnih sredstava. Samo je nekoliko gumenih čamaca uspelo da stigne do leve obale. Grupa hrabrih boraca 219. streljačkog puka te divizije od 18 ljudi stupila je u neravnu borbu s neprijateljem i zauzela mali mostobran. Neprijatelj je nekoliko puta pokušavao da zbaci u reku sovjetske vojнике. Pri odbijanju neprijateljskih protivnapada naročito vešto i neustrašivo je dejstvovao nišandžija mitraljeza mlađi vodnik K. P. Orgin. On je precizno tukao neprijatelja iz svog mitraljeza. Kad je mitraljez izbačen iz stroja, Orgin je uzeo automat i produžio da otvara vatru. Grupa naših boraca, odsečena od ostalih jedinica puka, odbila je sve protivnapade neprijatelja i učvrstila se na mostobranu. Ali, nestajala je snaga boraca, municija je bila na izmaku. S padom mraka komandir grupe je naredio mlađem vodniku Orginu da prepliva reku i izvesti komandanta puka o situaciji. Skinuvši kratku bundu i suknene čizme, komunista Orgin je skočio u hladnu vodu i zaplavao. Želja da izvrši naređenje i spasi drugove pomogla je sovjetskom borcu da savlada vodenu prepreku. Stigavši do komandnog mesta Orgin je izvestio o situaciji i izneo podatke o najpogodnijim mestima za prelaz preko reke. Iste noći, koristeći dobijene podatke, na mostobran se prebacila jača grupa iz sastava puka.¹³¹⁾

43. streljački korpus, koji je napadao severozapadno od grada Narve, za dva dana se uklinio u odbranu neprijatelja 1,5 — 2 km, na odseku širine 4 km, ali dalje nije mogao napredovati. Snage armije, koje su napadale jugozapadno od grada Narve, napredovale

¹³⁰⁾ Isto, l. 194—197.

¹³¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 103, l. 133.

su za pet dana na zapad i severozapad za 10—12 km i znatno proširile mostobran.

15. februara su združene jedinice 30. gardijskog streljačkog korpusa presekle železničku prugu Narva — Jihvi, a 17. februara zauzele Auvere. U borbama za železničku prugu izvršio je herojski podvig komandir mitraljescog odeljenja 191. gardijskog streljačkog puka, 64. gardijske streljačke divizije, gardijski zastavnik A. M. Bastrakov. Pri odbijanju protivnapada neprijateljske pešadije i tenkova on je bio ranjen, ali je produžio da otvara vatru. Kada je grupa hitlerovaca pokušala da zarobi sovjetskog vojnika, on, veran vojničkoj zakletvi, to nije dozvolio već je poslednjom bombom uništio sebe i šest neprijateljskih vojnika.¹³²⁾

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR, od 5. oktobra 1944. godine, mlađi vodnik Konstantin Petrovič Oargin i gardijski zastavnik Arsentij Mihailovič Bastrakov proglašeni su za heroje Sovjetskog Saveza.

Još 14. februara je štab Vrhovne komande ukazao komandantu Lenjingradskog fronta da i vojna i politička situacija zahtevaju da se najkasnije 17. februara zauzme grad Narva.

Međutim, jedinice armije, i pored uvođenja tenkova u borbu, pregrupisavanja 122. streljačkog korpusa s levog krila na pravac glavnog udara i ojačanja 124. streljačkim korpusom, nisu uspele da razviju uspeh i izvrše zadatke koje im je postavila komanda Fronta. Linija fronta se na narvskom pravcu nije bitnije izmenila do kraja operacije.

To se objašnjava sledećim razlozima. Neprijatelj je do početka napada jedinica 2. udarne armije protiv nje grupisao jaku operativnu grupu »Šponhajmer«¹³³⁾, sastava: dve motorizovane divizije, jedna motorizovana i jedna pešadijska brigada, tri borbene grupe pešadijskih divizija, ostaci jedne pešadijske i jedne vazduhoplovno-pešadijske divizije, jedinice dve pešadijske divizije, glavne snage tenkovskog bataljona RVK, dva samostalna pešadijska bataljona i razne specijalne pukove i niže jedinice. Pripremi odbrambene linije na reci Narvi nemačkofašističke trupe su pristupile još u leto 1943. godine. Ovde je pre početka naše napadne operacije neprijateljsko komandovanje prebacilo ispod Lenjingrada deo teške artiljerije RVK. U drugoj polovini februara neprijatelj je na narvski pravac doveo još dve pešadijske divizije i jednu brigadu.

¹³²⁾ Isto, 1. 128.

¹³³⁾ Ta grupa je formirana imajući kao bazu komandu 54. armijskog korpusa. Grupa »Šponhajmer« je 23. februara preformirana u operativnu grupu »Narva«.

Pošumljeno i besputno zemljiste s nezaleđenim močvarama pogodovalo je braniocu i vanredno otežavalo dejstva naših snaga. Sovjetske združene jedinice koje su napadale na narvskom pravcu bile su umorne od prethodnih borbi i osetno nepopunjene ljudstvom. Usled lošeg vremena dejstva naše avijacije su bila ograničena i nisu obezbeđivala potrebnu podršku kopnenim snagama. Jedinicama je nedostajala municija, naročito za oruđa većih kalibara. Komandant 2. udarne armije je u izveštaju Vojnom savetu Fronta isticao da su na dejstva naših snaga negativno uticali: slaba organizacija izviđanja neprijatelja, slabo korišćenje oruđa za neposredno gađanje i nevešto rukovođenje borbom, naročito na stepenu puk — divizija.¹³⁴⁾

U toku noći 13/14. februara brodovi Flote su u rejon Merekkulje iskrcali desant jačine bataljona automatičara i streljačke čete 260. samostalne brigade pomorske pešadije (svega 432 čoveka). Posle iskrcavanja desanta veza sa njim je izgubljena. Zbog toga ni brodovi Flote ni avijacija nisu mogli podržati dejstva desanta. U toku četiri dana iskrčane jedinice su vodile borbu s nadmoćnjim snagama neprijatelja, ali, naoružane samo lakim naoružanjem, ne poznajući snage i sistem odbrane neprijatelja, kao ni stanje kod naših trupa, zadatak nisu mogle izvršiti.

U zoni dejstava 42. armije događaji su se odvijali na sledeći način. Pošto su preko leda savladale reku Lugu, jedinice armije su 31. januara produžile da gone neprijatelja prema jugozapadu i jugu. Pred udarima Lenjingradskog fronta, neprijateljske trupe su se povlačile osnovnim magistralama na prvcima: Kingisep — Narva i Siverski — Luga. Zbog toga, pred 42. armijom na pskovskom pravcu u suštini, nije bilo iole organizovanih jedinica neprijatelja. Ovde su odstupale samo male grupe koje su naše jedinice odbacile od osnovnih magistrala, kao i neznatni delovi okupacionih jedinica. One nisu mogle pružiti otpor armiji i pri približavanju naših jedinica su odstupale, dižući u vazduh mostove i spaljujući sela.

Od 31. januara do 4. februara jedinice armije su, imajući prednje odrede, prodirale u kolonama u proseku 15 do 20 km dnevno. Bespuće i duboki sneg umanjivali su tempo napredovanja. 4. februara su jedinice 196. streljačke divizije 108. streljačkog korpusa ušle u grad Gdov, koji su dan ranije oslobođili partizani,¹³⁵⁾ a 86. streljačka divizija 123. streljačkog korpusa je izbila na reku Pljusu i oslobođila sresko mesto lenjingradske oblasti Ljade. Istovremeno

¹³⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 70, l. 36—39.

¹³⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 178.

su jedinice 46. streljačke divizije¹³⁶⁾ toga korpusa uništile neprijateljski garnizon u Sara Gori, koji je bio okružen još 2. februara. U toku dana 5. i prve polovine 6. februara jedinice armije su, posedajući dostignute linije, privlačile artiljeriju i pozadinske delove, i vršile izviđanje.

Vrhovna komanda je još 1. februara postavila Lenjingradskom frontu zadatak da brzo izbije u rejon žel. stanice Mšinska, zauzme je i time pomogne Volhovskom frontu za što brže oslobođenje rejona Luge. U sastav Lenjingradskog fronta predat je desnokrilni streljački korpus (124.) iz 54. armije Volhovskog fronta.

Komandant Lenjingradskog fronta je odlučio da do 5. februara zauzme Lugu snagama 67. armije.¹³⁷⁾ S obzirom na to što su se borbe u rejonu Luge odužile, komandant je 5. februara naredio da se za uništenje luške grupacije neprijatelja angažuju levokrilne združene jedinice 42. armije. Komandant te armije dobio je naređenje da u toku 6. i 7. februara, snagama 108. i 123. streljačkog korpusa, ovlada linijom Polna — Zovka i tu se privremeno utvrdi. Predloženo je da se 116. streljački korpus iz drugog ešelona armije dovede 6. februara u rejon Ljada i njime 7. februara ujutro nanese udar pravcem Pljusa — Struge Krasne, da se 8. i 9. februara zauzmu ta mesta, preseče železnička pruga Luga — Pskov i zajedno sa 67. armijom uništi luška grupacija neprijatelja.¹³⁸⁾ 6. februara je u sastav 42. armije uključen 118. streljački korpus i određen za drugi ešelon armije.¹³⁹⁾

Prodiranjem u pravcu juga jedinice 42. armije su stvorile opasnost od udara u bok i pozadinu neprijateljskoj grupaciji koja je dejstvovala u rejonu Luge. Sem toga, naše snage su mogle preseći pravce odstupanja toj grupaciji prema Pskovu. Uzimajući u obzir nastalu situaciju, nemačkofašističko komandovanje je počelo isturati svoje jedinice protiv snaga 42. armije. Već 4. februara je na levoj obali reke Pljuse, na odseku Losice — Igomelj, poseo odbranu jedan puk 58. pešadijske divizije, a u rejon Zovke je prispeo još jedan puk te divizije. Iz rejona Luge u zapadnom i od Pljuse u severnom pravcu, kretale su jedinice 13. vazduhoplovno-pešadijske divizije. Istovremeno je neprijatelj aktivirao dejstva svoje avijacije. Narednih dana neprijatelj je i dalje pojačavao svoje snage ispred 42. armije. U rejon žel. stanice Jama, protiv 108. streljačkog kor-

¹³⁶⁾ Od 24.00 4. II 1944. godine, 46. streljačka divizija se nalazila u sastavu 110. streljačkog korpusa 67. armije.

¹³⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 153—155.

¹³⁸⁾ Isto, l. 182.

¹³⁹⁾ Isto, l. 186.

pusa, iz rejona Luge se prebacivala 126. pešadijska divizija i glavne snage 12. tenkovske divizije. Prebacujući združene jedinice protiv 42. armije, neprijateljsko komandovanje je samim tim slabilo grupaciju svojih snaga u rejonu Luge, što je doprinosilo uspešnom napadu 67. armije i trupa Volhovskog fronta.

Od 6. do 8. februara 42. armija je na desnom krilu i u centru produžila napad ka reci Želči, a na levom krilu je grupisala snage, pregrupisavala jedinice i privlačila artiljeriju i pozadinu.

7. februara je 108. streljački korpus izbio prednjim delovima na reku Želču. U to vreme se na levoj obali reke Želče, u rejonu železničke stanice Jama, nalazio u odbrani zaštitni odred neprijatelja jačine do bataljona, koji je branio železničku prugu i drum ka Seretki i Pskovu. Pokušaj jedinica korpusa da iz pokreta probiju odbranu neprijatelja nije imao uspeha. Borbe u rejonu žel. stanice Jama su se odužile i trajale su do 13. februara. Neprijatelj se uporno branio, zaustavljajući naše jedinice jakom vatrom i čestim protivnapadima. Za to vreme je neprijateljsko komandovanje produžilo da prebacuje svoje trupe protiv desnokrilnih združenih jedinica 42. armije. Do 9. februara ono je ovde privuklo kombinovanu diviziju, formiranu od raznih jedinica, kao i glavne snage 12. tenkovske divizije. 10. februara neprijatelj je poseo odbranu i na zapadnim obalama Čudskog i Pskovskog jezera. Tu je razvio do deset bataljona iz 285. okupacione divizije, koja je ranije bila dislocirana u Pskovu. Protiv jedinica desnog krila 42. armije neprijatelj je 11. februara naknadno uveo u borbu 126. pešadijsku diviziju i glavne snage 9. vazduhoplovno-pešadijske divizije. 12. februara su u rejon Mehikorma pristigle jedinice pešadijske brigade SS.

Vodeći borbu za žel. stanicu Jam, 108. streljački korpus je istovremeno čistio istočni obalski pojas Čudskog jezera od malih grupa neprijatelja. 90. streljačka divizija korpusa je 11. februara izbacila neprijatelja iz Podborovja, a sledećeg dana zauzela ostrvo Pirisar. 14. februara su se preko leda na jezeru prebacila dva puka 128. streljačke divizije. Jedan od njih je poseo odbranu na ostrvu Pirisar, a drugi je zauzeo mostobran na zapadnoj obali Čudskog jezera, na odseku Pedaspjaje — Saksa, dubine 1,5 — 2 km. Prelazak preko jezera bio je otežan time što je led bio vrlo tanak. Oruđa artiljerije za podršku morali su ljudi prevlačiti, bez prednjaka. Prednjaci i municija su prebacivani posebno.

U tesnom sadejstvu sa 108. streljačkim korpusom vodile su borbu desnokrilne jedinice 123. streljačkog korpusa. One su 13. februara zapretile okruženjem neprijateljskim jedinicama koje su

se branile u rejonu žel. stanice Jama. Pod zaštitom tenkova 12. tenkovske divizije, hitlerovci su otpočeli da se povlače na jug. Naše snage su prešle u gonjenje neprijatelja.

Posle pregrupisavanja snaga, 116. streljački korpus je 8. februara obnovio napad. U to vreme su se ispred jedinica korpusa na levoj obali reke Pljuse, od Losica do Igomelja, nalazile u odbrani glavne snage 58. pešadijske divizije, ojačane sa dva teška artiljerijska diviziona RVK. U rejon Zovke je neprijatelj isturio deo snaga 12. tenkovske i 58. pešadijske divizije, a na levoj obali reke Verduge razvila se 13. vazduhoplovno-pešadijska divizija. Jedinice 116. streljačkog korpusa, koristeći povoljno protezanje linije fronta, vezale su neprijatelja sa nekoliko četa sa fronta, a glavnim snagama nanele udare po krilima neprijateljske grupacije koja se branila u rejonu Zarudinje, Berezica, Orehovno. Tim dejstvima je 154. puk 58. pešadijske divizije bio rasečen na delove i okružen.

Narednih dana je korpus vodio borbe za uništenje okruženih jedinica neprijatelja i istovremeno razvijao napad u pravcu juga i jugozapada, obuhvatajući sa krila glavne snage 58. pešadijske divizije. 9. februara su naše snage likvidirale neprijateljske garnizone u Orehovnom i Berezicama.

10. februara je 168. streljačka divizija 123. streljačkog korpusa u rejonu Zovke otpočela borbu s jedinicama 220. pešadijskog puka 58. pešadijske divizije i jedinicama motorizovanog puka 12. tenkovske divizije. Na taj način su jedinice 58. pešadijske divizije neprijatelja, ojačane snagama 12. tenkovske divizije, bile duboko obuhvачene našim snagama s juga. Pokušaje neprijatelja da snagama dva bataljona 13. vazduhoplovno-pešadijske divizije pruži pomoć svojim trupama, okruženim u rejonu Zarudinja, odbile su jedinice 224. streljačke divizije.

Uništavajući okružene jedinice i odbijajući žestoke protivnapade neprijatelja, naše snage su produžile da razvijaju napad. 12. februara je 86. streljačka divizija potpuno očistila od neprijatelja rejon Zarudinja. Toga dana su jedinice 67. armije oslobodile grad Lugu. Neprijatelj koji je izbačen iz Luge, odstupao je u pravcu jugozapada ka Pskovu. U takvim uslovima je železnička pruga Luga — Pskov dobila za njega još veći značaj. Težeći da osigura povlačenje svoje grupacije iz rejona Luge, neprijatelj je pojačao otpor združenim jedinicama levog krila 42. armije, koje su imale zadatak da izbjiju ka naseljenim mestima Strugama Krasnim i Pljusi. 13. februara su jedinice 220. pešadijskog puka 58. pešadijske divizije i

5. motorizovanog puka 12. tenkovske divizije pokušale da se iz rejona severozapadno od jezera Čjornog probiju ka Strugama Krasnim. Pokušaj je završen neuspehom. Neprijatelj je u toku noći 14/15. februara, ostavivši borbenu tehniku i komoru, otpočeo da se prebacuje preko leda jezera Čjornog.

U toku borbi od 8. do 15. februara, združene jedinice levog krila 42. armije uništile su više od puka 58. pešadijske divizije i jedinice 5. motorizovanog puka 12. tenkovske divizije neprijatelja, koje su pokušavale da zaustave naše snage na odbrambenom međupoložaju na reci Pljusi. Neprijatelj je na bojištu ostavio čitavo naoružanje artiljerijskog puka divizije i dva teška artiljerijska diviziona RVK.

U razbijanju neprijatelja u rejonu severozapadno od Čjornog jezera, našim snagama su pružili pomoć partizani 2. partizanske brigade »N. G. Vasiljev«, pod komandom N. I. Sineljnikova.

Jednovremeno s borbama za uništenje okruženih neprijateljskih jedinica, 116. streljački korpus je izvodio napad u pravcu jugoistoka. Krajem dana 15. februara, 86. streljačka divizija je, napadajući duž puta od Ždana ka Strugama Krasnim, zauzela Šcir. Istoga dana je jedan puk 268. streljačke divizije obišao prirodnu prepreku Sokoli Moh sa istoka i otpočeo borbu s neprijateljem na severozapadnoj periferiji Pljuse. Istovremeno je na severno predgrade Pljuse napao jedan puk 46. streljačke divizije 67. armije.

Za sedam dana borbi, 116. streljački korpus je naneo znatne gubitke 58. pešadijskoj diviziji neprijatelja i napredovao od Ljada u pravcu jugoistoka 30 — 35 km. Ipak jedinice korpusa nisu uspele da zauzmu Struge Krasne i Pljusu. Naše snage nisu blagovremeno presekle železničku prugu u tom rejonu, što je neprijateljskom komandovanju omogućilo da njome prebacuje trupe iz rejona Luge ka Pskovu.

Za vreme dok su levokrilne združene jedinice 42. armije vodile borbe jugozapadno od grada Luge, 67. armija je napadala na grad sa severa, a Volhovski front sa istoka i jugoistoka.

Početkom februara neprijatelj je u rejonu Luge imao jaku grupaciju: jednu tenkovsku i do četiri pešadijske divizije, šest borbenih grupa pešadijskih divizija, ostatke četiri pešadijske divizije, dve pešadijske brigade i jedinice tenkovskog bataljona RVK. Ojačanje neprijateljeve grupacije, koja je branila blagovremeno pripremljena utvrđenja, što su u luku obuhvatala Lugu, i važnost tog komunikacionog čvora uslovili su uporan otpor njegovih trupa. Na prilazima gradu neprijatelj je imao jako utvrđene odbrambene položaje po

obalama reka Sabe, Luge i Oredeža. Sve železničke i drumske mostove severno od grada, kao i jedinu cestu koja je vodila u grad sa severa, neprijatelj je minirao, naseljena mesta utvrdio, a na šumskim putevima izgradio minirane drvene barikade.

Koristeći vanredno pogodne zemljische uslove, nemačkofašističke trupe su pružale naročito uporan otpor snagama Volhovskog fronta, koje su napadale Lugu sa istoka. Prodiranje združenih jedinica toga Fronta odvijalo se krajnje sporo. Postojala je opasnost da neprijatelj neometano izvuče svoje snage i tehniku iz rejona Luge.

2. februara ujutro, komandant Lenjingradskog fronta je 67. armiji postavio zadatak: braneći se na odseku naselje Novinka — Ljubanj snagama 14. utvrđenog rejona, desnim krilom naneti udar pravcem: Mšinska — Tolmačevo — Luga i 5. februara zauzeti grad Lugu. Pri tome je duž ceste i železničke pruge za Lugu trebalo da napada 117. streljački korpus. 110. streljački korpus je dobio zadatak da se pregrupiše u rejon Verest, Lemovža, odakle da 4. februara nanese bočni udar po neprijatelju, koji je branio Lugu sa severa.¹⁴⁰⁾ U to vreme je Luga ulazila u zonu napada Volhovskog fronta i ovlađivanje gradom i dalje je bio osnovni zadatak toga Fronta.¹⁴¹⁾

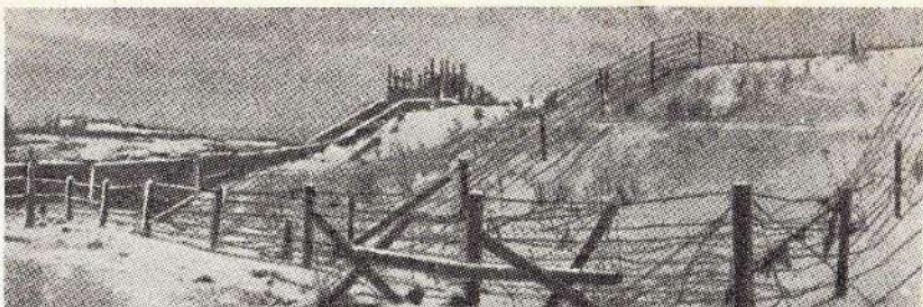
Tako su od 1. februara napor trupa levog krila Lenjingradskog fronta i glavnih snaga Volhovskog fronta bili usmereni na uništenje luške grupacije neprijatelja.

2. februara su jedinice 67. armije, snagama 117. streljačkog korpusa, obnovile napad, vršeći istovremeno pregrupisavanje 110. streljačkog korpusa na desno krilo armije. Najoštije borbe su se razvile za cestu. Veliki šumski masivi sa obe strane ceste, presećeni mnogobrojnim rečicama i potocima i sa mnoštvom neprohodnih i nezaleđenih močvara, ograničavali su dejstva tenkova i artiljerije. Sva težina borbi pala je na streljačke jedinice.

Prema meri napredovanja naših snaga ka gradu Lugi rastao je i otpor neprijatelja. Krajem dana 4. februara 117. streljački korpus je, zauzevši žel. stanicu Mšinsku, vodio borbu na reci Dolguški, na odseku od železničke pruge do ceste, za Derevik i Malo Zamošje. 110. korpus se sa dve divizije grupisao u rejonu Tverdjat, Starica, Vjaz. Toga dana je iz 42. armije u sastav korpusa uključena 46. streljačka divizija, koja je vodila borbu s borbenom grupom neprijateljske 215. pešadijske divizije za Male Sabice, Gorke i Breju.

¹⁴⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 153—155.

¹⁴¹⁾ Prema direktivi Vrhovne komande Luga je ušla u zonu napada Lenjingradskog fronta od 8. II 1944. godine.

Pojas neprijateljskih utvrđenja u rejonu sela Dolgovke

Sledećeg dana su levokrilne divizije korpusa, posle forsiranja reke Luge, otpočele borbu za Volok i Krasne Gore. Neprijatelj se uporno branio. Borbe u rejonu Dolgovke, gde je neprijatelj imao jaka utvrđenja, i Krasnih Gora su se odužile.

Za vreme dejstava na šumsko-močvarnom, besputnom zemljištu, neocenjivu pomoć našim jedinicama pružili su partizani. Oni su detaljno upoznali napadače sa sistemom odbrane neprijatelja i organizacijom njegovih otpornih tačaka na obalama Luge i njenih pritoka. Najbolji partizanski izviđači postali su sigurni vodiči streljačkih jedinica. Za vreme otopljenja, kada su močvare postale neprolazne a mnogobrojne rečice nadošle kao za vreme poplava, sovjetski borci su prolazili kroz šumske čestare stazama koje su znali samo partizani i, neočekivano za neprijatelja, napadali njegove otporne tačke.

Krajem dana 8. februara 110. streljački korpus je snagama 46. streljačke divizije vodio borbu na liniji Vološovo — žel. stanica Paporotska. Levokrilne divizije korpusa, slomivši neprijateljski otpor, zauzele su Volok i Krasne Gore i razvijale napad ka Lugi. 117. streljački korpus je i dalje vodio borbu za Kemku, Dolgovku i Malo Zamošje, a levokrilnim jedinicama blokirao je Molotki i zauzeo Dalekovo (3 km južno od Molotkija). U rejonu jugoistočno od Dalekova snage ovog korpusa su se spojile s desnokrilnim jedinicama 115. streljačkog korpusa Volhovskog fronta, koji je 8. februara ušao u sastav 67. armije Lenjingradskog fronta. Glavne snage 115. streljačkog korpusa nalazile su se na levoj obali reke Oreda, zapadno od grada Oredeža.

Na taj način je neprijateljska grupacija u rejonu grada Luge bila obuhvaćena snagama 67. armije sa zapada, severa i istoka,

Hitlerovci su 9. februara počeli da povlače artiljeriju iz Luge u rejon Pljusi. Toga dana je 117. streljački korpus, pod komandom general-majora V. A. Trubačeva, slomio otpor neprijatelja u rejonu Dolgovke, ovladao nizom naseljenih mesta, među kojima i Tolmačevom i u tom rejonu izbio na reku Lugu, a levokrilnim jedinicama na reku Oredež. U toku 10. i 11. februara naše jedinice su forsirale ove reke. Zadržavajući zaštitnicama napad jedinica armije, neprijatelj je otpočeo brzo da odstupa iz rejona Luge. Izvršivši obilazni manevar, 67. armija je krajem dana 12. februara na juriš oslobođila grad od fašističkih osvajača. Istovremeno su se s jugoistoka gradu približili prednji odredi 377. streljačke divizije 112. streljačkog korpusa 59. armije Volhovskog fronta.

Za uspešna borbena dejstva, devet združenih i taktičkih jedinica dobile su počasni naziv Luške.

Posle zauzimanja Luge, 67. armija je snagama 110. i 115. streljačkog korpusa produžila gnjenje odступajućeg neprijatelja. Jedinice armije su za tri dana i ipredovale 30 — 45 km i krajem dana

Komandant 123. streljačke divizije 117. streljačkog korpusa, general-major A. P. Ivanov razgovara sa stanovnicima grada Luge

Susret boraca i starešina 67. armije s partizanima lenjingradske oblasti u oslobođenoj Lugi 13. februara 1944.

15. februara na desnom krilu otpočele borbu za Pljusu, a na levom krilu zauzele Kreni. 117. streljački korpus, kao drugi ešelon armije, prikupio se u Lugi.

Borba trupa Volhovskog fronta na prilazima Lugi

Snage Volhovskog fronta su posle čišćenja Oktobarske železničke pruge od neprijatelja i izbjivanja u gornji tok reke Luge, kao i na reke Mšagu i Šelonj, produžile napad s glavnim zadatkom da zauzmu grad Lugu.

Imajući u vidu napredovanje trupa levog krila Volhovskog fronta na jugozapad, Vrhovna komanda je naredila da se od 24.00 2. februara iz 2. pribaltičkog fronta u njegov sastav uključi 1. udarna armija, zajedno s njenom zonom odbrane.

U nastaloj situaciji komandant Fronta je odlučio: produžavajući da glavnim snagama izvršava zadatak okruženja i uništenja luške grupacije neprijatelja, snagama 1. udarne armije izvršiti probor neprijateljske odbrane južno od Stare Ruse i, razvijajući napad

ka Volutu, u susret levokrilnim jedinicama 8. armije, okružiti i uništiti starorusku grupaciju 16. nemačke armije.

54. armija, u kojoj je ostao samo 115. streljački korpus i 44. streljačka divizija, dobila je zadatak da brzo izvrši pokret u rejon Tolmačevo, Luga, da bi u sadejstvu s jedinicama Lenjingradskog fronta i 59. armije razbila lušku grupaciju neprijatelja.¹⁴²⁾ Pred 59. armiju je postavljen zadatak da produži napad k Lugi, nanoseći glavni udar u zoni između Oredeža i Batecke. 8. armija je trebalo da 7. streljački korpus, ojačan streljačkom brigadom i sa dva tenkovska bataljona, brzo prebac u rejon Klabutice, Pljusa, Miljutino, da 31. januara preseče železničku prugu i cestu Luga — Pskov, opkoli grupaciju neprijatelja u rejonu grada Luge, a zatim da je uništi u sadejstvu sa 59. armijom. U vezi sa zaostajanjem 59. armije, komandantu 8. armije je naređeno da prema Lugi prebaci najmanje jedan ojačani puk, sa zadatkom da neprijatelju zatvori izlazak iz grada prema jugu. Sem toga, armiji je predstojalo da jakim pokretnim prednjim odredima pruži pomoć partizanima u rejonu Zapljusje — Zapolje, sigurno održi taj rejon do dolaska glavnih snaga, a takođe da ovlada železničkom prugom Luga — Pskov u rejonu Pljuse.¹⁴³⁾ Za razvijanje proboga pravcem Utorgoš — Struge Krasne, armija je ojačana 99. streljačkim korpusom, pridatim Frontu iz rezerve Vrhovne komande, sa dva tenkovska i jednim samohodnim artiljerijskim pukom. Za ojačanje 99. streljačkog korpusa armija je još dobila dva tenkovska puka.¹⁴⁴⁾

Radi sadejstva jedinicama Fronta u izvršavanju njihovih zadataka, angažovane su 2, 3, 7, 1, 10, 13, 4. i 8. partizanska brigada, koje su ukupno imale oko 17.000 ljudi.¹⁴⁵⁾

2. partizanska brigada je trebalo da dejstvuje u rejonu Ljadi, Domkino, Dolžice, na verovatnim pravcima povlačenja neprijatelja ka Čudskom jezeru. Bliži zadatak brigade bio je da ne dozvoli planško povlačenje neprijatelja putevima, pravcem Gdov — Čudsko jezero i dovlačenje njegovih rezervi, naoružanja i municije, rušenjem puteva, uništavanjem transporta i žive sile hitlerovaca. Brigadi je predloženo da odredi deo snaga za rušenje železničke pruge i ceste Luga — Pskov, na odseku Struge — Novoselje, u sadejstvu sa 3. i 7. partizanskom brigadom. U kasnijim dejstvima brigadi je predstojalo da nanosi udare po neprijatelju iz pozadine, zauzme Ljadu i Struge Krasne i zadrži ih do dolaska naših trupa.

¹⁴²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 97, d. 218, l. 103, 104, 112, 113.

¹⁴³⁾ Isto, l. 107.

¹⁴⁴⁾ Isto, l. 110.

¹⁴⁵⁾ Isto, op. 13432, d. 1, l. 40—42.

3. partizanska brigada je dobila zadatak da do 3. februara razruši železničke i drumske komunikacije neprijatelja u rejonu Struge Krasne, Pljusa, Nikolajevo, a sa približavanjem sovjetskih operativnih snaga da zauzme i zadrži ova mesta.

7. partizanskoj brigadi je postavljen zadatak da u sadejstvu s 3. i 2. brigadom ruši komunikacije i sprečava neprijatelju dotur i evakuaciju u rejonu Novoselje, Pskov, Capeljka. S približavanjem sovjetskih jedinica brigada je trebalo da po posebnom signalu zauzme i zadrži Novoselje, Torošino i Podlorovje.

1, 10. i 13. partizanska brigada su doobile zadatak da, dejstvujući u rejonu Soljci, Porhov, Dno, ne dozvole slobodan manevar rezervama neprijatelja, dotur i evakuaciju, kako iz pravca Pskova i Ostrova, tako i iz pravca Stare Ruse, Soljaca i Luge. S približavanjem sovjetskih trupa trebalo je da ove brigade zauzmu i zadrže Soljce, Boroviče i Dno.

4. i 8. partižanskoj brigadi je postavljen zadatak da, dejstvujući u rejonu prema severu i jugu od Ostrova, uništavaju štabove i oficire neprijatelja, ruše njegove komunikacije i sprečavaju manevar rezervama sa zapada i juga prema Soljcima i Lugi, a takođe da mu ne dozvole odvoženje naoružanja i žive sile sa fronta u pozadinu.

U prvoj dekadi februara neprijateljsko komandovanje je težilo da što je mogućno brže izvuče trupe iz rejona Ljubanja i Čudova u pravcu Oredreža. Stoga je organizovalo uporan otpor jedinicama 59. armije u rejonu Finev Lug, uz železničku prugu Oredrež — Batecka, kao i u gornjem toku reke Luge, južno od žel. stanice Mojke.

Borbena dejstva trupa Volhovskog fronta u prvoj polovini februara 1944. godine odvijala su se na sledeći način.

Jedinice 54. armije su gonile delove 121. pešadijske i 12. i 13. vazduhoplovno-pešadijske divizije. Združene jedinice armije su 31. januara u rejonu Apraksin Bor, Mala Bronica, uništile artiljerijski puk neprijatelja i pri tom zaplenile: do 30 oruđa, 50 automobila i 100 konja.¹⁴⁶⁾ Krajem dana 2. februara, 115. streljački korpus je odbacio neprijatelja iza železničke pruge Lenjingrad — Novgorod, severno od Tesovske močvare i produžio gonjenje. Toga dana je 44. streljačka divizija, u sadejstvu s 2. streljačkom divizijom 59. armije, ovladala jakim čvorom neprijateljske odbrane Rogavka, Finev Lug, Tesovo Netiljski. Za devet dana je 115. streljački korpus napredovao 70 — 75 km. Snage korpusa su 8. februara napadima sa severa i zapada oslobodile sresko mesto lenjingradske

¹⁴⁶⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2276, l. 119.

oblasti, grad Oredėž, posle čega je korpus predat u sastav 67. armije Lenjingradskog fronta. Operativna komanda 54. armije se premestila u rejon Novgoroda gde je 11. februara objedinila 111. i 119. streljački korpus. Armija je pristupila pripremi operacije za proboj neprijateljske odbrane na odseku Medved — Šimsk i za razbijanje, u sadejstvu sa 8. i 1. udarnom armijom, utorgoške i staroruske grupacije neprijatelja. Posle toga je trebalo da 54. armija razvija napad u pravcu Porhova.

Napad jedinica 59. armije se do 8. februara razvijao krajnje sporo. 112. i 6. streljački korpus su u toku 1 — 7. februaru neznatno napredovali. Neprijatelj je upornim otporom i protivnapadima kopnenih snaga, podržavanih avijacijom, zadržavao naše snage. Drugog februara su 377. i 310. streljačka divizija 112. streljačkog korpusa odbile 14 neprijateljskih protivnapada. Posle gubitka Oredėža, neprijatelj je, bojeći se udara po otkrivenom boku sa severa, otpočeo povlačenje jedinica s linije železničke pruge severno od Bateckе prema Lugi.

8. februara je 6. streljački korpus, slomivši otpor neprijatelja u gornjem toku reke Luge, počeo da napreduje prema zapadu. Ipak je neprijatelj očajničkom upornošću do 12. februara branio važan železnički čvor, železničku stanicu Batecku.

Napredujući za pet dana 25 km, jedinice 59. armije su krajem dana 12. februara u čitavoj zoni izbile na reku Lugu. Zbacivši neprijateljske zaštitnice na reci, snage armije su izvršile zaokret prema jugu sa zadatkom: da nanesu glavni udar pravcem Veliko Selo — Mali Utorgoš, razbijaju neprijatelja na tom pravcu i oslobose iz okruženja 256. streljačku diviziju 8. armije, a zatim da gone razbijene jedinice neprijatelja i izbiju na liniju: Milutino — Mali Utorgoš — Bolj. Utorgoš.¹⁴⁷⁾ Izvršavajući postavljeni zadatak, jedinice 59. armije su se 15. februara u rejonu Bljahina spojile s okruženim jedinicama 8. armije.

U prvoj polovini februara, u zoni 8. armije, događaji su se razvijali na sledeći način. Združene jedinice 7. streljačkog korpusa su 31. januara produžile uspešan napad i zauzele 14 naseljenih mesta. U rejonu Okljužja je 256. streljačka divizija uspostavila vezu s partizanima i zajedno s njima vodila borbu za to selo.¹⁴⁸⁾ Sledećeg dana su izviđačke jedinice divizije presekle cestu Luga — Pskov jegoistočno od Jelemaca. Četrnaesti streljački korpus nije napredovao.

¹⁴⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 97, d. 218, l. 151.

¹⁴⁸⁾ Isto, op. 89, d. 2276, l. 120.

Da bi sprečio izlazak trupa levog krila Volhovskog fronta na cestu Luga — Pskov i time obezbedio povlačenje svoje luške grupacije u jugozapadnom pravcu, neprijatelj je 1. februara posle podne, snagama do dva bataljona pešadije sa 15 tenkova, izvršio protivnapad na puk naše 372. streljačke divizije i ponovo zauzeo četiri naseljena mesta, među kojima i Veliko Selo. Istovremeno je neprijatelj, snagama pešadijske divizije iz rejona Utorgoša, izvršio udar po jedinicama 191. streljačke divizije 14. streljačkog korpusa i potisnuo ih ka severu. Uvodeći u borbu glavne snage 12. tenkovske divizije, neprijatelj je produžio da razvija protivudar od Velikog Sela u jugoistočnom i od Turske Gorke u severozapadnom pravcu, prodro do Nežatica (3 km zapadno od Melkoviča) i zauzeo naseljeno mesto Dobrine. Rastojanje između dve neprijateljske grupacije skraćeno je na 8 km. Za sovjetske jedinice, koje su dejstvovale zapadno od ceste Luga — Utorgoš, stvorena je realna opasnost od okruženja. Uprkos tome, 256. streljačka divizija je produžila napad i krajem dana 2. februara jednim pukom presekla cestu Luga — Pskov u rejonu Jelemaca, a jednim pukom otpočele borbu za Zapljušje.¹⁴⁹⁾ Sledećeg dana su se spojile neprijateljske grupacije u rejonu Straševa (3 km jugozapadno od Melkoviča). Istovremeno su se, na 7 km severozapadno od Melkoviča, spojile i jedinice neprijatelja, koje su dejstvovale od Bolj. Toroškoviča južnom obalom reke Luge sa onima koje su nanosile udar od Dobrina na sever. 256. streljačka divizija i dva puka 372. streljačke divizije bili su odsečeni od glavnih snaga armije.

3. februara je Vojni savet Fronta zatražio od komandanta armije da uništi uklinjenog neprijatelja, koristeći za to 378. streljačku diviziju.¹⁵⁰⁾

Jedinice neprijatelja su, međutim, produžile da napadaju, težeći da ovladaju deonicom železničke pruge južno od stanice Peredoljske. Ali su sovjetski borci osuđetili njegove namere.

U borbi kod zaseoka Selo, izuzetnu odvažnost i heroizam ispoljio je zastavnik 661. samostalnog pionirskog bataljona 378. streljačke divizije, G. I. Turuhanov. Odeljenje pionira pod njegovom komandom odbilo je u toku dana šest protivnapada neprijatelja, uništivši pri tom oko 70 hitlerovaca. Neprijatelj je bio brojno nekoliko puta nadmoćniji od šaćice naših junaka. Pustivši neprijatelja na 25 — 30 m, sovjetski pioniri su otpočeli da iz neposredne blizine tuku njegovu pešadiju. Neprijatelj je zaledao ali je njegov

¹⁴⁹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2276, l. 120.

¹⁵⁰⁾ Isto, op. 97, d. 218, l. 123—124.

teški mitraljez i dalje otvarao vatru, nanoseći gubitke našim borcima. Tada se Turuhanov, budući lakše ranjen, privukao vatrenoj tački neprijatelja i protivtenkovskom ručnom bombom uništio njenu poslužu. Poslednji, šesti protivnapad, teško ranjeni zastavnik Turuhanov je odbijao sam. Više od 100 fašista je učestvovalo u tom protivnapadu. Odvažni zastavnici su protivtenkovskom bomboom uništio još jedan neprijateljski mitraljez, čime je znatno olakšao položaj boraca koji su dejstvovali na susednom odseku. Neprijateljskoj pešadiji je došao u pomoć tenk. U to vreme je artillerija divizije bila utrošila sve granate i nije mogla otvarati vatru. Tada je komunista Turuhanov, tada već ranjen na deset mesta, uzeo poslednju protivtenkovsku ručnu bombu i privukao se do železničke pruge. Kada mu se tenk približio na 8 — 10 m, zastavnik se podigao i bacio bombu. Odjeknula je eksplozija. Tenk se obavio dimom i zaustavio. Ali je od eksplozije poginuo i hrabri pionir.¹⁵¹⁾

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR, od 5. oktobra 1944. godine, zastavnik Georgij Josifovič Turuhanov je posmrtno proglašen za heroja Sovjetskog Saveza.

Komanda Fronta je 4. februara ponovo naredila komandantu 8. armije da uništi ukljinjenu grupaciju neprijatelja. Sem toga je predloženo da se deonica železničke pruge od žel. stanice Peredoljske do raskrsnice Kčera zaštiti sigurnom protivtenkovskom i pešadijskom odbranom i istovremeno sa linije Luč — (isk.) Stari Medved, 99. streljačkim korpusom nanese udar opštim pravcem Utorgoš — Struge Krasne, s ciljem zatvaranja pravaca povlačenja luške grupacije neprijatelja ka Pskovu i Ostrovu. Levo krilo armije i 99. streljački korpus imali su da obezbeduju 14. streljački korpus dejstvima preko Gornjeg Prihona ka Soljcima. Radi ojačanja armije na pravcu neprijateljskog prodora, pridata joj je 285. streljačka divizija.¹⁵²⁾

Komandant Fronta je ukazao komandantu 8. armije na potrebu brižljive pripreme napada 99. streljačkog korpusa, prikivenosti njegovog grupisanja i razvoja, i sigurnog artillerijskog obezbeđenja probaja. Kategorički je zabranjeno da se korpus uvodi u borbu po delovima i dekoncentriše na širokom frontu. Uvođenje u borbu svežeg, dobro popunjene i borbenog tehnikom potpuno opremljenog korpusa moglo je odigrati značajnu ulogu u operaciji. Izlazak u pozadinu 18. nemačke armije, u rejonu južno od Luge,

¹⁵¹⁾ Arhiv MO SSSR, f. 33, op. 686043, d. 103, l. 134.

¹⁵²⁾ Isto, f. 204, op. 97, d. 218, l. 126—127.

doveo bi u katastrofalan položaj čitavu neprijateljsku grupaciju koja se branila u rejonu grada Luge. Međutim, kako su pokazali događaji, lični sastav korpusa nije uspešno izvršio zadatke koji su mu povereni. Uveden u borbu 7. februara, korpus je zauzeo šest naseljenih mesta, ali naišavši na jak otpor neprijateljske pešadije, podržane tenkovima i avijacijom, odstupio je 8. februara, napustivši četiri naseljena mesta. Narednih dana zdržane jedinice korpusa nisu imale uspeha. Uzroci zbog kojih korpus nije izvršio zadatke sastojali su se u sledećem. Za vreme približavanja bojištu oficirski i borački sastav je video rezultate razbijanja neprijatelja. To je kod čitavog ljudstva, sve do komandanta korpusa, stvorilo uverenje da korpusu ne predstoji ozbiljna borba s neprijateljem, koji se utvrdio na odbrambenim međupoložajima, već gonjenje ostataka razbijenog neprijatelja. Otpor nemačkofašističkih trupa se pokazao neočekivanim za korpus i uneo je zabunu, koja je dovela do narušavanja sadejstva u toku borbe. Jedinice korpusa su gubile napadni elan, a neprijatelj je tu okolnost iskoristio za manevr rezervama s ciljem da održi posednute položaje.¹⁵³⁾

Sem toga, na dejstva 99. streljačkog korpusa je negativno uticala slaba organizacija izviđanja neprijatelja, sistema njegove vatre i inžinjerijskih prepreka. Oficirski sastav, pri izlasku jedinica na polazni položaj za napad, nije znao kuda prolazi prednji kraj odbrane neprijatelja. Za vreme koncentrisanja korpusa nije preduzeto maskiranje, usled čega je neprijatelj mogao da odredi grupisanje naših snaga i preduzme mere za odbijanje napada. Komandantsko izviđanje je vršeno na brzinu i to samo od komandanta bataljona pa naviše. Zbog toga je sadejstvo na liniji četa — bataljon bilo slabo organizovano. U početku napada deo artiljerije, na primer minobacači 120 mm, još se nalazio na maršu. Ne-majući vremena za korekturu, artiljerija je otyarala vatru po prostorijama. Snabdevenost municijom je bila slaba: za minobacače 82 mm i oruđa 76 mm bilo je 0,25, a za topove 45 mm po 0,3 borbenog kompleta. Pokazalo se da je veliki deo borbenih kompleta utrošen za vreme artiljerijske pripreme, a za podršku juriša pešadije i obezbedenje borbe u dubini ostalo je vrlo malo municije.

Napad 8. armije nije imao uspeha do 15. februara, iako je neprijateljsko komandovanje 8. februara izvuklo iz borbe 12. tenkovsku diviziju, koju je smenila 121. pešadijska divizija. Neprijatelj je prebacio tenkovsku diviziju u rejon severno od Pskova, protiv jedinica desnog krila 42. armije.

¹⁵³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2189, l. 221—223.

Zadržavajući napad glavnih snaga 8. armije, neprijatelj je pokušavao da pocepa našu okruženu grupaciju i uništi je po delovima. Okruženim jedinicama je komandovao komandant 256. streljačke divizije pukovnik A. G. Kozijev, koji je na okruženu teritoriju preleteo avionom Po-2. Sovjetski vojnici su se hrabro borili u okruženju. Trpeći veliki nedostatak municije i sanitetskih sredstava, štedeći svaki metak, oni su neprijatelju suprotstavili izdržljivost i upornost, odvažnost i istinski heroizam. Snabdevanje okruženih jedinica, koje je vršeno avionima, otežavalo je loše vreme. Od 2. do 8. februara avioni su im bacili 21.644 kg tereta, od čega 2.500 kg hrane i 19.000 kg municije. Veliku pomoć okruženoj grupi trupa pružili su partizani. Do 9. februara grupa pukovnika Kozijeva je imala oko 400 ranjenika, od kojih se većina nalazila u bolnici 5. partizanske brigade. 7. februara se jedan oficir, u pratnji dva partizana i četiri vojnika, kroz šume i močvare probio iz okruženja. Sledećeg dana su istim putem ka okruženima pošle dve grupe po 25 ljudi s municijom i sanitetskim materijalom. Neprijatelj je odbacio pukove 256. streljačke divizije od ceste Luga — Pskov, ali ipak nije uspeo da ih uništi.

U toku noći 13/14. februara, grupi Kozijeva je iz aviona bačena municija i hrana. Udarima 59. armije sa severa i 8. armije sa istoka okružena grupa je deblokirana 15. februara.

Za umešno rukovođenje jedinicama koje su se borile u okruženju i pri tome ispoljenu ličnu hrabrost i odvažnost, Prezidijum Vrhovnog sovjeta SSSR je ukazom od 21. februara 1944. godine odlikovao pukovnika Anatolija Gavriloviča Kozijeva ordenom heroja Sovjetskog Saveza.

Treba istaći da je u prvoj polovini februara, uprkos nepovoljnim vremenskim prilikama, znatno porasla borbena aktivnost 14. vazduhoplovne armije. Za period od 31. januara do 15. februara, avijacija je, podržavajući napad 59. i 8. armije, štiteći borbene potreke naših snaga i nanoseći udare po odstupajućim kolonama i pri dolazećim rezervama neprijatelja, izvršila više od 1.500 avio-poleta.

1. februara ujutro, snagama 23. gardijske streljačke divizije s linije reke Porusje, na odseku od 6 km, za 35 — 40 km južno od Stare Ruse, otpočela je napad 1. udarna armija. Krajem dana, divizija se na odseku širine 4 km uklinila u odbranu neprijatelja, na dubini od oko 3 km i presekla cestu Stara Rusa — Holm. U 17 časova je u borbu uvedena 137. streljačka brigada. U toku slede-

ćeg dana su naše jedinice, zauzevši 14 naseljenih mesta, proširile zauzeti mostobran do 12 km po frontu i do 4 km u dubinu.

Pred armiju se postavio zadatak da razvije postignuti uspeh, ali snaga i sredstava za to nije bilo. U momentu pridavanja Volhovskom frontu, armija je, dejstvujući na odseku širine 100 km, imala u svom sastavu svega četiri streljačke divizije i jednu streljačku brigadu i, prirodno, nije mogla stvoriti dovoljno jaku udarnu grupaciju. Neprijatelj je, međutim, pojačavao svoje snage. Dok su se 1. februara pred frontom armije branile samo glavne snage 21. vazduhoplovno-pešadijske divizije i pojedine građevinske jedinice, to je krajem dana 2. februara neprijateljsko komandovanje na odsek probroja prebacilo delove 30. pešadijske divizije, sledećeg dana — dve baterije jurišnih oruđa, a 4. februara — jedinice 15. pešadijske divizije SS.

Komandant Volhovskog fronta je 5. februara — potvrdivši zadatak 1. udarne armije, za okruženje i uništenje staroruske grupacije neprijatelja — naredio da se snagama najmanje tri streljačke divizije i jedne streljačke brigade nanese glavni udar pravcem Svjetogorša — Tuleblja. Armiji je za ojačanje pridata 14. streljačka brigada i mitraljesko-artiljerijski bataljon utvrđenog rejona.¹⁵⁴⁾

Pokazalo se, međutim, da taj zadatak premašuje snage armije. Naše jedinice su 15. februara, prodrevši još oko 4 km ka severozapadu, izbile u uzanom odseku na reku Polist. Ovde su naišle na uporan otpor neprijatelja i dalje nisu mogle napredovati.

U vreme kada su trupe Lenjingradskog i Volhovskog fronta vodile žestoke borbe za Lugu, 2. pribaltički front je snagama 22. i 10. gardijske armije napadao neprijatelja u rejonu severno i zapadno od Novosokoljnika, vezujući i dalje krupne snage 16. nemачke armije. 9. februara su komanda 6. gardijske armije i 23. gardijski streljački korpus (tri divizije) prebačeni iz sastava Fronta u 1. pribaltički front. Preostale jedinice i odsek 6. gardijske armije predati su 3. udarnoj armiji.¹⁵⁵⁾ Jedinice Fronta su sredinom februara razbile dve pešadijske divizije neprijatelja, nanele zнатне gubitke drugim združenim jedinicama 16. armije i, napredujući 10 — 20 km, očistile od neprijatelja deonice železničke pruge: Novosokoljniki — Nasva i Novosokoljniki — (isk.) Majevo.

¹⁵⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 97, d. 218, l. 132—133.

¹⁵⁵⁾ Isto, f. 239, op. 2224, d. 526, l. 175.

U napornim borbama u prvoj polovini februara naše snage su nanele težak poraz grupaciji neprijatelja u rejonu grada Luge, izbile na reku Narvu i zauzele mostobran na njenoj levoj obali. Na jugu su naše trupe izbile na istočnu obalu Čudskog jezera i približile se Pljusi i Šimsku. Trupe Lenjingradskog fronta su napredovale na narvskom pravcu 50 km, na pskovskom — 120 km i na luškom — 100 km, prosečnim tempom napada od 6 do 7,5 km dnevno. Snage Volhovskog fronta su za isto vreme napredovale desnim krilom na luškom pravcu 100 km i na levom krilu oko 50 km, prosečnim tempom od 3 do 6 km dnevno.

5. — NAPAD LENJINGRADSKOG I 2. PRIBALTIČKOG FRONTA NA PSKOVSKOM, OSTROVSKOM I NOVORŽEVSKOM PRAVCU.
DEFINITITIVNO OSLOBOĐENJE LENJINGRADSKE OBLASTI
OD NEPRIJATELJA

(16. februar — 1. mart)

Izlazak Lenjingradskog fronta na prilaze Pskovu

Posle razbijanja neprijateljske grupacije u rejonu Luge, Volhovski front je rasformiran. 15. februara su Lenjingradskom frontu pridate: 59.8. i 54. armija, zajedno sa svojim zonama napada, 65. i 310. streljačka divizija (rezerva Fronta) i 14. vazduhoplovna armija. 1. udarna armija je vraćena u sastav 2. pribaltičkog fronta.¹⁵⁶

Kod Lenjingradskog fronta je na dan 16. februara situacija bila sledeća. Na desnom krilu Fronta je 2. udarna armija produžila da se bori za proširenje mostobrana na zapadnoj obali reke Narve i za zauzimanje grada Narve. Snagama armije se suprotstavljala neprijateljska operativna grupa »Šponhajmer« sastava: jedna motorizovana divizija, četiri borbene grupe pešadijskih divizija, dve pešadijske i jedna motorizovana brigada. Sem toga, u grupu su ulazili ostaci motorizovane i vazduhoplovno-pešadijske divizije, glavne snage tenkovskog bataljona RVK i delovi jedne pešadijske divizije.

Na pskovskom i ostrovskom pravcu jedinice Fronta su i dalje gonile neprijatelja. Njima su se suprotstavljale u prethodnim borbama razbijene združene jedinice 18. armije i 38. armijski korpus

¹⁵⁶ Arhiv MO SSSR, f. 204, op. 89, d. 2324, l. 148; op. 89, d. 2189, l. 234.

operativne grupe »Frisner«,¹⁵⁷⁾ koji su u svom sastavu imali: osam pešadijskih, dve vazduhoplovno-pešadijske, dve okupacione i jednu tenkovsku diviziju, jednu pešadijsku brigadu; tri borbene grupe divizijâ i ostatke dve vazduhoplovno-pešadijske divizije. Tim snagama je neprijatelj i dalje vodio zadržavajuće odbrambene borbe na međupoložajima, nastojeći da dobije vreme, neophodno za povlačenje trupa na pskovsko-ostrovski utvrđeni rejon i za organizovanje odbrane na njemu.

U takvoj situaciji trupe Lenjingradskog fronta su imale zadatak da, razvijajući udar na narvskom pravcu, produže napad na pskovskom i ostrovskom pravcu, ne dajući neprijatelju mogućnost da se učvrsti na međupoložajima i doprinoseći time uspešnom napadu snaga 2. pribaltičkog fronta.

17. februara je Vojni savet Lenjingradskog fronta izložio Vrhovnoj komandi zamisao daljeg vođenja operacije. Osnova zamisli operacije Fronta sastojala se u jednovremenom, uzajamno povezanim razvijanju dejstava dvema jakim kolonama na narvskom i pskovskom pravcu. Pomoćnu ulogu su imale da odigraju dejstva u rejonu jezera Tjeplog (rukavac koji povezuje Čudsko i Pskovsko jezero).

Predviđeno je da se na narvskom pravcu osloboди grad Narva, izvrši probor neprijateljske odbrane između Narvskog zaliva i Čudskog jezera i, nanoseći glavni udar desnom kolonom Fronta u pravcu jugozapada na Pjarnu, razbije nanovo formirana grupacija 18. neprijateljske armije u Estoniji, zauzmu glavni čvorovi železničkih komunikacija u Estoniji i bazu flote Talin. Time su stvarani povoljni uslovi za potpuno čišćenje teritorije Estonske SSR od nemačkofašističkih osvajača.

Na pskovskom pravcu se predviđalo da se glavni udar nanese na Pskov, razbije neprijatelj na tom pravcu i ovlada Pskovom i Ostrovom — osnovnim komunikacijskim čvorovima neprijatelja i najvažnijim njegovim uporištima na putu za Pribaltik. To je pružalo mogućnosti za dalje razvijanje napada u pravcu donjeg toka reke Zapadne Dvine, sa glavnim udarom na Rigu.¹⁵⁸⁾

Polazeći od ovakvih zamisli, armijama Fronta su postavljeni sledeći zadaci.

¹⁵⁷⁾ Komanda operativne grupe »Frisner« je formirana 6. februara od komande 6. armijskog korpusa SS. U sastav grupe su ušli: 38. armijski korpus 18. armije i 10. armijski korpus 16. armije. Grupi je 22. februara promenjen naziv u operativnu grupu »Hercog«.

¹⁵⁸⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 93, l. 30—37.

Jedinicama 42. i 67. armije je još 13. februara uveče naređeno da produže napad, ne dozvoljavajući neprijatelju da sredi svoje snage i organizuje odbranu na međupoložajima; da najkasnije 17. februara izbiju na liniju: Seretka — Struge Krasne — Ludoni — Bolj. Zatim, preduhitritvši dolazak neprijateljskih rezervi iz dubine i uništavajući njegove zaštitnice, najkasnije 25—28. februara ovladati čvorovima glavnog pojasa odbrane neprijatelja Pskovom, Karamiševom, kao i Porhovom. Pri tome je 42. armiji naređeno da, jednovremeno sa izbijanjem na liniju: Seretka — Struge Krasne — Ludoni, zauzme mostobran u rejonu Mehikorma. Trebalo je da armija zauzme pskovski čvor neprijateljske odbrane i grad Pskov do 25. februara.¹⁵⁹⁾

Jedinicama 8. i 54. armije postavljen je 17. februara bliži zadatak: najkasnije do 19. februara okružiti i uništiti grupaciju neprijatelja u rejonu Utorgoš, Soljci, Medved.¹⁶⁰⁾ Planirano je da se 59, a kasnije i 8. armija prebace na narvski pravac.¹⁶¹⁾

Izvršavajući postavljene zadatke, jedinice Lenjingradskog fronta su u drugoj polovini februara postigle nove uspehe.

Pošto je odbila žestoke protivnapade neprijatelja, 2. udarna armija je krajem februara proširila mostobran na zapadnoj obali reke Narve do 35 km po frontu i 15 km u dubinu, stvorivši time neophodne uslove za izvođenje narednih operacija za oslobođenje Sovjetske Estonije.

Ostavljajući deo snaga na istočnoj obali Čudskog i Pskovskog jezera, 42. armija je glavnim snagama napadala prema Pskovu, a 116. streljačkim korpusom ka Pljusi i Strugama Krasnim. Između ovog korpusa i glavnih snaga armije stvoren je međuprestor širine 40 km. Korpus je dejstvovao u tesnom sadejstvu sa desnokrilnim jedinicama 67. armije. Zbog toga je 16. februara uključen u njen sastav, a umesto njega u 42. armiju je ušao 93. streljački korpus iz rezerve Fronta.¹⁶²⁾

Neprijatelj je snagama 126. pešadijske, 12. tenkovske i ostataka 9. vazduhoplovno-pešadijske divizije poseo međupoložaj na liniji: gornji tok reke Ločkine — Ljubotež — Gridino. Njegove trupe su ovde pružile uporan otpor jedinicama 42. armije. Borbe su bile duge i veoma teške. Često je izvodio protivnapade snagama do bataljona pešadije uz podršku manjih grupa tenkova i bombar-

¹⁵⁹⁾ Isto, d. 92, l. 222—223.

¹⁶⁰⁾ Isto, d. 93, l. 24.

¹⁶¹⁾ Isto, l. 36.

¹⁶²⁾ Isto, l. 16.

derske avijacije. Neka naseljena mesta su nekoliko puta prelazila iz ruke u ruke.

U toku noći 15/16. februara naše jedinice su bile prinuđene da napuste mostobran na zapadnoj obali Čudskog jezera, a 24. februara i ostrvo Pirisar. U toku 20—22. februara na levom krilu armije stupile su u borbu dve divizije 98. streljačkog korpusa, koje su slomile otpor neprijatelja i za tri dana napredovale oko 7 — 8 km.

22. februara, Vrhovna komanda, pošto je odobrila ranije izložene zamisli Vojnog saveta Fronta, naredila je:

1. Desno krilo Fronta, jačine tri armije, posle proboga neprijateljske odbrane na prevlaci severno od Čudskog jezera, jednom armijom razvija napad opštim pravcem na Pjarnu, s ciljem da talinskoj grupaciji neprijatelja odseče puteve prema jugu, a dvema armijama napada na jug, pravcima: Viljandi — Valga i Tartu — Viru.

2. Levo krilo Fronta, jačine tri armije, usmerava glavne napore na ovlađivanje rejonom Ostrova, obilaskom Pskova, i forsiranje reke Velike, posle čega razvija napad opštim pravcem na Rigu.

Kao što je već izneto, naše trupe nisu uspele da na narvskom pravcu savladaju jaka neprijateljska utvrđenja i razviju napad u dubinu Estonije. Događaji, pak, na psovskom pravcu odvijali su se na sledeći način.

23. februara je komandant Fronta precizirao zadatak 42. armiji, naredivši joj da završi probor odbrambenog međupoložaja neprijatelja i do 25. februara izbije na liniju: Razgovorovo — Dubniki — Torošino — Podborovje, a zatim da u sadejstvu sa 67. armijom ovlada severnim delom Psovskog utvrđenog rejona i gradom Pskovom.¹⁶³⁾

24. februara su jedinice armije, slomivši otpor neprijatelja na odbrambenom međupoložaju, zauzele sresko mesto lenjingradske oblasti i železničku stanicu Seretku, važnu otpornu tačku neprijateljske odbrane na pskovskom pravcu. Razvijajući napad, one su za tri dana napredovale 25 km i krajem dana 28. februara izbile na liniju koju je odredio komandant Fronta. Pošto su 29. februara do podne zauzele osam naseljenih mesta, jedinice armije su izbile pred severni deo glavnog pojasa odbrane Pskovsko-ostrovskog utvrđenog rejona, gde su bile zadržane od neprijatelja.

Pošto je 117. streljački korpus izvukla u rezervu Fronta a u svoj sastav primila 116. streljački korpus, 67. armija je 16. februara ob-

¹⁶³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 93, l. 67.

novila napad. Ona je dobila zadatku da 17. februara ovlada linijom: Struge Krasne — Ludoni — Zvad, a zatim deonicom železničke pruge Karamiševo — Porhov i najkasnije 25 — 28. februara izbije na liniju: Volkova — Osilovo — Danilkina — Zareće.¹⁶⁴⁾

Neprijatelj je snagama 12. i 13. vazduhoplovno-pešadijske i 24. pešadijske divizije vodio zadržavajuću odbranu, težeći da ne dozvoli izlazak jedinica 67. armije na železničku prugu južno od Pljuse i da obezbedi plansko odstupanje svojih združenih jedinica prema Pskovu.

Jedinice armije su tri dana vodile borbe bez znatnijeg napredovanja. Jedino je 46. streljačka divizija 110. streljačkog korpusa, zajedno sa 9. i 6 partizanskom brigadom, 18. februara slemila otpor 13. vazduhoplovno-pešadijske divizije neprijatelja i oslobođila Pljusu.

17. februara je otpočela napad 54. armija, a 18. februara je 1. udarna armija 2. pribaltičkog fronta oslobođila Staru Rusu od neprijatelja. Pod pritiskom ovih armija neprijatelj je počeo da odstupa prema jugozapadu.

Napad 67. armije se, međutim, razvijao sporo. Tek 19. februara, kada je neprijatelj izvukao iz borbe 13. vazduhoplovno-pešadijsku diviziju, jedinice armije su uspele da na pojedinim odsecima na centru i levom krilu prodru 6—8 km. Desnokrilni, 116. streljački korpus, kao ni do tada, nije napredovao.

Komandant Fronta je 20. februara ukazao komandantu 67. armije da neprijatelj koji se brani pred frontom armije vodi zadržavajuće borbe zaštitnim jedinicama, zatim da armija prodire sporo jer je razvukla ravnometerno snage po frontu, nema udarne pesnice i ne koristi obuhvatni položaj desnog krila 116. streljačkog korpusa u odnosu na neprijatelja koji se brani pred frontom armije.

Komandantu 67. armije je naređeno da jedan streljački korpus prebaci na desno krilo i nanese glavni udar pravcem: Novoselje — Capeljka — Jamokino, s ciljem okruženja i uništenja, zajedno s 54. armijom, odstupajućeg neprijatelja. Armiji je, takođe, naređeno da najkasnije 23. februara ovlada linijom Novoselje — Majakovo, a cestom Veliko Zagorje — Jamokino najkasnije 25. februara.¹⁶⁵⁾

Blagovremenim izbijanjem na ove linije, armija bi mogla da odseče pravce odstupanja neprijateljskoj grupaciji, koja je odstupala ispred jedinica levog krila Fronta. Međutim, jedinice armije nisu uspele da na vreme izbiju na pomenute linije.

¹⁶⁴⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 92, l. 223.

¹⁶⁵⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 93, l. 47.

23. februara je komandant Fronta naredio da se od 24.00, 24. februara u sastav 67. armije uključi 7. streljački korpus ⁸⁾ 8. armije i u isto vreme 115. streljački korpus izdvoji u rezervu Fronta. 67. armiji je naređeno da obilaskom s leva zauzme čvor neprijateljske odbrane Struge Krasne i 24. februara izbije na rokadni put Novoselje — Aleksejevka. U narednim dejstvima trebalo je da armija razvija udar levim krilom i najkasnije 29. februara izbije na liniju Karamiševo — Šišlova. Sledеći zadatak armije se sastojao u tome da u sadejstvu sa ⁴² i 54. armijom ovlada centralnim delom Pskovsko-ostrovskega utvrđenog rejona i forsira reku Veliku.¹⁶⁶⁾

Neprijatelj je 23. februara bio zbačen sa međupoložaja i počeo da odstupa prema Pskovu. Jedinice 67. armije, pošto su zauzele Struge Krasne, otpočele su gonjenje. Neprijateljske trupe su još jednom pokušale da zaustave prodiranje 67. armije na liniji: Novoselje — Capeljka — Aleksejevka. Dva dana su ovde vođene teške borbe. 26. februara neprijatelj je bio zbačen i sa ove linije. Vodeći borbe sa neprijateljskim zaštitnicama, jedinice armije su produžile gonjenje. Za sedam dana, od 23. do 29. februara, one su napredovale na jugozapad 65 — 90 km, i od nemačkofaističkih osvajača oslobo-dile stotine naseljenih mesta. U toku napada 110. i 7. streljački korpus su iz pokreta forsirali reku Šerehu, a zatim presekli železničku prugu Pskov — Opočka. Prvih dana marta jedinice 67. armije su izbile neposredno pred Pskovsko-ostrovske utvrđeni rejoni sa severoistoka i istoka i pristupile pripremi za probor neprijateljske odbrane.

Na levom krilu Lenjingradskog fronta napad naših snaga nije otpočeo jednovremeno. 8. armija je, posle spajanja s grupom pukovnika Kozijeva 15. februara, produžila napad ka jugozapadu i jugu, a 54. armija je u to vreme još izvodila pripreme.

Težeći da ne dozvoli izlazak 8. armije na za njega važnu rokadnu cestu Medved — Nikolajevu, neprijatelj je pružao uporan otpor. Jedinice armije su morale da napadaju na zemljištu koje je obilovalo neprohodnim močvarama. Močvare su razdvajale jedinice armije i otežavale komandovanje.

Pet dana su vođene borbe na prilazima cesti, na odseku Bolj. Utorgoš — Nikolajevu. Neprijatelj je više puta vršio protivnapade na naše snage. Komandant Fronta je 20. februara uveče naredio 8. armiji da produži napad i najkasnije do 23. februara izbije na liniju Šimsk — Vidoni.¹⁶⁷⁾

¹⁶⁶⁾ Isto, l. 67—68.

¹⁶⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 93, l. 48.

Armija je taj zadatak izvršila krajem dana 22. februara. Neprijateljske jedinice, štiteći se zaštitnicama, otpočele su ubrzano da odstupaju. Jedinice armije su, goneći neprijatelja prema jugozapadu, za dva naredna dana napredovale 20 — 25 km. U toku prodiranja armije njena zona napada se postepeno sužavala. Pošto je predala 7. streljački korpus u sastav 67. armije, 8. armija je od 24.00 24. februara ~~šla~~ u rezervu Fronta.¹⁶⁸⁾

Kao što je već izneto, 54. armija je otpočela napad 17. februara, sa zadatkom: naneti glavni udar pravcem Veška — Soljci i najkasnije do 19. februara izbiti na liniju: Utorgoš — Soljci — Šimsk.¹⁶⁹⁾

Napad 54. armije je pretio da omete toga dana otpočeto odstupanje staroruske grupacije neprijatelja. Pokušavajući da zaustavi naše jedinice, neprijatelj im je u toku tri dana pružao uporan otpor na rekama Mšagi i Šelonju, povlačeći istovremeno deo svojih snaga. U toku odstupanja cestom od Starog Medveda ka Gorodišču, hitlerovi su bili prinuđeni da se ponovo sukobe s lenjingradskim partizanima koji su kontrolisali cestu. Borbe za cestu su otpočele još 11. februara. Do 19. februara su dva puka 5. partizanske brigade zadržavali neprijatelja između naseljenih mesta Utorgoš i Gorodišče, nanoseći mu znatne gubitke, a 20. februara su tu stigle i sovjetske operativne jedinice. Neprijatelj je počeo brzo da odstupa prema jugozapadu.

Toga dana je komandant Fronta naredio 54. armiji da pređe u napad opštim pravcem Soljci — Porhov i najkasnije do 25. februara ovlada linijom: Bolj. Pave — Boroviči — Dno, a zatim, razvijajući udar snagama desnog krila, do 28. februara izbije na liniju: Zakinjin — Porhov — Dno.¹⁷⁰⁾

Goneći neprijateljske jedinice koje su se povlačile, združene jedinice 54. armije su za četiri dana napredovale 50—60 km. Ujutru 24. februara, jedinice armije su, u sadejstvu sa 1. udarnom armijom, oslobodile od neprijatelja grad Dno i produžile napad, radi ovladavanja Porhovom, a zatim, u sadejstvu sa 67. armijom, Ostrovom i južnim delom Pskovsko-ostrovskog utvrđenog rejona, i forsiranje reke Velike.¹⁷¹⁾ Neprijatelj je pokušao da zaustavi naše snage na odbrambenom međupoložaju na reci Šelonju, ali nije uspeo. Słomivši otpor neprijatelja, jedinice armije su 26. februara ujutro zauzele Porhov, a u sledećim trodnevnim borbama prodrele još oko 65 km i izbile pred Pskovsko-ostrovski utvrđeni rejon sa istoka.

¹⁶⁸⁾ Isto, l. 68.

¹⁶⁹⁾ Isto, l. 24.

¹⁷⁰⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 93, l. 50.

¹⁷¹⁾ Isto, l. 67—68.

Kopnenim snagama Fronta je u drugoj polovini februara znatnu pomoć pružila naša avijacija. Ona je nanosila udare po trupama, auto-transportu, artiljeriji i tenkovima neprijatelja, po njegovim železničkim kompozicijama i aerodromima i štitila svoje kopnene snage od napada neprijateljske avijacije. Sovjetska avijacija je za 15 dana izvršila više od 3.200 avio-poleta. Za isto vreme, prema podacima PVO, avijacija neprijatelja je izvršila svega oko 500 avio-poleta. U vazdušnim borbama su naši piloti oborili 38 neprijateljskih aviona. Sem toga, bombardersko-jurišnim udarom po aerodromu Tartu, 26. februara, na zemlji je uništeno 16 i oštećeno 10 neprijateljskih aviona.

Tako su trupe Lenjingradskog fronta, slomivši otpor neprijatelja koji se oslanjao na blagovremeno pripremljene položaje, u teškim zemljишnim uslovima za 16 dana napredovale 50 — 160 km i nanele velike gubitke združenim jedinicama 18. neprijateljske armije.

Ipak jedinice Fronta nisu uspele da zauzmu gradove Narvu, Pskov i Ostrov i izvrše zadatak za oslobođenje čitave teritorije Estonske SSR. Pokušaji naših snaga da probiju neprijateljsku odbranu na narvskom pravcu i ovladaju Pskovsko-ostrovskeim utvrđenim rejonom iz pokreta nisu imali uspeha. Došli su do izražaja: velika zamorenost ljudstva posle mesec i po dana napornih borbi u teškim uslovima šumsko-močvarnog zemljишta, zima i loše vreme; znatno smanjenje brojnog stanja ljudstva u streljačkim divizijama; gubici u tenkovima; nedostatak municije, i kratko vreme za pripremu napada.

Neprijatelj je bio poseo u inžinerijskom pogledu blagovremeno pripremljene odbrambene položaje, sa razvijenim sistemom rovova, drveno-zemljanim i armirano-betonskim objektima, protivtenkovskim rovovima i minskim poljima. Jako močvarno zemljишte je otežavalo pokret naših jedinica. Zbog toga je za proboj jake neprijateljske odbrane bila potrebna planska i temeljita priprema operacije.

Gonjenje neprijatelja jedinicama 2. pribaltičkog fronta

(18. februar — 1. mart)

Uspešan tok napada trupa Lenjingradskog fronta od Luge ka Pskovu omogućio je razbijanje neprijateljskih snaga koje su se bratile ispred 2. pribaltičkog fronta, zajedničkim dejstvima dva fronta. U vezi s tim, Vrhovna komanda je 17. februara naredila 2. pribal-

tičkom frontu da pripremi napadnu operaciju na levom krilu Fronta. Front je dobio zadatku: snagama dve armije (najmanje 20 streljačkih divizija) probiti neprijateljsku odbranu na uskom odseku od 12 km, između jezera Žadro i Podrečja i, nanoseći glavni udar zapadno od reke Velike, zauzeti prelaze na reci Velikoj severno od Idrice i ovladati linijom: Opočka — Zilupe. U sledećim dejstvima trebalo je da trupe Fronta zauzmu Rezekne (Režicu) i da napadaju prema Karsavi kako bi s jedinicama levog krila Lenjinsko-gradskog fronta razbile ostrovsku grupaciju nemačkofašističkih snaga. Istovremeno je Vrhovna komanda naredila 1. pribaltičkom frontu da pregrupiše dve armije (najmanje 16 — 17 divizija) u rejon jezera Sviblo, jezero Jazno i odatle nanese udar u pravcu Sebeža, a zatim na Dagdu, radi izbjeganja na reku Zapadnu Dvinu na odseku Dvinsk — Drisa. Planirano je da napad počne 28 — 29. februara. Da bi prikrili od neprijatelja pripremu operacije, frontovi su imali da produže aktivna dejstva pojedinim odredima na ranijim odseциma napada i da široko iskoriste sva sredstva maskiranja i dezinformacije.

Ispred 2. pribaltičkog fronta su se 17. februara branili 10. armijski korpus operativne grupe »Frisner« i glavne snage 16. nemačke armije ili ukupno oko 12 pešadijskih divizija i dve borbene grupe pešadijskih divizija. Pri tome su se glavne snage neprijatelja, kao i ranije, nalazile protiv levog krila 2. pribaltičkog fronta.

Trupe Fronta su, posle dobijanja direktive, pristupile pregrupisavanju snaga i sredstava.

Uspešan napad snaga Lenjingradskog fronta, naročito njegovog levog krila, prinudio je nemačkofašističko komandovanje da 17. februara otpočne sa povlačenjem svojih snaga koje su se branile ispred desnog krila 2. pribaltičkog fronta, u rejonu Stare Ruse. Naše trupe nisu na vreme uočile ovo neprijateljsko povlačenje. Tek drugog dana su jedinice 1. udarne armije prešle u napad, slomile otpor neprijateljskih zaštitnica i oslobodile Staru Rusu. Narednih dana je 1. udarna armija razvijala napad ka Dnu i Dedovićima.

22. armija je otpočela napad 19. februara snagama 44. streljačkog korpusa sa linije: Avinovo — Ignatovo (45 — 55 km jugozapadno od Holma), a od 2 časa ujutro 20. februara snagama 26. streljačke divizije neposredno u rejonu grada Holma. Korpus je imao zadatku da probije odbranu neprijatelja i, razvijajući napad ka severu, preseče glavne komunikacije njegove holmske grupacije.

Povlačeći snage ispred 1. udarne armije neprijatelj je težio da zaustavi napad 22. armije.

Krajem dana 20. februara 1. udarna armija, goneći 30. i 15. pešadijsku i 21. vazduhoplovno-pešadijsku diviziju operativne grupe »Frisner«, napredovala je 25 — 45 km i na desnom krilu uspostavila vezu s levokrilnim združenim jedinicama 54. armije Lenjingradskog fronta. Do tog vremena je 44. streljački korpus 22. armije, savlađujući otpor 218. i 331. pešadijske divizije 16. nemačke armije, prodrio 6 — 7 km. Neprijatelj je snagama do bataljona pešadije, uz podršku manjih grupa tenkova i bombarderske avijacije, više puta prelazio u protivnapade. Ne prekidajući napad ni noću, korpus je 21. februara ujutro presekao cestu Holm — Loknja. Istovremeno je 26. streljačka divizija prodrla u severno predgrađe Holma i otpočela ulične borbe protiv jednog puka 219. pešadijske divizije, koji je činio garnizon grada. Naše trupe su do 15 časova očistile grad od hitlerovskih osvajača.

Združenim i taktičkim jedinicama koje su se istakle u borbama za Holm dat je počasni naziv Holmske.

Povlačeći se pod udarima sovjetskih snaga na zapad, neprijatelj je postupno posedao blagovremeno pripremljene odbrambene linije. Jedna od takvih linija bila je železnička pruga od Dna do Nasve. Približavanjem naših jedinica toj liniji narastao je i otpor neprijatelja. Naročito uporno je neprijatelj branio sresko mesto lenjingradske oblasti i veliki železnički i drumski čvor Dno. On je ovde grupisao borbenu grupu 8. lake pešadijske divizije, do puka 21. vazduhoplovno-pešadijske divizije i dva okupaciona puka, a južno od grada su posele položaje glavne snage 30. pešadijske divizije.

U toku dana 23. februara naše jedinice su upale u grad Dno sa istoka, ali su bile izbačene protivnapadom neprijatelja. Ipak hitlerovima nije uspelo da zadrže grad u svojim rukama. Združene jedinice 1. udarne armije 2. pribaltičkog fronta i 54. armije Lenjingradskog fronta su u noćnoj borbi 24. februara izbacile neprijatelja iz ovog naseljenog mesta i krenule dalje. Deset združenih i taktičkih jedinica ovih armija dobine su počasni naziv Dnovske. Tokom dana 24. februara, jedinice 1. udarne i 22. armije su oslobodile od fašističkih osvajača više od 250 naseljenih mesta.¹⁷²⁾

U toku noći 24/25. februara naše snage su oslobodile sresko mesto lenjingradske oblasti Dedoviče.

Značajne uspehe su postigle snage 2. pribaltičkog fronta 26. februara. Toga dana je 1. udarna armija, snagama 14. gardijskog streljačkog korpusa i 208. streljačke divizije, forsirala reku Šelonj severozapadno od Dedoviča, slomila odbranu neprijatelja na zapad-

¹⁷²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 239, op. 2224, d. 526, l. 252.

noj obali reke i, napredujući 5 — 12 km, ovladala cestom Porhov — Čihaćevo, na odseku Logovino — Novi Krivec. 391. streljačka divizija je uništila neprijateljski garnizon u Čihaćevu. Jedinice armije su za jedan dan oslobođile od nemačkofašističkih osvajača više od 200 naseljenih mesta, među kojima i sresko mesto kalinjinske oblasti i veliku železničku stanicu Čihaćevo.

22. armija je posle teških dvodnevnih borbi slomila otpor neprijateljskih jedinica na medupoložaju na liniji Suščovo — Loknja i, napadajući na čitavom frontu, napredovala je 10 — 20 km. Pri tome je levokrilni, 100. streljački korpus dejstvovao u rejonu žel. stanice Majovo u tesnom sadejstvu sa 93. streljačkim korpusom 10. gardijske armije koji je toga dana prešao u napad. U toku borbi su jedinice 22. armije oslobodile više od 450 naseljenih mesta, uključujući i sreska mesta kalinjinske oblasti Bežanice i Loknju i žel. stanice: Suščovo, Majovo i Zabelje.

26. februara je, snagama 79. streljačkog korpusa, prešla u napad 3. udarna armija, ali je, naišavši na uporan otpor neprijatelja, neznatno napredovala. Potrebno je reći da je 3. udarna, kao i 10. gardijska armija, otpočela napad pre nego što je završila pregrupisanje.

Za vreme ovih borbi su snage 2. pribaltičkog fronta, na izmaku dana 26. februara, potpuno očistile od neprijatelja železničku prugu Dno — Novosokoljniki, kao i deonicu železničke pruge Novosokoljniki — Majovo — Zabelje.

27. februara je 2. pribaltički front, razvijajući napad snagama 1. udarne i 22. armije, napredovao 10 — 22 km. 10. gardijska armija, napredujući pod borbom 5 — 18 km, oslobođila je grad i veliku železničku stanicu Pustošku. Ukupno je u toku dana bilo oslobođeno od nemačkofašističkih osvajača više od 900 naseljenih mesta.¹⁷³⁾

U vezi sa odstupanjem neprijatelja ispred levog krila Fronta, Vrhovna komanda je 27. februara naredila komandantu 2. pribaltičkog fronta da, ne menjajući pravac glavnog udara i grupisanje svojih snaga, goni neprijatelja koji odstupa. U direktivi Vrhovne komande je rečeno da ako trupe nađu na utvrđenu liniju odbrane treba da izvrše artiljerijsku pripremu radi probroja tog položaja i radi daljeg napredovanja pravcem Rezekne — Karsava.

Međutim, snage Fronta nisu uspele da izvrše postavljene zadatke. Povlačeći svoje trupe ispred 1. udarne armije preko reke Velike, neprijatelj je osetno pojačao otpor ostalim armijama Fronta.

¹⁷³⁾ Arhiv MO SSSR, f. 239, op. 2224, d. 526, l. 269.

Jedinice 1. udarne armije su do kraja dana 29. februara napredovale još 35 — 40 km i presekle železničku prugu Pskov — Opočka. Do tog vremena je 22. armija napredovala 10 — 12 km i posle žestokih borbi oslobođila sresko mesto kalinjinske oblasti grad Novoržev. Snage levog krila Fronta nisu imale uspeha.

Naišavši na uporan otpor i protivnapade neprijatelja, 1. udarna armija je prvih dana marta prešla u odbranu.

Treba istaći da trupe 2. pribaltičkog fronta u drugoj polovini februara nisu imale dovoljno avio-podrške. Za 14 dana, od 17. februara do 1. marta, avijacija 15. vazduhoplovne armije, vršeći izviđanje, transportovanje sredstava za partizane, bombarderske i jurišne udare po neprijateljskim trupama, kao i zaštitu naših snaga, izvela je nešto više od 1.200 avio-poleta.

Na taj način je 2. pribaltički front, u toku napada u drugoj polovini februara, snagama desnog krila napredovao od Stare Ruse ka reci Velikoj za 180 km, u centru od Hclma do Novorževa — za 125 km, i na levom krilu od Majeva do Pustoške — za 30 km. Naše snage su u toku borbi razbile tri pešadijske divizije neprijatelja i nanele gubitke drugim združenim jedinicama operativne grupe »Frisner« (»Hercog«) i 16. neprijateljskoj armiji Ipak, trupe Fronta nisu uspele da potpuno izvrše zadatak koji im je postavila Vrhovna komanda.

Prvih dana marta su snage Lenjingradskog i 2. pribaltičkog fronta prešle u odbranu na dostignutim linijama i otpočele pripremu narednih napadnih operacija za oslobođenje Sovjetskog pribaltika.

6. — ISHOD OPERACIJE I KRATKI ZAKLJUČCI

U napadnoj operaciji, izvedenoj u januaru i februaru 1944. godine, trupe Lenjingradskog, Volhovskog i 2. pribaltičkog fronta, uz aktivno sadejstvo artiljerije i avijacije Baltičke flote, avijacije daljnog dejstva i partizanskih formacija, postigle su značajne uspehe koji su imali veliki politički i vojni značaj.

Operacija kod Lenjingrada i Novgoroda predstavljala je prvu krupnu napadnu operaciju sovjetskih oružanih snaga u zimskoj kampanji 1944. godine. Izvršeni su najvažniji zadaci koje je u toj operaciji Vrhovna komanda postavila trupama Severozapadnog pravca: razbiti 18. neprijateljsku armiju južno od Ladoškog jezera i istočnog dela Finskog zaliva, potpuno skinuti blokadu sa grada

Lenjina i oslobođiti njegovo stanovništvo od varvarskih artiljerijskih bombardovanja. Lenjingrad, najvažniji politički i ekonomski centar Sovjetskog Saveza, bio je oslobođen od dugotrajne opsade. U tome je ogroman većno-politički značaj razbijanja neprijateljske grupacije kod Lenjingrada i Novgoroda.

U napornim borbama kod Lenjingrada i Novgoroda, koje su trajale mesec i po dana, naše jedinice su slomile moćnu, duboko ešeloniranu odbranu neprijatelja, koju je ovaj stvarao više od dve godine, razbile jednu jaku grupaciju nemačkofaističkih trupa i potpuno oslobodile Lenjingrad od neprijateljske blokade i varvarskih artiljerijskih bombardovanja. Već 26. januara, odlukom Izvršnog komiteta Lenjingradskog gradskog sovjeta deputata trudbenika, ukinuta su ograničenja koja su bila uvedena usled neprijateljskih artiljerijskih bombardovanja Lenjingrada.¹⁷⁴⁾

Lenjingrađanima je omogućeno da obnavljaju svoj rodni grad i da u miru rade za potrebe fronta. Velike su teškoće morali da savlađuju. Nemačkofaistički osvajači su naneli Lenjingradu ogromne štete: oni su srušili ili jako oštetili oko hiljadu industrijskih zgrada i mnoštvo stambenih. U gradu je znatno smanjen broj radnika i službenika. Predsednik Izvršnog komiteta Lenjingradskog gradskog sovjeta deputata trudbenika P. S. Popkov, rekao je u svom govoru na V zasedanju Vrhovnog sovjeta RSFSR, 2. marta 1944. godine: »Mi znamo, uvereni smo, da će narod savladati sve teškoće... Lenjingrađani će učiniti sve da bi obnovili svoj divni grad, njegovu industriju i kulturne ustanove. Mi ćemo se neumorno boriti za to da industrija Lenjinovog grada zauzme svoje vodeće mesto u sistemu narodne privrede Sovjetskog Saveza i postane moćni arsenal naše Crvene armije i mornarice«.¹⁷⁵⁾

Sovjetska vlada je odobrila znatna sredstva za obnovu grada. Savet narodnih komesara RSFSR je odobrio budžet Lenjingrada za 1944. godinu u visini od 675 miliona rubalja. Državni komitet odbrane je 29. marta doneo specijalnu odluku »O prioritethim meraima za obnovu industrije i gradske privrede Lenjingrada u 1944. godini«. Za obnovu Lenjingrada su bili životno zainteresovani ne samo Lenjingrađani već i radni ljudi svih republika naše domovine. Iz svih krajeva zemlje u Lenjingrad je pristizao neophodni materijal. Hiljade evakuisanih Lenjingrađana se vraćalo i uključivalo u rad na obnovi preduzeća. Raskrčivane su barikade, obnavljane že-

¹⁷⁴⁾ Vidi, »Lenjingrad u velikom otadžbinskom ratu Sovjetskog Saveza«, t. II, str. 171.

¹⁷⁵⁾ „Правда“ od 3. III 1944. godine.

ležničke pruge, opravljane zgrade i puštani u rad novi pogoni. Znatno je povećana proizvodnja naoružanja, borbene tehnike i municije.

Sovjetske trupe su do kraja februara 1944. godine oslobodile od fašističkih osvajača gotovo svu teritoriju lenjingradske i niz rezova kalinjinske oblasti i stupile na teritoriju sovjetske Estonije, označivši time početak oslobođenja pribaltičkih republika. Stotine hiljada sovjetskih ljudi su spasene od uništenja ili progona u fašističko ropsvo. Važne železničke linije, među kojima i Oktobarska magistrala, oslobođene su. Sovjetske jedinice su znatno povećale mogućnosti baziranja Baltičke flote u Finskom zalivu. Stvoreni su povoljni uslovi za izvođenje sledećih operacija radi oslobođenja Viborga, Sovjetskog pribaltika i izvlačenja Finske iz rata protiv SSSR. »Lenjingradska pobeda«, govorio je M. I. Kalinin, »to je vojnička pobeda, koja ima značaj ne samo za Lenjingrad već i za čitav tok borbe sovjetskog naroda protiv nemačkih osvajača. Lenjingradski front je samleo desetine najboljih nemačkih divizija i izvršio jedan od velikih zadataka za uništenje nemačke ratne maštine, za uništenje nemačke armije.«.¹⁷⁶⁾

Sovjetske snage su u toku napada nanele težak poraz 18. neprijateljskoj armiji. Znatne gubitke je pretrpela i 16. nemačka armija. Ukupno su za vreme borbi naše jedinice potpuno uništile tri divizije i niz samostalnih jedinica 18. neprijateljske armije, razbile 12 divizija 18. armije i 5 divizija 16. armije, uništile i zaplenile veliku količinu naoružanja, tehnike i vojne opreme. Dovoljno je reći da su jedinice Lenjingradskog i Volhovskog fronta samc za mesec dana borbi, od 14. januara do 14. februara 1944. godine, zaplenile: 189 tenkova, preko 1.800 oruđa raznih kalibara, 4.660 mitraljeza, gotovo 22.000 pušaka i automata, 1.810.000 granata, 17.000.000 metaka, 2.648 automobila, 615 železničkih vagona, 353 skladišta vojnog materijala, i zarobile 7.200 vojnika i oficira.¹⁷⁷⁾

Veliki je značaj pobjede koju su kod Lenjingrada izvojevale sovjetske trupe. Toj istorijskoj pobjedi su se radovali svi sovjetski ljudi. Iz svih krajeva naše zemlje: Moskve i Taganroga, sa Urala i iz Kazahstana, iz Karelofinske Republike i Komi ASSR, iz mnogih oblasti i republika, iz zavoda i fabrika, kolhoza i sovhoza, od partijskih i komsomolskih organizacija i iz vojnih jedinica — slati su pozdravi, čestitke i pokloni hrabrim Lenjingrađanima.

¹⁷⁶⁾ »Lenjingrad dva puta odlikovan«. M. Gospolitizdat, 1945, str. 60.

¹⁷⁷⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1227, d. 93, l. 29; f. 204, op. 89, d. 2218, l. 64—65.

U oslobođenim srezovima lenjingradske oblasti. Stanovnici koji su se skrivali po šumama od progona u fašističko ropstvo vraćaju se kućama

Zajedno sa sovjetskim narodom radovalo se pobedi i divilo odvažnosti i heroizmu naših ljudi celo progresivno čovečanstvo. Tako je engleski »Ženski parlament« poslao poruku ženama Lenjingrada: »U ime pola miliona žena pozdravljamo žene Lenjingrada. Radujemo se oslobođenju vašega grada. Mi pozdravljamo vašu hrabrost, vaš herojski primer nas nadahnjuje, i mi obećavamo da ćemo raditi i boriti se za pobjedu. Zajedno s vama gradićemo lepsi svet slobode i progrusa«.¹⁷⁸⁾

Predsednik SAD Franklin D. Ruzvelt je u pozdravnom telegramu vrhovnom komandantu oružanih snaga SSSR, povodom 26. godišnjice Sovjetske armije, pisao: »Herojska odbrana Lenjingrada je ovenčana i nagrađena nedavnim uništavajućim porazom neprijatelja pred vratima toga grada«.¹⁷⁹⁾

Interesantni su napisи u štampi zemalja antihitlerovske koalicije u vezi sa potpunim oslobođenjem Lenjingrada od neprijateljske blo-

¹⁷⁸⁾ »Lenjingrad u velikom otadžbinskom ratu Sovjetskog Saveza«, t. II, str. 192.

¹⁷⁹⁾ Prepiska predsednika Saveta ministara SSSR sa predsednikom SAD i premijerom Velike Britanije za vreme velikog otadžbinskog rata 1941—1945. godine, t. II. M. Gospolitizdat, 1957, str. 123.

kade. Evo jednog od njih. Engleski list »Star« je pisao: »Svi slobodni i svi od hitlerovaca porobljeni narodi shvataju kakvu je ulogu odigralo poraz Nemaca kod Lenjingrada za slabljenje fašističke moći. Lenjingrad je već odavno izvojevaо sebi mesto među gradovima — herojima sadašnjeg rata. Bitka kod Lenjingrada je napravila uzbunu među Nemcima. Ona ih je naterala da osete da su oni samo privremeni gospodari Pariza, Brisela, Amsterdama, Varšave i Osla«.¹⁸⁰⁾

Pobeda sovjetskih trupa kod Lenjingrada i Novgoroda je još više potkopala moral naroda Nemačke i njenih saveznika, unela utučenost u vladajuće krugove tih zemalja. Usled toga se finska vlada obratila sovjetskom ambasadoru u Stokholmu s molbom da iznese uslove za izlazak Finske iz rata na strani hitlerovske Nemačke. Pokušavajući nekako da opravda poraz svojih trupa, Hitler je svalio krivicu za taj poraz na komandanta grupe armija »Sever«, general-feldmaršala Kihlera, smenivši ga sa te dužnosti.

Poznati hitlerovski general K. Tipelskirh je pisao da su ruske trupe »ne samo oslobodile Lenjingrad od dvogodišnje blokade već i odbacile nemačke snage prema granicama pribaltičkih država. Sem toga, uspesi koje su one postigle na tom frontu dovele su takođe do odlučujućih političkih posledica: odmah posle Italije i kod Finske su se pojavile sumnje u konačnu победu Nemačke, i ona je počela tražiti kontakt sa protivnikom«.¹⁸¹⁾

Pobeda sovjetskih trupa kod Lenjingrada predstavljala je prvu kariku u lancu poraza hitlerovske armije na sovjetsko-nemačkom frontu u 1944. godini. Operacija kod Lenjingrada i Novgoroda je izvedena istovremeno sa drugim operacijama na sovjetsko-nemačkom frontu. U prvoj polovini januara su trupe 1. ukrajinskog fronta izvodile napad na žitomirsko-berdičevskom pravcu, a od 25. januara je otpočela moćna ofanziva 1, 2, 3. i 4. ukrajinskog fronta za oslobođenje Ukrajine na desnoj obali Dnjepra. Jednovremeno izvođenje dveju krupnih operacija na severnom i južnom sektoru sovjetsko-nemačkog fronta, otežalo je neprijatelju manevr rezervama, što je doprinelo uspehu naših jedinica kako kod Lenjingrada i Novgoroda, tako i u Ukrajini, na desnoj obali Dnjepra.

Napad sovjetskih snaga na vitepskom i bobrujskom pravcu krajem 1943. godine i na mozirskom pravcu u januaru 1944. godine, vezao je snage neprijateljske grupe armija »Centar« i onemogućio neprijatelju da prebacuje iole značajnije snage ka Lenjingradu i Novgorodu.

¹⁸⁰⁾ „Красная звезда“ od 1. II 1944. godine.

¹⁸¹⁾ K. Tipelskirh, »Istorija drugog svetskog rata«, str. 366.

Operacija sovjetskih snaga kod Lenjingrada i Novgoroda izvođena je u specifičnim uslovima. Na primorskom pravcu naše trupe su dejstvovalo zimi; one su bile prinuđene da vrše probaj blagovremeno pripremljene i u inžinjerskom pogledu jako utvrđene odbrane, a zatim da izvode napad na šumsko-močvarnom zemljištu u nepovoljnim vremenskim prilikama. Sve je to bitno uticalo na planiranje operacije, operativno postrojavanje većih formacija i borbene poretke združenih i taktičkih jedinica, i na upotrebu vidova i rodova oružanih snaga.

U pripremi napadne operacije Lenjingradskog fronta interesantna je koncentracija 2. udarne armije na primorskom mostobranu u rejonu Oranienbauma. Trupe su prevožene na mostobran brodovima Baltičke flote u izuzetno teškim uslovima, u neposrednoj blizini neprijatelja i u zoni uspešne vatre njegove artiljerije. U decembru 1943. i januaru 1944. godine prevoženja su vršena u uslovima zaledenosti. Zahvaljujući samopregornom radu sovjetskih mornara, preciznoj organizaciji i veštrom maskiranju, sva prevoženja su izvršena na vreme i bez gubitaka.

Poučan primer iz operacije je izbor pravaca glavnih udara Lenjingradskog i Volhovskog fronta. Glavni udari su bili udaljeni jedan od drugog 200 km i nanošeni po jakim krilnim grupacijama neprijateljeve 18. armije. Razbijanje neprijateljevih grupacija jugozapadno od Lenjingrada i u rejonu Novgoroda dovelo je do slabljenja njegove odbrane na čitavom frontu od Koporskog zaliva do Iljmenjskog jezera, prinudilo nemačkofašističke trupe da odstupaju na čitavom tom odseku fronta i stvorilo povoljne uslove za razvijanje napada sovjetskih snaga ka Narvi i Lugi. Jednovremeno nanošenje dva udara na Lugu dovelo je do obuhvata glavnih snaga 18. nemačke armije. Ipak se, usled sporog razvoja napada jedinica levog krila Volhovskog fronta, nije postiglo okruženje neprijatelja.

Pri opštoj širini zona napada Lenjingradskog i Volhovskog fronta od 400 km (računajući tu i 45 km akvatorije), odseci probaja su iznosili ukupno 10 — 12% od čitave širine fronta. Dubina operacije je iznosila 300 km, trajanje — 46 do 47 dana, a srednji tempo napada — oko 6,5 km dnevno.

Formiranje jakih udarnih grupacija na pravcima glavnih udara frontova i duboko operativno postrojavanje armijā, a takođe i pravovremeno uvođenje u borbu rezervi i drugih ešelona, obezbedili su ne samo probaj glavnog pojasa odbrane neprijatelja, već i pre-rastanje taktičkog uspeha u operativni.

Operativno postrojavanje armijâ koje su dejstvovalo na pravcima glavnih udara frontova, sastojalo se od dva ešelona i artiljerijskih grupa. Sem toga, u 2. udarnoj i 42. armiji su postojale artiljerijsko-protivtenkovske rezerve, tenkovske rezerve i pokretni odredi za zaprečavanje. 42. armija je takođe raspolažala dovoljno jakom pokretnom tenkovskom grupom i opštom rezervom. Postojanje opšte rezerve pri dvoešelonskom poretku armije diktirano je time što je 30. gardijski streljački korpus, koji je napadao na pravcu glavnog udara, imao svoj borbeni poredak u jednom ešelonu.

Streljački korpsi, koji su dejstvovali u prvom ešelonu armijâ, postrojavali su borbene poretke u jednom ešelonu (14. korpus 59. armije, 109 i 30. gardijski korpus 42. armije), dva ešelona (6. korpus 59. armije, 110. korpus 42. armije i 43. korpus 2. udarne armije) i u tri ešelona (samo 122. korpus 2. udarne armije). Streljačke divizije su, po pravilu, imale jednoešelonski borbeni poredak i rezervu.

Potrebno je izneti nedostatke do kojih je dolazilo pri uvođenju u borbu drugih ešelona i rezervi. Tako je u 2. udarnoj armiji, drugi ešelon (108. streljački korpus) uvođen u borbu u toku dva dana: 18. januara je u borbu uvedena 196, a 19. januara — 168. streljačka divizija. Pri tome je u toku dana 18. januara, iz 196. streljačke divizije u borbu uveden jedan, a u toku noći 18/19. januara — drugi streljački puk. Na taj način su bile rascepke snage streljačkog korpusa i nije obezbeđena silina udara po neprijatelju. U 42. armiji su divizije iz opšte rezerve uvedene u borbu 17. januara, radi probaja drugog pojasa odbrane neprijatelja, postupno, po pukovima, nije bilo sigurnog artiljerijskog obezbeđenja, jedinice nisu znale svoje zadatke i remećeno je rukovođenje borbom u divizijama i pukovima. Armijska pokretna tenkovska grupa, koja je istoga dana uvedena u borbu s ciljem da ubrza zauzimanje drugog pojasa odbrane neprijatelja, usled slabog poznavanja njegove protivtenkovske odbrane, nedovoljnog artiljerijskog i inžinjerijskog obezbeđenja i lošeg rukovođenja borbom od strane komandanata brigada i pukova, kao i divizije iz rezerve, nije izvršila zadatak. Sve je to usporilo tempo napredovanja naših snaga i omogućilo neprijatelju da veći deo svoje grupacije iz streljninske izbočine povuče prema jugu.

U 59. armiji Volhovskog fronta, 112. streljački korpus, kao drugi ešelon armije, bio je uveden u borbu ne za narastanje snaga prvog armijskog ešelona na pravcu glavnog udara, već za udar na desnom krilu armije pravcem: Selo Gora — Finev Lug, s ciljem da, zajedno sa jedinicama 54. armije, okruži i uništi grupaciju neprijatelja u rejonima Ljubanja i Čudova. Dejstva jedinica armije

su bila dekoncentrisana bas u vreme kada je situacija zahtevala sasređivanje snaga, radi bržeg završavanja okruženja i uništenja grupacije neprijatelja u rejonu Novgoroda i razvijanje napada prema Lugi. Jedinice prvog ešelona armije su bile prinuđene da dugo dejstvuju bez smene, što se negativno odrazilo na tempo napredovanja trupa.

Naše komandovanje je u toku operacije poklanjalo veliku pažnju organizaciji taktičkog sadejstva pešadije sa artiljerijom, tenkovima i inžinjerijskim jedinicama, kao i kopnene vojske sa avijacijom i artiljerije Lenjingradskog fronta sa artiljerijom Baltičke flote za vreme artiljerijske pripreme.

Jedinice Lenjingradskog i Volhovskog fronta su ispoljile veliku vojničku veštinu u borbi za jako utvrđene čvorove i otporne tačke neprijateljske odbrane. Niz gradova i krupnih uporišta neprijatelja, među kojima i Krasno Selo, Novgorod, Aleksandrovka, Puškin, Krasnogvardejsk, Luga i Kingisep, naše snage su zauzele primenjujući obilazni manevr, kombinovan sa frontalnim udarima, pri usklađenim dejstvima svih rodova vojske. Kao primeri taktičkog okruženja neprijatelja i blokiranja njegovih otpornih tačaka u toku napada i gonjenja, mogu poslužiti dejstva 6. streljačkog korpusa severno od Novgoroda, 116. streljačkog korpusa u rejonu severoistočno od Pljuse i dr.

Proboj jake odbrane neprijatelja i razvijanje napada na veliku dubinu, na šumsko-močvarnom zemljištu, zahtevali su ogromno naprezanje fizičkih i moralnih snaga sveg ljudstva frontova. Najveće teškoće su pale na pešadiju. Upravo je ona, uz podršku artiljerije, tenkova, avijacije i pionira, bila prinuđena da bukvalno »progriza« odbrambene položaje neprijatelja, koji su se sastojali od rovova, armirano-betonskih i lakih bunkera, eskarpi, protivtenkovskih rovova, žičanih prepreka i minskih polja, branjenih višekatnom vatrom topova, minobacača i automatskog oružja. Posle proboga taktičke dubine odbrane, napad pešadije se odvijao u teškim uslovima bespuća; često se moralo kretati šumskim stazama i proseckama, preko nezamrznutih močvara. S obzirom na to što je manevr artiljerije i tenkova bio krajnje ograničen, pešadija je često išla napred, krčeći preko bespuća put tehnicici. Otežano je bilo obezbeđenje pešadije municijom i hranom, kao i evakuacija ranjenika. Borci su morali desetine kilometara na leđima nositi municiju i hranu i na rukama evakuisati ranjene drugove. Ispoljavajući hrabrost i snalažljivost, sovjetski pešadinci su savladali sve teškoće na koje su naišli.

Pri proboru moćnih neprijateljskih utvrđenja i razbijanju njegove jake artiljerijske grupacije, veliku ulogu je odigrala sovjetska artiljerija. Rušeći neprijateljska utvrđenja, uništavajući i neutrališući njegovu artiljeriju, naši artiljeri su raščišćavali put pešadiji i tenkovima. Artiljeri i minobacačlije su u ovoj operaciji pokazali izuzetnu hrabrost i heroizam, a komađni sastav visoku veštinu u upravljanju vatrom.

Prethodno rušenje vatrene tačaka i odbrambenih objekata neprijatelja, izvršeno u zoni 42. armije na 24 časa pre početka napada, omogućilo je da se skrati vreme artiljerijske pripreme i u odgovarajućoj meri poveća vidno vreme za borbu. U Lenjingradskom frontu je deo protivavionske artiljerije iskorišćen za otvaranje vatre po ciljevima na zemlji. Pri maloj aktivnosti neprijateljske avijacije i prevlasti našeg vazduhoplovstva, takav način upotrebe protivavionske artiljerije bio je celishodan. U Lenjingradskom i Volhovskom frontu je potpuno opravdala sebe široka primena oruđa (uključujući i krupne kalibre) za neposredno gađanje po vatrene tačkama neprijatelja na prednjem kraju i za pravljenje prolaza u žičanim preprekama, u toku artiljerijske pripreme napada. Obalska, železnička i brodska artiljerija Flote krupnih kalibara, sa velikim dometom, pružila je veliku pomoć trupama Lenjingradskog fronta pri proboru jako utvrđene neprijateljske odbrane. Artiljerija Flote je uspešno dejstvovala po otpornim tačkama, artiljerijskim baterijama, komandnim mestima i osmatračnicama, centrima veze i komunikacijama neprijatelja.

Poučno je iskustvo borbene primene pukovske artiljerije zajedno sa tenkovima. Oruđa su prikačivana za tenkove a posluge razmeštane na njih u ulozi desanta. To je omogućavalo pukovskoj artiljeriji da prestiže pešadiju, brzo posedu vatrene položaje i uspešno otvara vatru po neprijatelju, podržavajući tenkove i obezbeđujući prodiranje pešadije. Kao primeri takvih dejstava mogu poslužiti borbe snaga 2. udarne armije za ovlađivanje naseljenim mestima Lapinskim i Kipenjem.

Zaslužuje pažnju i iskustvo u komandovanju jedinicama reaktivne artiljerije preko specijalno formirane operativne grupe gardijskih minobacačkih jedinica Lenjingradskog fronta. Za vreme operacije, jedinicama reaktivne artiljerije, potčinjenim komandan-tima artiljerije armijā, komandovao je u 2. udarnoj armiji zamenik, a u 42. armiji — komandant operativne grupe gardijskih minobacačkih jedinica Fronta.¹⁸²⁾

¹⁸²⁾ Arhiv MO SSSR, f. 217, op. 1221, d. 4799, l. 133.

Treba istaći da je pri razvijanju napada u dubini odbrane neprijatelja, naročito u toku gonjenja, artiljerija često zaostajala iza borbenih poredaka pešadije na znatno odstojanje (do 20, pa i 25 km). To se objašnjava teškim uslovima šumsko-močvarnog zemljišta, nedovoljnom popunjenošću jedinica vučnim sredstvima i slabom propodnošću puteva, oštećenih blagom zimom, rušenjima mostova i puteva od strane neprijatelja, a ponekad i slabim izviđanjem puteva od strane artiljeraca.

Našim suvozemnim trupama je neocenjivu pomoć pružila avijacija. U izuzetno složenim vremenskim prilikama, pri niskoj oblačnosti i po vejavici, dejstvovali su sovjetski piloti, krčeći put pešadiji i tenkovima, sigurno štiteći suvozemne trupe iz vazduha i izviđajući neprijatelja. Veliku ulogu u operaciji odigrala je avijacija dalnjeg dejstva. Zbog nedostatka bombarderske avijacije u vazduhoplovним armijama frontova, avijacija dalnjeg dejstva je angažovana za izvršenje zadatka u taktičkoj i operativnoj dubini neprijateljske odbrane. Angažovanje u operaciji avijacije dalnjeg dejstva, čiji su avioni leteli isključivo noću, obezbedilo je danonoćno dejstvo po neprijatelju. Karakteristično je da na avione avijacije dalnjeg dejstva, koji su činili 25% svih aviona koji su učestvovali u operaciji na lenjingradskom i volhovskom frontu, dolazi 51,6% avio-poleta izvršenih za vreme napada. Tonaža bombi, koji je avijacija dalnjeg dejstva izbacila na neprijateljske trupe i objekte, gotovo je 12 puta veća od one koju je izbacila avijacija 13. i 14. vazduhoplovne armije.

U ofanzivi kod Lenjingrada i Novgoroda, sovjetske jedinice su stekle iskustvo u vođenju napadne operacije na šumsko-močvarnom zemljištu i pri nepovoljnim vremenskim prilikama. Jedinice su često morale da dejstvuju odvojenim pravcima i da vode borbu za tesnace između močvara. Tenkovi su bili prinuđeni da se kreću uglavnom duž puteva ili po specijalnim podlogama koje su postavljali pioniri na močvarnim mestima. Iskustvo je pokazalo da je čak i na šumsko-močvarnom zemljištu mogućna masovna upotreba tenkova. Pri tome je, međutim, neophodna prethodna brižljiva priprema i obezbeđenje tenkova sredstvima za povećanje pokretljivosti, pojačano inžinjerijsko i specijalno tenkovsko izviđanje pravaca, na kojima se predviđa upotreba tenkovskih jedinica. Pri dejstvima na šumsko-močvarnom zemljištu potrebno je znatno veće, nego u običnim uslovima, ojačavanje tenkova pionirskim jedinicama i bolja obučenost tenkista. Slabo izviđanje za vreme operacije i nedovoljno obezbeđenje tenkova pionirskim sredstvima dovodili su do zaglavljivanja tenkova u močvarama i rupama od eksplozija, njihovom

Pioniri Lenjingradskog fronta razminiraju rejon oslojen od neprijatelja

oštećivanju na neprijateljskim minskim poljima, a nedostatak sredstava za evakuaciju nije dozvoljavao da se sa bojišta blagovremeno izvlače tenkovi, koji su izbačeni iz stroja.

Iskustvo ove operacije pokazuje da je na šumsko-močvarnom zemljištu, pri ograničenoj putnoj mreži, manevar snagama i sredstvima po frontu jako otežan i da je u tim uslovima najcelishodniji manevar iz dubine. Pri tome je potrebno pokloniti ozbiljnu pažnju stvaranju i brzom obnavljanju rezervi, i u taktičkim i u operativnim okvirima. Neophodnost vođenja borbe za puteve i tesnace između močvara zahteva formiranje jakih pokretnih odreda.

U zimskim uslovima i na šumsko-močvarnom zemljištu obimne zadatke su imale da izvršavaju inžinjerijske jedinice. Inžinjerijsko uređenje mostobrana i polaznih rejona za napad, razminiranje, rušenje žičnih prepreka, obezbeđenje pokreta pešadije, tenkova i artillerije, organizovanje prelaza preko vodenih prepreka, inžinjerijsko izviđanje, učešće u jurišnim grupama, izgradnja kolonskih puteva — to ni izdaleka nije potpun broj radova koje su obavile inžinjerijske jedinice. Čak ni posle završetka operacije nije se završila borbeno delatnost pionira. Neprijatelj je u toku odstupanja gusto minirao zemljište, puteve i naseljena mesta i naši su pioniri morali izvoditi potpuno razminiranje.

Duboko ešeloniranje inžinjerijskih jedinica i obučavanje dela boraca drugih rodova vojske u izvođenju pionirskih radova dali su dobre rezultate.

U toku napada u šumama i na močvarnom zemljištu, kada su trupe dejstvovali na samostalnim, razdvojenim pravcima, komandovanje taktičkim i združenim jedinicama je bilo značno otežano. Žična veza često nije mogla obezbediti komandovanje, a radio-sredstava u jedinicama nije bilo dovoljno. To je u mnogo slučajeva dovodilo do prekida komandovanja, kasnilo je izveštavanje od jedinica, a one nisu blagovremeno dobijale neophodna naređenja i zapovesti.

Za vreme operacije su ispoljeni i drugi nedostaci. Jedinice su se razvlačile na širokom frontu i nije bilo oštro izraženo grupisanje snaga i sredstava na glavnim pravcima. Izviđanje neprijatelja i zemljišta u toku napada bilo je slabo, artiljerija je zaostajala iza borbenih poredaka pešadije, a dotur muničije, goriva i hrane je često prekidan. Noćna dejstva su nedovoljno primenjivana. Neki komandanți združenih jedinica su težili da napad noću izvode istim onim snagama koje su dejstvovali u toku dana, ne obezbeđujući ljudstvu neophodan odmor. Svi ti nedostaci su negativno uticali na dejstva naših trupa i znatno su smanjivali tempo napada. To je, sa svoje strane, dovodilo do toga da naše trupe nisu iskorišćavale mogućnosti za okruženje neprijateljskih grupacija.

Prosečan tempo napada, kao što je izneto, iznosio je u ovoj operaciji 6,5 km na dan. Takav tempo napada, čak ako se uzme u obzir da su naše snage morale da vrše proboj jake, duboko ešelonirane neprijateljske odbrane i da izvode napad na šumsko-močvarnom zemljištu, ne može se smatrati dovoljnim. Nizak tempo napada se objašnjava, pre svega pomanjkanjem iskustva u trupama Lenjingradskog i Volhovskog fronta u izvođenju krupnih napadnih operacija.

Jedna od osobenosti operacije su i usklađena dejstva naših trupa s partizanskim formacijama koje su dejstvovali u pozadini neprijatelja. Za vreme pripreme i u toku operacije partizani su izviđali neprijatelja za potrebe frontova. Partizanske združene jedinice su ometale železnički i automobilski transport u pozadini neprijatelja, nanosile udare po hitlerovskim garnizonima, zajedno sa jedinicama frontova i samostalno oslobođale gradove, železničke stanice i čitave rejone i držale ih do dolaska sovjetskih snaga sa fronta. Partizani su spasili desetine hiljada sovjetskih građana od uništenja i progona u fašističko ropsstvo. Prema podacima Lenjingradskog štaba partizanskog pokreta, partizani su od 14. januara do 1. marta 1944. godine: ubili 21.556 hitlerovaca, na železničkim prugama digli u vazduh 58.563 m šina, 51 železnički i 247 drumskih mostova, izbacili iz koloseka 136 neprijateljskih ešelona, srušili 509 km telefonskih

sko-telegrafskih linija, uništili 1.620 automobila, 811 kola, 28 sklađista, 33 tenka i 4 aviona neprijatelja.¹⁸³⁾

Posle izvršenja svojih zadataka lenjingradski partizani su u martu 1944. godine organizovano došli u Lenjingrad radi susreta sa radnim ljudima grada. Veličanstven je i nezaboravan bio taj susret.

22.000 partizana je ušlo u sastav trupa Lenjingradskog fronta (ne računajući one koji su ostali na terenu posle oslobođenja oblasti), više od hiljade je bilo upućeno na rukovodeća mesta u partijskim, sovjetskim, komsomolskim i privrednim organizacijama, dve hiljade partizana — omladinaca u škole učenika u privredi i škole FZO,* više od tri hiljade, uglavnom žena, vratilo se u ranija mesta boravka.

Lenjingradski štab partizanskog pokreta je predao Lenjingradskom frontu: 14 topova, 21.218 pušaka, 778 automata, 1.348 mitraljeza i puškomitrailjeza, 186 protivtenkovskih pušaka, 201 minobacač i veliku količinu municije. Lenjingradskom oblasnom izvršnom komitetu i sreskim izvršnim komitetima je za kolhoze i sovhoze bilo predato: 3.430 konja, 697 krava i preko hiljadu tona hrane.¹⁸⁴⁾

Najvažniji uslov za uspešno izvršenje napadne operacije bio je visok politički elan i napadni zanos snaga frontova, kao i Baltičke flote, postignuti zahvaljujući celishodnom partijsko-političkom radu, koji je izvođen u jedinicama, za vreme pripreme i u toku operacije. Visok moral boraca ispoljen je u masovnom heroizmu, samopregoru i spremnosti sovjetskih vojnika na podvige. Desetine hiljada boraca frontova i Flote su za borbene podvige u toj operaciji odlikovani ordenima i medaljama, a oni koji su se najviše istakli udostojeni su zvanja heroja Sovjetskog Saveza. Ranije su već navedena imena mnogih sovjetskih boraca kojima je za borbene podvige dodeljeno visoko zvanje heroja Sovjetskog Saveza. Ali, tim imenima se ne iscrpljuje spisak heroja koji su tukli neprijatelja na severozapadnom pravcu, u januaru i februaru 1944. godine. Tako su ukazima Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR, od 4, 13, 21. februara, 13. aprila, 4. juna i 5. oktobra 1944. godine, dobili zvanje heroja Sovjetskog Saveza: piloti — gardijski kapetan I klase A. I. Gorbačevski, gardijski major V. N. Grečiškin, kapetan V. A. Zotov, gardijski kapetan K. I. Koršunov, kapetan I klase P. J. Liholetov, gardijski kapetan I klase A. I. Peregudov, gardijski major A. V. Čirkov, kapetan I klase V. P. Sinčuk i G. G. Uljanovski; komandant 30. tenkovske

¹⁸³⁾ LPA, f. 0—116, op. 8, ed. hr. 124, l. 13.

*) Škole FZO — škole fabričko-zavodskog obučavanja. — Prim. prev.

¹⁸⁴⁾ LPA, f. 0—116, op. 8, ed. hr. 123, l. 37—38.

brigade, gardijski pukovnik V. V. Hrusticki; artiljeri — kapetan I. M. Bojcov, stariji vodnici: S. P. Paljčikov, T. I. Morozov, i N. A. Ritov; komandant 131. streljačke divizije, pukovnik P. L. Romanenko; komandiri odeljenja — vodnici: P. I. Avramov i V. I. Verešov, stariji vodnik I. K. Skuridin, vodnik G. Gafatulin, desetar A. G. Šaripov, gardisti I. N. Kulikov i A. F. Tipanov i snajperista, kapetan M. J. Mironov.

Za vreme operacije, glavni grad naše domovine Moskva, deset puta je salvama pozdravila hrabre trupe Lenjingradskog, Volhovskog i 2. pribaltičkog fronta za oslobođenje gradova od nemačko-fašističkih osvajača. Više od 180 zdrženih i taktičkih jedinica tih frontova i Baltičke flote dobilo je počasne nazive: Krasnoselske, Ropšinske, Novgorodske, Mginske, Puškinske, Pavlovske, Gatčinske, Tosnenske, Ljubanjske, Čudovske, Kingisepske, Luške, Dnovske i Novosokoljničke, a mnoge zdržene i taktičke jedinice su odlikovane ordenima Sovjetskog Saveza.

U operaciji za razbijanje nemačkofašističkih trupa kod Lenjinsgrada i Novgoroda, sovjetski borci su pokazali visoku vojničku veština, izdržljivost i heroizam i časno izvršili zadatke koje su im postavili Komunistička partija i sovjetska vlada.